

4-2

48

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ն Ա Խ Ն Ե Ա Յ

ՅՈՋԱՆ ԻՄՄՍԵՍԻՐ

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a name, located at the top left of the page.

3 2 1 0 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0

Handwritten text, possibly a date or a reference number, located in the middle of the page.

28(2)
2-85

✓

Յ Ո Վ, Ն Ա Ն Ն Ո Ւ

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Ր Ի

Ա Ի Ձ Ն Ե Ց Ի Ո Յ

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ի

919

A
919

Ի Վ Ա Ն Ն Տ Ի Կ

Ի Տ Պ Ա Ր Ա Ն Ի Մ Ր Բ Ո Յ Ն Ղ Ա Ձ Ա Ր Ո Ւ

Յ Ա Մ Ի 1833 Ռ Մ Ձ Բ

101

~~1178~~

УСНІФЧУТ К
1952 Р.

~~ЦИВИЛЬНОМУ КАЗАЧЬ. М.В.
Т. 24/11
Е.И. ЛИОУЕР
История и Литера. ур. М.~~

~~1178~~

Յ Ե Ռ Ե Ջ Ե Բ Ե Ն

ՕՅՈՏԱՆՆՈՒ Իմաստասեր հայրապետի Մ.Ճնե-
 ցւոյ զբազմահմուտ և զճարտար շարագրածս հա-
 մայն 'ի մի գիրս յայս բովանդակելով, բաւական հա-
 մարիմք զմատենագրին ներբող վկայութի՛ք համագ-
 գեաց և օտար ազգաց, նախնեաց և արդեաց այլուր
 հռչակեալ: Արքօք զմատենագրին պայծառացու-
 ցեալ զանունն, իսկ աստ զվաստակս նորին մնայ մեզ
 յաւեժացուցանել, տպագրութեն օճանաւ անկո-
 րուստ աւանդելով յետնոց՝ որ ինչ առ 'ի նմանէ
 մեզ հասին, ոչ միայն ճառագրութի՛քն և կանոնք՝
 այլ և որ ինչ զկարգաց և զպաշտամանց եկեղեցւոյ և
 այլ հատուկտիր բանք նորա պահին, բաց 'ի շարա-
 կանացն:

Օայս ամենայն 'ի հարազատ գրչագրաց ըստ ան-
 երկբայելի հաւատարմութես մերում, որ վկայեալն
 է 'ի համայնից և անդրժեղի 'ի զբարտող բամբասա-
 նաց անծանօթից ոմանց հեռաբնակ պարսաւադի-
 տաց, ընծայեմք հնասիրացն 'ի պէտս և 'ի զբօսանս:
 Իբր ոչ էթէ զամենայն, որ ինչ 'ի սմա կանոնք աւան-
 դին, կամելով նորոգել. բանզի հաւատք անփոփոխ՝,
 իսկ կանոնք ըստ պատշաճի ժամանակին փոփոխելիք
 առ 'ի հարցն սրբոց առ ամենայն ազգս քրիստոնէից
 աւանդեցան. ընդ այս ոչ որ տարակուսեսցի 'ի հմուտ
 եղելոցն եկեղեցական պատմութեան: Մ.ՅԼ որպէս
 օրինաւոր իշխանութե և էթ անկ է առնել յայտօսիկ

փոփոխումն, նոյնպէս և որք ինքնահրաման տնօրինեն զսոսա՝ յամենայն ժամանակի բամբաստելիք եղեն :

Ատենարանու թեան երանելոյ հօրս, և ճառիցն ընդդէմ՝ Պաւղիկեանց և Արևու թահանաց, միակ գտանի օրինակ՝ այլ ընտիր յոյժ՝ ի բանիբուն գրչէ երկասիրեալ : Ատ յեղակարծ իմն դիպուածոյ զարմանագործ ժամանակին՝ գրչագիրս այս օրինակ բաժանեալ յերկուս, մինչև ՚ի ճառն ընդդէմ՝ Արևու թահանաց այսր ՚ի ձեռս մեր եհաս, իսկ ճառն այն ՚ի նորին գրչէ, ՚ի նոյն գիրս, ՚ի նոյն ձև և յորակ թղթոյ նմանագիր գրեալ, և նովին ոճով մակագրեալ շարայարելով զհետ մերոյս հատուածոյ՝ Արևու ընդդէմ՝ Արևու թահանաց. յածեալ առ օտար ազգս, և ՚ի մայրաքաղաքին գաղղիացւոց ՚ի Առտեփա քաղաքի յարբունական մատենագարանին սպահի : Յորմէ ամենայն զգուշութիւն, և երբակի բաղգատութիւն յայլ և այլ անձանց առեալ զգաղափարն, ըստ նմին օրինակի զտպագրութիւն զայս արարաք : Աարծեալ և զկառնոն և զայն ամենայն նովին զգուշութիւն ՚ի վաւերական գրչագրաց մատենագարանիս ածաք ՚ի տիպ ՚ի վայելումն հանդիպողաց մատենիս :

Օհետ այսոցիկ յաւելումք և զվարդապետին սորա զՍեփոքորոսի Աթենաւորի զխարաղնագգեաց ճրգնաւորի զերեսին ճառն, որ ընդդէմ՝ Սայրագոմեցւոյն, որ ՚ի սք Սառն անձնկալ, և որ ՚ի սք Ածածինն : Ալ ապա զԱրմաւենեաց ճառն զմիւսոյ աշակերտի սորա, զաշակերտակցի Ամաստասիրիս զԱհակայ երրորդի, որ զհետ Արայելի կաթողիկոսի յառաջ քան զնախորդ Ամաստասիրիս եկաց կաթողիկոս :

ՅԼՆԿ ԳՐԱՅՍ

- Ա. Պատմութի վասն իւր ըստ առաջնութի կենցաղին ուսումնասիրութե միանգամայն և անսիրութե, և յազազս այտա նա ինամակալունն, և առատապարզ և ուղիւից և շնորհաց հոգւոյն սորա . և ընդ զի ուրուք ձեռն պատրաստեաց ան նմա զայնպիսի զգաստութի սնունդ ՚ի յարուեստսիրութե : Եւ թէ զիւրդ հաւանեալ ապա այնորիւք տալ զինքն ՚ի կարգ քահանայութե և առաջնորդուն : Եւ թէ որպէս ժամանակաց հոլովութե զանազանս գործեաց, զեղեցիկ պատահանցն պատուականութի . յառաջնութե առաքինութե մեծութի, և յերկրորդութե պատուոյն առատութի : Չկնի որոյ յորդորական բան առ այս առաքինութիւն . և եթէ անդ ձեռնարկել հնարէր զնմանութի մն շարչարանացն, և վարդապետութի արարչագործ տեսչութեն :
- Բ. Ամբաստանութի զնոցանէ, որք այլաձևապէս և ոչ միով օրինակաւ կատարեն զկանոնս և զկրօնս և զկարգեալ զպաշտամունս :
- Գ. Թէ զսեղանն տէրունական և զաւազանն լուսաւորութե քարեղէն և ոչ փայտեղէն պարտ է հաստատել . և մի հակառակել, և զառաջնոցն արարեալ այսպիսի ինչ յօրինակ առնուլ . որ մանաւանդ ոչ կամօք, այլ նորընծայ ժամանակին պատշաճութի զայն բերէր :
- Դ. Վասն իւրոյն սրբոյ թէ յերիս բաժանի, և զանազանաբար կատարի նոցա առ միմեանս գործառնութիւն :
- Ե. Թէ զայնոսիկ՝ որ մկրտինն՝ նախ յերախայութե կարգ պարտ է ածել, և ապա մկրտել :
- Զ. Սաստ հանդերձ բազում ցասամամբ ՚ի վերայ քահանայից, որ ՚ի պղերգութեանէ իւրեանց զփեսայ և զհարսն ոչ տանին յեկեղեցիս, և ոչ ինքեանք պսակեն, այլ յիւրաբանչիւր դրունս և ընդ ձեռն աշխարհականաց զայս առնեն :

1 Եօրինակին եղծ և անընթեռնելի շուքն պատուականութի
 և նոսրագիր տառքս ուղիւից ստորութի սրբալուգործ :
 ՚ի յարուեստսիրութեան հոլը

- Է. Յաղագս երկրորդանաց՝ 1 թէ յայտնապէս և մի գաղտաբար զուզեացին :
- Ը. Թէ յայտնութեն օր արժան է կատարել զՋրոյն օրհնութի, ձէթ արկանելով ՚ի նա սաղմոսել, և աւետարան ընթեռնուլ. և յութօրեայն նորին զձննդեան աւետարանն և զաւետեացն և զմկրտութեն հաւասարապէս ընթեռնուլ :
- Թ. Թէ պարտ է ՚ի նք քառասներորդս պահոցն պատարագ մատուցանել շաբաթու և կիրակէի : Յորում և ըզխորհուրդ միաշաբաթուն յայտնէ գովասանական բանի :
- Ժ. Թէ արժան է կիրակէի աւուր ցայդապաշտօն առնել :
- ԺԱ. Թէ զինչ խորհուրդ ունիցի շաբաթ օր, և որպիսի կարգաւ պարտ է պատուել զնա :
- ԺԲ. Ընդդիմաբանութի առ այնօսիկ, որ արգելուն յօրհնելոյ զխաչ և յօժանելոյ իւզովն՝ որ կոչի միւռովն :
- ԺԳ. Եթէ զՍուրբ անձ յՈրդի միայն ասացեալ է և ոչ ևս ՚ի Հայր և ՚ի Հոգի. յաղագս որոյ և զՍալէցարն զհետ բերել արժան է զկնի միոյ միոյ ասութեան : Յորում և թէ ընդէր յառաւօտինս և յերեկոյինս պաշտամունս ՚ի վերջն անցուցանեն զՍուրբ անձ. իսկ յորում աւուր պատարագ մատչի, ՚ի սկզբանն նուագեն :
- ԺԴ. Թէ զինչ խորհուրդ ունիցի առաւօտին պաշտամանն սաղմոսքն և աղօթքն և կարգադրուի նոցին :
- ԺԵ. Թէ զինչ խորհուրդ և յերեկոյին պաշտամանն գտանիցի ՚ի սաղմոսս և ՚ի կցուրդս և յաղօթս և ՚ի նոցին կարգադրութիս :
- ԺԶ. Յաղագս բովանդակուե՛ն ասացելոց ճառիցս ասացեալ բանս ինչ սակաւութ :
- ԺԷ. Երկրորդութի բանից, զոր առնէ ընդ ժողովեալ համբռէն եպիսկոպոսունս աշխարհիս Հայոց, յաղագս թէ զասացելոց ճառիցդ բանս օգտութե ընդ կանոնական զխումբ համառօտել :
- ԺԸ. Նոյն ինքն կանոնքն, զոր միաբանաբար կարգեցին, միանգամայն երեսուն և երկու զլուխս :

1 ՚ի լուսանցան երկրորդ-խմբոց :

ԵՐԸՆԵՂՈՅ ՏԵՄՈՒՆ

ՅՈՎԸՆԻՍԻ ՓԻՂՈՍՈՓԱՆՅԻ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՅԱԹԱԶԻՆ ԿԵՆՅԱՂՆ ԻՒՐ ԵՒ Ի ԳԱՆՆ ՅԱԹՈՒԹ
ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ¹ ԲԱԶՄԱՊԱՍԿ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ
ԿԱՐԳՍ ԵՒ ԿՐՕՆՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ա. **Ն**ԱՄԲԵՐՈՂԱՅՆ նախատիպ մեծն Յովը ա
սէր երբեմն յիւրում բանսն, նեղեալ 'ի
փորձանացն արկածից, " Ո՞վ առնէր զիս ըստ աւուրցն
առաջնոց, " միանգամայն 'ի բաց եղեալ զքաջողջունի,
զընչաւէտունի և զբազմորդունի: Օնոյնս և ես հան
դերձ հառաչմամբ բարբառիմ 'ի դիպուածոց աստի
վտանգեալ. ո՞վ զիս անցելոցն առաջի դնէր ամանա
կաց, վերստին զմանկական տիոցն զգեցուցանելով
զհասակ: Յորում ճոխացեալն էի հայրենատուր հռ
գեկան ընչիցն առատութիւն, և զարդարեալ հրճուէի
եւթնամասնեայ հոգւոյն պատմուճանաւ, և չնոր
հայն պսակաւ փառաւորեալ գլխոյ իմոյ, և զա
ռաջնորդականին իմոյ կախեալ զպարանոցէ զոսկե
տեսակ քայռամանեկին զգեղեցկուի: Ալ ամենեւին
զամենայնսն ընդ իս բերէի զհարսնական յօրինուա
ծոյն զգեստ, պատշաճ լինելով յերկնայնոյն պար
փակիլ փեսայի առագաստ: Վրանզի արդարև զար

1 Յօրինակին եզձեալ էր անընթեռնելի բառս և հասարակել:

դարի պատկերս առաքինութենէն երանգովք՝ ըստ նախ
խատուին կերպարանեալ, որպէս ճշմարտութեանն
և ինձ թուի :

Յայնժամ բոլորովին ես ինքն էի լուսատեսիլ
յնժայնոյ թափանցանց լինելոյ նշուղից . զոր իբրև
մաքուր հայելեալ առ իս զփրկչականն ձգելով դի-
մի զնմանութի, հանգոյն արեգական՝ ի խորս ուրեք ընդ-
յստակութի ջուրցն առաքելով զիւր ճառագայթսն :
Եւ նախ նորին ստէպ ստէպ հոգւոյն ուղիսից վտակօք
ուղղանէր զարգաւանդ երկիր մտաց իմոց . և որպէս
՛ի ծաղկահոտ գինի՝ սպունգ ինչ թացեալ, այնպէս
լցեալ ուռճանայր ՛ի նմանէ բանական իմ ոգի . մինչ
զի կարել ասել ինձ զյայն ժամու պատահիցն, իբրև
զայլմէ պատմելով, « Ս՝անուկ էի մտավարժ, և ոգւոյ
բարւոյ դիպեցայ » :

Վանդի և վարժապետ վեհագոյն ունէի յնյ պար-
գևեալ ինձ, հայր միանգամայն և հրահանգօղ
հոգեկան վարժութեց՝ զիմն լծկողորոս, ըստ մե-
րուամ՝ անձնորհ՝ պատշաճեալ լեզուի . որ ոչ զառ-
յինքենէն և եթ բաւականանայր շտեմարանել յի-
մուամն ոգւոջ զբարին, այլ ՛ի յոլովից զպայծառա-
գոյնսն ծաղկաբաղ առնելով զնորհաց, լիացուցա-
նել զազահութեն իւրոյ ինչ ջանայր զուսումնասի-
րութի . և գրէ թէ յազգամանէ հոգւոյն՝ զլինելոցս
նախատեսեալ, զառ ՛ի յոքունցն հաւաքեալ պատ-
բաստէր լինել բազմաց պիտոյից նիւթ, ծածկաբար
զաստուծոյնն առ իս բարբառելով . « Ա՛ր մանր զմա-
տեանդ զայդ » պատգամատարդ հրաւիրեալ լինել
խորայելեանն ազին :

Եւ եթէ երբէք ուրեք խորհչի արդեւք զհրամա-
նացն խորտակել զլուծ, և խղել զաշխատութեն սա-
մեռէս, այլում ումեք ակն դնելով կենցաղական
տարբանաց, աստուածայինն չնորհ անդրէն ձգեալ
բերէր զիս կապանօք սիրոյ իւրոյ, սաստելով յա-
կանջս խորհրդոցն իմոց, « Օ՛ ի կայ քո և ճանապարհին
եգիպտացւոց, ըմպել զջուրն՝ Վեհոնի » : Յաղագս որոյ
ապա հաւանեալ իմ այսօրիւք՝ իբրու թէ ձայնիւ կռ-
չողին զիս նյ, զյանձնառականն ընդ առաջ տանելով
բան, « Վ՛հաւասիկ եմ ես, առաքեա՛ զիս » : Օ՛ որ օրի

նակ ձի որ նորավարժ ոչ կարացեալ յինքենէ զվերեւ
լակն իւր 'ի բաց ուստուցանել, զակամայ սանձիցն
բռնադատութի զժոխակամուեն իւրոյ եղեալ՝ գոր
ծիցէ քաջ հլուժե ասպարէզ :

Մայրանք և այսպիսիք յիսկզբանն առ իս նյ նա
խախնամուեն մեծուի : Արով իւրիք աւասիկ ես այժմիկ
հարկանեմ զանձն իմ և նուաստանամ, հարցափոր
ձեալ 'ի տնէ՝ թէ զիտրդ անհանձարեղազուցի հա
սակին տուեալ զգործոցն խոհականութի, իսկ զգե
ղապարէն ուսեալ ներշնչանակացն, և մակացակա
նօքն փարթամացելոյ, զյոլովս անդուստ 'ի բացյու
ղարկեցաք զգործնական իմաստութիին : Մինչ զի ըզ
ձալի լինել ինձ այսօր, որպէս յառաջն ասացի, հան
դերձ կատարելութիւն և պատուոյս բարձրութի՝ դառ
նալ հանդիպել մատաղազուցի և անթարշամ 'ի մե
ղաց եղելոյ հասակին, եթէ պարտ է ըստ առաքե
լական բանին՝ զպիտանի և զընտրեալ անօթ ընու
պատուական գանձու, վըկայք լինելով յարմարութե
միմեանց հանգիտարար և ազգակցապէս :

Եւ զի մի թուեցայց այսգունիւ բերեալ ցանկութի՝
զՎեղիայ զթետաղացոց գոռոզին ախտանալ, որ
զգառամացեալն իւր Միգիայ առաջի առնէր առ 'ի
յօշել զմարմինն՝ որպէս թէ 'ի մեռելութենէ առ
մանկուի զծերութիւն փոփոխել յուսալով, գարձցութի
և զկարելոցն բուռն հարցութի 'ի բաց զնելով զան
հնարիցն մտածուի : Օ ի կարելի է բանական կենդա
նւոյս՝ ամենեցուն յամենայն ժամ լինել զինչ և կա
մեսցի . թէպէտ և ոչ համանգամայն 'ի միօջէ և 'ի
նմին ժամու ներգործելով զներհականսն . որ մա
նաւանդ ըստ զօրութե երկոքին 'ի նմին գտանին 'ի
մարդն :

Եւ պարտ է այնմիկ՝ որ զխոստացեալնս իբրև զըմ
բրունեալսս յուսողն ողջունել գիտէ, յարատեւողացն
և դժուարաշարժիցն հոգ տանելով ձգել ձեռն : Արք
միանգամ բնաւորեցան կամ ոչ հեռանալ 'ի մար
դոյն, կամ թէ հեռացեալ՝ վաղվաղակի վերստին
դառնալով յարահիւսել . և այս են առաքինութիք,
որք առ հասարակ հոգւոյ և մարմնոյ զփառացն 'ի
գլուխ յօրինեալ կապէ զպսակ : Վանզի այլք 'ի տրաւ

մատուցուածեանցն ժամանակաւ տրամակայեալ, լուծանեն զմիմեանս . իսկ առաքինութիւնն հանապազօրդ 'ի մեզ ինդրէ բնականաւ : Ասան զի յայտ իսկ և գոյացուցին զմերս հաստատեաց բնութիւնն, զի բարեգործք և անասերք եղիցուք . և ինքնիշխանութեն կառօք՝ իբր 'ի տեսարանի ումեք 'ի սոսա նահատակել հանդիսացուք . կնքելով որպէս թագաւորական մատանեաւ անձայինն երկիւղիւ զսիրտս մեր և զձեռս, բնդ որս յարմարեալ պատկանի խորհուրդ և գործ : Օ ի նոքումք իրօք, որովք առ մահն սողակեալ անկաք, առ կեանն դառնալ վերստին գիտիցեմք : Օ կնի որոյ սպա ճշմարիտ և քաջ հովուապետին հնարել հանդիտատիպ առ նմանութիւն, զառ 'ի նմանէ 'ի վայր մնացեալսն 'ի մերումն ինչով մարմնի զվշտամբերուն . մինչ զի կարողք լինիցիմք համարձակապէս որոց իշխիցեմքն հրամայել . « Ամանօղք ինձ եղիջիք, որպէս և ես Վճի » : Հանդոյն նմա առաջի երթալ ընդ պատուիրանապահուեն շաւիղս . և զսուղելոյն ձայն միշտ 'ի լսելիսն հնչեցուցանել զաւետարանական քարոզութեն վարդապետութի, զառողջ և զանվնաս բանիցն ճարակեցուցանել դաւարիս, և առ սնուցիչ հոգեկան պատգամացն սնուցանելով ջուրս, մակաղել՝ որ արտաքոյ սպականացուիս այսօրիկ է՝ 'ի հրաւիրեցելումն զմեզ վայրի . անխրամատելի երեքկին շրջապատել զնոսա պարբուպաւ եռանձնական հաւատոյն խոստովանութք : Աւրնդ դազանացն կուռել յարձակմունս, զի մի քայքայեալ ցրուիցին մերձ 'ի գժոխս՝ գեղեցկապէս մի աւորեալ Վճի անդամքն . այլ ամենեքին միոյ դաւթի միոյ քրիստոսական գաւազանին յարդարեացին լինել հօտ :

Բ. ՎճնՁԻ տեսանեմ 'ի յովովագոյն և 'ի ծանր իրս անկարգութի բազմացեալ, ոչ միայն 'ի ժողովրդ գականս, այլ առաւել յուխտի մանկունս, և յառաջնորդս եկեղեցեաց : Արք մին լեզու՝ 'ի ձեռն միոյ քարոզի 'ի մի ելք ճշմարտութեան ճանապարհ, և արդ բազմահետք և բազմաշաւիղք եղաք, յանչափաբար և զանազան և այլաձևսն առնելոյ՝ թէ զվարս և

Եթէ զիս աւարանու թիւնն որ առ անձ : Սինչ գրե՛ թէ զնոյն կրե՛լ զմասս ըստ հնոյ պատմութեանն՝ պա տերազմե՛լ մեզ այր ընդ եղբօր, և այր ընդ ընկերի, քաղաք ընդ քաղաքի և օրէնք ընդ օրէնս : Արկրա կան զբօսանօքն և վաճառացն տուրեւառութեամբք խօսակիցք և հաշուակիցք իրերաց լինելով, և առ խաղաղութեանն անձ ժողովեալք՝ զխաղաղութիւնն խնդրե՛լ խուճապիմք և խռովիմք : Աւ իրրև այլազ գիք և այլալեզուք՝ տանիմք և բերեմք զվիմեանս, լինելով սա նմա խուժ, և այլք այլոց դուժ :

Գ. Անդ որովք և զայս է հաս տեսանել. զի ՚ի տե զիս տեղիս զսեղանս և զաւազանս ոչ առնեն ըստ հրամանի և աւանդութե՛ր երանելեացն մերոց հա ըանց՝ քարեղէն և անշարժաբար զերկոսինն հիմնա ցուցանելով. այլ զսեղանն փայտեղէն և շարժուն առնելով, իսկ զաւազանն ըստ պիտոյիցն՝ ըստ ժամուն և ըստ տեղեացն, որ ինչ անօթով և ՚ի ձեռն դայցէ, կատարեն զկարգն : Աերելով տարացոյց իւրեանցն սխալանաց տղայապէս և անփորձաբար, եթէ առ հարկի ՚ի սկզբանն յումեքէ երազազրաւելի ինչ ցու ցեալ եղև գործ : Արպէս Վճի սովորական սեղա նաւն ՚ի վերնատանն կատարել զխորհուրդ մարմնոյ և արեան իւրոյ. և Փիլիսպոս զներքինին յոր և իցէ ջուր մկրտեաց : Աոյնպէս և վասն այլ Մաքեւոյցն՝ ցուցանէ, ասեն, պատմութիւն՝ եթէ այլաձևապէս մե մեանց, և որպէս զիարդ և ժամն խնդրէր՝ ընդ եր կոսեանն անցանելին խորհուրդս : Աւ սուրբն մեր Առաւորիւ փայտեղէն ընդ ինքեան շրջեցուցանէր, ասեն, սեղան. և ՚ի դետս և ՚ի վտակս, յոր և հասա նէր, մկրտութի կատարէր :

Աւ որս ՚ի դէպ է ասել. եթէ ամենայնք ՚ի Վրիստոսէ եղեալքն, ո՛վ դուք, յօրինակ մեզ բե րելի է, ապա հարկ է և երեսնամեայ մկրտել. և թղփատել ութօրեայ, և երեքօրեայ յառնել, և քառասնօրեայ յերկինս համբառնալ. զի ըստ այսմ օրինակի զայսոսիկ հաճոյ թուեցաւ ներդործել Վրիստոսի : Այլ և զինի ընթրեացն յերեկօրին ժամու հազորգե՛լ խորհրդոյն, զի տէրն ուրանօր

զհինն աւարտեալ կնքեաց, անդանօր և իւրումն հիմն ձգեաց նորոյ ուխտի: Եւ այժմ՝ բազում ժամն ՚ի միջի կատարեմք ընդ մարմնաւորականն և ընդ հողեւ բանն սեղանն, և ութօրեայ մկրտիմք: Իսկ վասն թղթատուէ՝ Պաւղոսէ ընկալաք հրամանս. « Եթէ թղթատիք, ասէ, Վն ինչ ձեզ ոչ օգնէ », Իսկ նախ քան զկատարածն յարուածի տալ մարդկային բնութեւ՝ Հիմենոս և Փիղետոս այսմիկ սկիզբն արարին ամբարշտուէ բանից: Եւ ոչ ընդ դրունս երկնից կարողութի է ումեք անցանել աստտին կենօք ՚ի մարդկանէ, « Ուր կարապետն մեր: Նոյ յառաջեալ է մուտ », :

Իարձեալ Եւաքեալքն զյուրով ժամանակս ՚ի տաճարին զառ ՚ի Վրիտտոսէ նոցուն կատարէին աւանդեալ խորհուրդս. եթէ զաղօթից, եթէ զհազորդութեան: Իսկ այժմ կանոնական սահմանաւ զմեզ պարբօպեալ զգուշացուցին նոցին աւանդապահք և ժառանգորդք, ոչ երթալ ՚ի ժողովարանս և ՚ի մատրունս Հրէից կամ հեթանոսաց: Եւ Եւաքեալքն ընդ Հրէայս յիւրեանց ժամանակն զսրբոյ պատեքին տօնախմբեցին զօր. իսկ ՚ի մէջ եթէ որ յանդգնեսցի ընդ Հրէայս տօնել, և կամ յառաջ քան զգարնանային հասարակաւորութին, և նախ քան զմիաշաբաթին օր լուծանել զպահսն, ընդ նզովիւք ՚ի հարկէ անկեալ գտանին:

Եւս ուրեմն զայն՝ նորագիւտ և դեռահաւակ ժամանակն ստիպէր առնել այնպէս. իսկ այս՝ խորհրդոյ և նախնային տեսչունն. զի մեծուի առաջի անկեալ իրաց՝ զփորձմքն զանց առնել և անտեսել վարդապետէ: Վննզի անխոյթ առնել ծանուցն՝ համանգամայն է ՚ի բաց բարձումն. իսկ թեթեալունիցն՝ նամ ժամանակ առ ձեռն պատրաստ կազմութե. զի որպէս ՚ի խաւարի և աղօտաճաճանն է պատուեալ լոյս, ըստ նմին օրինակի լոյս եղէլոյ՝ և դուզնաքեայ խաւարն վատթարանայ: Նազադս որոյ ապա հարկ է հաւանութե և հաւատովք հետեւել զկնի բոլոր քրիստոսականացս, և սեղան և աւազան քարեղէն անշարժաբար յամենայն եկեղեցիս արձանացուցանել:

Իսկ եթէ ասիցէ որ ՚ի հարցասիրաց և ՚ի լսասի-

րաց, էր աղագաւ քարեղէն և ոչ փայտեղէն հրամայեցաւ կանգնել մեզ սեղան: Վախ, զի և պատշաճաւ գոյն իսկ առ յարմարութի խորհրդոյս՝ զնիւթս զայս տեսանեմ եղեալ. որպէս թէ զանյողդողդ և զանշար ժահիմն փրկութե մերոյ իրողութի՝ կարծրագոյն և դժոխաշարժելի գործարանաւ տնօրինել: Արկրորդ, զի և յառաջագուշակ եղեալ Ասայայ ՚ի վերայ ամհեթանոսաց, զոր առ եգիպտացիսն պատգամաւորեալ խօսի. « Զաւուր յայնմիկ եղիցի, ասէ, սեղանն տն արձան կանգնեալ յերկրին եգիպտացոց, և եղիցին ՚ի նշան յաւիտենից », Վանզի և արդարե իսկ սուլաւ զյաւիտենական կենացն առ մեզ երաշխաւորեալ տեսանեմ բարուիս: Որպէս և տէրն ասէր. « Մինչև արբից զգա, ասէ, ընդ ձեզ նոր յարբայուե հօր իմոյ », Արրորդ, թերևս արդեւք ՚ի հանդերձեալ յաւիտենին ՚ի Վսէ զնոյն ճմարտապէս, որպէս և այժմ ՚ի սեղանոյ աստի օրինակաբար, վայելիցեմք: Վանզի և նոյն ինքն Վսն վէմանուանեցաւ. « Սէմն՝ զոր անարգեցին, ասէ, շինողքն՝ նա եղև գլուխ անկեան », և դարձեալ, « Սլեռնէ վէմ առանց ձեռին հատեալ », գուշակէր զնա Ղանիէլ և Ասայի ասէ. « Մհաւադիկ ես դնեմ ՚ի հիմունս Սիռնի վէմ բազմապատիկ, զընտիր, զգլուխ անկեանն. և որ հաւատասցէ ՚ի նա, մի ամաչեսցէ »:

Դ. ԱՅՅ տեսցուք և զայս ևս ՚ի կարգիս. զոր մանաւանդ թէ և յառաջագոյն իսկ արժան էր յիշել իբրև զմեծագործ և զբազմերախտ ՚ի Վրիստոսէ պարգևեալ մեզ աւանդ. զիւղոյն սրբոյ ասեմ, որով զհոգին սբ ՚ի մեզ ձգեմք ՚ի Վսն միանալովն: Վանզի յոյժ օտարաբար նուլաւ և այլապէս ՚ի միմեանց վարիմք. զոր և տեսաք իսկ առ մերով ժամանակաւս: Վահա նայից ձէթ ընդունել Արուսազեմէ բերեալ, իսաչի ձէթ զնա անուանելով, և զնոյն նովին ամանօք առ մի բստ միոջէ մկրտեալն իւրաքանչիւր ումք վերբուտին օրհնել: Օ որ գանդաղիմ ասել, որպէս թէ բազում անգամ օրհնուեքն, յոլովագոյնս ՚ի ներքս յեւզն կոչել զնորհն. և կամ թէ ՚ի գալստենէ նորոյ ճնորհին զհնացեալն ՚ի բաց մերժել յամանոյ անտի: Աւ

դարձեալ նովին ձիթով օծանէին զմկրտեալսն և զերախայսն, այլ և զհիւանդս և զեկեղեցի և զսեղանս և զխաչս :

Ար թէպէտ և Հոգին մի է, և առհաւատչեայ Հոգւոյն եւղն նոյն է, սակայն բազմազգի մերում ըստ փրկութեն, բազմօրինակ և խորհուրդ փրկութեանն հրաշագործի. ըստ նմին և տեղիքն որոշին 'ի միմեանց' որովք փրկեալն լինիմք, և անուանք տեղեացն : Ապա և աղօթքն և գործառնութիւնն ոչ անմ զմիոյ մատուցանէ մեզ փրկութեան պարգև, և ոչ մին զամենեցուն, և ոչ նմանապէս միմեանց օգտամատոյց մեզ լինելով. այլ երախայութեն օծումն զհրաւիրականն ունի դրոշմ. և աւազանին օծումնն՝ զըստ Հոգւոյն մեզ յարմարէ վերստին ծնունդ. իսկ որ զկնի մկրտութեն է օծումն՝ զորդեգրութեն այ 'ի մեզ կոչէ շնորհ : 'Արձեալ՝ սեղանն կերակրէ զմեզ, և ոչ ծնանի. աւազանն ծնանի, այլ ոչ կերակրէ. խաչն մարտնչի ընդ մեր առ թշնամիսն, և ոչ ծնանի, և ոչ կերակրէ. 'ի հիւանդութեն՝ զառողջութեն ունիմք կարօտութի, ոչ ևս և զայլոցն : Սոցա ապաքէն և աղօթքն և քարոզութիւն և օծմունքն՝ բաժանաբար ըստ իւրաքանչիւրոցն վայելէ լինել խորհրդոյ : Ալ պատճառ ոչ ունիմասել, զանփոյթն առնելոյ զառաջնոցն այսպիսի խառնաբնդոր և եղծագործ սովորութեց, եթէ ժամանակի կարճութի, եթէ հիւանդութեց 'ի վերայ անկումն, եթէ անպարապութի յաշխարհակալացն հարստահարութի. զայս 'ի նոսա և յանձ թող լի է : 'Իսկ մեզ իբրև հայրասիրաց ոմանց որդւոց՝ զառ 'ի նոցանէ անտես մնացեալն, ձեռն տալովն այ, տեսանել արժան է, և 'ի բարեկարգութի և 'ի բարեզարդութի ածել :

Ե . Օ ՚ի տեսանեմք առ այսոքիւք և զայս ևս, զի ոմանք զառ 'ի մկրտութիւն գալ հանդերձելոցն՝ զհրաժարելոյն 'ի սատանայէ՝ նոցա հարցմամբ 'ի վերայ ոչ բերեն զերդմունս, և ոչ զսրբոյ Արրորդութեն խոստովանութի, և ոչ յերեխայութեն նախկին մատուցանեն ձեռնադրութի յօծումն. այլ միայն առ մկրտութիւն աւազանին վաղվաղեալ՝ 'ի ներքս արկանեն :

Նմանս իմն առնելով այնոցիկ՝ որոց թագաւորեցուցանել զոր կամեցեալ, նախ քան զմարմնոյն ծածկել մերկուի՝ զպսակն՝ ի գլուխ կապել յառաջեալք, ի միասին ընթանալով փառացն և անարգութեն : Աւկամ թէ որում ծնանել առաջի կայցէ, զծնունդն առաջի դիցէ յղանալոյն և երկնելոյն . զորս ի դէպ է անսին խոստովանել զնս ծնունդս, և կամ վիժածս, և ոչ ծնունդս : Քանզի պարտ է նախ ի բաց կալ ի ծառայեցուցանող տեռնէ, և յապստամբ ծառայէ անտի . զի «Տիրեսցէ, որպէս Սողոմոն ասէ, ծառայն իմաստուն՝ տերանց անմտաց» : Այտ այնորիկ ապահաւատալ սրտիւ, և խոստովանել բերանով, յորմէ կեալն հասցէ, զհայր և զԱրդի և զսբ հոգի : Այս յերեխայութեն կարգի առ դուրս մկրտարանին պատշաճեացի լինել նմա՝ որ մկրտիցին : Աւ ապա զկնի այսորիկ զհոգեւորն ծնանել ծնունդ յաւազանին . և զեւթնեակսն՝ ըստ եւթնեկացն որ ի մեզ հոգեկան շարժմունք՝ զգենուլ զհոգւոյն շնորհս, զոր Ասայիւ ասն թուէ : Օ կնի որոց ապա և զորդեգրութեն այ անուն ժառանգել՝ յետ ելանելոյ ի ջրոյ անտի : Արպէս և ի վերայ փրկչին յօրինակ մեզ՝ հայր յերկնից աղաղակէր, թէ «Վա է որդի իմ սիրելի» : Օ կնի ամենեցուն, այս ինքն յղութեն և ծննդեանն և ժառանգաւորութեն, ապա և զկենացն՝ որ յերկնիցն իջեալն է՝ ճաշակել կերակուր, զմարմին և զարիւն կենագործողին Քնի :

Այսպէս և ըստ այսմ օրինակի՝ երանելոյն Աիւրդի Արուսաղէմի եպիսկոպոսի զերախայիցն կանոն պայծառացուցեալ է, և ըստ իւրաքանչիւր հաւատոցն բանից ընթերցուածս յածային գրոց հանգոյն միմեանց զուգեալ և եղեալ է : Օ որ ի սուրբ քառասներորդս պահոցն առանձնաբար ի վերայ նոցա կատարելով արտաքոյ ժողովրդանոցին, յետոյ ապա արժանի լինէին ընդունել զլուսաւորուի սրբոյ աւազանին ի մեծի աւուր ճրագալուցի զատկին : Ար թէպէտ և այն խափանեցաւ . վասն զի յայնմ ժամանակի առ կատարելահասակս ոմանս կատարիւր երախայութեն կարգ . որք յիմաստ և ի բան հասեալք՝ կարող էին անձամբք իւրեանց լսել, և հաւատօք հրաժարել և

խոստովանել: Իսկ այժմ՝ ՚ի տղայու[թ]է հասակի այ- սորիկ միանգամայն ՚ի միասին ՚ի վերայ եկեալ գտա- նին, ՚ի ձեռն այնոցիկ՝ որք զմանկուհւանն ՚ի մկրտուին մերձեցուցանիցեն: Սակայն նոյն խորհուրդ նմանա- պէս առ նոսա և առ մեզ մատակարարի. զանազա- նութիւն հասակացն և ժամանակացն այլաձեւապէս ՚ի վերայ բերել հրամայէ զկարգ և զգիր աւուրցն և կանոնաց՝ ըստ երկայնութեան և կարճուէ: Ը. յլ ոչ եթէ հոգին սուրբ փոփոխեալ գտանի յիւրմէն խոր- հրդոյ, կամ առաւելելալ և նուազեալ: Եւ այս մինչև ցայս վայր այսպէս և այսքան:

Զ. ԲԱՅՅ առ սոբօք և զայս ևս տեսանեմք յո- մանս անկարգութի սովորութի հիմնացեալ. զի զնո- սա, որք յամուսնուի անդր գայցեն, ոչ տանելով ըստ օրինաց հաւատացելոց յեկեղեցիս ՚ի մէջ ժողովրդոց, հաղորդս աւանելով նմ կարգաց և կրօնից քրիստոնէ- ութե, և անդ յարժանաւոր տեղիսն զնոսա պսա- կեսցեն: Ը. յլ առանց ժամու և աղօթից, և առանց օրհնելոյ և հաղորդութե, արտաքոյ մնան՝ ուր կամք իցեն: Եւ քահանայն ընդ ձեռն ուրուք անդր եր- թողաց հրամայէ տանել զպսակն. թնամանելով միանգամայն զպսակն և զպսակեալսն: Եւ որ ծան- րագոյնն է քան զայսոսիկ, անարդանս ածելով ՚ի վերայ խորհրդոյ իրին: Օ ՚ի սուրբ առաքեալն ասէ, թէ՛ « խորհուրդս այս մեծ է, զոր և ասեմ ՚ի ԲՆԵ և յեկեղեցիս»: Եւ նա յիւրմէ կամակորուէ փոքրկացու- ցանել ջանայ զպատուական ամուսնուէն մեծախոր- հրդութի, զինքն ՚ի սպասաւորուէն նոյ արձակեալ ՚ի բաց տանի ՚ի լծոյ. զի որ զժողովրդեանն նոյ ՚ի վայր թողու զճառայութի, նոյ ոչ ճառայէ:

Եւ այս յորդոց անտի հեղեայ յայտ է. որք անպարսպ լինելով ՚ի մարմնամնութեանն յղփու- թենէ, հանապազափակ զգուրս խորանին նոյ ընդ- գէմեկելոց անդր ուխտաւորացն պահէին. և միան- գամայն անկեալք տարագրեցան ՚ի կամաց հրամա- նատուին և յիւրեանցն պատուոյ: Բստ նմին օրի- նակի և սոբա զհեղգութեն մեծարելով զախտ, ոչ տան թոյղ ամուսնացելոցն զհանդերձեալ կենացն

օրինակել յանձինս զխորհուրդ . այլ որպէս որք յամօթալինս ըմբռնեալ իցէն դործս, այնպէս ըստ գիւտ և գաղտագողի յգյաղթութեն անուշուն 'ի գլուխ զստակ, թագընկէցք առաւել քան թէ թագառուք լինելով : Օհոգին սուրբ տրամեցուցանեն, որ սիրէ միշտ բացափայլութի 'ի վերայ մեր զպարգևականն իւր ծագել ձիրս . իսկ զխանտացօղն բարեվայելականաց մերոց իրաց ինդացուցանելով զսատանայ, մանաւանդ թէ և եղագ ներքսանկութեն նմա՝ յանհոհակալուս բազմերախտութեն այնքան հորդեացի . զի անձանաչօղք բարեացն անձինք՝ հակառակացն ամ իրօք բանայցեն յինքեանս տեղի : Ալ որ 'ի ժողովի բազմամարդութի զուրախականն ոչ փափարէ զտանել, տրամականացն՝ ծածկաբար ընդ էնն անցանելով՝ անբաղայապէս հանդիպեացի :

Է . ԲԱՅՅ գեր զասացեալսս վատթարագոյն ևս այս է մեղադրանաց փաստաւոր, յաղագս անձայնոյն վերջանալով հրամանի՝ առ իւրն երազոտնագոյնս ընթացի ցանկուիս . զթագաւորեցուցանելն ռամկաց հաւատալով ձեռաց, և զմարմնապարար սեղանովն զիւրն տարածեցէ բազուկս : Օհնչ զսոսա անուտ նեցից . հովիւս հօտաւատնիչս, եթէ գազանս կեղեքիչս խաշանց . զկուսանացն իբրև զերկրորդանացն առնելով՝ տիտուրս և անկատարելագործ հարսանիս, իսկ զերկեակնս 'ի պոռնկութե և ոչ յամուսնութե ածելով առ զուգաւորութի : Ախսկին թոյղ տալով պղծութեանն յառաջել և յափշտակել զօրինաւորն զայն անկողինս, և ապա զգիշերայինն իբրև զտուրն ջենային 'ի լոյս բերել համարձակութի առեալ . օրէնս դրացն զպապանծելն օրէնս դնելով, բանսարկութի լինել կամակատար . զի յառաջ քան ընդ բարին խընդալ մարդկան, զուարճացի չարաւն որդայթագիր թշնամին : Ալ որս ոչ էն մեղ յերկարագոյնս տողել բանս . ուր մարգարէն Ազեկիէղ զգործականն և զսպառնալինս կարգաւ առ սոսա՝ զոր առ հովիւսն Բարայեղի յայ պատգամաւորեալ բարբառի . « Բզկաթնն ուտեն, ասէ, և զասրն զգենուն . և զխաշինան իմ ոչ արածեցին . և ցրուեցան խաշինքն իմ .

արդ ես խնդրեցից, ասէ, զխաչինս իմ՝ ՚ի ձեռաց հովուացն Իսրայելի, : Ալ զժոխադատելի յոյժ է պահանջիլ համարս այնմիկ՝ որում ամենայնքն յայտնիք են և անմոռանալիք, յորում ոչ կարեն օգնել կաշառացն ակնառուիք, և յանօգուտս բազմախօսիցն հասցէ պերճաբանութի :

Ը. ԲԱՅՅ տեսանեմք առ այսոքիւք և զայն ևս, եթէ ոմանք և վայելչագունից սովորուէց ջանան խափանումն ՚ի վերայ բերել և զանձայայտնուէն և զծնունդեան նորին զօր, զոր ՚ի վեցն յունուարի ՚ի միասին տօնել սովոր է աշխարհս մեր, այժմ զծննդեանն սիրեն ոմանք կատարել զտօն. իսկ յայտնուէն խորհրդոյ՝ և ոչ միով իւրիք կամին ճառս ՚ի մէջ բերել, կապելով ամենեին զինքեանս ընդ ընթերցուածոցն հրաման. զոր երուսաղէմացիքն յութօրեայս յայտնուէր՝ յութ եկեղեցիսն իւրեանց երթալով՝ զնոցին տեղեացն և զկանոնն կատարեն. օրէնսազանցուի կարծելով զայս, եթէ զառ ՚ի հնոցն զթերի ինչ ըստ խորհրդոյն խնդրոյ՝ կատարելագործել ումեք հրամայէ հոգին սբ: Ալ մանաւանդ եթէ եկեղեցի այ հանապազօր յառաջատութք աճէ և հարստանայ. զի և չէր իսկ հնար միով մարդով ըստ միում գործոյ, և ըստ միում ժամանակի՝ զբովանդակն իւր կամս տնօրինել այ ՚ի մարդիկ :

Այլ զոր ասեմս, այս նախնական սովորուի ՚ի վաղընջուց հետէ նախահաւեալ, և մինչև առ մեզ հասեալ. ՚ի վերայ ջուրց զքսան և զութերորդն նուագելով յաւուրդ յայդմիկ սաղմոս, կցուրդ ասելով « Զայն տն ՚ի վերայ ջուրց » և զմկրտուէն ՚ի Մատթէոսէ զաւետարանն ընթեռնելով՝ օրհնէին զջուրն, ձէթ արկանելով ՚ի նա : Ալ իբրև զբուժիչ ախտից հոգւոյ և մարմնոյ՝ ամենեքեան անդուստ վայելեալք, ցնծալից լինէին. որ և այժմ ոչ է ամենեին ՚ի բաց խափանեալ, թէպէտ և խանգարիչն Իսրայելի տգօր և կնատ զօրեղուքն նկրտի խափանել : Ալ եթէ առ ՚ի վնաս մեզ է յիշել զփրկչական մկրտուէն ճառս, թերևս չէր իսկ մկրտեալ Վսի : Վարձեալ թէ ծածկել զհուչակեալն Յորդանան խորհուրդ մեզ տնօրինէ,

մեք ընդէր դիմեալ անկանիմք առ նոյն : Նիմ և զգործեցեալն 'ի Վստ պատմագրութք մեզ ետուն աւետարանագիր տք հարքն : Օ մէ և Նայր և Նոգին սուրբ 'ի վերայ ջուրցն նմա վկայեալք՝ ոմն ճայնիւ և ոմն երեմամբ, զէակցուին յայտ առնելով : Վր աղագաւ և կցուրդս գեղեցկանուագս զմկրտութեանն բանից յօրինեցին երանելիքն մեր վարդապետք : Վլ ուրեմն անտես և անլուր ճշմարտութեն սիրէ լինել անբան յամառութի :

Թ. Վր այսոքիւք են ոմանք դարձեալ, որք 'ի տք քառասներորդս պահոցն, զշաբաթ և զկիրակէ օրն ընդ տրտմութք և ընդ ապաշխարութք արկանեն, որպէս և զայլ ևս հինգ աւուրսն զանցեալս : Ատան թոյլ զփրկչականն 'ի նոսա կատարել զպատարագ . առ երեսս առաքինութե կեղծաւորին լինել ջատագովք, և սրտիւք 'ի չարաչար աղանդաց կործանին խորխորատս : Փառաւորագունիս այսորիկ միաշաբաթուս աւուր՝ մեծ է և դժուարադիտելի յոյժ խորհուրդ : Օ 'ի զանճառելի խոստացելոց կենացն յղանայ 'ի միջի մերում զճշմարտութի : Յայսմ աւուր Վստ զմահ խափանեաց, ընդ ինքեան 'ի մեռելութե զմարդկայինն վերածելով բնութի : Վ սմա և Նոգին սուրբ առաքեալ 'ի Նօրէ, զանմերկանալին մեզ զգեցոյց մխիթարութի : Վ սմին աւուր և զերկրորդն իւր խոստացեալ է առնել Վստի յաշխարհ զգալուստն . յորում հրեշտակապետացն ուժգնակի հնչեալ լինին փողոցն ճայնք . զոր մարգարէն աւագափող զնա անուանէ, այս ինքն վերջին և մահալոյծ և կենսառաք ճայն : Վ սմա և հասարակաց մեր բնութի 'ի բաց դիցէ զորս 'ի պատուիրանազանցութեն եբարձ՝ զբեռինս մեղաց, մահու և ապականուէ : Յայսմ աւուր բանան 'ի նախահօրէն մերմէ աղխեալ դրունք դրախտին, բոցայինն 'ի բաց երթեալ 'ի նմանէ սուր, և փեսայն ընդ ինքեան 'ի ներքս 'ի լուսեղէնն տանի յառագաստ զհարսնացեալն իւր եկեղեցի : Վլ ընդ գիշերոյ շարալծեալս այս մերկանայ 'ի մէնջ զգալի լոյսս արեգական և լուսնի, 'ի բաց դնելով զղամպարունակ պայծառուին . զի տր ինքնին եղի

ցի մեզ լոյս մշտնջենական, և փառք նորա մեզ փոխաւ նակ տուընջենային լուսոյ :

Եւ զի սահմանաւ դուն ինչ 'ի վերայ սորա ասացից, սա է նախագոյակ լուսոյն ծնող, և սկիզբն զէակսս գոյացուցանողացն աւուրց: Սա է առ երկս զիւրն կոչող ճարտարապետ և առ հանգիստ: Սա է, որ զլուսոյն արարիչ 'ի խաւարէ մեզ լոյս ծագեաց և ծագեսցէ: Սա է անմահուէ պտղոյն պտղաբերիչ: Եւ զի այսպէս մեծագոյն է սա և մեծամեծաց իրողուէց պարունակող, յիրաւի ըստ գերակայ իւրում ճոխուէն՝ զառաւելագոյնն 'ի մէնջ պահանջէ պատիւ: Եւ նախ քան զայլն՝ զառանձնական զիւր ինքեան զիսկագոյնն և զճարազատագոյնն, առանց որոյ ոչ աւնուն և ոչ փառք առ սա ասացին. զառ 'ի յերկնից ասեմ՝ իջեալ կենսատուն կերակուր, զնորն ուխտ և նորոգողն զմեզ 'ի մեղացն եղծմանէ: Վ. յԼ և յերկրաքարչական զբօսանաց անտի դատարկանալն մեր, և զուարթագին իրօք 'ի վերայ ելանել ողբալեացն՝ պատուոյն սորա է առաւելուի. զի ազատ յամենեցունց յայսցանէ տրտմագին և տաժանաւոր իրաց՝ զուրախացուցանողն զմեզ հաւատամք գոլ զերկիր:

Երկուք են որ յափշտակելոց են զմեզ տեղիք, և զուգապէս միմեանց ընդդիմագրեալք. երկոցունցն՝ ոչ միայն 'ի միտս, այլ և առ երեսս բարեպաշտից կերպացեալ ձեանան երեւմունքն: Օ միոյն հընգեակ աւուրքք նշանակեմք զնմանութի. քանզի և հինգ աւնուանս 'ի գրոց ուսաք գոլ զտանջանարանացն. հուր, արտասուս, կրճումն, խաւար, որդն: Եւ երկուք են աւուրք, որ զհանգերձելոցն առ մեզ նկարագրեն բարուիս. որպէս և զերկուսս զայտօսիկ լուաք լինել արդարոցն բնակութի. զերկինս և զգրախտն: “ Դագեսցին իբրև լուսաւորք յերկնի ” արն ասէ. և “ Վ. Խօր ընդ իս ես 'ի գրախտին ” ցաւազակն ասէր: Եւ սոցա երկոցուն ւախձանս խորհրդոց՝ առ հանգիստ և ոչ առ տանջանան զմեզ հրաւիրեալ ձգէ. միայն թէ զգուշանայցեմք, 'ի չափաւորագունիցն՝ ոչ յանչափիցն ելանել սահման: “ Նանապարհ զարքունի զնասցես, ասէ. մի՛ խոտորեսցիս, մի՛ յաջ և մի՛ յահեակ ”:

Ար առ պատուիրանադրեալն ոչ ձգտի հասանել կանոն , նա յահեկակողմանն դանդաչէ խտտորեալ ճանապարհի . իսկ որ յառաւելազանցն նկրտի հրա մայեցեւոցն հասանել , զաջակողմանն այնպիսին տէն չացաւ գտանել զխտտորումնն : Աինն յանդգնաբար յապաշխարութեան հոսելով վտանգս , յառաւել պընդութենէն յանյուսութեան ընկղմի խորս : Աւ մեւնն անչափաբար ընդարձակեալ , թողութեանն յուսով զբովանդակ զերկիւղին 'ի բաց լուծանէ ըզկապ : Իսկ որ յերկաքանչիւրոցն զանգիտեալ հրաժարիցէ ծայրայեղ խտտորմանց , միջին իմն արդարակ և անստերիւրող ճանապարհաւ բերիցին : Յորմէ ոչ փոփոխեսցի նախահարցն հաստատեալ սահմանք . այս ինքն՝ ոչ տէրունականն աւուր զապաշխարութեանն 'ի վերայ ածել զնախր , և ոչ նմանօրէն սմա զծոմականն դատարկացուցանել և փափկացուցանել զաւուրս : Աւ ոչ դարձեալ յառդերազանցաւ գոյնն սոցա ումեք վերանալ ելանել , որպէս թէ ընդանդործութի և ընդ բերանալուծութի խառնել և զքնոյն խորութի և զգինեճանութենն որովայնամուլութի . իսկ 'ի տրտմականն՝ ծանրաբեռնութեն 'ի ներքոյ դնանիլ տկար բնութես . մարմնասպան լինելով յաւէտ քան թէ ախտասպան . և 'ի կքել մարմնոյն՝ գտանել հոգւոյն զվճատունն տարակուսանս :

Բայց խնդրէ ընդունել զպատիւն իւր փրկչականս այս մեծ օր՝ յերեկորեայ շաբաթուն մինչև ցերեկոյ միաշաբաթունս : Բանդի մինն՝ հիմն 'ի ներքոյ անկեալ դնի պատուականագունիս այսմիկ աւուր , և մեւնն աւարտ 'ի վերայ եկեալ՝ բովանդակի : Օ ի այսանակ ճոխագունիցն վերջոյ և առաջոյ պատուադիրքն յաճախեն զփառս : Այլ առաջինքն մեր և մինչև ցառաւօտ երկշաբաթւոյն ոչ լուծանէին զհանգստեանն կապ : Այլ որ շաբաթուս երեկոյ՝ կարգ պաշտաման սրբոց մարտիւրոսաց 'ի սմա կատարի . իսկ ծունր ոչ կրկնի , և ոչ զգործոյն ունի խոնջութի : Բանդի միջատահման իմն երեկորինս է ժամտուրնջեան և գիշերոյ . տիւն մինչև 'ի նա յանգեալ , զադարումն ընդունի . իսկ գիշերն 'ի նմանէ յառաջ հաւեալ , զիւրն աճեցուցանէ սահման : Ասկս որոյ և երկոցունց մաս

նաւորաբար և հարազատասցի սա, այս ինքն տուրն ջեան և գիշերոյ, և օտարացեալ գտցի: Այսորիկ աղագաւ ընտրեցին ոմանք զայս ինչ և զայս դնել երեկորեացոյ այգոցիկ, և զայս ինչ և զայս բառնաւ իսկ այլք զառ ՚ի նոցանէ թողեալն բերել, և զբերեալն ՚ի բաց տանել:

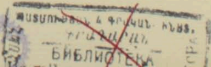
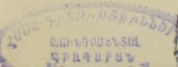
Ժ. ԱՅՅ արժան է ոչ միայն քրիստոսեան սպտաբազան և կերակրափոխութիւն անաշխատ հանգրտեամբ սպտուել զօրս զայս, այլ և զբոլոր նախադասեալն սմա սարտ է աղօթիւք յուղարկել զգիշեր: Վանգի գիշերս այս, որ առ միաշաբաթիս լուսանայ, եղև յարուցողին զմեզ Վճի յարութե ժամանակ: Ասան որոյ լինելոց է և համաշխարհականն ՚ի նմին գիշերի յարութի Վսկ եթէ ո՞վ որ ՚ի բազմացն իցէ կամ գիշերն այն, կամ գիշերոյն այնորիկ ժամ, յորում զմեզն է հանդերձեալ նորոգել Վճ, այս ծածկեալ է յամենեցունց. զի և Վքրիստոսին ոչ բացայայտեալ եղև յարուեն ժամ: Այլ յաղագս այսորիկ յերեկորեայ շաբաթուն մինչև ՚ի լուսանալ միաշաբաթուն սպասել և ակն ունել արժան է, զյաւիտենականն զգենուլ կենդանութի, լուծեալք ՚ի կապանաց աստի մահու: Օ այս և տէրն զմեզ յաւետարանի անդ զգուշացունելով ասէր. «Վքրթուն կացէք, զի ոչ գիտէք յորում ժամու տէրն ձեր գայցէ. յերեկորեայ, թէ ՚ի մէջ գիշերի, թէ ՚ի հաւախօսի, և թէ յառաւօտին»: Օ սկիզբն և զվախճանն ՚ի ներքս ածելով զբովանդակ զնորայն նշանակէ մասունս լինել արթնութեն: Այլ զի մի զարթնութինն ընդ կենցաղակաւ նաց իրիք թուիցի շարախառնել ասացեալ զբօսանաց, յարէ առ նոյն ասելով. «Վքրթուն կացէք, և աղօթս արարէք»: Այլ ցուցանէ երկոցունցս այսոցիկ հանդիպել շահաւորութեց, որք հսկմամբ և աղօթիւք զբոլորագիշերս զայս մեծարել բաղձացան. ՚ի վտանգիցն ապրել, և անձառելեացն հասանել սարգեաց. «Վքրժանի լինիցիք, ասէ, զերժանել ՚ի նեղութեանց անտի՝ որ գալոցն է, և կալ առաջի որդւոյ մարդոյ»:

Վսկ զօրս ՚ի միջի անդ յիշէ իսկզբանն և կատա-

րածի , այս ինքն զմիջագիշերն և զհաւախօսն , զայս
 գտանեմք յասացելոց աստի յայտնել միտս : Ար-
 ձեալ արգելու զնոսա , որք միանգամ զերեկոյս զայս
 կամ քնոյ՝ կամ արբեցութէ մասն վիճակեալ հանի-
 ցեն : Օ ի երեկանիրհասերն զմիջագիշերն հրա-
 իրէ լինել իւր արթնութէ ժամանակ . իսկ այն՝ որ
 զգիշերոյն սկիզբն ընտրեաց առնել արբեցուեն սկիզ-
 բն , հարկաւորաբար այնպիսին հանգուցանիցէ քը-
 նով զաւելորդն իւր տքնուի՝ ի հասարակ գիշերի . իսկ
 զանոգայ քնոյն թըմբրութիւն՝ հաւուն յանձնեցէ
 ձայնի , յինքենէ՝ ի բաց փարատել : Այլ այն որպէս
 զիարդ և իցէ , ըստ երկաքանչիւրոցն իմացեալ դա-
 տողութէց՝ զմի և զնոյն յայտնէ զճամարտուեն իրա-
 կութի : Այս ինքն զերկնային զուարթնոցն բերել
 զնմանութիւն , յածայտում յայտնի գիշերի հըս-
 կել , և անընդհատաբար առ անձ յերկինս ի վեր
 առաքել զփառաբանութի յերեկորեայ , և մինչ ի
 ծագելն արեգական : Այլ և հանդերձ յոտանաւո-
 րուք առանց ծունր կրկնելոյ կատարել զասացեալսս ,
 ըստ նորին իսկ տն հրամանի . « Աղիցին , ասէ , գօտիք
 ձեր պընդեալ ընդ մէջ , և ճրագունք լուցեալք . և
 դուք նմանեալք մարդկան՝ որ ակն ունիցին տն իւ-
 րեանց , թէ երբ դառնայցէ ի հարսանեաց . զի յոր
 ժամ գայցէ և բախիցէ , վաղվաղակի բանայցեն նմա :
 Արանի իցէ ծառայիցն այնոցիկ , զորս եկեալ տէրն
 գտանիցէ արթուն » :

Այլ և զօրինադրեալս մեզ զայս ինքեամբ յանձն
 էառ կատարել . Այն , յորժամ ելեալ ի լեառն զգի-
 շերն անձ ի գլուխ զաղօթան հաներ : (Թ)ուի թէ ի
 սմին իսկ ի գիշերիս յայտնի յօրինակ մեզ վարդա-
 պետելով զայս առնէր . վասն զի ոչ ասի յաղօթելն՝
 թէ եղ ծունր , որպէս ի մատնութեն գիշերի գրեալ
 է , թէ « Անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց , եղ ծունր և
 կայր յաղօթս » : Աւ անդ զկնի հրամայելոյն , թէ
 « Հսկեցէք և աղօթս արարէք » , և զքնոյն հրաման
 ի ներքս ածեալ յաւելոյր . « Անջեցէք այսուհետեւ ,
 ասէ , և հանդերուք » . զոր և յետ այնորիկ ասէր .
 « () ն արիք գնացուք աստի « () . . . թեան ,

* Աստուծոյ թուղթ մի անկեալ էր ի գրագրէն . և որպէս ի գլխոց

և 'ի սպառեւէն նորա, ընդ նովին և նա անցեալ 'ի բաց գնայ մղեղեալ և լուծեալ: Այլ սակայն եւ թնայատիկ սպառնայ ջեռուցանել, թերևս զի կիզուլ կարացէ զեւթնեական՝ որ 'ի մեզ հոգեկան շնորհքն, և խափանել զհամբատական հոգւոյն խորհուրդ, որ եւ թնեբեակ և յիսնեբեակ աւուրբք և ամօք զաշխատու թին 'ի ընուէս լուծանէ: Յաղագս որոյ պարտ է մեծաւ զգուշութիւն այսմիկ տանել հոգ, զի մի ըստ բա նիցն սպառնալեաց՝ և զգործոցն ընդունիցիմք զփորձ. յորժամ ոչ զոգեկանն՝ որ յառաքինութէն է՝ պինդ պահիցեմք զաղատութի, անփոյթ առնելով զառ 'ի մեղացն պարգևեալ մեզ հանգիստ: Բնդ ձեռն որոյ եւ թնայատիկ, որ իրաւապէսն դատի, զմարմնականն 'ի ծոցս մեր հատուցանէ տանջանս. գերելով և 'ի հնոց արկանելով չարաչար, և կիզանող ախտիցն մատնեալ բաբեղոնական աներևոյթ գոռոզին:

Այլ յաղագս այսորիկ օր ըստ օրէ յամենայն աւուր յառաւօտինսն, հրեշտակային իմն զոգցես թէ ազգմամբ՝ 'ի թառամեցուցանող քնոյն ընդոստուցեալք, զնոյն զերից մանկանցն 'ի բերան առնելով նուագեմք զօրհնութի, հանդերձ խոստովանութի և գոհաբանութի ասելով. «()րհնեալ էս նոր անձ հարցն մերոց», չարս՝ ըստ հաւատոյն որ առ անձ՝ զվախձանեալն անուանելով. և վասն զի վերստին զառաջին զիշխանական պատին յարմարագոյն է զգեւուլ այնմիկ՝ որ զզմանն հրով զինքն հալել գիտիցէ, և որպէս երկնային ցօղով արտասուացն թորմամբ լողանալ և մաքրել: Յաղագս այսորիկ սպա և հանրականացդ համարձակի հրաման տալով երկնայնոց և երկրայնոց արարածոց 'ի փառաբանութի կանխել արարչին, ա-

նախագրութեան ճառիս յայտ է, պախաւան երբեակ գլուխքս. ժն. Թէ շինել իորհուրդ ունիցի շաբաթ օր, և որպիսի խորհուրդ պարգ է պատուել զնա: Ժն. Ընդդիմաբանութիան առ այնտիկ, որ արգելուան յօրհնելոյ շաբաթ և յօժանելոյ ի-զուժն՝ որ ի-նի ի-տուժն: Ժն. Եթէ զՄի անձոր յորդի ի-տան ասոցեալ է, և ոչ ևս 'ի հայր և 'ի հօգի. յաղագս որոյ և շխա-

լնորն զնեք բերել արծան է զնի ի-ոյ ի-ոյ ասուէ: Յորում և թէ ընդէն յառասօփես և յերեկոյնիս պաշտմանս 'ի վերջն անյոյանեկն զՄի անձոր, իսկ յորում ասոր պարտագ յաղել 'ի սկզբանն նուագեկն: Եւ սկիզբն ժն յառասօփես պաշտմանն սաղմուն և ազօթն և խորհուրդն ի-ոյն:

տելով, « () րհնեցէք նամ գործք նոն զնոր », Բանդի զոր մանկունքն յայնժամ 'ի փրկութէ անձանցն ծանուցեալք առ իւրեանս զփրկին, իբր առ երկին 'ի հնոցն վերաձայնեալ կողին զարարածս յօրհնեղութիւն նմա, ըստ նմին և մեք՝ իբր անդամք մարմնոյ նորա, 'ի վերայ մեր և 'ի մեզ բերելով զգլուխն, մեծագոչ հնչմամբ աղաղակեմք 'ի յընդհանուր ամենայն արարածոցս տեսակս, ասելով. « () րհնեցէք ամենայն գործք տեսուն զնոր », Արպէս թէ ազատացեալք մեք 'ի ծառայութէ մեղացն զղջմանն հրով, ազատուէն մերում հաղորդք լինելով, և բոլոր գոյացելոցն տեսակք՝ հարկաւորին ամենայն իրօք ընդ մեզ և նոքա գոհացողք և բարեբանիչք լինել այնմիկ, որ ազատէն զամենեսեան :

Արդ այս որպէս զիարդ և իցէ, զայս մեզ ուսուցանէ, թէ պարտ է մեղուցելոցն՝ նախկին արդարանալ ապաշխարութիւն, և ապա իշխել և հրաման տալ արարածոց : Յառաջագոյն ասել, « Սեղաք անօրինեցաք », և ապա ասել « () րհնեցէք ամենայն գործք նոն զնոր », Գարձեալ թէ « Ազորմեա՛ ինձ նձ ըստ մեծի ողորմուէ քում : ըստ բազում գթութե քում քաւեա՛ զանօրէնութիւն իմ », Եւ ապա համարձակել և վերաձայնել, թէ « () րհնեցէք զնոր յերկնից, օրհնեցէք զնա 'ի բարձանց », Եւ եթէ ընդէր երկիցս անգամ զնոյնս բարբառի . յաղագս վերջացելոցն 'ի նախաժամանողացն . զի զորս ծուղուին զրկեաց յառաջնումն, յերկարելովն վայելեսցեն յերկրորդումն : Եւ այս յաղագս հարցինն և Գործոցն, Ազորմեցին և Տէր յերկնեցոյն :

Իսկ ապա յետ այսորիկ զհրեշտակայինն ձայն միաբանաբար նուագել . որպէս թէ ապաշխարութեամբ զինքն մաքրեալ, և երկնային յօրինուածով հաստատեալ զանձնն յանմեղութե, ընդ նոսա և զուգաձայնեալ երգաբանէ : Եւ այն՝ որ յառաջագոյն զայս ամենեցուն հասարակապէս հրամայէր օրհնել զնձ, այժմ թողով զգգալիսս և զնիւթեղէնսս, վերաթեալ էլանէ յանմարմնականացն դադարս . և ընդ նոսա զխաղաղասիրելն առ միմեանս և զզուգաբնակն լինել երգակցէ, ասելով . « Փառք 'ի բարձունս նյ, և յերկիր

խաղաղութիւն, 'ի մարդիկ հաճութիւն», : Ալ վասն զի հանեալ կարգեաց զինքն մտաք ընդ զուարթնոցն պարակցութիւն, ապա ըստ նոցա իմն կարգին ձեանալով, սկսանի այնուհետեւ աստիճանաւոր պատուովք զնախապատուելին բարեպաշտել . յառաջ մատուցանելով նախկին զփսաղտն, և զինի նորա հետեւեալ ըստ կարգի սարկաւազն . յետոյ ապա իբրև զվեհագոյն՝ գերաստիճանեալն 'ի նոցանէ եպիսկոպոսն Աբպէս թէ 'ի ստորուստ 'ի հրեշտակական դասուէ առ երիս երիս դասս անմարմնոցն զմի մի կշռեալ յեկեղեցականացն, վերտնելով առ սակաւ սակաւ երթալ հասանել մինչև 'ի թագաւորական դահոյսն . ուրա նոր սրովբեիցն և քրովբեիցն ճոխացեալ պարէ բաղմուտի : Ապա զայս որոյ և զերեքսրբեանն խառն ընդ նոսա միաբանական ձայնիւ սկսանի նուագել : Այսպէս ապա զԱրևազալոյն ըստ դասուց վերաձայնելով զսաղմոս կատարեն :

Արդ էն թանց սորա առաւօտին ասացեալ սաղմոսքն թուով վեց . զուգարանակ առ 'ի մեզ տարաորեալ զգայարանացս : Օ երկունս ապաշխարութե և աղօթից, սակս ողբաձայնեալ հոգեկան մասինն՝ որ ընդ աղախնացելոցն որ 'ի մեզ դաճաւորեցաւ հեշտութիւն ճաշակելեաց և հոտոտելեաց, Ասկ չորքն 'ի նոցանէ՝ պարզաբար առ 'ի նուագերգութիւնն առեալք . որպէս թէ 'ի քառից աստի գեղեցկաձայնեալ 'ի տեսանելեաց և 'ի լսելեաց, 'ի խօսարանաց և 'ի շօշափելեաց : Ամնզի երկուքս 'ի սոցանէ իմաստասէրք անուանին . իսկ զմինս՝ արբանեակ բանի և սպաւաւոր խոհականութե կուէր հերակզիտոս, զլեզու : Ասկ ձեռք առ հնարագիտութիւնն հսկելով, արարչականք անուանին . բայց առաւելագոյն բանին 'ի պէտս օգնականութե ներկազմեալք և յարաւոցեալք : Օ ի զոք լեզուով աղղմամբ՝ լսելեաց մատուցանէ զբանն, զնոյն սա տարրաբար տեսանելեաց առաջի դնէ : Այսպարտ է ուսումնասիրացն և խոհականագունիցն՝ նուագարանօք քնարահարութիւնել երաժշտական հոգւոյն . այլ և զբոլոր գոյացելոցս ընդ ինքեան հնչեցուցանել ձայնից տեսակս : Այսպէս մինչև ցայս վայր :

ԻՍԿ երեկորին աղօթիցն հաւարումն այսպիսաբար յինքեան ունելով զեկուցանէ մեզ միտս :
Սան զի 'ի զանազան տուրնջենային տաժանմանց անտի աշխատեալ և խոնջեալ լինի մարդկայինս կազմած , և խնդրէ անդուստ իբր 'ի ծանրակիր ինչ բեռանց զերծանել , և գիշերային անկողնացն պատրաստութիւն հանգչել և զօրանալ : **Վ**ախկին՝ մատուցեալ ասէ ցնծ . « **Ս**ոնարհեցո՛ւ իմ զունկն քո և լուր ինձ , զի աղքատ և տնանկ եմ ես » : **Տ**այեանց իմ , ասէ , յաղքատութիւն և 'ի տնանկութիւն բնութեւս , թէ զօրպիտիս և զորքանս զօսանաց և զբաղմանց սաստկութիւն յայգուէ մինչև յերեկոյ միալուծ ձգեալ բերեմ : **Ս**լւմ զի պատճառ այնոցիկ զպատրանս բանսարկուն սատանայի գիտէ . « **Ս**ճ , ասէ , անօրէնք յարեան 'ի վերայ իմ . և ժողովք հզօրաց խնդրեցին զանձն իմ » : **Ս**լւցուցանէ՛ թէ 'ի պատուիրանս պահուէն իմ մէջ զարեալ , եկն 'ի խարդախել և 'ի խաբել զիս . « **Ս**որհեցան խափանել , ասէ , զգնացս իմ . թաքուցին ամբարտաւանք որոգայթ ինձ : **Ս**արս ձգեցին որոգայթ ոտից իմոց . շուրջ զշաղօք իմովք եղին ինձ գայթակղութիւն » :

Սպա զմտաւ ածեալ՝ թէ և ոչ մի ինչ իրօք զորոգայթս զայս փշրել կարիցեմ , եթէ ոչ այնուիկ՝ որով գթասիրեալ երկնային **Տ**օրն , փրկանաւորեաց զմեզ արեամբ միածնին իւրոյ , զնոյն և մատուցեալ յիշեցուցանէ . զոր յընդերեկս աւուրն ուրբաթու զանս պահան մարմինն իւր 'ի հաճոյս **Տ**օրն **Ս**րդին միածին պատարադեաց : « **Ս**լղղեցին , ասէ , աղօթք իմ որպէս խունկ առաջի քո . համբարձումն ձեռաց իմոց պատարադ երեկորի » : **Ս**յսուիկ ուրախարար զոհազործութիւն ապրեցուցեա զիս յորոգայթէ յայսմանէ , որ թագուցաւ ինձ 'ի գայթակղութեւ գործողին զանօրէնութիւն : **Ս**լւ վասն զի գիտէ , թէ ներկայ ամանակիս գիշերային հանգիստս՝ զսպականութեւս ոչ կարէ յինկն մերկանալ զբանութիւն , եթէ ոչ վերջնումն

այնմիկ ապականահալած և մահալուծող զիշերին երթեալ հանդիպանամ, զսոյն և ընդունել հայցէ 'ի նմանէ, 'ի յանդումն ածելով զերեկորին զկարգեալ սաղմոսսն . « Հանցես, ասէ, 'ի բանտէ զանձն իմ, և գոհանամ զանուանէ քումմէ », 1 Վանտ՝ զկեանս աշխարհիս անուանէ . և հանելն 'ի սմանէ՝ առ հանդերձեալ աշխարհին կեանս զելանելն ասէ . վասն որոյ և 'ի վերայ բերէ, թէ « Ենձ համբերեն արդարք՝ մինչև հատուցես ինձ », 2 Սէ և վասն իմ ոչ փութացուցանես հատուցանել զխոստացեալ քո զարքայուին, զարդարոցն ընդ միտ ածցես զյապաղումն . զի և նոքա մեզ մնան ընդունել զաւետիսն :

Օ կնի որոյ ապա զճրագացն նուագեն զկցուրդ . որպէս թէ 'ի տասներորդ ժամէ աւուրն սկիզբն արեալ աղօթիցն, արեգականն լուսով մինչև ցայն ժամ լինին պայծառացեալ . իսկ ապա զերկրորդն՝ որ աղօտաճաճանչն է՝ 'ի ներքս ածելով լոյս, մանաւանդ թէ փոխանակ զգալի լուսոյն՝ իմանալի լուսոյն ճառագայթիւք զսրտին ինդրեն լուսաւորել զաչս : Եւ վասն զի ընդ ձեռն բանից՝ յանմարմնականացն մտօք սլացեալ ելանեն 'ի բնակուիս՝ 1, ընդ նմին և բարեձեանալ ցանկասիրեն : Եւ հասպետական նախագահութիւն ձեռնարկեն զնախապատուելին պատուել . և զոր ինչ արարին յառաւօտին աղօթմն, զնոյն կարգ և աստ յառաջ առնլով, 'ի սաղմոսողոգէն և 'ի հրեշտակական դասուէն սկսեալ՝ տանին յանգել յետիւտկոպոսն և 'ի քրովրէական դասն . ընդ որս և զերեքսրբբեանն զուգաձայնեալ՝ երգակցեն զսրբասացուի : Եւ այսպէս զհանգստեանն նուագելով զսաղմոս, արձակեն :

Մքդ չորք են ընդ ամենայն երեկոյին աղօթից սաղմոսք, առանց հանգրստեան սաղմոսին . թերևս ըստ չորից տարերացդ, որ 'ի նիւթականումն մեր գտանի մարմնի : Օ ի զվեցն, որով իմանալի հոգին միջնորդէ ըստ զգայարանացն, յառաւօտին աղօթիցն յիշեցաք սաղմոսս . և չորք և վեց գումարին 'ի տասն, որ է առաջին կատարեալ թիւ 'ի միակէն սկսեալ, և կատար

1 Յօրինակին 'ի լուսանցան 'ի բնութիւն :

րելադուենից [Թուոց սկիզբն . և զուղաթիւ 'ի ձեռն Ս'ովսիսի տէրունեան աւանդեալ օրինացն : Այլ և բնականագոյնք , որովք զուղիւք ներգործել բնաւորեաց առաջնորդականն որ 'ի մեզ միտք . աչօք , ահան ջօք , ուրնգամբք , բերանով և ձեռօք : Վայց և բանական մակացուէն սովաւ բովանդակին հնարք : Վան զի մի ըստ միոջէ համօրէն տասն [Թուով սահմանեցին զսեռականագոյն զէական սեռս : Ա և եռանդիւնի , 'ի միակէն առ չորսն վերանալով . ն , բ , գ , դ . որոց շաբադրուին բաղկացուցանէ զտասն : Այլ այս մեզ յազագս [Թուոյ քառակի և միակի , որովք առաւօտին և երեկորին աղօթք ասացեալ եղէն :

ԺԶ . ՎԱՅՅ արդ այսօցիկ այսքան բաւական լիցի , սակաւս ինչ 'ի բազմաց նշանակելով , յորովիցն 'ի դիտութի ածել կամեցեալ : Ասան զի և չէ իսկ առաջիկայս մեզ զստեղծեալն եղծանել հակաճառութի տարօրէն սովորութիւն , այլ կանոնական սահմանադրութի ըստ իւրաքանչիւր գլխոց՝ զհիմնացեալ զանկարգութիւն քակել և 'ի բաց հանել յեկեղեցւոյ նյ , և փոխանակ նոցա զբարեվայելուչան և զօգտակարաւ գոյսան 'ի տեղւոջն արձանացուցանել :

ԺԷ . ՎԲԻ որովհետեւ 'ի միասին հրաւիրեալ գումարեաց զմեզ նժային տեսչութեն հրաման , որք միանգամ հաղորդք եմք միմեանց առ նժ խոստովանութիւն և նախագահութիւն , այլ և սիրով առ իրեարս եռացեալք , ոչ ինչ արդելու զառաջի արկեալսս 'ի գլուխ բերել մեզ հոգեւորական ջան : Վանզի և զայս 'ի մէնջ պահանջէ՝ որ հաւատացն 'ի մեզ զվերականցուէս այսորիկ շնորհ . շուրջ գալով միշտ , տեսանել հոգաբարձուք զՏօտ Վ՛նի , զոր պատուական արեամբն իւրով փրկեալս ազատեաց . և յամենայն հարուածոց բանարկուին բժշկեալ , առողջս և անարատս ինքեան յօրինեաց մարմին , զբոլորեցուն զանուանս գրելով 'ի գպրուէն կենաց : Օ ի մի գուցէ , որ առ մահն զմեզ ածէ , 'ի վերայ եկեալ ծուղուէն քուն՝ յափշտակել համարձակուի տայ զՏօտ հանդերձ հովուան աներևոյթն գազանի . որ յամենայն ժամ շուրջ գայ , և

խնդրէ կլանել՝ զորս եթուքն . և գտանիցիմք եղեալ պարտականք արեան անձանց և յանձնեցելոցս : Այլ պարտ և արժան է հանապազօր վարդապետական մեր բանիւն ամրացուցանել զառողջն, և վիրաւորեցելոցն զբարեգործութեն հրաման տալով 'ի վերայ բերել սպեղանիս . որպէս զի հնար լիցի ամենայն անձին Արրորդութեն երկրպագուաց ժառանգել զերկնից արքայութիւն 'ի ՎՊՅՅՅՅ 'ի նոր մեր, որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ԺԸ . ՆՈՐԻՆ ԿԱՆՈՆՔ

ն . Այդ ԻՍԿՈՊՈՍ կամ քահանայ կամ սարկաւազ կամ ո՛վ և իցէ յուխտէ եկեղեցւոյն, յարբեցութեան գտեալ մի իշխեսցէ պաշտել զկարգն . մինչև աւուրս ընդ մէջ արարեալ, սրբեսցէ զինքն ապաշխարութիւն, պահովք և աղօթիւք . և ապա համարձակեսցի մատչել 'ի կարգն իւր և 'ի հաղորդութիւն : Ասկ եթէ յամառեալ 'ի նմին որկորըստուէ յամեսցէ, լուծցի :

ք . Աշխարհական որ զնոյն առնելով, մի իշխեսցէ առանց զղման և ապաշխարութե հաղորդել . ապա թէ 'ի նմին զեղխութե մնացեալ յերկարեսցէ, որու շեսցի :

դ . Այ է արժան յաւուր շքաթու և կամ ճրագալուցի զատկին սրակադիրս առնել, զի նք աւուրք յարութեն առաջի կան . յորս պարտ է աղօթել և հրակել, և հոգևորական կարգօք մխիթարել զանձինս, և ոչ մարմնական զեղխութիւն զսուրբ աւուրցն խորհուրդ արհամարհել և ընդ ռան հարկանել : Ասկ եթէ որ գտցի զայս արարեալ, սրակն անվաւեր լիցի, և սրակադիրքն ընդ պատժօք եղիցին, մինչև ապաշխարեսցեն . և եպիսկոպոսին տեսեալ, որպէս և կամեսցի՝ մարդասիրեսցէ 'ի վերայ նոցա :

Պ. Այլ է արժան, յորժամ առ վաղիւ պսակ ընդու նեւըց են, յերեկորէն ժողովս առնել և արբէնալ և զեղխել. այլ պարկեշտութիւն և աղօթիւք արժանի առնել զինքեանս պսակին օրհնութիւն և անձային հաղորդութիւն: Ապա եթէ որ գտցի զայս արարեալ, քահանայն զօրն 'ի բաց փոխեսցէ, և որպէս ասացաքն՝ յայլում աւուր հրաման տացէ զգուշութեամբ և արժանաւոր կարգօք պսակիլ և հաղորդիլ օրինացն:

Է. Այլ է արժան 'ի սուրբ քառասներորդս զատկին և մինչև 'ի սուրբ պէնտակոստէն հարսանիս առնել, և զաւուրցն խորհուրդն թշնամանել. զի ամենայն օր կիւրակէ է, և 'ի նոսա կատարի աստուածային խորհուրդն:

Ը. Արժան է 'ի սուրբ քառասներորդս պահոցն՝ յաւուր շաբաթու և կիւրակէի պատարագ մատուցանելահիւ և երկիւղիւ, ըստ սահմանելոյ սրբոց հաւանցն յամենայն ժողովս իւրեանց: Իսկ եթէ որ հակառակեալ ընդդիմասցի մերում հրամանիս, կամ բանիւ կամ գործով, թէ ուխտաւոր է՝ լուծցի, և թէ աշխարհական՝ որոշեսցի:

Թ. Այլ վասն պահելոյ և լուծանելոյ զշաբաթ և զկիւրակէ 'ի սուրբ քառասներորդս պահոցն, այս յիւրաքանչիւր կամս թողեալ լիցի. միայն գոհանալով զայ՝ առանց խղճի և հակառակութիւն, և առանց բամբասելոյ զընկերն, զոր կամեսցի և արասցէ հանդերձ պարկեշտութիւն. երկոքին ընդունելի են առաջի սոյ, և յաւանդութիւն եկեղեցւոյ Վճի:

Ր. Արժան է և զհացն՝ անխմոր, և զգինին՝ անապակ հանել 'ի սուրբ սեղանն, ըստ աւանդելոյն մեզ սրբոյն Վրիգորի. և ոչ խոնարհել յայլ ազգաց քրիստոնէից յաւանդութիւն: Օ 'ի սուրբ Վուսաւորին՝ յօրինականէն բերեալ զայս, առաքելաբար հրաման ետ կատարել իւրոց վիճակելոցն. որպէս և զաղն օրհնութիւն յագապացն զենամունս խառնել, և ըստ կարգի զեւտացւոցն՝ ազգաւ սեպհականել զեկեղեցւոյ

չորհ . և մեզ 'ի նմին պարտ է յարանալ , և չթողուլ 'ի բաց , և չառնել նորաձեռնին :

Թ . Պարտ և արժան է զսուրբ միւռնն , այս ինքն զեւզն անուշահոտութեան , հայրապետին օրհնել . և իւրաքանչիւրոց եպիսկոպոսացն միանգամ 'ի զատկին հինգշաբաթին օր , որպէս և հրամայեալն է : Այլ քաւ հանայիցն 'ի նոցանէ ընդունել , և օծանել նովաւ զսեղանս և զեկեղեցիս և զխաչս . առ մկրտեալն մատուցանել միայն յորդեգրութեն օծումն , որ յետ մկրտութեն լինի . և յայլ 'ի պէտս օծման մի խառնեացէ զնա , և մի ընքեամբ յանգճեսցի օրհնել քահանայն :

Ժ . Պարտ և արժան է զմկրտութեն ձէթ . քահանային օրհնել մի ըստ միոջէ ընդ մկրտելն , ըստ բաւաւ կանի ժամուն պիտոյից . և նոյնժամայն առ մկրտեալն մերձեցուցանելով զօրհնեալն սպառել , և մի իշխել զմիանգամ օրհնեալն բազում անգամ օրհնել . և միայն օծանել նովաւ զերեխայն և զմկրտեալն ընդ մկրտելն յաւազանին , և յայլ խորհուրդ օծման մի իշխեսցէ մատուցանել զնա :

Ժա . Արժան է զհիւանդացն զձէթ քահանային օրհնել ըստ իւրում աղօթիցն , և ըստ բաւականութե պահանջելոյ ժամուն պիտոյից :

Ժբ . Այլ է արժան զսեղանն , յորոյ վերայ պատարագն Վճի մատչի , փայտեղէն կանգնել և շարժուն . այլ քարեղէն և անշարժ հիմնացուցանել : Ասկէթէ որ հակառակեսցի , և ոչ արասցէ ըստ հրամանին մերում , և ըստ աւանդութե կաթողիկէ եկեղեցւոյ , եպիսկոպոսն լուծեալ եղիցի 'ի պատուոյն , և սեղանն արհամարհեալ և անգործ մնասցէ :

Ժգ . Այլ է պարտ զաւազանն յայլ իմեքէ նիւթոյ պատրաստել , և կամ ուրանօր և կամեսցի . այլ աւազան քարեղէն հաստատել 'ի նմին իսկ յեկեղեցւոյն , և կամ անդէն մերձ յեկեղեցին 'ի մկրտատունն :

ԺԴ. Պարտ և արժան է զերախայիցն ձեռնադրու թին և զօծումնն և զխոստովանելն առ դրունս մկրր տարանին կատարել, և ապա տանել 'ի ներքս՝ ուր աւազանն է, և մկրտել:

ԺԵ. Պարտ և արժան է զայնոսիկ՝ որք պսակելն հանդերձեալ են՝ քահանային յեկեղեցին տանել, և 'ի վերայ նոցա կատարել զկարգ և զկանոն ըստ օրինաց քրիստոնէից, և անդ 'ի սրբութե տեղինս պսակել. զի 'ի միում տեղւոջ վայելէ լինել պսակին, և որ ընդունի զպսակն: Իսկ եթէ որ ոչ այսպէս արասցէ, այլ որպէս և իցէ իւրով կամակարութիւն և ծուլութիւն անարդեսցէ զօրէնս և զկարգ ամուսնաւորութեն, քահանայն լուծցի յիւրմէ պատուոյն, և զպսակաւորն վերստին պարտ է պսակել ըստ օրինաց քրիստոնէից. որպէս և առաքեալն պատուիրէ, թէ՛ « Ըմենայն ձեր ըստ կարգի և պարկեշտութիւն եղիցի »:

ԺԶ. Իսկ զերկեակնն նոյնպէս պարտ է ըստ առաջին կարգին միջնորդօք և խօսնականօք հաւանեցուցանել յիրերաց յօժարութիւն, և յեկեղեցւոյն և 'ի քահանայիցն օրհնութիւն ընդունել զնշան զուգաւորութե իւրեանց: Իսկ եթէ որ ոչ այսպէս, այլ յառաջ խանձեցին և պղծեցին առ իրեարս, զայնպիսիսն 'ի բաց մեկնեսցեն 'ի միմեանց, և զշնացելոց կանոն և զսահման 'ի վերայ դիցեն: Իսկ եթէ ոչ առնուցուն յանձն մեկնել 'ի միմեանց, յետ տասն ամի ապաշխարութե՞ ողորմութիւն և արտասուօք արժանաւորեսցին խառնել յեկեղեցի նոյն:

ԺԷ. Ըրժան է շաբաթն օր երեկունն մարտիրոսաց պաշտել, և ծունր չկրկնել, և զճրագացն օրհնութիւն ասել՝ Եյս զուարթօք:

ԺԸ. Ըրժան է գիշերապաշտօն առնել յայդ կիւրակէ. և հսկամամբ և աղօթիւք և յօտանաւոր տըքնութիւն զանցեալ շաբաթուն աւուրց զյանցանս ջնջել, և արժանաւոր առնել զինքն մեղսաքաւիչ և կենդանարար խորհրդոյն. և ակն ունել ամենայն զուար-

Թուժք և փուժով տեճնադալուստ փողոյն , և ան-
ճառ յաւիտենական արքայութենն :

ԺԺ . Մրժան է յերեկորինս և յառաւօտինս զկնի
ամենայն պաշտամանն՝ նուագել զՍուրբ անձն . և
ապա զՏեա բերել յերեկորինսն զՏանգստեանն սաղ-
մոս և յառաւօտինսն՝ զՄրեազալին սաղմոս : Իսկ
յորժամ պատարագ մատչի , ՚ի սկզբունս անդ պաշ-
տամանն յիշել զՍուրբ անձն . և զսոցուն խորհուրդն
յառաջաբանի անդ հաւաստեալ յայտնեցաք :

Ի . Պարտ և արժան է զՍաչեցարն երիցս անգամ
զՏեա բերել , ըստ երիցս անգամ կրկնելոյ սրբասա-
ցութենն . և մի նուագեցուցանել , և նուազ գտանիլ
՚ի շնորհաց խաչին Վ՛սնի :

Ին . Մրժան է ՚ի գիշերին , յորժամ ժողովին ՚ի
պաշտօնն , նախ զառաջաբանիցն ասել զչորեսին սաղ-
մոսսն միաբանութք ՚ի Թիւ՝ խոնարհ ձայնիւ . Մա-
ջին՝ զերրորդ սաղմոսն : Արկրորդ՝ զուժսներորդ եւթ-
ներորդն : Արրորդ՝ զհարիւրորդ երկրորդն : Չորրորդ՝
զհարիւրորդ քառասներորդ երկրորդն . և նոցին զքա-
րոզութին և զաղօթսն զՏեա բերել , զոր ՚ի նոյն խոր-
հուրդ արարեալ է երանելոյ (Յոհանայ Ս՛) անգա-
կունւոյ հայոց կաթողիկոսի : Վարողուի , Օար-
թուցեալքս : Մղօթք , Օքէն գոհանամք . և զՏան-
գիսան նորին , Վայեա տէր ողորմութքդ քով :

Իք . Մրժան է զառաւօտինսն՝ ամենեցուն նմանս
միմեանց զնոյն և ըստ նմին կարգի կատարել . զի
այսպէս վայելէ քրիստոսասիրաց , որ նորին լեզուոյ և
ազգի են , միաբանութք փառաւորել զանձ , և յորինել
զվարս ուղիղս . զի գրեալ է զսրբոց առաքելոցն՝ Թէ
“ Ինն ամենեքեան միաբան յաղօթս ” : Մրդ զկնի
հարցինն և Ողորմեցոյն և Տէր յերկնըցոյն՝ զՍառս
՚ի բարձունսն պաշտել . ապա ըստ իւրաբանչիւր աւ-
ուր զկցուրդսն , զոր առեալ է ՚ի սաղմոսացն : Արկու-
շարթւոյն , Սոյս տուր տէր աչաց իմոց : Արեքշար-
թւոյն , Վքէն է տէրաղբեր կենաց : Չորեքշարթւոյն ,

Լ, ս ասացի տէր ողորմեա ինձ : Հինգշաբաթուոյն, Լ, ս առ քեզ տէր ազազակեցի : Սրբաթուոն, Ստցեն աղօթք իմ առաջի քո տէր : Շաբաթուոն, Ղապեա տէր զլոյս քո : Ղպա զկնի քարողութե և աղօթիցն՝ զերեքսրբեանն երգել զփառաբանութիւն Տանդերձ սրբոյ անձաճնին կցըրդիւն : Ղպա զՂքեազալին սաղմոսն ասել, ըստ դասուց վերաձայնութի :

Ի՞նչ . Ղոյսպէս և զերեկորինսն Տանդոյն միմեանց ըստ այսմ կարգի և այսու օրինակաւ կատարել : Յառաջագոյն պաշտել զՍոնարհեցո՝ վերաձայնութի ըստ դասուց . զոր երանելի Ղերսիսի Տայոց կաթողիկոսի յաւելեալ է . որպէս թէ կամելով սկիզբն ամենայն վերերգակ սաղմոսիցն՝ յաղօթելոյ առնել . զի և սաղմոսս այս աղօթք Ղաւթի են, ըստ վերնագրին յայտարարութե : Օ կնի նորա զՂպրեցո՝ մի ըստ միոջէ զերեսին սաղմոսն զմիմեանց զհետ, ըստ դասուց վերաձայնութի : Իսկ զկնի Սեսեդի և Սղղեացին ասելոյ, քարողել և աղօթս մատուցանել . յետ այնորիկ զՂքեքսրբեանն նուագել նովին նմանութի . և վախճան ամենայն պաշտամանն՝ զՏանգստեան սաղմոսն ասել, ըստ դասուց վերաձայնութի :

Ի՞նչ . Իսկ կիւրակէին աւուր առաւօտինքն՝ այսգունի խորհրդով յօրինեալ բերէ զկարգն իւր : Օ կնի Տարցինն՝ Սեճացուցէ ասել, վասն զի հարկաւորապէս պարտի այն՝ որ զՏարութին Ղսի ճառէ՝ ընդ նմին և զգերեզմանն յիշել, և զսուրբ կոյնն : Օ ի եթէ ոչ էր ծնեալ, ոչ էր հնար և ոչ թաղել . և եթէ ոչ էր թաղեալ, ապա և ոչ յառնել . արդ գերեզմանն յրնթեռնոյ զաւետարանն յիշեալ լինի . իսկ զսուրբ կոյնն՝ ՚ի Սեճացուցէն ասելոյ յիշեմք : Օ ի որպէս ընկալան ՚ի միմեանց զգրկին, յարութին՝ ՚ի գերեզմանէն, և գերեզմանն՝ յարգանդէն, ըստ նմին և վախճան պարտին լինել միմեանց վասն յարուցելոյն . և այս է ճշմարիտ մարդեղութեն և մահուանն Ղսի խոստովանութի : Ղյլ սակայն ՚ի ծննդէնէն առ յարութին զհետ երթեալ միաւորին, իսկ ՚ի յարութենէն առ ծնունդն վերջագարձիլ անկարելի . զի չև

գործեցելոցն 'ի Վհտէ պատմութի առնել անհնար է : Ալ յաղագս այսորիկ՝ աւետիքն և ծնունդն և մկրտութիւն Վհտի 'ի միասին առեալ տօնախմբին . և սոքա ամենեքին , և որ այլն ևս իցեն տնօրինեալք 'ի Վհտէ , 'ի յարութեն միաւորեալ բովանդակին : Ալ այս յաղագս Սեծացուցէ ասելոյ յառաւօտինսն յաւուր կիւրակէի :

Եւտ որոյ դարձեալ՝ մինչ չև զաւետարանն ընթերցեալ , որպէս թէ տակաւին ևս 'ի թաղման վարկանելով զտէրն , արտաքուստ 'ի գերեզմանն առնա աղաղակիցեմք ասելով թէ « Աբի , տէր , օգնեա մեզ և փրկեա զմեզ » . և թէ « Վճ լուր աղօթից իմոց , ունին դիր բանից բերանոյ իմոյ » . և եթէ « Սաղաւորեսցէ տէր յաւիտեան » : Ասկ յետ ընթեռնելոյ զաւետարանն , իբրու թէ զնոյն ինքն զյարուցեալն անդէն և անդ ընդ աւետարանական բանին 'ի դէմս մեր բերելով , հրամայեմք միմեանց՝ թէ « 'ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր 'ի սրբուի , և օրհնեցէք զտէր » : Այսն զի լուեալ աղօթիցն մերոց , յարեաւ և օգնեաց մեզ , փրկելով զմեզ 'ի մահուանէ՝ և թագաւորելով մշտնջենաւորաբար ամենայն տիեզերաց : Այց գիշեր՝ ոչ այնքան զժամանակն , որքան թէ զհրէական զանհաւատութիւն անուանելով . որ զաղջամղջին խաւարի արդարև բերէ զօրինակ , ըստ Ասայայ պանծալի բանին , թէ « 'ի իշերեաց կանխէ հոգի իմ առաւօտել առքեզ անծ » . այս ինքն թէ 'ի միջոյ ամբարշտաց համարձակիմ բարեպաշտել առքեզ անծ : Արդ զայսոսիկ այսպէս և այսու օրինակաւ յառաջ վարելով զկարգն , արժան է՝ զկնի Սաղաւորէս 'ի բարձանցն՝ յարութի ասել . իսկ զՍուրբ անծն՝ հանդերձ սրբոյ անծանին կցրրդիւն 'ի վերջն անցուցանել , որպէս և յայլ աւուրսն ըստ ասացելում պատճառին : Ալ զկնի ամենեցուն՝ զԱրևազալին նուագել սաղմոս , զոր Աղեցի ախուսն տն ասել սկսեալ են 'ի ժամանակայն Աղբի կաթողիկոսի :

Ին . Պարտ և արժան է 'ի գիշերապաշտաման , զկանոնացն զհետ բերել զչորս զայս բարոզութիւն . Այսն 'ի վերուստ խաղաղութեան , Այսն 'ի գիշերի

և 'ի տուրնջեանս, Ս ասն ուղղելոյ զգնացս մեր, Ս ասն
 գտանելոյ մեզ շնորհ . զոր արարեալ է վասն նորին
 իրի սրբոյն Սահակայ շայոց կաթողիկոսի : Ալ ըստ
 իւրաքանչիւրոցն զաղօթսս զայսոսիկ հանգըստիւքն
 իւրեանց . Տէր անձ մշտնջենաւոր . շանգիստ, Շնորհ
 հատու բարեաց : ' Վ գիշերի և 'ի տուրնջեանս . շան
 գիստ, շովիւ քաջ : Մնկեալ եմք առաջի քո . շան
 գիստ , Վրում ամենազօր տերուէդ : Ս երջին

() րհնեալ ես տէր անձ մեր, որ և զմեզ զմեղաւորս
 արժանի արարեր փառաւորել զքեզ . ընկալ բարե-
 րար և մարդասէր տէր զամենեցուն մեր աղանանս¹,
 զիննդրուածս, զխոստովանուինս, զգոհացողութիս .
 և շնորհեա ամենեցուն մեզ զքո առատ ողորմութիդ
 և զգթութիդ : Ս 'ի թողուր տէր զժողովուրդս քո ,
 և մի մատնէր 'ի սպառ վասն անուան քո . մի ըստ
 մեզս մեր առնէր զմեզ . և մի ըստ անօրէնութե մե-
 րում հատուցանէր մեզ . այլ արա առ մեզ զողորմութի
 քո 'ի հազարս և 'ի բեւրս : Օ երծո զմեզ յամենայն
 որոգայթից սատանայի , և փոխեա զմեզ յարքայուի
 միածնիդ քոյ ան մերոյ Յսի Վսի :

Շանգիստ .

Վեզ յանձն առնեմք զանձինս մեր, անձ ամենակալ
 հայր ան մերոյ Յսի Վսի , որ 'ի բարձունս բնա-
 կեալ ես , և զխոնարհս տեսանես յերկինս և յերկրի :
 շայեաց, տէր , յաղօթս մեր և 'ի պաղատանս . մի ցրեք
 զուխտ քո , և մի մերժեր զմեզ 'ի ժառանգութենէ
 քումմէ . այլ ըստ առատ քում բարերարութեդ՝ ար-
 ժանաւորս արա զմեզ ծառայս քո անձառ լուսոյդ
 երկնից արքայուէդ Յսիւ Վսիւ տերամք մերով , ընդ
 որում քեզ շօր և սուրբ շոգւոյդ վայելէ փառք իշ-
 խանութի և պատիւ այժմ և միշտ և յաւիտեանս
 յաւիտենից . ամէն :

¹ 'ի լուսանցան ազգն :

ի՞նչ . Պարտ և արժան է յայտնութեն աւուր՝ կատարել զՅրոյն օրհնութի՛ն 'ի վերայ ջուրց ըստ պատշաճի՛ն 'ի տեղինն հանդիպեալ, ձէթ արկանելով՝ 'ի նա և աղօթս մատուցանելով . 'ի ձեռն այնորիկ յիշատակել զառ 'ի փրկէն վասն մեր 'ի Յորդանան զմկրտտունին : Արպէս և 'ի գալատեանն աւուր ոստն բառնալ, և ճօճանակս շարժել, զնմանութի՛ն բերելով մանկանցն եբրայեցւոց ծափելոյն և ոստն մատուցանելոյ . զի և աշխարհիս մերոյ մարդկան, և ամենայն քրիստոնէից աւանդութի՛ք կալեալ է զսոյն :

ի՛նչ . Այժմէ որ խաչ արասցէ փայտեայ, և կամ յինչ և իցէ նիւթոյ, և ոչ տացէ քահանային օրհնել և օծանել զնա միւռոնոջն սրբով, ոչ է պարտ զնա՛ն 'ի սառտիւ ընդունել և երկրպագութի՛ն մատուցանել . զի դատարկ և ունայն է յածային զօրութեն, և արտաքոյ աւանդութե՛ն առաքելական եկեղեցւոյ :

ի՛նչ . Իսկ զայնոսիկ, զորս օրհնութի՛ք և օծմամբ կատարեալ է, որք միանգամ և իցեն անծային խորհրդոյն գործարանք, պարտ է զնոսա պատուել և պաշտել, երկրպագել և համբուրել . զի 'ի նոսա բնակէ հոգին սուրբ, և նոքօք մատակարարէ՛ 'ի մարդիկ զպահպանութիւն և զչնորհս բժշկութե՛ն ախտից հոգւոց և մարմնոց : Այլ եթէ մեռանել հասցէ՛ 'ի վերայ այնոցիկ՝ 'ի ձեռաց հեթանոսաց, մի հրաժարեսցէ . զի մեծագոյն այնպիսւոյն առաջի կայ յոյս, և ընդ մարտիրոսս համարեալ է :

ի՛նչ . Այլ է պարտ ամենեւին անխտիր լինել և հաղորդութիւն առնել ընդ հերձուածողաց . այլ խորշել 'ի նոցանէ, և չհաւասարել ընդ նոսա՛ն 'ի հոգեկան և 'ի մարմնական սեղանս . զի պատկառեսցեն և փափաքեսցեն միաբանել ընդ ուղղափառութեն աւանդիչս :

Ը . Արժան է յայտնութեն աւուր 'ի Սատթէոսի գլխոյն զմկրտութեան կարգին ընթեռնուլ զաւետարան : Այլ յամենայն իսկ ութօրեայն խառնել պատ

շաճ վարկանիմ ընդ ծննդեան աւետարանսն զմկրր-
տութե աւետարանսն . զի որպէս տօնն հասարակաց
է երկոցուն , հասարակաբար պարտի լինել կարգաց-
մունքն և պաշտօնն :

լւ . Սովորեցին ոմանք զկիւրակէն օր մինչև ցճաշն
պատուել , և անտի յառաջ լուծանել զաւուրն խոր-
հուրդ : Յաղագս նորին հրամայեցաք մինչև ցերեկոյն
նովին պատուով պատուել զօրն . արգելուլ զինքեանս
'ի գործոյ և 'ի ճանապարհորդութե , և երեկունն
ծունր չկրկնել , և յարութեան պաշտել :

լւ . Այլ է պարտ 'ի չարաղանդ մծղնէիցն տեղիս , որ
կոչին Պոլլիկեանք , օթել ումեք . և կամ յարել և խօ-
սակից լինել , և երթեւեկութիւնս առնել : Այլ ա-
մենեկն հեռանալ 'ի նոցանէ , գարչել և ատեալ զնո-
սա . զի որդիք սատանայի են և լուցկիք յաւիտե-
նական հրոյն , և օտարացեալ են 'ի սիրոյ կամաց ա-
րարչին : Այլ է դք իցէ՝ որ յարեսցի 'ի նոսա , և 'ի սի-
րելութի և 'ի բարեկամութի եկեսցէ , պարտ է զայն
պիսիսն խոշտանկել , և ծանր պատուհաս 'ի վերայ
ածել , մինչև զգաստացին և առողջասցին 'ի հա-
ւատս : Այլ է զարձեալ վերստին 'ի նմին գտցին ,
զայնպիսիսն հրամայեմք ամենեկն հատանել և ար-
տաքս ընկենուլ իբրև զժանտ ախտ յանդամոց եկեղե-
ցոյ Վճի . « Օ ի մի՛ արմատ դառնուե՛ 'ի վեր երև-
եալ նեղիցէ , և նովաւ բազումք սղծիցին » :

Ն Ո Ր Ի Ն

ԸՆԴԴԻՄ

Պ Ը Ի Ղ Ի Կ Ե Ը Ն Յ

Եթէ՛ ՚ի սկզբան անդ մարմնանալոյն Վրիստոսի ղէսլ եղև ասել աւետարանչին Յովհաննու յիւրումն կաթողիկէի, եթէ՛ «Վազու՞մք են ելեալ յաշխարհնեռինք, որով մարթեմք իմանալ թէ՛ յետին ժամանակ է՛»։ զի՞նչ ևս ասասցուք մեք, որ ոչ միայն զնեռինան չարագոյնս և բազմապատիկս քան զնոյնս ընդ մեզ բերեմք, այլ և ստուգապէս վերջնումն աւասիկ եկեալ հանդիպեցաք ժամանակի. որք յետին յետնոց՝ դտանին արդարև քարոզք և վկայք. զժամանակս ասեմ՝, և զմարդիկ ժամանակիս։ Վանզի ահա գտաւ որոգայթ իբրև զվարմ հաւորաց ձգեալ ՚ի մէջ ժողովրդեան ազգի իւրոյ՝ ըմբռնել զախմարս և զպարզամիտս ՚ի մարդկանէ, որք չարեաց ՚ի չարիս վերացեալ ելին. ՚ի պատկերամարտութենէ ՚ի խաչամարտութի և ՚ի քրիստոսատեցութիւն, և անտուտ յանսճութի և ՚ի դիւապաշտութի։ Այլ և խորամանկեալ գտին չարութեն իւրեանց զէն խողխողիչ քրիստոսասիրաց անձանց, դաշնակից լինելով բռնակալաց և ՚ի հմտութիւն ածեալ նուցո՞ճս ստուերագիր առասպելապատում մատենիցն զհամբակացն իւրեանց խմբաւորութի։ Օ ի որոց ՚ի կամակորութենէ ախորժելի եղև բանսարկուն գալ

1 ՚ի լուսանցան յեփնոյն։

ի բարեկամութիւն, ոչ ինչ էն զարմանք թէ և արբանեկաց նորուն ընտանասցին համախոհութեամբ :

Այլ ուղիղ և անձաւանդ կրօնիցն մերոց լուսաւորութիւնս ախտաւոր զմեզ յանդգնին պղծալիցն իւրեանց շրթամբք, կռապաշտս անուանելով տէրունեան ազգաւ նշանապաշտութիւն. զոր անխտրապէս յանդեղեուն մտաց առեալ մեք կապեցաք զհոչակելին զայն նշան ընդ ամենայն նիւթս, որ և քերովլեւիցն է սարսափելի և պատկառելի, զբուծիչն հոգեկանաց մերոց և մարմնականաց ախտից, զպակուցանող և զզարհուրեցուցիչ դիւաց : Այլ և կենդանադրեալ պատկերաւ մարդացելոյ Քանին ան, պախարակել զմեզ անամօթին, յիմարեալք և խելագարեալքն յայտոյն անհաւատութենէ, զսրբոց մարդարեւիցն զբանս ընդդէմ մեր բերելով, զոր առ ՚ի յանդիմանութիւն հեթանոսական կռամօլութեանն է ասացեալ : Այլ կարացեալ տեսանել խաւարեալքն մտօք, թէ զինչ նմանութիւն է անձապաշտութեանս մերոյ առ բաղմաստուածութիւն հեթանոսաց . մեք զմիայնոյ միածնի Որդւոյն ան պաշտեմք զպատկեր և զնշան յաղթութեան . իսկ զհեթանոսս անհուն և անթիւ պաշտամամբք մոլորեցոյց սատանայ :

Քանդի էն ոմանք ՚ի նոցանէ որք զաչացն զհետերթեալ խաբեցան . որ ինչ միանգամ ՚ի տարերցդ յերկնէ և յերկրէ գեղեցիկ ինչ առ երեսս հանդիպաւ՝ անձս անուանեցին . զաստեղս, զլեւինս, զլուրս, զծառս, զքարինս : Այլ էն դարձեալ, որք յուժգնութենէ կենդանեաց կամ ՚ի դժնեութենէն երկուցեալք և ահաբեկեալք՝ ՚ի պաշտօն նոցին դարձան, և անձս անուանեցին . որպէս առ բարեզոնացիսն վիշապն պատուեցաւ, առ եգիպտացիսն կրօնողի զուքն : Իսկ որք անչափաբար գիշական ախտին հոգտարան՝ զարական և զիդական անդամն նոյնաձեւաբար ստեղծեալ պաշտեցին, մովաբացիքն և սիդոնացիքն զՔամովն և զՄատարտն : Այլք դարձեալ զօգտակարս և զպիտանիս ՚ի տարերաց այտի առ կենցաղական պէտս ընտրեալ անձացուցին . որպէս Պարսիկք և Սարք զհուր և զջուր և զերկիր . մինչ թէ հաճոյ թուեցաւ նոցա ՚ի մեռանելն, զմարմինս իւրեանց

դազանաց և Թռչնոց ծախել տալ՝ քան Թէ ընդ երկրաւ ծածկել, և նեխութքն անպատուել զյիմարաբար պատուեալն : Այն ոմանք ՚ի նոցանէ, որոց տեսեալ զարինարբուս և զԹարախածուծս ՚ի կենդանեացդ՝ իբրև զախտաբոյժս և զցաւահալածս մեծաբեալ զնոսա անսուանեցին . որպէս դազացիքն և ակկարոնացիքն զտղրուկս և զճանճս և զմիտիսս : Այսք ՚ի նոցանէ զընդդիմամարտս այլոց կենդանեաց զկենդանիս ՚ի պատիւ առեալ պաշտեցին . որոց յազԹահարէն զմիմեանս՝ օգնականութե սպասաւորութի առնել է իւրեանց ստացողաց : Արպէս Հիւսիսայինքդ զձի և զըռն . զմին վասն երագաշարժուե ոտիւքն, որ պէս Թևուլք Թռչել Հեծելոյն զկնի որոյ՝ Հասանէն բաղձայ . և զմիւսն՝ ՚ի դազանացն յափշտակութենէ զտէր իւր յապահոյվացուցանելոյն սակս : Այլ կամ որ պէս առ նոսին իսկ, զորոց բանս, կատուապաշտուին է մեծարգի եղեալ՝ կերակուր իւրեանց զկերակրոցն սպականիչս առնելոյ աղադաւ :

Այց ամպարշտագոյն գեր զասացեալսս՝ այս էր Հեթանոսականացն, ինքն անձին իւրում՝ երկրպազու և պաշտօնատար լեալ . զի որ առ ընկերսն մուրթեցաւ անութեան կարծեօք, ինքն իւր ինքեան խոնարհեալ երկրպագէ յիմարաբար : Ահա մեմատութիւն գալով առ միմեանս մարդիկն, որով իւրք նուազեալ գտանէին առ ընկերն՝ նորին պատճառաւ յարարչութեան աստիճանի զգերազանցեալն հանեալ զնէր . և իսելագարեալ, զինքն արարած խոստովանիւր լինել : Աստ այսմ օրինակի քաղզէացուցն տեսեալ զտիտանեանն զայն վիթխարի և աշխոյժ, վաթմնականգնեան գոլով ըստ երկայնութե հասակին, իսկ լայնութեամբն վեցաքանակս ունելով կանգունս, վասն որոյ զգերամբարձեալն մարմնոյն տրամագրութե՝ անօրէն իմն պատուով պատուեցին . և սորն խաւար չարապաշտութեն զբոլոր տիեզերս ընդ իւրեւ կալեալ կուրացոյց : Աստ իւրաքանչիւր լեզուաց այլաձևելով զնորա զանուն, բուշացիք՝ Աե-

բրովթ կոչելով, բարեղացիք Քեղ, փղշտացիք Քահազ, եղզենացիք Վիոս, սարսիկք Որմըզ, հայք Մրամազ :

Աւ զորօրինակ սորա ընդ բարձրութիւն հասակին հիացեալք՝ խաբեցան, վասն այլոց այլով իւրք քաջահաճութեցն պատահմանց՝ ի զարմացումն եկեալք՝ անծա անուանեցին . զՎռոնոս վասն յոխորտաբար առ կռուարարութիւն յարձակելոյ . զՄրէս՝՝ վասն արին գոլոյ . զհերմէս՝ վասն քաջախօսնակ ճոռումաբանութեանն . զՕւս՝ վասն անընդդիմամարտ ներհակացն զուգախառնութե . զայլս վասն այլ իրիք քաջաբաստիկ զբնականսն ունելոյ որակութիւն . յորոց անուն և զկուռս պատկերակերպս քանդակեալս անծա անուանեցին : Աւ վասն զի յաղծապղծից անուն և ՚ի վատթարագործաց կուռքն կանգնեալ լինէին, դեն չարասէր և ճմարտատեաց ՚ի ներքս մտեալ դարանէր . և զկուսպաշտիցն, ընդ ձեռն երևելի անդրեացն առինքն ձգեալ, ընդունէր զերկրպագութիւն : Յորմէ գտանէին եղեալ գիցն երկրպագութե ոչ միայն տարրապաշտք, այլ և դիւսպաշտք . առնելով ՚ի նոցանէ դիւացն պաշտօն, և տալով զինքեանս փոխարէն ընդ ծառայութե : Ասն որոյ դիւսքնակք և դիւսպաշտութե կուոցն լինէին սպասաւորք . այլ և դիւսպաշտութե անուանեալ, գեր ՚ի վերոյ մարդկայնոյս համբառնային բնութեան :

Աւ արդ վասն զի բացայայտակի բողախնդրեալ զկուսպաշտիցն հօլանեցաք զյիմարութիւն, ոչ ինչ են պէտք դերանունութե զայնոսիկ, յաղագս որոց բանս ընթանայր, նշանակել . զի համագործութի իրի յանդիմանակաց եղեալ, ոչ կարօտանայ անուանակոչութեան : Մրեգական երկիր պագանելով, նորայումն լծակցին երկրպագուաց . մինորսակացն լինելով պաշտօնամատոյց, յայնոցիկ մղեալ անկանին խորխորատ՝ որք զձի և զուռն ընտրեցին իւրեանց լինել աստուածս . և կամ յեգիպտացուոցն ընկղմին գազանասնոյց գետ : Անդ խաւար զխաւարայինսն կատարելով ծանակու-

Թիս, 'ի պարսկական մայրապականութեցն վայր վը տանգեալ խրին խոհերս: Ալ կամ զնոյն ինքն զԲամովսայն և զՄստարտայն անկեալ զգարշէլի կուռմն ողորեն: Օ կայծակնահասնութիւնն զգեհենին հրոյ ցայտմունն բարեբանիչք լինելով ընդ Յանեսի և Յամբեսի յՈղոմալիոս լերին գետնաթաւալ և փրփրերախ գիւլն խոնարհեալ երկիր պագանեն: Տղայոցն արեամբ զանգեալ արեւը, զանօրէնն ժուայթելով զօրէնս, անդը ևս քան զխողիցն գտանին զանզգայ ծննդակերութի:

Որք և զնոցին դիակունս առ երդովքն ուրեմն 'ի տանխ զեղէալս բարձրահայեաց և երկնապիշ լինելով, երդնուն այլ ընդ այլոյ ասացեալք. Բարձրեալն գիտէ: Իսկ զարեգակն աղայել կամեցեալ, ասեն. Արեւիկ, Սուսիկ. և 'ի ծածուկ զօղային և ըզվերնոտ դեմն կոչեն ըստ Մանեսայ և Սիմոնի կախարդի մոլորութեցն: Գոյնպէս և զասացեալ զառաջնածին կնոջ զմանուկն 'ի ձերբաձգութենէ առ իրեարս չարամահ առնելով, զայն՝ յոյր ձեռս ոգեսպառ եղեալ սատակի՝ յաղանդապետական կարգեալ պատուի մեծարեն: Ալ յիւրաքանչիւրոցն անուն երդմունս կատարել զառածանին. Արդուեալ ասեն, 'ի միածինն որդի: Ալ դարձեալ թէ Ս կայ ունիմքեզ զփառս այնորիկ, յոյր ձեռս միածինն որդի զօգի իւր աւանդեաց:

Այսպէս ազգի ազգի խարկանաց բանիւք զանձինս ծածկեն. և զանգէտս 'ի հաւատացելոց յինքեանս հնարին յանկուցանել: Ալ որպէս ինչ գորտոցդ առնեն ազգ, զանդամ մարմնոց իւրեանց 'ի լիճնս սուզանելով, զձայնն և եթ բերանովքն 'ի դուրս առաքեն, միանգամայն և գտանին և կորնչին. սոյնպէս և ասացեալքս այսօրիկ, տղմասերք և ժանտագործք, առ միտեանս անպատկառացոյցք են պղծուէն, իսկ 'ի Ռնջ վրիպանուն պատրողաբանութի զանխլանալ կարծեն: Ոչ գիտեն՝ թէ որպէս հոտոցն անկարածածկելիք են, ընքեամբ առ հոտոտեղիսն բերեալ բուրմունքն. սոյնպէս և վասն գործոցն հողմով համբաւոցն զյուրովից բախեալ զեկուցանէ զսելիս: Ալ սակայն և դժուարագիտելի է յոքնազան և բազմա-

խուռնն 'ի նոսա անտառացեալ չարութիւնն : Վրանդի որոշաբար սատանայականն ուսմունք 'ի մի իմն տեղի հաւաքեալ ծովացան ուղիք ամպարշտութեանոցա :

Վախկին մծղնէութեւ պայղակենուէ խեշերանք . որք խրատեալք , և ոչ իմաստնացեալք , 'ի Վերսիսէ կաթողիկոսէ , զկնի նորուն մահուանն խուսեալք չողան զողեցին յոլորտս ուրեք աշխարհիս մերոյ : Ալ 'ի նոսա հատուածեալք եկին յարեցան կշտամբեալքն 'ի կաթողիկոսացն Մղուանից պատկերաւ մարտք ոմանք . զի սիրէ առ համանմանիսն իւր հասանել վրիպեալն 'ի ճշմարտութիւնն : Ալ մինչ չե էր նոցա զօրավիզն գտեալ զկարապետս դերաբրիստոսին , երկուցեալք և սարսեալք կային յուղիղ և 'ի դերապանձ կրօնից քրիստոսականաց . մանաւանդ թէ և ինքն զինքն դատապարտէ անզգամն , յիւրոց տանջեալ խորհրդոց : Իսկ յորժամ այսմիկ որպէս մեծագունն ինչ և նորոյ՝ հնացելոյս և աղօտացելոյ՝ հասաւ նել կարծեցին , յայնժամ 'ի դարանամտութենն իւրեանց սողեալ յորջից՝ յաշխարհամէջս և 'ի ժողովրդաբնակս համարձակեցան յարձակել տեղիս . 'ի հեղեղական հեղձուցիչ ջուրցն մասն հասեալ նմա , ջրկայ անուանելով : Աւրանօր 'ի միասին ընթացեալ կուտեցան ամենայն ուստեք , որպէս անզեղք աշխարհաց 'ի նեխաշաղիղ ինչ գէշ . և զանուանն իւրեանց զաղտախինս յանդգնեցան կախել զայնցանէ , որ զերկնից բարուէցն բուռն հարեալ ունիցին յուսով : Վնտրեալք 'ի մարդկանէ և անձային բնակութենն արժանաւոր լինել գտեալք , որք 'ի վերայ երկրի զերկնայնոցն հանդիսանան կատարել վարս , զայսպիսեօքն անամօթին փոխել զամպարշտութեանն իւրեանց զմաղձ . անզգայեալք յայսոյն հայհոյութենէ , կու պաշտս ասելով :

Ալ նուաստանամ որով նախատել վարկուցեալք անուամբս , բարեպաշտաբար լուեալ . զի արդարեւ իսկ կուեմք և կոփեմք և քանդակեմք և քերեմք որովք միանգամ անպաշտութեանս մերոյ կատարին կարգք , զեկեղեցիս , զսեղանս , զխաչս , զպատկերս : Այլ ոչ եթէ ընդ ձեռն այնոցիկ և համապաշտօն հեթանոսացն . զի նոցա մեհեանքն կուոցն

ընդունարանք շինեալ լինէին . իսկ եկեղեցիք բարեպաշտացն տաճարք աղօթից և խնդրուածոց, և ժողովարանք որոց առ ան մերձենալ կամիցին : Յաղագս որոյ և կարի յոյժ աննամանիք միմեանց են տաճարն այ և մեհեանք կռոցն . որպէս և Պաւղոս ասէ : Վարձեալ նոցա ձեռագործքն յախտէ իմեքէ ըսկիզբն ընկալեալ՝ դրօշեցան , որպէս յառաջն ասացի . և իւրաքանչիւրոցն ախտից դեն 'ի ներքս ընթացեալ , ընակարան իւր զկռոցն առնէր զմեհեանս . և այս է , զոր մարդարէն ասէ , թէ « Վմենայն կռօք Տեթանոսաց , դեք են » . կամ բարկուէ դեն , կամ ագահութե , կամ սպանութե , կամ պոռնկութե : Իսկ եկեղեցիք հաւատացելոց անսիրութեանն փափաքանօք շինեցան . յաղագս որոյ և ան 'ի ներքս եկեալ դադարէ , և երկնայինքն դասակցեալք 'ի նոսին պարեն զուարթունք : Օ ի ուրանօր ան յայտնեալ , ամենայն իրօք և զՏրեշտակացն իմանամք շուրջ կացեալ 'ի սպասաւորութե բազմութի :

Վարձեալ՝ կռապաշտիցն զմեռելոց ոմանց զմամնութի յանշունչ նիւթս կերպագործեալ տպաւորելով , յաղագս որոյ միանգամայն և 'ի նախատակէն և 'ի պատկերէն զրկեալ լինէր յուսոյ պատկերագործն : Իսկ մեք զկենդանին և զկենդանացուցինք քն յամենայն նիւթս մարդակերպ նմանօք նկարագրեմք . նորին աղագաւ և հաստատուն է յոյն մեր . զի « Արհաւատայ ինս , ասաց ինքն , զմահ մի տեսցէ . այլ թէ և մեռանի , կենդանի է » : Եւ որպէս Եսայիան ասէ . « Տր ան Եսրայելի , 'ի ծագաց երկրի արուեստս լուաք , յոյս բարեպաշտի . և ասիցեն , խորհուրդ իմ ինձ և իմօցն » . այս ինքն 'ի ձեռագործ արուեստէն զառաջիկայ յուսոյն խորհուրդ երաշխաւորեալ , սեպհականէ անձինն և իւրայոցն : Իսկ զնոցանէ ասէ . « Վման նոցա եղիցին արարողք նոցին , և ոյք յուսացեալ են 'ի նուսս » . և եթէ « Վմաչեսցեն ամենեքեան 'ոյք երկիրպազանէն կռոց , և ոյք պարծին 'ի դրօշեալս իւրեանց » . և 'ի նոցանէ ամենաչար դեքն ըստ իւրաքանչիւրոց ախտիցն վերակացութե զպաշտելութիս պահանջեն : Արպէս վասն պոռնկուէ դիւին գրեալ է . « Ետին 'ի Եզրեբուր , և օտարացան յամօթ իւրեանց . և եղեն

գարչելիքն իբրև զսիրեցեալս, «Յաղագս սպանուէ գիււին ասէ. «Օ ոհնէցին զուստերս և զգաստերս իւրեանց գիւաց, և հէղին զարիւն անբիծ», «Վրբեցուէ գիւին աղագաւ ասէ. «Յարեաւ կաթեաց 'ի նոսա այս մոլորութի գինի և արբեցութի», «Տարրատուփուէ դէն ստիպէ զիւրսն հնազանդեալս, որոց և գիպեցցին բարեքաձեաց տարերց և գեղեցկակերպից՝ երկիր պագանել. որպէս և ուսան իսկ առնել կարկանդակս տիկնոջ երկնից, և նուիրել նուէրս արեգական: Վոյնպէս յերկրի առ փայտն աղաղակել վարդապետեր՝ հայր իմես դու, և քարին՝ քո իսկ ծնեալ է զմեզ. և 'ի վերայ լերանց և բլրոց հրամայէր զոհել, 'ի ներքոյ կաշնեաց և կաղամախեաց և վարսաւոր ծառոց: Իսկ 'ի մէջ՝ «Օ 'ի նչ հայցէ տօրն՝ մեր, բայց առնել իրաւունս և գործել զարդարութի», և «Վ'ի չարի չար հատուցանել, այլ յաղթել բարեաւն չարին», և թէ «Եղաղուի արարէք, և նձ խաղաղուէ եղիցի ընդ ձեզ»:

Վսք և որ սոցին նման՝ սիրելիք մեզ լինել հրամայեալ յայ, իսկ 'ի նոցանէ ատեցեալք՝ գիւացն հրամանաւ, և որ ինչ միանգամ մեզ հրաժարելիք՝ մեծարելիք նոցա: Վանզի սկզբնաչար դեքն և մարդատեացք, ոչ միայն թէ զնոսա՝ որ նոցա ոչ են՝ կամին տեսանել չարչարեալս և նեղեալս, այլ և առ իւրեանցսն գրգռին պաշտօնեայս յարձակել չարարութիւն և փնասահարութիւն: Օ որ և տեսանեմք 'ի ծառայութի զեկեալսն սատանայի խեղանդամն և ոգեհաշմն, ծիւրեալս, ծմրդեալս, և կասեալս 'ի զօրութենէ: Իսկ մարդասէրն մեր տօր և բարերար ընդ ողջոցն ոչ միայն թէ ոչ մախայ ընդ առողջութի, քանզի 'ի նմանէ իսկ և եղեալք և պահպանեալք այնպէս, այլ և ախտաժետացն 'ի վերայ բերէ զբժշկութենն դեղս:

Վսք քանզի 'ի մարմնի ելով մեր՝ ոչ կարէաք նովին կապանակցաւ ընդ իմանալիսն խառնել, և յայտնապէս 'ի դէմն մեր բերել զարարչին մեծութիւն՝ որ և քերորէիցն է անտեսանելի, և ցանկայ միշտ բանական բնութիւնս գերագունի և առաջնոյ պատճառին հասանել տեսութեամբ, նորին աղագաւ

ընդ զգալիսս յածեալ, և 'ի նոսին թակարդեալ, 'ի նոցանէ և զինդրելին իւր յանձն առնու ընտրել: Այլ քանզի ինքեան կամօք և ծառայեցուցանէ 'ի ստեղծանէն զնիւթն, և տիրացուցանէ 'ի պատուէն, ազահէ այնուհետև բազմաց լինել և արարիչ և պաշտօնեայ: Այսմանէ մոլորեցան մարդիկ զանց առնել զմի իշխանութիւն, և բազմիշխանութիւն ծառայել. աստուատ և կերպարանին այլայլեալ տգեղանայր ձև, զբազում ախտից և ցանկութեց յինքեանս երևեցուցանելով շաղխմունս:

Այնչև զթացեալ ստեղծողի պատկերին, եղև պատկեր ստեղծուածոյն. և որ 'ի սկզբանէ արար զմարդն ըստ պատկերի իւրում և ըստ նմանութե, ինքն եկն, և 'ի վախճան ժամանակացս այսոցիկ զկերպարանս ծառայի էառ, և 'ի նմանութիւն մարդկան գտաւ եղեալ. զի 'ի ձեռն այսորիկ միւսանգամ զարդարեսցի գեղեցկագունութիւն յորինեալ պատկերն ըստ առջին աստուածատեսակ նմանութեն: Այլ այս է, որ զմարմնացելոյ Ռանին նյ վարդապետեաց մեզ պաշտել զկենդանագրեալ մարդկային ձևով զպատկեր, և զպատուականն զայն յաղթութե նշան: Արոց երկրպագեալ, ոչ յերկուանամ նմին ինքեան բազմեցելոյն 'ի նոսա Վսի զերկրպագութիւն մատուցանել, ոչ հայելով յերևելին առաւել քան թէ զանտեսանելին 'ի նմա գանձեալ ընդ միտ ածելով: Այլպէտև 'ի զանազանից և յայլատեսակաց իցէ նիւթն, զմի և զնոյն յամենեսին տեսանեմ զութի:

Այլ թէ յորժամ տեսանեմ քարեղէն կամ ոսկեղէն խաչ յորինեալ և կամ պատկեր, 'ի քարն կամ յոսկին զնիցեմ զոյս իմ: Այս նոցա է՝ որք ընդ քարին և ընդ փայտին չնային. որպէս մարդարէն ասէ, և զորոց Վաւիթն ասէ, թէ « Առաք հեթանոսաց արծաթ և ոսկի են»: Իսկ մեք զայն միայն յիւրաքանչիւրոցն բացորոշեալ պատուեմք 'ի նիւթոց, յորոց վերայ զնմանութիւն պատկերին Վսի և խաչին իւրոյ ձևացուցանիցեմք: Ասն զի անունն և նմանութիւն զերկոսին հարկեցուցանէ, Վսի բնակել 'ի նոսա, և մեզ աներկբայելի սրտիւ մեծարել: Այլ ոչ

միայն այս, այլ և քահանայական ձեռնն և բանն Պարրորդութեն սրբոյ 'ի նոսա կոչեալ բնակեցուցանէ զօրութիւն . որով ձեռամբ և բանիւ պարշաք և պատուհասք 'ի մարդիկ կարկառին, որովք և երկնայինն փակեալ և բացեալ լինին դրունք, որոց և տարերքս ամենայն տեղի տուեալ հնազանդի :

Ալ զի նշ ասեմ զբան և զձեռն, որ և զի նոյն ինքն հոգւոյն սրբոյ առհաւատչեայն վստահացուցանէ զմեզ, իբրև 'ի գերազանցեալս ոմանս և յաստուածաբնակս 'ի նոսա մերձեւալ և ապաւինել . զիւղոյն սրբոյ ասեմ զհեղումն, որով իւրք զքահանայան և զթագաւորսն 'ի նախնումն աստուածեղէն հոգին յանցնիւրսն շարժէր ներգործութիւնս :

Ալ ամենայն ուրեք առ ամենեւին պարգեւաբաշխ հոգին իւղովս այսուիկ զիւրն գտանի կատարեալ խորհուրդ : Օ որօրինակ երկտեսակ բնութիւնս է մարդկային, երկպատկաբար և նորոգող՝ սբ հոգին առ մեզ մերձեւայ . նիւթականաւն զգգալին զուարճացուցանէ, զի «Ալ զուարթ առնէ» ասէ մարդարէն . և ինքեամբ զիւ մանալին որ 'ի մեզ զօրացուցանելով . «Հրամայեա, ա սէ, անձ զօրութեքում» զօրացուցանել զոր հաստատեցեր 'ի մեզ» : Ալ զի մի կեղակարծելի ումեք թուիցի իրողութեն իւրոյ գործ, մարմնաւոր տեսեամբ 'ի սկրգբանն 'ի վերայ ազգակցին իւրոյ իջեալ հանգչիւր, առհաւատչեայ զայնպիսաբար երևելն աշխարհի կամեցեալ գործել աներևութապէս իւրոյ գալստեանն . որում աշխարհ ոչ կամեցաւ զաչացն տեսութի սրտին կազմել տեսուէ ճանապարհ : Ալ այս է, զոր ասէր Թրն՝ եթէ «Աշխարհս ոչ ընդունի զնա, զի ոչ տեսանէ և ոչ ճանաչէ զնա . բայց դուք տեսանէք, զի առ ձեզ բնակէ» :

Արպէս և ահաւասիկ մեք բանիւ առաքելոցն հաւատացեալքս ամենասուրբ Արրորդութեն, նկատեմք օծեալ իւղովն զփրկութեն գործարանս . զեկեղեցիս, զսեղանս, զխաչս, զպատկերս, և հաւատամբ ընդ նմին 'ի ներքս գալ անձային զօրութեն : Ալ այսուիկ որոշեալ լինին նոքա 'ի համատեսակ յիւրաքանչիւրոցն նիւթոց . զատանիմք և մեք յայնցանէ, որք 'ի համանդամայն նիւթ անձութեանն կարծեօք

խաբեալք գրաւին : Աւ նշանակ հաւատարմութեն այս է մերումս քանի . զգորութիսն և զնշանսն 'ի նոցանէ առ մարդիկ կատարել , դիւաց սարսել և փախըստեայ լինել : Ստ գրեցելումն , եթէ « Ատուր երկիւղածաց քոցնշան , զի ապրեսցին յերեսաց աղեղան » . որ մանաւանդ անհաւատիցն՝ քան թէ մեզ 'ի դէպ էր ըմբռնիլ հիացմամբ և 'ի հաւատսն հպել . զի « Աշանք անհաւատից և ոչ հաւատացելոց » ասէ Մաքեալ : Այ կարէին անշունչ նիւթք 'ի կենդանի մարդիկ օգնականութե մատուցանել շնորհ , եթէ ոչ անձ 'ի նոսա էր բնակեալ :

Աւ մի գայթաղիր տարակուսեալ , 'ի լուեւն և ոչ ցասմամբ 'ի վերայ հարկանիլ հայհոյչացն և թշնամանողաց . քանզի հասարակաբար երկոքումբք տեսանեմք վարեցեալ զանձ՝ երկայնմտութն և վրէժխընդրութեք , ոչ ամենայն տեղի կամ ժամանակ կամ դէմ երկոցուն կամ միոյ 'ի նոցանէ . այլ է երբեք , և ուրեք և ումեմն և ոմամբ 'ի նոցանէ , որպէս զիարդ ճանաչէ անձային կանխատեսութիւնն : Աւ մի յամառեսցիս՝ անհաւատութեան խորհրդովք 'ի վայր անկեալ . իբր թէ անհնար է այ յամենայնսս լինել 'ի նմանէ գոյացելոցս տեսակս . « Ինե , ասէ , լի են երկինք և երկիր » . և « Ի են փառօք նորա ամենայն երկիր » . այլ առ ներգործելն այնոքիւք միայն տնօրինել , որովք կամեսցի ինքն , և ժամանակին պահանջեն պէտք :

Հերձանէր զճովն Սովսէս գաւազանաւն , և յամուլ վիմէն գետս գնացուցանէր . ոչ եթէ անշունչ փայտին զայնոսիկ համարիցիմք առնել զհրաշագործութիւն , այլ որ 'ի նմա դարանեալն էր՝ անձային շնորհացն : Մըգելոյր տապանակն զՅորդանան գետ . զնոյն և բաժանէր մաշկեակն Աղիայի : Արիքովի 'ի վայր կործանէին պարիսպքն 'ի տապանակէն : Ազամեռանէր յօգնելն տկար զօրութեք հզօրագունին . զայլազգիսն հարկանէր յերաստանս , և 'ի սրունս . զդագոնականն ընդ յատակս բագնին տապալեալ ցըրուէր զկուռս , կուպաշտիցն անձպաշտութե շաւիղ ցուցանելով : Ս'ի թէ յանշունչ քարանց կոփեալ պնակիտքն զայսոսիկ առնելով , եթէ ոչ ինքնին անձ՝ որ

'ի նոսա միաւորեալն էր, ժամանակին զայն պահանջեալ:

Եւ արդ զի ցուցաւ թէ 'ի հնումն և 'ի նորումս կամք եղեն այ յանշունչ նիւթս լինել, և 'ի նոցանէ առ մարդիկ զօգտուէն մատակարարել զպէտս, ցուց ցուք և զայս, թէ և պատուելի և պաշտելի մեզ այնոքիկ՝ յորս անձ իցէ: Բայց մի 'ի վերայ վազեցեն պարզաբար ասացելոցս բանորսակացն դրժողուիք. իբրև թէ զի ամենայն ուրեք անձ, ապա ամենայն գոյքս պաշտելիք. անսուտ ուրեմն զարարածս փոխանակ աւրարչին մեծարողք: Բաւ լիցի. այլ 'ի հասարակացն միայն նորա, զորս 'ի ձեռն առեալ իբրև գործեալ իւրիք անձ զբարերարութեանն 'ի մեզ հեղու զխնամս: Բազումք 'ի Բաբելոնի պատուական անօթք ոսկւոյ և արծաթոյ, այլ միայն յաղագս անձային անօթոցն կրեալ զպատուհասն Բաղտասար արքայի. և յոքունք յաւուրս Բաւթի ոսկէզօծ յօրինեալ արկեղք, բայց կաքաւելն և նուագել միայն տապանակին այ առաջի 'ի Բաւթի լեալ: Այլինչ պակաս և առ Սողոմոնիւ գեղեցկակերտեալք 'ի տեղիս տեղիս տաճարք, այլ յիւրայեղեանն ազգ յառ 'ի նմանէ շինեալն եւելթ ժողովեալք ամենայն ուստեք 'ի խնդրել զանձ: Բստ այսմ բանի և տէրն յանդիմանեալ սաստէր այնոցիկ, որ զպարունակօղսն անսպատուեալ՝ զտաճարն և զսեղանն, պատուեցին յատուկ զպարունակեալսն առ 'ի նոցանէ՝ զպատարագն և զոսկին. ասելով, «Ար յերդնու յրնկալեալսն՝ երդուեալ լինի յրնդունօղս նոցին»,:

Օ նոյն և մեզ 'ի դէպ է ասել, որ պատուէ զխաչն ԲՆԻ և զպատկեր նորին, զնոյն ինքն պատուեալ լինի զԲՆ. նոյնպէս և թշնամանելովն զնոսա, 'ի ԲՆ լինի մեղուցեալ թշնամանիչն:

Եւ այս այնքան առաջի անկեալ ձգտեցաւ բանս, որքան թէ զլեզուագարիցն առ 'ի պապանձեցուցանել զաւելաբանութիս. որ ծամածուեալ խաթարել զմիտս մեր խորհին կռապաշտուէ անուամբ: Եւ որս ասելի է. «Ար անօրինելոցն է, անօրինէ: Բայց դուք ելէք 'ի միջոյ նոցա և մեկնեցարուք. և 'ի պիղծս մի մեր ձենայք: Օ ի ամ տունկ, յայ ոչ տնկեալ, խլեցի»,:

Օ որ և հրաւիրեալ առաջի կալցուք բարձրագոյն և

ամենագոր բաղկին, որ կարողն է խարշել իբրև զփուշ ագարակի զհեթանոսական բոյնս, մղեղել և արտաքս ընկենուլ և զնել զդադարս նոցա 'ի բնակութի զազանաց երկրի և թռչնոց երկնից :

Արդ զմեզ յառաջ կոչէ՛նա՛ ինքն ընդդէմ յառնել երկակաց ոմանց առ միմեանս մենամարտուցելոց յայլագգեացն գնդից, և ամբարտաւանութ յառաջ կոչողաց զմեզ, որպէս յայնժամ Ղեթացին զՂաւիթ : Այլ և զկենդանականն որ 'ի մեզ հաւատ, սրեալ իբրև օձի խօսարանացն իւրեանց սրով սատակել սպառնացեալ, որ ըստ նմանութ թռչնոց ճախրեն դիւրադարձ լինելով, և զազանաբար խրոխտանան գօշել և պատառել : Յաղագս նոցուն ապա և մեր անձայնովն զինազարդեալ սպառազինութի, հաւաքեսցուք 'ի հեղեղագնաց կենցաղոյս՝ զգայութեցն որ 'ի մեզ զկարծրութի, 'ի հոգեկանումս պահպանելով խորհրդարանի : Այլ և զկորովագոյնն 'ի նոցանէ ընտրեալ զանինն ճահաւորութի, զնելով յիմաստութեցն մերոց պարսատիկս, ուղղաձիգ արարեալ ջաղխեսցուք զվեհագոյն և զգերակացեալն 'ի նոսա չարապաշտուննանդամ : Այլ նոցուն իսկ չարաչար ասացուածոցն զինութի գնոսին սատակեսցուք, աւար առնլով և գերելով զհպարտացեալ նոցա խորհուրդս 'ի վերայ գիտութենն այ, որք նմանապէս են այ և մեր թշնամիք, և մերումս ոչ հաւատան՝ զուգահաւասար առ երկոսին ունելով թշնամութի . այլ զրպարտելով բամբասեն, և իրերաց գոլ ասեն զմեզ ձայնակիցս և համախոհակս : Այլ այս է քան զամենայն դժնդակագոյն մեզ 'ի նոցանէ վտանգ . բանիւ առ ընկերն մըղել, և ձեռամբ առ ինքն յանգուցանել . օտխին վերօք խարել զսիրտն, և 'ի ծածուկ ընդ ինքեան յարահիւսել ջանալով . զայն միայն գտեալ անձին յաղթութի, զստեղն և նախատինս զմեօք արկանել զօտարոտուոցն լուտանս : Իսկ մեք այսքան յերկոցունց 'ի նոցանէ հեռացեալ գտանիմք, որպէս ոչ է հաղորդութի լուսոյ ընդ խաւարի, և ոչ գայլք ընդ գա-

1 Եօրինակին եղծեալ էր նա :

ուանց ընտանասցին համակամուժք : Քայց է և ոչ սուղ ինչ և զոր առ միմեանս ունիցին նոքա զթնամուրի . վասն զի իւրաքանչիւրոցն նոցա չարափառութիւն յոյժ անամանիք են միմեանց և տարանջատականք : Քանզի մին միով ճանապարհով, և միւսն երկուք, որք ոչն են անմոլար, հակառակին անհասանելի մարդեղունք բանին հասանել :

Եւ այս մինչև ցայս վայր եղիցի :

Ն Ո Ր Ի Ն

ԸՆԴԴԻՄ

Ն Ր Ե Ի Ո Ի Թ Լ Կ Լ Ն Ե Լ Յ

Յ ՈՅԺ տենչալի էր ինձ և փափաքելի, ոչ այլոց զիս, և ոչ զայլս ինձ լինել 'ի Թ՜նամուԹե. այլ յամենայն Ժամ՝ զբարեաց զհետ երԹալ ըստ առաքելական հրամանին՝ առ միմեանս և առ ամենեւին, 'ի բոլոր սրտէ առ համօրէն մարդիկ զխաղաղութիւնն ունել խնդրելով: Արպէս զի նովին և զնձն սիրոյ և զխաղաղութեան 'ի մեզ հաւանեցուցանել հնարէաք բնակել տալ Քայց վասն զի զոր 'ի սկզբանն 'ի բաց հրամայեցաք դնել զսպանութեանն գործիս, վերստին այժմ՝ աւասիկ 'ի ձեռն առնլով մարդիկ պատերազմին առ միմեանս, և ընդ միոյ գլխոյն Վ՜սի անդամոց՝ բազում գլուխք և ցեղապետք նստեալ կացին, ապա հարկ է մեզ՝ որ զմին միայն ընտրեցաք ունել զօրագլուխ և վերակացու կենաց մերոց, որք ոչ միայն նոյ զմեզ ասեմք, այլ և վասն նորա գիր հանեմք, և յանուն նորա խրախոյս բառնամք, յաղագս նորին ահաւասիկ և ատեամք զատելիս նորա. զկատարելագոյնն զնոսին ատեսցուք զատելուԹի:

Եւ և ասացից առ նոսա. «Ս՜ի կեցջիք, փոխաւ նակ զի սուտ խօսեցայք յանուն նոն», ըստ մարգարէին ձայնի: Եւ զի՛նչ ստել չարագոյն կայցէ քան զոչ խոստովանել զՎ՜ս մարմնով եկեալ. զոր մոլորեցուցիչ և Վեռն անուանէ մեձն Յովհաննէս: Վանզի այնքան նրբէն և նուաղեցուցանէն նոքա՝ զորոց բանս է, որ վասն Վ՜սի մարմնոյն մտածուԹիք և ճառք, մինչ

զի առ այս երևուածէ կարծիս արկանել մարմնացելոյ բանին, որքան 'ի զօրուէ բանից նոցա 'ի միտ առնուլ է : Վ՛անզի զամենայնսն 'ի Վ՛ս ըստ մարմնոյն կիրս՝ ոչ առնուն յանձն ասել ըստ մարմնոյ և կամ մարմնով . զի մի երկուց, ասեն, ակնարկուի տայցեմք բնուածէց 'ի մին Վ՛ս . այլ ինքն իսկ Վ՛անն անծ էր՝ որ ընդ երկոսին անցանէր, ասեն, ընդ մարդկայինսն և անձայինսն :

Օ արմանամ ընդ այսպիսի կեղակարծ և գայթ 'ի գայթ խոստովանուածիւն . եթէ անմարմնապէս ըզմարմնականն կամելի էր կրել Վ՛սի, ընդէր և մարմին զգեցաւ 'ի կուսէն՝ իննամսեայ ժամանակաց յղացուածք, և ծննդեամբ յառաջ եկեալ երևեցաւ տղայ : «Վտանիցէք, ասէ, մանուկ պատեալ 'ի խանձարուրս, և եղեալ 'ի մտուր» . և «Վղէլոյ 'ի զաւակէ՛ Վաւածի ըստ մարմնոյն» . և «Յորոց և Վ՛ս ըստ մարմնոյն» . և «Սեծ է խորհուրդ անձաշտուէն, որ երևեցաւ մարմնով» . և «Վ՛սի չարչարելն մարմնով» ասէ . և «Սկէպէտ և մեռաւ մարմնով, այլ կենդանի է հոգւով» : Մ. յ ա կ ա մ ա յ կ ու ը ռ ու թ ի ց ան կ ա յ՝ ո չ տ ե ս ե ց ե լ ո յ ն լ ի ն ե լ տ ե ս ո ղ, ի ս կ կ ա մ ա լ ո ը կ ու ը ռ ու թ ի ի ն դ ը լ է՝ ո չ լ ի ն ե լ տ ե ս ե ց ե լ ո յ ն տ ե ս ո ղ :

Մ. յ և ո չ 'ի կ ու ս է ն , աս են , մ ար մ ն ան ա լ , այ լ 'ի կ ու ս ի ն . զի մի արդեւք 'ի կ ու ս է ն աս ե լ ո լ զ մ ե ռ ս յ ի շ ե ց ու ց ե ա լ 'ի ն ե ը ք ս ա ծ ի ց ե ն բ ն ու թ ի : Վ ս կ 'ի կ ու ս ի ն աս ա ց ե ա լ ի ն ք ն ա ղ ա , աս են , Վ ՛ան ն ան ծ մ ար մ ն ա ց ե ա լ լ ի ն ի յ ար գ ան դ ի կ ու ս ի ն : Մ ս տ բ ն ու թ ե ա ն զ մ ար մ ն ա ն ա լ ս տ ա յ ք բ ան ի ն , հ ար ց ան ե մ զ ձ ե զ , ե թ է ը ս տ առ ի ն ք ն զ առ 'ի մ է ն ջ ն մ ի ա լ ո թ ե լ ո յ : Վ յ թ է յ ի ը ը ն ը ն կ ա լ ա լ զ ա յ ս գ ո յ ա ց ու թ ի , լ ու ծ ե ա լ ե ղ և յ ա յ ն մ ան է՝ յ ո ը ը ու մ է ը ն , 'ի ն ան ի ը է և յ ո յ ս փ ը կ ու թ է մ ե ռ ո յ : Վ ա յ ց կ ար ծ ե մ զ ա լ ի ն չ ե ը կ ն ե լ մ տ ա ց ձ ե ը ոց՝ ա յ ս ա կ ս կ ե ղ ծ ա լ ո թ ե լ ո լ զ : Օ ի ն չ ար ա ս ց ե ս և զ հ ը շ տ ա կ ա պ ե տ ի ն ձ ա յ ն . « Ս ը 'ի ք է ն ծ ն ան ե լ ո յ զ է » աս է , և ո չ թ է որ 'ի ք է զ . և ե թ է « Մ ա ք ե ա ց ան ծ զ ո թ զ ի ն ի ը ը , որ ե ղ և 'ի կ ն ո ջ է » . և թ է « Մ ա ք ե ա ց ա լ ան ծ յ ն յ , և առ հ ո զ ի և մ ար մ ի ն 'ի կ ու ս է . և ե թ է՝ « Վ՛ս 'ի կ ու ս է . կ ան ա յ ք , կ ո յ ք լ ե ը ու ք » . և ե թ է՝ « Վ ն ա լ 'ի Մ ար ի ա մ ա յ ս ը ը յ կ ու ս է » : Վ ի տ ե մ զ ի զ ա յ ս ո ս ի կ

լեւս, և ոչ հնազանդիս. զի եղիցիս 'ի կորուստ անհնազանդեալ որդիդ հարանց :

Ապա թէ յերկիւղէ տարակուսանաց է թերաբանելդ ձեր, զնմանսն առնէք այնոցիկ, որք 'ի սրոյն զարհուրանաց փախելով՝ դահալէժք եղեալ մեռանին : Բստ նմին և դուք երկուցեալք յերկուցն ասել բնութեց 'ի Պանդորոսին փախուցեալ անկանիք յի մարութի, որ զՂանն 'ի մարմին և յոսկերս յեղեալ աւեր : Օ ի եթէ ոչ խորհրդոյ ահամբ հայել գիտաս ջիք յաւետարանական ձայնս, « Ղանն մարմին եղև » ոչ իւր հեռանալ կարիցէք յառաջասացեալ հայհոյութիս :

Բստ նմին օրինակի՝ զմին ասել բնութիւն, եթէ որպէս պարան է ասել՝ ըստ ճշմարտութեն կարգի ոչ ասիցէք, բազում շանց հոմատեսակք եղանիցիք զհայհոյութիսն բարբառողաց : Ղանզի առ այս՝ ամենայն քրիստոսասիրաց լուսաւորեալ են մտաց աչք. զի ոչ է մի բնութի մարմնոյն և բանին ըստ նոյնուէ բնութե. զի ոչ մարդկային երկոքին, և ոչ անձային : Ա մարմինն յերկնից իջեալ՝ ըստ առաջին Աւտիբեայ բազանացն, և ոչ անձն Ղան 'ի Մարիամայ առեալ ըսկիզն, որպէս Փոտինոսի թուեցաւ ասել. այլ Ղանն անեղձ յանեղազունէն իջեալ հօրէ՝ մարմին ստացական յարգանդէ կուսին զքեցաւ : Ապա ուրեմն ոչ է ըստ բնութե նոյնուէ՝ մի բնութի. զի թէ և ասեմք՝ մի բնութի Ղանին մարմնացելոյ, ոչ այդպէս խելայեղ և ջաղջախ մտածութի, որպէս թէ միոյն 'ի միւսմէն 'ի բաց բարձեալ. և կամ լուծեալք 'ի միմեանց՝ որպէս խնաւուտ բնութեանցն. յորմէ լինի և ոչ մի բնութի : Այլ զոր էրն ոչ 'ի բաց թողով, եղև՝ զոր ոչն էր. և այսպէս բարձրագուննին ծանուցաւ խնարհութի. մնալով 'ի բարձրութե՝ գտաւ նոյն ինքն 'ի խնարհութե. որպէս սքն Վրիգոր ասէ. « Թէպէտ և վասն մեր էջ յանարգութի, այլ կայ յիւրումբընութեն. որպէս և ինքն իսկ ասաց. Աս նոյն եմ՝ և ոչ փոփոխիմ » : Հայանի եղև և մերն մեծութ. ունելով զպատկեր ծառային՝ զքեցաք զպատկեր երկնաւորին : Առ զայս՝ ինքն փրկին յայանեաց ասելով. « Աս եկի՝ զի զկեանս ունիցիք, և առաւել ևս ունիցիք » :

այս ինքն ոչ եկի զտուեալն 'ի բաց բառնալ 'ի սկզբանն զգոյացու թէն շնորհ, այլ զանձատեսակագոյնս զիմ 'ի վերայ նորուն հաստատել: Վանգի ոչ եկն յեղծանել ստեղծոյն զստեղծեալն յինքենէ ստեղծուած, այլ վերաստեղծել զնոյն և նորոգել: Աւ այսպէս 'ի գոյոյն ոչ 'ի բաց կալով, մարդկայինն և անձայինն այնուհետեւ ասին 'ի միաւորուէն և որոց ոչն էին գոյացու թեան. այս է Վանն անձ մարդ լինելով և ասելով մնաց և այնպէս անձ. և անձանալով մարդս և անուանելով ոչ երբէք զիւրն 'ի բաց կորոյս գոյացու թի: Արպէս երանելին Ափրեմ ասէ. «Այ փոփոխելով մարմինն յանմարմնութի, այլ ունի զինքեան զմարմինն՝ որպէս ծնաւ 'ի կուսէն. և առաւելքան զմեզ, ըստ որում յանձն Վան միաւորեցաւ »:

Արդ՝ յայտ է թէ անհասանելի միաւորութիւնն, և ոչ բնութեցն այլայլութի առաջնորդեն մեզ զմին ասել բնութի մարմնացեալ Վանին: Օտոյն և մեծահանձարն Աիւրեղ աւանդէ Վղէքսանդրի հայրապետ, ասելով. «Այ 'ի մարմնոյ բնութի փոխաբուսեալ Վանին, այլ և ոչ մարմնոյն 'ի նորայն, այլ 'ի յատկութեան ըստ բնութե երկաբանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմու մեզ աւանդեցելոյ բանին՝ անձաւելի և անասելի միաւորութիւն՝ մի մեզ եցոյց որդւոյ բնութի: Արդ 'ի յատկութե ըստ բնութե ասել, զանշարժն մնալ ասէ յերկաբանչիւրան՝ որոց էինն: Իսկ 'ի գերազանց և 'ի սքանչելի միաւորութիւնն ոչ ինչ է արգել միութեան՝ զամենայնսն խոստովանել 'ի Վն, մի դէմ, մի անձն, և մի նորա բնութի. զի որ 'ի հօրէ անմարմին բանն էր, 'ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ այս ինքն 'ի մարդկային բնութիւն՝ մարմին զգեցաւ. և զնոյն միաւորեալ բնդ իւրումն դիմի և բնութե, մի դէմ, և մի բնութի ասի և հանդերձ մարմնոյն: Այ եթէ անգոյ և կամ առանց մըտաց և անձին, և թանց բնութե զմերն ընկալաւ 'ի կնոջէ, այլ ըստ ամենայնի կատարեալ առնելով՝ առ իւրն միաւորեաց կատարելութի Վանն որ 'ի հօրէ. և այսպէս ասի մի կատարեալ՝ զմի ունելով կենդանութիւն և զգէմ: Այ 'ի միութե կերկաբանչիւրոյն ուրանամ զկատարելութի, և ոչ յազազս երկաբանչիւրոյն կա

տարելու թէ զմին հրաժարեմ ասել կատարելու թէ միու թիւն յանայլայլու թէ, և անայլայլու թիւն 'ի միու թեան խոստովանելով:

Այս ուրեմն մի բնութիւն և մի գէտ՝ Վշտի, եթէ պարտ է համառօտագոյնս ասել, ոչ է ըստ նոյնութեան բնութեան կամ ըստ միանձնականութեան. զի այս զերկոսին 'ի միասին գրեթէ զրկեցէ, զիմ ՚ի մարդն լինելոյ, և զմարդն յածանալոյ. այլ է, որպէս բազում անգամ ասացի, ըստ անձառ միաւորութեան Վանին ընդ իւրում մարմնի: Որպէս և սուրբն Վրիգոր ասէ. «Սիացաւ 'ի մարմնի բնութիւն, և խառնեաց զմարմնն ընդ իւր անձութեան»: Ահա ասիկ ըստ անձառելի և անպարիմանալի խառնմանն և միաւորութեան համարձակիմք ասել մի բնութիւն Վշտի, և ոչ ըստ այլում իմիք յեղանակի: Օսոյն և երանելին Յուզիոս ասէ հռովմայ հայրապետ. «Որ ասէ զմարմնն առնելի առ անեղն անձ միաւորութիւն անձային և երկրորդապագեալ, ևս զերկախումբն իրբ և մի անառնելի անձ, երանեալ եղիցի»: Առ երկոսին հաւասարապէս ունի երանութեան բան, երկախումբ խոստովանեալ ըստ բնութեանց, և մի ըստ միաւորութեան: Սի զմին ասելով զբնութեան խցանել կամակորեցուք զաղբերս, և մի յասելոյ անտի զերկախումբն՝ պատառել կամելով զմիաւորութեան պատմութեան. այլ բարեպաշտաբար առ երկոսինն զալ գիտացեալ, միութիւն ճանաչել զբնութիւնն, և 'ի բնութեան անտի ելանել առ միաւորութիւն: Որպէս հրաշային ասէ Յովհանն Առտանդինուպոլսի. «Սիութի խոստովանիմ, և ոչ քայքայումն ինչ և լուծումն այսր բնութեան յայն, կամ այնր յայս. այլ միացեալ, մի լեալ»: Արդ մի լեալ, որպէս յառաջն ասացի, ըստ միաւորութեան գոլ ասէ զերեւելին և զաներեւելին, և ոչ ըստ համագոյութեան. զի որպէս արդեւք եղիցի՝ որք ոչն են:

Վայց սակայն և զայս լեւմք 'ի ձէնջ ասացեալ. «Սի բնութի զանձայինն իսկ ասեմ, զոր 'ի հօրէ ունէր զիւր զիսկական բնութիւն. զի ոչ ասի յարարածականացս որ բնութիւն, քանզի արարչականն ասի միայն բնութի. իսկ զմարմնն՝ մարմն Վշտի ասեմ, և ոչ բնութի Վշտի»: Փախչին 'ի բնութեան անուանէ,

ընդ նմին և յերկուցդ ասելոյ . և ոչ գիտես թէ մարմին ասելով յերկոսին 'ի ներքս բմբունիս յորոց փախ չիտդ : Արդ զնոյնս , որովք բարեպաշտելի կարծես , հակառակ ընդդէմ քեզ եդից : Օ մարմինն՝ մարմին Վանին ասելով , և զՎանն ասացեալ մարմին ունել , զի՛նչ այլ ինչ թուիցիս ասել , եթէ ոչ կրկին : Ալ դարձեալ զՎանն 'ի Տօրէ ասելով , զՏօրն տացես նմա զբնուի . իսկ զմարմինն 'ի մարդկանէ ասելով զոյր ունել ասես նմա բնութի , եթէ ոչ զմարդկան : Վայց կարծեմ թէ կամիք և ոչ մարմին քօի ասել . զի թէ զմարմինն ճմարտութի խոստովանէիք ունել Վ՛օի , և զայն 'ի մարդկանէ և մարդկային , զնոյն և բնութիւն մարդկային ոչ արդեւք խղճէիք ասել : Վան զի նոյն է մարմին մարդկային ունել Վ՛օի , և բնութի մարդկային . և զի Վ՛օ առանց միաւորուէն ոչ ասի Վ՛օ՛ն , այլ անձ Վան : Արպէս սքն Վասիղիոս ասէ . “ Օ ի թէ ասիցէ որ զմարմինն բնութի Վանին , և զՎանն բնութի մարմնոյն , ամպարշտութի լի է այսպէս ասացեալքն ” :

Իսկ եթէ զմի և զնոյն Վ՛օ յերկուց խոստովանեսցիս ասել բնութեց , այսինքն անձային և մարդկային , ընդէր զարհուրիս և զայրանաս , և այլանդակ և հայհոյիչ շարադրութի զբարեպաշտաց պղտորես զլսելիս : Վան զի ասես , որ 'ի Տօրէ գոյացեալ անձնն էր , նոյն անձնաւորեալ 'ի սուրբ կուսէն . և որ 'ի Տօրէ բնութին էր , նոյն բնաւորեալ եղև յարգանդի կուսին : Ալ սակայն գոհութիւն ան , որ յայտնէ ըզխորս խաւարի , և հանէ 'ի լոյս զստուերս մահու . զի թէպէտ և շատ ջանացար կուրաշաւիղ իմն արահետիւք ծածկել և թագուցանել զհաւաքեալ 'ի քեզ զգառնութե մեղձ , այժմ յանձնոյն բռնադատեալ յակնարկութե տեսչութեն 'ի վեր բղխեցեր : Արդ զիարդ անձնաւորեցալ 'ի կուսին անձն Արդուոյ . թող լով զիւր գոյութին՝ յայլում գտաւ գոյութե , որպէս Պանդորոսն ասէ , եթէ յիւրումն մնալով զերևութական միայն զձևն զինքեամբ արկաւ , առ աչօք և ձևով եւեթ ցուցեալ զմերն 'ի կուսէ , որպէս Ալտի քէսն երկրորդ յիմարաբար բարբառի՝ ասելով . “ Իստ տովանիմ զՎանն անձ յարգանդի կուսին կերպացեալ՝

տպաւորեալ, 'ի պատկեր և 'ի ձև մարդոյ եղեալ, այլ ոչ եթէ յարարածական բնութիւն ինչ յինքն խառնեաց. քան զի անխառն է անձութիւն և անյօդ, : Տեսանես, որպէս համաձայնք առ միմեանս գտանիք յամ պարշտելոց. դու ասես, 'ի չորէ անձնն Արդւոյ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին. և նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց 'ի կուսին յանխառն անձութիւն :

Այլ եթէ ոչ գոյուի ինչ անձնաւոր զմերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց Վանն, զիարդ ինքն զինքն մարդ և որդի մարդոյ անուանեաց : Օ իարդ և տըղայ երևեալ խանձարրապատեցաւ, և կաթնաբոյծ եղանիւր, և առ կատարելութի 'ի վեր ընթանայր աճմամբ հասակի, ըստ մեծին Վթանասի ուղղափառ դաւանութեանն . « Արքան ինքն, ասէ, հրամայեաց՝ զբնութիւն կատարելով յինքն ընկալաւ . որքան կամեցան, այս է՝ ծննդեան 'ի կնոջէ, աճման հասակի, ամաց թուոյ, աշխատութե, ծարաւոյ և քաղցոյ, և քնոյ, և տրտմութե, և մահու և յարութե » : Վյոտքիկ ամենեքին՝ նմանութիւն և երևոյթ թուիցին քեզ եղեալքն 'ի Վսէ, թէ ճշմարտուի : Վպա եթէ ճշմարտութիւն, որպէս և է իսկ . քանզի անհնար է անսուտն այ ստութեամբ իւրք կեղծաւորել 'ի գործս իւր . զիարդ իշխես ասել զաներևոյթ և զանմարմին անձնն Արդւոյ մարմնաձևապէս անձնանալ յարդանդի կուսին, եթէ ոչ զկատարեալ մեր բնութիւն 'ի կնոջէ յինքն ընկալեալ՝ ընդ ինքեան միաւորեաց Վանն անձ առաքեալ 'ի չորէ :

Այլ եթէ այդպէս ասեմք՝ ասեն, երկուս լինիմք ասացեալ գէմս, և երկուս բնութիւն : Վարձեալ փախելով 'ի սնտի երկիւղէ, 'ի մեծագոյնն անկանխ չար : Այլ եթէ յերկուց ըստ բնութե ոչ կամիս ասել զմինն, կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութե զմին գտանիս ասացեալ բնութի : Վյլ անմարմին բնութի անձային Վանին՝ զմարմնական բնութի 'ի կուսէն ընկալեալ, ընդ ինքեան միաւորեաց . որ է ըստ բնութեան յերկուց՝ անձային և մարդկային . իսկ ըստ միաւորութե մի : Օ ի եթէ այս երկուք գեղեցկագոյն հաւատոյ ոտիւք առ ճշմարտութիւն 'ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենուցուս առ մինն 'ի սոցանէ՝ կաղ

գտանիս առ խոստովանութիւն ճշմարտութեն . այլ կատարեալ ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով զերկուսն , ըստ միաւորութե՛ մի կատարեալ , մի դէմ , և մի Որդի նոյ խոստովանելով . որպէս նքն Ղասիլիոս ասէ .

“ Արկուց գոյացուէց կատարեցելոց միաւորութի ” :
 Ըս որ դու հակառակաբար ընդդէմ յարուցեալ գրեցեր 'ի քու մշարագրածութիս անդ , և ասես . որ 'ի Հօրէ բնութին է 'նոյն բնաւորեալ է 'ի նք կուսէն : Սինչ 'ի Հօրէ բնութի էր , զի 'նչ այլ ինչ բնութի յարգանդի կուսին գոյանայր : Օ մտաւ ած , յորքանեաց չարաչար հայհոյութեց պտոյտս ընկղմիս՝ զայդ այդպէս ասելովդ : Սք հարքն 'ի Աիկիա ժողովեալքն աւսացին՝ զնոյն բնութի Հօր վասն մերոյ փրկութեան ծնաւ մարդացեալ 'ի Սարիամայ նք կուսէն Հոգւով սրբով : Աւ ապա 'ի շար արկեալութուէն զկատարելութի բնութեւս մերոյ . հոգի , մարմին , և միտս . և նովին մարմնով համբարձեալ յերկինս . և նովին մարմնով գալոց է ասացին : Իսկ դու ասես . որ 'ի Հօրէ բնութին՝ բնաւորեցաւ յարգանդի կուսին . և յաղագս այնր ասի մի բնութիւն : Աթէ յարգանդի կուսին բնաւորեցաւ , ապա 'ի Հօրէ ոչ էր բնաւորեալ : Գարձեալ՝ թէ յարգանդէ կուսին սկիզբն էառ լինել մի բնութի ընդ Հօր , ապա նախ քան զխոնարհէն յարգանդ կուսին՝ օտար գոյր բնութեն Հօր : Աւ զայդ այդպէս զաւղակատելովդ՝ Արիոսի եղեալ գտանիս չարապաշտութեն զուգաձայն :

Գարձեալ զմի բնութիդ ապաքէն ընդդէմ երկուս բնութիւնս ասողացն ասես գու . և որ երկուսն ասէ բնութիս , զանձայինն ասէ և զմարդկայինն . դու զով որ 'ի նոցանէ ասես՝ զմիդ ասելով , կամ ըստ որով յեղանակի : Արդ այսպէս շամբուշ խորհրդով բանդագուչիս , և ոչ գիտես գտանել զչաւիղս նոյ զգիւրինս . զի Ղանն նծ՝ գոյութի հանդերձ մարդկային բնութիք ընկալեալ յանարատ արգանդէ կուսին՝ ընդ ինքեան միաւորեաց անձառապէս գոյութե և բնութե , ոչ զյառաջագոյն գոյացեալն . քանզի “ Օ գոյութի մարմնոյն՝ միաւորութե բանին ծանեայ , ասաց ոմն 'ի սրբոցն . և այսպէս ասի մի դէմ , և մի բնութի ” Ղանին մարմնացելոյ : Աւ ըստ ինքեան ասի մի

բնուի և առանձնաւորութիւն . քան զի զայս 'ի Հօրէ
 իսկ անժամանակաբար յինքեան բերէր Ռանն անձ .
 այլ ըստ անձառ տնօրէնութեն 'ի կուսէն : Որպէս
 Կրն Ռասիլիոս ասէ . “ Նեախն 'ի Սարիամայ էուին
 'ի նորա բնութեն՝ ոչ էր անձ բնաբար , այլ միաւորու-
 թք տնօրէնութեն . վասն զի որ 'ի բնութէ Հօր էր
 անձ՝ Ռանն , 'ի բնութէ Սարիամայ էաւ զպատկեր ծա-
 ռայի , և պտուղ որովայնի նորա գտաւ եղեալ ” : Աւ
 զայս նա : Ապա ուրեմն՝ ոչ բնութին անձային բնաւո-
 ղեցաւ յարգանդի կուսին , որպէս դու գանդաչես .
 այլ անձն Ռանն 'ի Հօրէ՝ զմարդկային զգեցաւ բնուի
 'ի կնոջէ : Որպէս և մեծն Ռթամաս ասէ . “ Սանն
 զի բնուի մարդկութեն էր՝ որ ծնանելոցն էր , վասն
 այնորիկ և չարչարեալ զնա նշանակէ ” : Այսպէս
 Հայրն :

Ռայց դու թէ ասիցես՝ մարդ եղեալ ճշմարտապէս
 'ի մարդկանէ զՌանն որ 'ի Հօրէ , ընդէր զանգիտես
 զմարդկայինն 'ի Վիտ դաւանել բնուի . և աղամողիս
 'ի բանս քո , և յայլմէ առ այլ վազեալ անցանես տա-
 րապարտ մտածութիս : Արկնչիս յերկուց ասել ըր-
 նութեց . երկիւղ մեծ դոյ , եթէ ոչ արժանապէս և
 զմին ասել Վիտ բնուի : Իսկ եթէ իրաւապէս և բա-
 րեպաշտաբար զերկոսին լես , ոչ ինչ է արգել զմին
 ասելով յիշել և զառ 'ի յերկուցն . և դարձեալ՝ ոչ
 մոռանալով զյերկուցն , խոստովանել և զմին : Օր և
 Կր Հարքն՝ բարեփառութե հիմնացեալ հաւատով ,
 աներկեան և անտարակարծ խոհականութեամբ՝ զէն
 անվթարելի զերկոսին զսոսա ընդ ինքեանս բարձեալ
 բերէին ըստ պիտոյիցն իրակութե , զմի մի որ 'ի սո-
 ցանէ շարժեալ շողացուցանէին ընդդէմ թշնամեաց
 ճշմարտութեն : Առ այնոսիկ՝ որք ըստ Աւտիքեայ ,
 և կամ Յուղիանեայ չարապէս զմին իմացեալ ասէին ,
 երկակի ասացուածով զբանիցն իւրեանց յորինէին
 զառաջարկութի . քանզի իւրաքանչիւր որ սոքա՝ առ-
 միմեանս բարեփառագունին առաջնորդեսցեն մտաց :

'Ի պտղոյ անտի ծառն ճանաչի , և յարմատոյ անտի
 ասի ծաղիկն : Հարցանես զծաղիկէն , արմատոյն ա-
 նուամբ նշանակեսցի . եթէ անունն 'ի միջոյ բարձցի ,
 ապա և Ռանն . և շարաբարձումն անուանն և բանի

վերածդեալ աճցիս . անուամբ արմատոյն , տեսու[թ]ք գունոյն , 'ի բուրմանէ անտի հոտոյն , և համոյն ճաշակաւորու[թ]ք : Բստ նմին օրինակի և առ փրկչական մարմինն վերա[թ]եալ համբարձցիս . դաւանելով զնա տեսակին անուամբ՝ մարդ : } Թ՛ Կ՛ ասելով : ' Կ տեսու[թ]ենէ անտի . « Շ շափեցէք զիս և տեսէք , զի ողի մարմին և ոսկերս ոչ ո՛նի , որպէս զիս տեսանէք՝ զի ու 'իմ » : ' Կ մարդկային կրիցն . « Արով ինքն չարչարեցաւ՝ զփորձ առեալ կարող է և փորձանաւորացն օգնական լինել » : ' Կ մահուանէ նորա վասն մեր . « Կ՛ ասելով վասն մեր ըստ գրոց » :

Կպա ուրեմն [թ]է և միովն ոչ զգաստացար , առ այլն մի ըստ միովն ըն[թ]ացեալ հարցմիւր . և հաւանեցուցեն զքեզ համագոյ և համաբուն ասել զտէրունական մարմինն մարդկային բնու[թ]ես . զի այսպէս յերկուց բնուէց խոստովանելով , նշանակեցես զնա մարդ միանգամայն և անձ : Կսկ մին ըստ բնու[թ]եան զնա ասացեալ՝ որպէս և ասէքդ իսկ , բացարձակ անուամբն և ե[թ] նշանակեալ լինի . զի մարդ կարացես մարդ զնա եղեալ ասել և մեռանել , և մահուամբն զանմահու[թ]եան 'ի մեզ աղբիւրացուցանել չնորհ : Կ յսորիկ ազագաւ անպատկառացոյցք՝ ք հարքն երկուց բնուէց Կ՛ Կ՛ անձայնոյն և մարդկայնոյն լիեալք . Կնու[թ]իք երկու ասելով , վասն զի անձ և մարդ , և ե[թ]է՝ ' Կ միասին եկին բնու[թ]իքն , և ե[թ]է՝ հաւաստի զերկոսին ունէր զբնու[թ]իքն Կ՛ Կ՛ . և ե[թ]է՝ Արկին է՛ Կ՛ . մարդ էր որ երեւէր , և անձ էր որ ոչն երեւէր . և որ այլ ինչ սոյնպիսիք յայլոցն ասացեալ եղեն : Այ ե[թ]է զյերկուցն ասելով հրաժարէին ասել զմին , և կամ ե[թ]է զսորին հակառակն՝ զմին խոստովանելով յամառէին յերկուցն գալ խոստովանու[թ]ի , այլ հաւմարձակաբար երկոքումբս այսոքիւք բարեփառուէ զամպարօք փայլեալք պայծառանային , երկուս ըստ բնուէ , և մի ըստ միաւորուէ զԿ՛ քարոզելով . ընդ ձեռն որոյ ցուցեալ լինէր Կստուծոյն Կանի բնու[թ]ի անեղանելի , և 'ի հօրէ . իսկ մարմնոյ նորին գոյացու[թ]իւնն 'ի կուսէ , և արարածական . ասելով Այ զուգապատիւս ասեմ զաւետարանչացն ձայնս , և ոչ 'ի նոցուց արժանաւորու[թ]ենէ ասացեալս .

այլ ոմն զբարձրութիւնն անձութեանն , և ոմն առ նր
 ւաստութիւնն մարդկութեւն զիջանէնն նշանակեն .
 և թէ՛ Չարչարելի մարմնով , և անչարչարելի ան-
 ձութեամբն : Այլ համայն սա՛ որ այժմ՝ անչարչարելի
 ասաց անձութիւնն , յայլում տեղուջ մակաձայնէ Վճ
 չարչարեալ : Արդ՝ որպէս զսոսա իմաստցուք . միթէ
 մարտնչիցի ինքն ընդ իւր վարդապետս , քաւ լիցի .
 այլ զաւաճիմն ըստ բնութեւն տրամաբանէ , իսկ զերկ-
 բորդս՝ ըստ միաւորութեան բանի : Այլ յորժամ ըստ
 միաւորութեան ասէ , ուրանայ զհասարակականն , և
 ոչ դարձեալ ըստ հասարակականացն ինչ ասացեալ
 բան՝ զմիութիւնն յերկուս բաժանէ միութիւնս . այլ
 յերկոսին անչարբարոյական կամօք բարեպաշտեալ
 մերձենայ . զչարչարելին ըստ հասարակականին ան-
 չարչարելի ՚ի միաւորութեան իոստովանելով , և զան-
 չարչարելին ըստ գոյացութե՛ բազմաչարչարելի ըստ
 միաւորութե՛ :

Ամանակի սմա և այլ՝ սք հարքն զիւրեանցն արձա-
 նացուցին իոստովանական բան : Յորժամ ըստ բնու-
 թեւն ինչ բարբառել հասանէր , համարձակապէս զեր-
 կաբանչիւրցն յիշէին զհասարակականն . ոչ առ ՚ի
 բաժանել զմին Որդի յերկուս որդիս , կամ յերկուս
 գէմն , այլ միայն յորոց էինն՝ ազգեալ նշանակելին ,
 ասելով՝ սքնն Վարսղի . Աստակեաց յուղեւորութեան
 մարմնոյն և ջղացն յուղեգնացութեան յաւէտ ձգեցե-
 լոց . ոչ անձութեան աշխատութիւն տաժանեալ , այլ մարմ-
 նոյն որ ՚ի բնութեան յարմարագոյն էր՝ զպատահումն
 ընկալեալ : Այլ որ այժմն ըստ մարմնոյն բնութեան
 զայս այսպէս մակաձայնէ , այլուր ըստ միաւորութեան
 առ Վանն անձ զայստսիկ վերաբերէ , ասելով : Աս
 զթաղումն մարմնոյն և զգետնորա ասեմ Վանին . ոչ
 բնութիւնն , այլ միաւորութեամբ անօրէնութեանն :
 Ոյնպէս զձայնս զանձնականս , և զչարչարանս զանձ-
 նականս , զտրամուտիւնն և զզօրիւնն , նայ Վանին
 ասեմ . ոչ բնութիւնն անձութեանն , այլ միաւորութիւնն
 անձութեանն :

Այլ այսպէս երկորումբ այսօրիւր ուղղապաշտու-
 թեւն շաւղօք առ խորհուրդ մարմնաւորութեւն Վանին
 վերերթալ գիտացեալք սք հարքն՝ համարձակելին և

զընութէցն արժանաւոր բարբառել բանս, և զմիաւորութէ տնօրէնութեանն պատշաճագոյնս, ասելով. Վատղեաւ ըստ մարմնոյն, ծարաւեցաւ վաստակեաց ննջեաց. և այնու ոչ եթէ զանուծութիւնն ինչ թշնամանեաց, այլ վասն զմարմնոյն բնութի ճշմարտութի յայտ առնելոյ: Այլ եթէ Վնվիշտ և անմահ է Վանն որ յայնօրէ. յաղագս այնր իւրացոյց իւր մարմին՝ որ վշտանալն կարէ: Այլ եթէ Վնգ իւրում անուծութեն միացոյց զընուծիս մեր, և զամենայն ըստ բնութե մարդկութես մերոյ առնէ և կատարէ միածին Արդին Վստուծոյ. այլ ըստ անուծութե բնութեն անախտ և անկարօտ, և լցուցիչ և կատարիչ ամենայն արարածոց:

Արդ այսպէս բազմերջանիկ հարանցն անորոշաբար յիշել ՚ի վերայ միոյ Վսի, ոչ առ ՚ի բաժանել զմին Վս յերկուս դէմն, կամ յերկուս որդիս, քաւ լիցի. այլ զառաւելագոյն աստուտ զամբութի առ ճշմարտութի հաւատոյն տնտեսել կամեցեալք. միանգամայն թէ և զարափառացն տապաստ արկանելով խումբս, որք ընդ ձեռն մին ասելոյն Վսի բնուի, ուրանային զանսուտ նորա մարդեղութեն խորհուրդ: Օ վերջինն Աւտիքէս, որ ոչ համագոյական կուսին դժոխաբանէր զմարմինն Վսի, և մի բնութի: Օ առաջինն Աւտիքէս, որ յերկնից և անստացական ասէր զմարմինն Վսի, և մի բնութի. զԱ աղէնտիանոս և զԱ ա նի, որ կարծեալք ասացին զերեւումն Վսի, և մի բնութի. զԱ սրողինար և զԱ սիրոնիոս և զԱ ուղիանէ, որ կիսաբաժ և ոչ կատարեալ զմերս ասացին բնութի առեալ Վանին ՚ի կուսէն, և մի բնութի. զԱ Նոմիոս և զԱ րիոս, որ զաներեւելի արարած ընդ երեւելի արարածոյ շարակարգեալ ասաց Վանն ընդ մարմնոյն, և մի բնութիւն:

Այ հետի ՚ի սոցանէ և զքոյդ կարծեմ ասել, մի բնութի. որ առ վտանգի խոշտանգանաց՝ մարմնանալ ասես այն Վանի. և յորմէ իցէ մարմինն, զայն ուրանաս: () ըինակ իմն, որք զթագաւորական գահոյսն պատուոյ արժանի վարկանին լինել. և յորմէ գահոյքն գեղեցկակերտեցան՝ զնութիւն իբրև զանարդ ինչ անգամնեալ ՚ի բաց մղեն. ոչ գիտելով, թէ յայն-

ժամ պատուեալ երևի իրն, յորժամ առ համատե-
սակն իւր ասասցի. զի թէ այնմիկ ոչ ասասցի՝ յորմէ
առեալն եղև, ոչ ծանիցի առաւելու թինն որումե-
հասն փառաց, և դարձեալ թէ՛ ՚ի նորին վերայ էու-
թինն ոչ հասցէ փառացն մեծութի, ոչ ասի փառաւո-
րեալ, այլ փոփոխեալ. քանզի այլ առ այլ ասի փառ-
քրն և փառաւորեւն, և ոչ առ նոյն:

Արդ կամ եկ խոստովանեա՛ յառաջասացելոցն
զքեզ մի որ գու ՚ի չարասպաշտից. և ծանիցուք որ
յոյժդ ես մարդատեաց՝ զլանալով զից մարդասիրու-
թինն. վասն զի նա առնելով յինքն մեծարեաց զնու-
թինս, և դու ոչ խոստովանելովդ վատթարես: Օ ի՛
ևս ապա ընդ քեզ հարազատապէս մաքառեսցուք,
որ ախորժեսդ հեթանոսաբար առ ՚ի մէջ մեկուսա-
նալ. և այն զի հրամանն ընկալաք՝ զհեթանոսացն ոչ
կոխել ճանասպարհ, և ՚ի քաղաքս Սամարացոց ոչ
մտանել: Ապա թէ՛ ՚ի չարաչար արմատոց անտի ոչ
ես չարագոյն ընծիւղեալ շառաւիղ, խոստովանեսցիս
ընդ մեզ, մանաւանդ թէ ընդ հանրական կաթողի-
կէ եկեղեցւոյ՝ զմի և զնոյն Վճ՛ն անձ միանգամայն և
մարդ. զի ծանիցի անբաժանելի և անշփոթ միութի
մարմնացելոյ Վանինն այլ Վնդէր լինիս իրրև զջուր հո-
սեալ ընդ զառ ՚ի վայր՝ անդրէն ոչ կարացեալ դառ-
նալ. կամ իրրև զկարկուտ հատեալ յամսոց՝ առ հա-
լէն հուպ լինելով, քան թէ առ վերստին կապին
յամսս: Վնկա՛լ առանց խարդախուէ զգրեցեալնն,
և ճշմարտեա՛ զոր առ ՚ի վրկէն կատարեցան իրա-
գործութիւնքն: Սուտ համարեսջի՛ր լինել զքոյինդ
ջաղջախ և սխալականդ խորհրդոց իմաստ, և մի զանձ-
այինն անսուտ գիր: Այժմէ գրո՛վն գայթաղիցիս,
գործո՛վն հաւատասցես. զի ապացոյցք բանի գործք
՚ի նմէն վկայեալ. « Գննէ վասն գործոցն, ասէ,
հաւատացէք »:

Մի քաղցատեր զյոյժ ՚ի միմեանց տարբերեալն.
քանզի անդ անմարմնաբար և միայն ձեացութի՛նն եր-
գործութի. իսկ աստ մարմնով և հանդերձ ճշմար-
տութի: Աերակրեցաւ առ Մքրահամու. Ճաշակեաց
և ընդ աշակերտսն. անդ յանմարմնութե, և աստ
՚ի մարմնաւորութե, ուստի յայտ է՛ եթէ այն նմա-

նութիւն գործոյ . իսկ այս գործ ճշմարտութիւն թէ զգործս առ գործն տարեալ հաւասարեացես, հաւասարեալ լինին և երեւումնքն՝ առաջինն և վերջինս : Օ նորին հետ երթիցէ ծնունդն, աճումնն, մահն, թաղումն, յարումն, համբառնալն . ընդ որս ինքն անցանելով ըստ նմանութե զլիոյ՝ զբոլոր զառ ՚ի յեկեղեցւոյ զհետ հրաւիրեալ կոչէ զպատշաճեալ իւր անդամն . և ամենայնքս մեր ըստ քեզ, ստուեր և երեւութիւնք առ ՚ի յոյն ակնկալութիւր : Ըստուստ ապա և Սանի և Սարկիոն կենդանասցին՝ զինի այնքան ամաց՝ տեսանելով զքեզ իւրեանց եղեալ զարմ : « Կորուսանես, ասէ, մարգարէն զստուէ խօսողն » . եթէ կորուսանէ բանն, առաւել ևս գործն ընձեռէ կորուստ : « Ըբրահամ հայր մեր ոչ ապարէն ՚ի գործոց արդարացաւ », ասաց մեծն զկորոս . ընդէր զստուի, և ոչ զհաւատս ՚ի բանս և ՚ի գործս աւփորձիս ցուցանել, կամելով լինել որդի անդրանիկ ՚ի հօրէ սատանայէ :

Հիմ ջանաս փոփոխել զմակագրութիւն անուանն, և դնել զայլոյ ուրուք անուն, յորմէ հետի են ասա ցուածքն . և կամ թէ յեղանակել զբանն՝ ոչ որպէս ինքն ինդրէ : Տուր զքեզ ներխորհրդումն բանի, և մի զխորհուրդ բանին առ քեզ բռնադատեալ թիւրեացես : Սկայեա՛ այնոցիկ բանից, որոց նձն Ռան վկայեաց ընտրել . և մի զքոյդ արդարացուցաներ՝ ՚ի բաղմաց կրեալ ստգտանս և ապաբանութիւն : Նա նիւր, զո՛րք ՚ի նոցանէ ըստ բնութե է ասացեալ . և ոչք այնոցիկ իցեն՝ որ ըստ միաւորութեն տրամաբաւ նեցան : Եւ այսպէս լուսաւորագոյն իմացուածով կարասցես ՚ի միտ առնուլ զերկաբանիւրս գրեցելոցն բանից խոհականութիւն :

Վանգի բազում ինչ անյայտութիւն և տարակուսանք յաւետարանականն գտանի ձայնս և յառաքելականս, առ որ եթէ իաւարազգած որ ՚ի ներքս յառեալ նայիցի հոգւոյն ահամբ, նոյն ինքն մոլորութե պատճառ ճշմարտութեն նմա եղանի ասացուած : Որպէս յիմարամիան այն Մպողինար՝ լսելով յառաքելոյ, « Որովհետեւ մանկունք հաղորդեցին արեան և մարմնոյ, և ինքն իսկ մերձաւորութիւն կցորդ եղև նա

ցուն» . աստուած սպա զմարդկայինն ՚ի բաց կրճատեալ
 է՛հան ՚ի մարմնոյն Վ՛սի զբանական հոգին , ասելով .
 Վ՛ճային էր հոգիացեալ հոգևորութիւն : Վ՛ոյնպէս և
 այլով իւրիք բանիւ այլ որ վերիպեալ մտորեցաւ , յա-
 սել անդ Փրկչին . « Այ որ էլ յերկինս , էթէ ոչ որ էջն
 յերկնից որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս » . կարծեաց
 Վ՛շտիքէս առաջին յերկնից բերեալ , և յսճային
 բնութիւն հայթայթեալ Վ՛սի մարմին , և իբրև ընդ
 խողովակ զնոյն անցուցեալ ընդ մէջ կուսին . ոչ իմա-
 նալով թէ յաղազս առ երկնայինն միաւորութե որ
 յերկրէն էր՝ ասիւր այս այսպէս : Վ՛րդ է՝ ուրեմն յաւ-
 տուածային գրիցեալն բան՝ որ ըստ բնութեն է ա-
 սացեալ և իմանի , և է որ ըստ միաւորութե տնօրե-
 նութեանն : Օ ՚ի յորժամ ասէր Փրկչին ց՛(Փիղիպպոս ,
 « Որ ետես զիս՝ ետես զհայր իմ » . էթէ զտեսանելս զայս՝
 առ բնութեն տեսուի զոր ունի Որդի զհօր , ոչ ա-
 ռաջնորդեսցես մտացն աչաց , ոչ միայն թէ որդեհայ-
 րութիւն ՚ի ներքս ածեալ մուծանես , այլ և մարմին
 ևս հօր շնորհեսցես՝ որպէս և Որդոյ : Վ՛ստ նմին և
 յորժամ ասէր , թէ « Վս և հայր իմ մի եմք » , ոչ ըստ
 գիմաց և առանձնաւորութեան զմին ասէր գոլ , այլ
 ըստ բնութեան :

Վ՛ս որ դու կուրացեալ մտօք հայելով ոչ գիտա-
 ցեր զանազանել , այլ մեղադիր եղեալ առաջնոցն աս-
 տուածխօսութե՝ գրեցեր և ասացեր , թէ Օ ՚ի՛նչ
 պարտ է զճարտարսն : Յունաց համարել , որք ասեն
 զՎ՛րրորդունին գիմօք և առանձնաւորութիւն բաժա-
 նեալս , և անձութիւն միաւորեալ : Աստի յայտ արա-
 րէր , թէ դու և ոչ զմի յերկոցունց յայդցանէ ոչ
 ընդունիս . և այդպէս ոչ բաժանելով ըստ գիմաց՝
 լինիս սարելացի , և ոչ միաւորելով ըստ բնութե՝ ա-
 րիոսեան : Վ՛շտ էթէ ոչ բաժանի ըստ գիմաց , զիմրդ
 առանձնաւորութիւն կարեն անշարժ մնալ . զոր մեծն
 Վրիգոր ասէր Վազիաղու , թէ՛ Օ երիս գոյուխն
 ոչ միոյ իմանալ ժողովման , կամ լուծանելոյ ՚ի մի-
 մեանս , և կամ խառնակութե . և դարձեալ , Վթէ
 ոչ անձութեամբն միաւորես , օտար ապարէն ՚ի ներքս
 ածես բնութի , և յանհաւասարս զգուգահաւասարն
 դնես գոյացութի : Վ՛րդ այսպէս ընդ խաւար զճը-

մարտագոյնն շօշափեցեր լոյս . և զկուրուծի մտաց քոյ զսրբովքն արկանես հարամբք, զորս ճարտարս Յունաց անուանեցեր . և զայս 'ի բեզ հայելով ասալ ցեր . զի թէ դու 'ի գիտուծէ էիր եղեալ, զայլս ոչ անուանէիր գիտունս : Իսկ մինչ ճարտարս զնոսա խոստովանեցեր, զառ 'ի նոցանէ իմաստաբար ասալ եալան իբր ոչ ընդունիցիս : Բայց իցեն ո՛վ արդեւք ճարտարքն այն Յունաց, հարցանեմ ցբեզ՝ թէ զճըշ մարիան ասասցես . զի թէ և դու կամիցիս ստել, ամբաստանականն քո բան որ զնոցանէն՝ յանուանէ մեզ զասացողս բանիցդ այդոցիկ ցուցանէ : Բացեր, թէ գիմօք և առանձնաւորուք բաժանեն, և անուծին միաւորեն : Բայս 'ի սքց հարանցն ասացեալ եղև . Ոչ ծանօթուծիքն յիւրաբանչիւր ումեքէ բարձեալ լինի, և ոչ առանձնաւորական նմանուծիքն յայլում ումեք երևեալ : Եւ եթէ՝ Բաժանի անբաժանաբար, և միաւորի որոշմամբ . ոչ զմիաւորուծին խառնակուծի գործելով, և ոչ զբաժանումնն՝ օտարուծի : Եւ եթէ՝ Պարտ է զմի անուծին պահել, և զերիս դէմն խոստովանել, և կամ զերիս գոյացուծիսն . և զիւրաբանչիւրոք հանգերձ յատկուծեամբ : Եւ եթէ՝ Ոչ անգոյք են անուանքն, կամ միոյ դիմաց . մինչ զի լինել ճոխուծին մեր անուամբք, այլ ոչ իրօք :

Բայս են երջանիկ հարանցն անբաժանական դաւանուծիքն . որովք բանիւք դու հերձուածողս առասեսս զնոսա, և ոչ զանգիտես և զարհուրիս՝ զթունալից որպէս զօձի զէզուդ քո շարժել ընդդէմ նոցա, որք արբանեակք և սպասաւորք եղեն Բանին այ . անյողգողգելի հաւատով զնորայն հիմնացուցին զեկեղեցի : Եւ զինչ զարմանք են յանազանիցն ոչ պատկառելքեզ արանց . որ զի և առ նոյն ինքն վեհագոյն բնուծիւնն անամօթեցար զհայհոյուծեդ քո ձգել բան, ոչ խոստովանելով 'ի միում անեղ բնուծե՛զ զերիս դէմն և զերիս առանձնաւորուծիսն, զայր և զՈրդի և զսք հոգին : Ինչ ձեռն որոյ 'ի բաց բառնալով զպատճառն՝ որով իւրք միմեանց են և ասին, ընդ նմին բարձեալ լինի և իւրաբանչիւր ուրուք նոցա գոյուին . ընդ որով ապա և ոչ Բստուած, և մնալքեզ անաստուած, որ այդպէս յանգուզնդ են յանառե-

սուրն . որ իմաստասիրեսդ և ասես , թէ որ 'ի Տօրէ անձնն էր՝ նոյն անձնաւորեցաւ 'ի սր կուսին :

Յորժամ ընդ Տօր զնա անձաբանելիրն , ոչ չնորհեցեր նմա զկատարելութի ունել զիմի . իսկ այժմ երկուցեալ՝ թէ մի գուցէ խոստովանել հասցէ 'ի կուսէն , այսինքն 'ի մարդկային բնութէս , զկատարելագոյնն տալ նմա գոյութի մարդեղուէ , անձն 'ի Տօրէ զնա անուանեցեր : Իսկ մինչ անձն ասես , ընդէր հրաժարես զնա դէմ ասել . եթէ արդեւք վարդապետեցար 'ի քում արուեստարանիդ՝ այլ գու զանձն , և այլ զգէմն . որ թէպէտ և է ուրեք՝ որ զանազանի 'ի զանազան տեսական , սակայն առ մի և նոյն առեալ իրակութիւն զնոյն երկոքին ակնարկեսցեն : Վանզի զումեմնէ ասի , թէ անձն և եթէ դէմ . և այս հասարակաբար զհետ երթիցէ մարմնական և անմարմին տեսակացն . քանզի իւրաքանչիւր առանձնաւորեալքն 'ի տեսակին՝ դէմ անուանի . որպէս 'ի մարդկանէ՝ Վաղոս յատկացեալ դէմ առկոչի . իսկ յանմարմնոցն՝ Վարբիէլ առանձնացեալ դէմ անուանի . սապէս յանեղագոյն էութէն , Տայր կամ Որդի կամ Տոգի առանձնակի յիշեալ՝ դէմ առասի : Եւ արաորոշեալ ճանաչի 'ի նոսա դէմն այսուիկ . Տօր ծնող գու . Որդւոյ ծնունդ . իսկ Տօրուոյ ելումն : Եւ նոյն սա է առանձնաւորութի . զի որով իւրք նշանակեսցի դէմն , նոյն և առանձնաւորութիւն նմին եղիցի :

Ղոզ զիարդ գու մուրեցար՝ կամ ոչ իսկ ասել դէմ և առանձնաւորութիւն երեքանձնական զօրութեն , և կամ թէ ասել՝ չարաչար ասել ընդ Վիբէացոյն ելանել սուր . փոխանակ երից զիմաց և առանձնաւորութեան՝ մի ասել դէմ և առանձնաւորութի : Եւ համայն հիօցեալ եմ մեծապէս՝ զնորանշանդ 'ի քեզ տեսանելով ձեացութի . զի այլք յահեկականայն զմի մի ինչ 'ի սատանայական ուսմանցն բարձեալ տարան շահս . իսկ դու յոյժ ազահելով՝ և ոչ զմի դբ անտուտ 'ի կողմանէ թողլով տենչացար . մինչ թէ զնոյն զմարգարէին առ քեզ բարբառել իբաւացի է .
 « Վերարձ զայս քո յուղղութի և տես , ուր ոչ թաթաւեցար 'ի ճանապարհս քո » , և որ 'ի կարգին . առամենեսեան անամօթեալդ , և 'ի խոստովանականս ,

և 'ի կարգս, և 'ի կրօնս, առանց ամենեցուն հօլանեալ, և զամենեցուն 'ի տեղի արարեալ լցեր զհայհոյութեանն չափ :

Գոյ հնար թուել զխիճս հեղեղատի, և զաւաղ ծովու, և զչիթս անձրևի, և ոչ զստեղծեալն առ 'ի քէն նորագիւտ բանս և իրս : Բնդ հակառակս ելանել անձայնոյն խորհեցար գրոյ. « Յցի, ասէ, երկիր գիւտուք ան իբրև զճուրս բազումս՝ որ ծածկէն զծովս, » Բայսանակ և դու հրապուրողականդ քո բանիւք ծովացուցեր, անձ օր և ժամ և ամիս՝ քեզ նորաձեւութեան : Աւր տարցուք զառ 'ի քէն հասեալ 'ի մեզ աղէտս . ո՛ւմ պատմեսցուք զչարիսս, կամ ո՛ւմ գոյժ տացուք զանջատելոյդ 'ի կաթանէ, զհատուցելոյդ 'ի ստենէ . որ եղիր յերկինս զբերան քո, և զլեզու քո ածես զերկրաւ . որ ջանասդ մերժել 'ի մէնջ զօրէնս ան մերոյ, և պատմել մեզ փոխանակ այնոցիկ այլ մոլորութի . որ իբրև զձի ընդ քիրտն մտեալ՝ ոչ կասես յընթացից քոց . և ոչ ասացեր՝ թէ Բրդ հանգեայց . զի զայն առ ուժի գործէիր : Ար յոյժ պինդդ ունիս զմիդ ասել բնութի . և ասելոյդ քո խորհուրդ 'ի վաղէնտինեայցն և 'ի մանիքեցւոցն հայի աղճատանս : Իսկ զառ 'ի յերկուց բնութեցն ասել՝ ոչ միայն թէ լսել ոչ կարասցես, այլ և վատթարագունի իմն նմանեցուցանես տարացուցի . որ է ըստ քում անձախօսութեանդ և տարացոյցն քո : Եւ յաղագս այդր երկիւղի, թէ մի գուցէ զփրկչական մարմինն 'ի մարդկայնոյս ասել հարկեսցիս բնութէ, 'ի հանուր իսկ էակացս 'ի բաց բարձեալ տարար զանուն բնութէ, ասելով . Այ ասի այլ բնութիւն, բայց արարչականն և եթ . և անքս 'ի նմանէ ածանցոցեալք՝ զնա ունին միայն իւրեանց բնութի : Արպէս զի ըստ քեզ՝ յերկուց մին պատկանեսցի, կամ զարարիչն թուել ընդ արարածս, որ է անանձութի, և կամ զանձութի կարծիս բերել 'ի վերայ արարածոյս, որ է բազմանձութի . և նոյնպէս երկրորին անանձութի : Բայ է քո պանծալի անարանութիդ, մանաւանդ թէ յիմարութեդ ցոյցք, զնիւթս զայս յաւէժակից ասել արարչական զօրութեն . բնութի, և ոչ ստացուած նման զսա համբաւել :

Այլ սակայն լիրբ և չար լինելով՝ զամպարչտուեդ ոչ գիտացեր զյագութի . որպէս ասէ մարգարէն . Յորժամ տեսանես զմարդկային ինչ ուրուք ճառեալ զԲ՛նի կրիցն , յանդգնիս աներկիւղաբար ՚ի գրեցելոց անտի՝ որ զայնն քարոզէ՝ ՚ի բաց ջնջել զբանն . և ասես՝ Որոմնացան մշակացն է զայդ սերմանեալ : Որ ոչ միայն է անհաւանական՝ զոր ասեսդ , այլ և անհաւաստի : Յորժամ չար մշակքն ՚ի վերայ բարի սերմանն որոմնացանուք լինել հանդիսանային , ամենեքին առհասարակ եկեղեցականացն ՚ի բաց բար ձեալ եղէն հոգաբարձուք . անտերունչ ՚ի Վ՛նէ առ մի հաւաքեալ դաւիթ շրջէին հօտիցն բազմութիւն . ոչ որ տեսանէր , և ոչ այն որ լսէր : Ա՛րդ եթէ էին ոմանք , այլև յոլովք ևս կենդանիք մնացեալք , զիարդ էր՝ եթէ զթիւրութեն արտահալած առնելով զաւանդիչս , զիւրեանցն ՚ի ձեռս նոցա տային առ ՚ի թիւրել զուղղասացութի :

Այլ կամ զորս ՚ի մէնջից աստի հոգին սուրբ զարթոյց՝ լինել զկնի առաջնոյն լուսաւորիչք . զերկոսին զնոսա ասեմ սքս՝ զԱ՛հակ և զԱ՛ղոց , և զամենեսին զընտրեալն զարբանեակս նոցուն և զգործակիցս , զԱ՛զնակ և զայլն . և կամ որ ըստ նոցանէ , և ոչ հեռի ՚ի նոցանէ՝ զմեծն իմաստասիրաց և զհռչակեալն ընդ տիեզերս զԹ՛ր Ս՛ուսէս . որք էին միանգամայն արուեստաւորք թարգմանիչք և ուղղափառք : Ա՛որք և այնքան ոչ կարացին ճանաչել զօտարտի խառնուածն . փոխանակ անխարդախ կաթինն հրապոյրս սղտօրս իւրեանցայոցս արբուցին համազանց . վարձկանք և ոչ հովիւք լինելով՝ անփոյթ արարին զուխարացն : Ա՛՛ ձեզ հնչեաց բանն այ , և առ ձեզ միայն էհաս աւետարանն : Վ՛ուք ուրեմն հովիւն քաջ ՚ի Վ՛նէ զինքն ասացեալն . ամենեքեան՝ որ յառաջ քան զձեզն էին՝ գողք էին և աւազակք :

Այլ ասէք . անսիրութեան միանգամայն և ուսումնասիրութեան ըմբռնեալ ցանկութիւնք , որոց և հանդիպել կարացին գրիցելոց՝ թարգմանեցին և բերին : Օ՛րնչ ասէք . անասէրք լինելով՝ անատեցութե՞ն յանդգնէին ցուցանել գործ . և յուսումնասիրութիւն անտի կանխեալք՝ ելանէին առ յիմարուի՞նս , զգառնն

քաղցր վարկանելով, և դնելով զխաւարն իբրև զոյս .
 զչարն ընդ բարւոյ փոխանակել, և բառնալ բերել
 զմարդարեականն 'ի գլուխ իւրեանց վայսասցուի :

Մյսպէս սնոտիս զսնոտեօք սլատէք, որպէս ասէրն
 Յովբ . և դնելով ստուի 'ի յոյսն ձեր՝ ընդ ստուծին
 և մտեալ ծածկիք ըստ Ասայայ բանին : Ասեսքաղ-
 ցնուլ գրեալ յաւետարանն զԱմ, և զուղիս այնու-
 չհետև 'ի շախոսուածեանն հոսանս ասելով . Արպէս
 վայել է նոյ քաղցնուլ՝ զքաղցն իմանամ, և ոչ մարդ-
 կայնովս օրինակեալ ներքատակեմ զնորայն : Օյի
 մարդուսն քաղցնուլն զապականուծի ներդործէ, և
 նոյն ինքն քաղցն ոչ է այլ ինչ, եթէ ոչ ապականու-
 թիւն :

Մյլեա նախկին, զի և ոչ իւրիք գիտեմ զսփայինն
 հարկաւորագունիցն ներքոյ անկեալ բռնուէ . զի թէ
 այս էր, հարկ էր և մարմին ասել գոլ զպարզն և զան
 մարմին զօրուծին : Այլ սուտ լինի ըստ ձեզ 'ի կնոջէ
 մարդ զնա լինել գրեալն . այլ զինքեանն բերեալ ե-
 բեւեցոյց մեզ յերկնից մարմին : Անդ ձեռն որոյ եր-
 թեալ հանդիպիս զոր միշտն ինդրես, Աւտիքեայ ա-
 ռասպելականին : () րինակ իմն, մանուկ մոլորեալ՝ ու-
 րանօր և երթիցէ, զմայրն վերածայնեալ կարդայ :

Վարձեալ զի և որ 'ի մեզ բնաւորականքն են՝ հո-
 գեկանք և մարմնականք, ոչ են ապականիչք և կամ
 ապականուծի բնուծեա մերում : Վանզի ապակա-
 նուծի՝ ներլինելուծեն ներհականայ . և ներհակքն
 ոչ կարեն համանգամայն 'ի միում և 'ի նոյն ժամա-
 նակի բաղկանալ . իսկ քաղց և ծարաւ և աշխատուի
 և տրտմուծի և հոգք և երկիւղ և ցասումն և ս և
 անգիտուի և որ սոցին նմանք, համանգամայն ընդ
 ներլինելուծեանն բանի աւեալ լինի մարդուսն . ա-
 պա ուրեմն ոչ են այսոքիկ ապականուծի . զի եթէ
 էր ապականուծի, ոչ կարէր 'ի միասին ընդ գոլոյն
 բաղկանալ . այլ են բաղկացականք գոյացուէ : Վան
 զի ասէր գոյացուցիչն մերում նախահօրն . « Յամ ծա-
 ուոց՝ որ են 'ի գրախաիդ, ուտելով կերիցես » : Մյս՝
 ոչ ապաքէն ըստ բնուծեն սրտշաճեալ կերակրողա-
 կանին առաջի դնէր զպէտս . զի եթէ ոչ այս այսպէս,
 աւելորդ վարկանիւմ զամենապտուղն զայն տնկագոր-

ճողին տնկեալ զգրախտն . և 'ի նմա դնելով զմարդն՝
 հրամայեալ անդուստ վայելել նմա :

Այլ գարձեալ թէ՛ « Ապողոյ ծառոյն՝ որ 'ի մէջ
 գրախտին , մի ուտիցես , զի մի մեռանիցիս » : Այլ թէ
 ոչ երկիւղին տրամադրութի 'ի բանականումն նորա
 բնաւորեալ էր յոգևոջ , զիսորդ զգուշացուցանէր , և
 կամ զգուշացեալ լինէր , և կամ մեղադրիւր յետ ոչն
 զգուշանալոյ : Այլ յառաջ քան զայս գրեալ է , գոր
 ծել զնա և պահել զփափկականն զայն գրախտ՝ զոր
 տնկեացն : Առաջինն զաշխատութիւն , և երկրորդն
 զհոգայն ընդ ինքեան շարամանեալ ունի : Ասկ զքը
 նոյն ունակութի բացայայտակի 'ի գրեցելոց անտի
 բանից ծանեաք . « Աարկ , ասէ , անձ թմբրութի 'ի վե
 րայ Ագամայ՝ և ննջեաց » : Այլ արտաքուստ 'ի նմա
 բերելով զքնոյն իրակութի , այլ բնաւորականին ըստ
 պիտոյիցն 'ի վերայ անկեալ կրից : Ասկ զցանկութի՝
 յորոց ցանկացան հրաժարեցուցեալն պողոյ՝ իմա
 նամ : Այլ զոր ասէն , « Ագամայ ոչ գտաւ օգնական
 նմա՝ » այսուիկ զտրամութի նշանակէ զնախաստեղ
 ծին , զայլս 'ի կենդանեացն զուգակենսակցաբար ըստ
 ազգի տեսանելով վայելչացեալս , յաղագս նորին
 տրտմէր ընդ իւրն միայն անտուն ամայութի և զրկանս :
 Այլ և զյառաջգիտութենն ոչ ըստ բնութե 'ի նմա
 ասեմ գոլ նախատեսութի , այլ յանձային հոգւոյն
 ազգմանէ , որ երբեմն շարժէ , և երբեմն առ ինքն
 ամբոփեալ՝ թողացուցանէ զմտաւոր և զբանական
 հոգին . զի այսմիկ ոչ որ յարարելոց աստի արժանա
 ցաւ հասանել գոյից . միայն արարչականին այս հե
 տեւեսցի . որպէս և ինքն Ասայեաւ ասէ . « Չիք այլ
 որ բաց յինէն , որ գիտիցէ զվերջինսն՝ մինչև եղեալ
 իցեն , և միանգամայն կատարեսցին » :

Արդ յայտ է , եթէ ըստ բնութեան և նախ քան
 զյանցանելն այսորիկ , և ոչ յետամտականաբար 'ի
 մեղացն 'ի ներքս անկեալ 'ի բնութիւն . որպէս և քեզ
 թուեցաւ ասել : Այց վասն զի մի և նոյն անձնիշ
 խանութի առաջնորդականիս՝ յերկուս կողմանս հա
 կամիտեսցի յարձակմամբ ցանկութենն , երկատեսակ
 իմն սոցայն կարծեսցի գոլ տրամադրութի . որ մին
 հոգւոյն անուանի , և միւսն մեղաց : « () րէնք հո-

գւղին կենաց ազատեցին զիս յօրինաց մեղացն և մահուն՝ » Պաւղոս ասէ . և եթէ « Տեսանեմ այլ օրէնս զինեալ հակառակ օրինաց մտացն , և գերեալ զիս օրինօք մեղացն որ են յանդամս իմ » :

Արդ ոչ եթէ ներքսածողականք են մեզ մահուն և ապականութիւնք քաղցն և տրտմունիւն և այլքն ամենեքին , և կամ ինքեանք սոքա ապականութիւնք իցեն . այլ ՚ի ձեռն առնելով առաջնորդականին , որպէս երկրագործն զսերմանսն՝ սերմանելով նոքօք առ մարմին՝ ՚ի մարմնոյ անտի հնձեսցէ զապականութիւն . և սերմանելով ՚ի հոգին՝ ՚ի հոգւոյ անտի հնձեսցէ ըզկեանսն յաւիտենից : Այլ էր ինքն տրտմութիւն մահ , այլ աշխարհի տրտմութիւն ներգործէ զմահն . իսկ որ ըստ նոյ տրտմութիւն է՝ անզղջականին հանդիպեացի փրկութիւն : Այլ ոչ այս միայն , այլ և որ փոխանորդէնն զնոսա հակակայքն՝ նոյնաձեւապէս իմն երբեմն առ կեանս , և երբեմն առ մահ պարաբերելով ածանին . քանզի ուրախութիւնք փոխանորդի տրտմութիւն , և զուրախութիւն՝ որ չարութիւն է շարամանեալ առ սուգ և տրտմունի՝ ՚ի բաց հալածել սպառնայր մեծն Յակոբոս . « Ապառ ձեր , ասէ , ՚ի սուգ դարձցի , և ուրախուի ձեր ՚ի տրտմունի » . և նովին այսուիկ ուրախութիւն՝ որ առ անձ , սիրովն ընդարձակեալ հոգին , յամժամ ուրախանալ հրամայի ՚ի Պաւղոսէ : Ոոյնպէս և ուտելն որ յօրկորստութեն է դսրովի . իսկ այն որ անձային փառացն է լրումն՝ սեղանն , բարեբանեալ լինի , ըստ նորին իսկ առաքելոյ բանից . « Աթէ ուտիցէք , ասէ , եթէ ըմպիցէք , զամ ՚ի փառս նոյ արասլիք » :

Արդ յայտ է յասացելոց անտի՝ և վասն նախատեղծին ասել , թէ ցորքան զպատուիրանապահունքն թեւակոխէր , նորումք այսօրիւք բնաւորականօքս ընդդիմամարտուցեալ ՚ի բաց ինքենէ հալածէր զմահն և զապականութիւն . և այնպէս յարատեողագոյն գոյացութիւն անձառելեաց երթեալ հանդիպանայր կենաց : Իսկ յորժամ առ պատուիրանազանցութիւն ՚ի վայր սողակեալ անկաւ , յորմէ և մեղացն եղև բողբոջ , յայնժամ ընդ լծով մահու և ապականութեան մտեալ հնազանդիւր : Այլ այսպէս ոչ ստեղծին , և

ոչ ստեղծեալն 'ի նմանէ, այլ ինքնակամութի ստեղծուածոյն և պատրանք բանասարկութի զմահն և զապականութիւն 'ի մերումն յարագրեաց բնութիւն: Այս սակայն դժուարաշարժ առ մեղսն յայնժամ, և դիւրաշարժագոյն առ բարին. որպէս և այժմիկ յապականացուս անկեալ կեանս՝ հակառակաւն այսոցիկ վտանգիմք, դիւրաշարժ առ մեղսն, և դժուարաշարժ առ առաքինութիւն փոփոխելով:

Այլ զայս այսպէս որպէս յրնթացման ըմբռնեալ բանիս՝ քոյինն սակա բանի. զի զնոյն ինքն բնաւորականս՝ ապականութի թարգմանեցեր. ոչ միայն որք ընդ մարմնումն են յարահիւսեալ աշխատութիւն և քաղցն և քունն, այլ և որ յոգւոջն են եռատեսակ մասունք, խոհականն և ցանկական և ցասնականն.՝ որք են՝ ոչ այլ ինչ, այլ բնաւորականք և բնութիւնք մարդկային կազմածիս, հակառակամարտք զինեալք պատուիրանապահութեն առ մահն և ապականութի. իսկ 'ի պատուիրանազանցութեն վահանընկէց լինելով մատն եղանին թշնամեացն:

Արդ զի երևեցոյց բանս՝ ոչ մեղք և ոչ ապականութիւն հոգեկանացն և մարմնականացն մերոց լինել կրից, այլ որակք ոմանք, և որակութիւնք մարդկայնոյս պատշաճեալ գոյացութիւն. զի՞նչ զարմանք են, թէ՞ և Փրկիչն սքօք 'ի կենցաղավարեւն ընդ մարդկան վարեցաւ, ուրանօր և կամեցաւ, և յորժամ և որքան. ոչ օտար յեղանակաւ և կամ ստուերաւ իւրք, այլ ճշմարտութիւն. և զմերն իսկ առաջի արկանելով բնաւորականս՝ թուղացուցեալ մարմնոյն կրել զիւրնս: Որայնքն Վրիգոր, ասէ,՝ Վիւսացի. Վանզի անսուազ ասէ զբառասուն օր մնացեալ՝ յետոյ քաղցեաւ. և ետ յորժամ անորժեաց բնութիւն զիւրն կատարել:

Ապա ուրեմն ըստ օրինի մարմնոյն իւրոյ՝ զոր 'ի մէնջն ընկալաւ, զմերն կրէր կիրս. և ոչ ըստ անձութեն, որպէս քեզ թուի ասել: Օ ի եթէ ըստ անձութեանն հնար էր զմարդկայինսս կրել Վ՛նի, ապա թերևս ոչ մարմին եր զգեցեալ 'ի կուսէն 'ի մերմէ բնութիւնս, այլ զնոյն զնախահարցն էր պահեալ զեր-

1 'ի լուսանցն. ցասնականն.

և ութական տեսութիւն . որպէս առ Մարտիրոսեան եկեր, և ընդ Յակոբայ եղև կուուակից . ցազամե ցայլէն անգիտաբար հարցանէր : Իսկ եթէ այն նըմանութիւնք և օրինակք էին ճշմարտութե, իսկ այս նոյն ինքն ճշմարտութիւն և ոչ օրինակ, ապա յայտ է ուրեմն, [թէ ճշմարտութիւն էր և երևումն, ճշմարտութիւն էր և երևեալն, ճշմարտութիւն էր և կրեւն, ճշմարտութիւն էին և կիրքն : Այլ եթէպէտ և անձային զօրութիւն կարող է և ի նմանութե զճշմարտութիւն պահել, որպէս ասաց ոմն ՚ի նոյն մերն Վրիգորիոս, սակայն առ վերջնովս զառաջիննս յիշեցեալ զերևմունս և զկիրս՝ նմանութիւն և օրինակ զնոսա ասելի է, և ոչ ճշմարտութիւն : Իսկ ճշմարտութիւն կոչեմ զիրն, և ոչ զանունն միայն : Միգ որպէս իր էր երևեւն ՚ի կնոջէ, իր ուրեմն էին և ներգործեալքն ՚ի նմանէ և կրիցեալքն : Այլ որպէս զմարմին Ռանին ոչ յայլմէ իմեքէ ծանեաք, այլ ՚ի կուսէն, այսինքն ՚ի մարդկային զանգուածոյս, նոյնպէս և զկիրսն մարդկայինս ըստ մեզ և զմերն ասեմ կրեալ Վրի, և ոչ ըստ անձայնոյ, և կամ զայլոյ ուրուք : Արպէս և մեծն Վրիգոր ասէ՝ Վազիազու : Արկին էր՝ ըստ որում վաստակեցան, և երկեան, և արտասուեացն, և քաղցեալ, և ծարաւեցալ օրինօք մարմնոյն : Արկինն ասել զանձ Ռանն, և զնորայն յայտեաց մարմին . և օրինօք մարմնոյն ասելն՝ ըստ մարդկուէն, և ոչ ըստ անձութե նշանակէ կրել զկիրսն : Օ որ դու և ոչ զմի զոր յայդցանէ կարես առնուլ յանձն . յաղագս որոյ զնոյն ինքն ընթեան զմարդկային կազմածս մեզս ասացեր գող :

Օ որմէ առաւելաչնորհն Սեբրիանոս ասէր զաբաղացոց եպիսկոպոսն ՚ի տնօրէնուէ Վրկչին բանի . Մնչարչարելին, ասէ, չարչարի չարչարեւեան . ոչ ընդ այնու կարեօք եմուտ որ ՚ի մեղսն տանիցին, այլ որ զհասարակաց բնութիւնս պատեալ է : Վանգի ոգի և մարմին ծառայէն կարեաց՝ որ ՚ի մեղսն տանին, և այնց կարեաց՝ որ արտաբոյ քան զմեղսն իցեն . այսինքն քաղցնուն և ծարաւեւն, և վաստակելն և ննջելն՝ մարմնոյն կարիք են, այլ ոչ եթէ ՚ի մեղս համարեալ իցեն . իսկ պոռնկութիւն և պղծութիւն

և հակառակու[թի] այն կարիք մեզաց են : Աոյնպէս
և ոգին ունի պատեալ զիւրև կարիս յարարէ՛ք բնու-
թէն ընկալեալ զօգտակարսն և զկարևորսն , զեր-
կիւղն և զտրամու[թի]ւնն և զցասումն : Աւ ե[թէ] լոկ
առանձինն քննիցին , կարիք կոչին . իսկ չափով և ըստ
ժամանակի՝ օգնականու[թի] են բնու[թե]ս : Օ այս ա-
սաց , և ՚ի վերայ երեր՝ ասելով . Օ կարիս մարմնոյ
և ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեզսն իցեն , կալաւ յան-
ձին կենարարն . քաղցեաւ ըստ մարմնոյ , ծարաւե-
ցաւ վաստակեցաւ ննջեաց . և այնու ոչ ե[թէ] զաս-
տուածու[թի]ն ինչ [ձ]նամանեաց , այլ վասն զմար-
մնոյն բնու[թի] ճշմարտու[թի]ք յայտնելոյ : Աոյնպէս և
ըստ չնչոյն՝ երկեաւ տատամեցաւ , տրտմեցաւ . « Տըր-
տում է ասէ շունչ իմ մինչև ՚ի մահ » . և դարձեալ
թէ՛ « Սկսաւ տրտմել և հոգալ » . և այն չէին կարիք
մեզաց , այլ բնու[թե]ան մարմնոյն ծանուցիչք : Աւ
դարձեալ ասէ : Օ ի յառաջագոյն կարկեսցէ զբերանս
հերձուածողացն , և յայտ արասցէ , [թէ] զայս մար-
մինս զգեցաւ , որ ընդ բազում կարեօքս մտանէ , որ
զանգիտէս ՚ի չարչարանաց , որ դողայս ՚ի բռնու[թի]
մահու , որ խռովի և տրտմի ընդ վախճան կենաց :

Վհաւասիկ յայտնի բանիւ երևեցոյց սուրբ հայրս՝
ոչ մասունս գող մեզաց և ապականու[թե] , որ ՚ի մեզ
գտանին կիրքս , այլ բնական մարմնոյ և ոգւոյ կարիք-
աւ որս կամաւ և ըստ կանխատեսու[թե] խորհրդոյ
յայնոսիկ խոնարհէր Թրն , և ոչ ե[թէ] բռնազրօսու-
թեամբ զփրկչականն զիւրեամբք ածել կարէին զմար-
մինն . զի այս սոսկ մարդոյ է՝ բնականացն ՚ի հարկի
կալ ծառայու[թե] կարեաց : Իսկ ի՛անն Թրն ընդ ին-
քեան անբակաբար զմերն միաւորեաց . յորժամ կա-
մէր ինքն , յայնժամ ակնարկէր մարմնոյն իւրոյ յա-
ռաջ ունել զբնականսն , առ ՚ի ճշմարտելոյ զբովան-
դակն ընդ ինքեան միաւորել զմարդկայինն զոգի և
զմարմին : Արպէս հրաշալին ասէ , « Յօհան Աոստան-
դինուպօլի . Աւ զիարդ այգուցն քաղցնոյր . յոր-
ժամ կամէր և [թոյ]լ տայր , ասէ , մարմնոյն , յայնժամ
զգայր իւրոց կարեացն :

Ա[թէ] այդպէս է ասեն , ապա փոփոխելի էր Վ. Թ.
երբեմն տկարանայր մարմինն՝ [թոյ]լ տալով նմա բա-

նին, և երբեմն զօրանայր՝ ընկալեալ ՚ի բանէն: Վարձեալ թիւրահաւատք առ ՚ի թիւրեւ յանդգնեալք զհաւատս ուղիղս: Օ՛րնչ ասես և զմեռանեւն վասն մեր զԲՆ. եթէ ըստքեզ է, կամ մեռաւ և փոփոխեցաւ, և կամ թէ ոչ փոփոխեցաւ և մեռաւ ոչ: Բար եթէ և մեռաւ և ոչ փոփոխեցաւ, ըստ նմին և ընկալաւ զկիրոն, և ոչ այլայլեցաւ ՚ի կրիցն. և որպէս ՚ի մահուն զմերն ընկալաւ զմահ, այս է որոշեալ զուննն ՚ի յիւրմէ մարմնոյն, սապէս և ՚ի կրեւն՝ մեռումն նոյնաձեւապէս հաւասարեաց կրից: Արպէս սուրբն Մատիլոս ասէ յառ զոհուածեանն Ճառի՝ ասելով. « Բար որպէս ընկալաւ զքաղցնունն արձակեալս հաստատուն կերակուրն չնչեցեալ ՚ի նմանէ, և զծարաւէն իրաւացոյց խոնաւուածէն ծախեցելոյ որ ՚ի մարմնին. և վաստակեաց մարմնոյն և ջրացն յուղեգնացուածէն ձգեցելոյ. ոչ անուածէն աշխատուի տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն. որ ՚ի բնութեն յարմարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ. նոյնպէս և զարտօսն իրաւացոյց, զբնական ինեւ ՚ի մարմնի ըզպատահումն թուղացոյց »: Բարսպէս ՚ի սքս հայրն: Աւստի յայտ է՝ թէ հաւաստապէս բնականացն թոյլ տուեալ զանցնիւրն՝ իրողութիւն առ իւրն անապականապէս ազգել մարմնն և հոգի ինքնիշխանական կամօք՝ յորժամ և կամեցան. ոչ անուանն և ձեռնն և թէ, այլ առաւել իրացն՝ որոց և անունն՝ յիւրաբանչիւրն համբերեալ. և այսր աղագաւ ըզմերն ասի ընդունել կիրս: Բար և ըստ մեզ, եթէ ոչ յոյժ զայթազղեսցիս բանիւս, զապականութեն ընդ միտ ածելով տեսակս. քանզի ես զբնականացն ասեմ բունն հարկանել զԲՆ. դու զանբնականանն ՚ի ներքս մղես, այս է զապականութի և զայլայլութի: Այլ էր սոսկ մարդ, բայց և ոչ ան մերկ. այլ մանաւանդ ան և մարդ միանգամայն. էր ինչ որ ըստ մեզ, և էր ինչ որ ոչ ըստ մեզ՝ յինքեան ցուցանելով արն. քաղցեաւ ըստ մեզ, և քաղցնումն ոչ ըստ մեզ՝ առ յագեցուի երկնային բարութեն զմեզ փոխաբերեաց: Այլ է յաւտուկ մարդ, ոչ ևս ընդ կրեւն ներգործեալ կարող.

1 ՚ի ըստ անցս. զանցնիւրն:

և եթէ միայն անձ, ոչ ևս ներգործելովն կրել զիտակ : Բայց այժմ առ երկոսին միանգամայն բաւական լիեալ, առնելով յինքն զտկարութիւն մեր և ըստ մեզ, եղեաք և մեք զօրութեանս հաղորդք և ըստ նմա :

Ենդիտացաւ, և նովին մարդարեւանորհս զմեզ յարդարեաց : Մեռաւ ըստ մեզ՝ Թաղմանն տալով զիւրն մարմինն, և ստուգապէս մարդկային շնչովն առ դժոխականան ժամանեալ . յորոց միովն՝ զմահուն ընկալաք լուծումն, և միւսովն՝ զապականութեն զքակտումն : Եւ միանգամայն ասել, Թէ զամենայնսն իւր ընտանեցոյց զմերնս բնականս, որովք իւրումն զմեզ ընտանեցուցանէր բնականաց : Եւ զայս լուսաւորագոյնս մեծն Մթնաս ասէ Մղեքսանդրի . “ Համբերեալ Բանին ծննդեան մարմնապէս . և զնորին աբարածն ՚ի մեղս և յապականութե և ՚ի մահու ցընդեալն՝ ինքեամբ ժողովեալ նոր պատկերաւ . վասն որոյ զմեզացն դատապարտութիւն յերկրի արար, և զանիծիցն բարձումն ՚ի վերայ փայտին, և զապականութեն քակտումն ՚ի գերեզմանին, և զմահուն լուծումն ՚ի դժոխս : Եւ վերայ ամենայն տեղոյ ել, զի ամենայն մարդոյ փրկութիւն գործեսցէ, զպատկեր մերոյ կերպարանիս յինքեան ցուցանելով : Բանզի զինչ պէտք էին այ ծնանել ՚ի կնոջէ, առել հասակաւ և ամաց Թուով, որ և զյաւիտեանսն արար . և կամ դարձեալ խաչին և գերեզմանին և դժոխոցն, յորս մեք անկաք . եթէ ոչ զմեզ խնդրէր՝ ՚ի ձեռն մերոյ պատկերիս կենսագործելով զմեզ, և յիւր միաբանութիւն և նմանութիւն կատարեալ պատկերին կոչիցէ զմեզ ” :

Օ այս այսպէս ասելով անաղանն հօր յայտ արար, Թէ ոչ մեծազօրն և եթ իւրով զօրութիւն և կամ իշխանասաստ հրամանաւն զմերն տանջեաց տանջիցս Բանն անձ, այս է զմեզնս և զապականութիւն և զմահ, այլ մարմնով իւրով որ ՚ի մէնջ, և բանական հոգւովն ՚ի նոսա հպեալ՝ զյաղթութիւն ցուցանէր : Եւ այսպէս երկրորդս Մգամ առաջնոյն գտաւ նորագօղ . զի զոր օրինակ նա վիրաւորեալ ՚ի մեզայն՝ հաւաւակորդին ետ զինքն ՚ի ծառայութի, սա անմեղութե մերձեցեալ զմեզնս դատապարտեաց . և վիրաւ

ւորեցելումն 'ի վերայ բերելով զողջութի՝ ծառայեցուցանել զծառայեցուցիչն հրամայեաց ծառայեցելոյն : Այլ զայս գտեալ մեր զազատութի 'ի տնէն՝ ոչ այլով իւր օրինակաւ , այլ 'ի ծառայական կրիցն անտի , զոր կատարեաց իւրով մարմնովն հնազանդ լիեալ հօր մահու չափ . որպէս թէ 'ի տկարութե զարութի ցուցանել , և 'ի խոնարհութեն գործել ճանապարհ առ բարձրութիւն : Օ այս և մեծն Վրիգոր Վազիազու ընդարձակագոյն բանիւ բարբառեալ ասէ . «Վերպարանէ զօտարին բովանդակ յինքեան զիմ՝ բերելով հանդերձ իմովքն , զ'ինքեամբ ծախեսցէ զչաբութիւնն իբրև զմով հուր , և կամ իբրև զգոլոչի արեգակն . և ես հաղորդեցայց նորայոցն յաղագս խառնմանն . վասն այնորիկ գործով պատուէ զհնազանդութիւնն , և զփորձ առնուլ զնորա 'ի չարչարելն : Ամն զի ոչ էր բաւական սէրն , որպէս և ոչ մեզ , եթէ ոչ և գործովք կատարեալ էր մեր . քանզի գործքն ցոյցբ էին սիրոյն : Այ ինչ է վատթարագոյն թերևս և զայն զմտաւ ածել , զի փորձէ զմեր հնազանդութիւնն՝ և չափէ զամենայն իւրովք չարչարանօքն՝ արուեստիւ մարդասիրութեն , որպէս թէ ունիցի գիտել իւրովքն զմերս » : Այլ զայս նա :

Վայց մի զամենայն զմարդկական կարխան 'ի միում շարի հարեալ ընդ մի համարիցիս . իբրու թէ նմանապէս ամենեցուն զընաւորելն սոցա առ մեզ վարկանելով . որովք և ոչ ամենեքումբք այսոքիւք զփրրկչականն պարտ և արժան է ասել զկիրճնդունակութիւն : Վանզի ոմանք 'ի նոցանէ ընականք ասին՝ ըստ բնութեան 'ի մեզ արամադրեալք . որպէս քաղցն և ծարաւն և քունն և աշխատութիւն , արտմութիւն և երկիւղն և ցասումն և անգիտութիւն : Վսկ ոմանք յետամտականք 'ի մեզ եղէն . յորոց մին 'ի նոցանէ՝ 'ի մէնջ ընկալաւ զսկզբնաւորութիւն , այս ինքն մեղքն , որ զպատուիրանն ուսոյց արհամարհել . իսկ ոմն յարարէն պատուհաս ընդ յանցանացն 'ի վերայ եղաւ՝ մահոն : Վսկ ապականութի հետեանք ասին մահուն . ոչ 'ի մէնջ և ոչ յարարէն յարեալ եղև 'ի բնութիւն ,

այլ որս գտեալ և կերակուր արարեալ իւր զընդ մահուամբ անկեալսն . քանզի ներլինելու թէն է ներհական, որպէս յառաջն ասացի, որ ապականէ զիբն, և գողցես թէ յանգոյութի զգոյն խնդրէ ներածել : Որով առաւել խնդայր, և չարաչար յուսովն զուարճանայր խաբեբայ և պատրիշն մերոյ նախահօր, որպէս թէ յաղթեալ նախանձելոյն . և զանուանեալն 'ի բոլոր գոյացելոցս պատկեր արարչին խափանել կարացեալ, որում ոչ իցէ հնար լուծեցելոյն առ նիւթն՝ յորմէ գոյացաւ՝ վերստին միւսանգամ գոյանալ վըստահանայր . և վասն այնորիկ անշունչ և անշարժ նիւթոյն անփոյթ արարեալ՝ միայն բռնացեալ պահէր զկենդանական շունչն : Սորին աղագաւ ոչ տուեալ թոյլ ապականութեանն առ իւրն մերձենալ մարմին՝ որ կենագործելն եկն զմեզ Ղանն ւծ, որ հանդերձեալն էր քակել զսա՛ի մեռանելն իւրում : () րինակի իմն՝ շինուածոց զհիմնն 'ի բաց առեալ, և կամ կործանումն քաղաքի եղեալ՝ 'ի տապալել զպարիսպն : Իսկ մահուամբն թէպէտ և պատժեաց զմեզ՝ որ իրաւապէսն դատիւր, այլ սակայն երկեակս 'ի նմին 'ի մահուն մի բստ միջէ զօգտութեն ծածկեաց զսերմանս, որք են այսորիկ . յորմէ վտանգեալ լինիմք՝ 'ի վախճան հասանել մեղացն, և անլուծականի կենդանութեան լինել սկիզբն : Այլ յաղագս այսորիկ ւմ փութով եկեալ յանձն առնոյր զսա տրն . զի մեղացն արասցէ լուծումն, և զապականութեն խափանեսցէ զյափշտակութի . զի և յարութեն կոչեսցէ զմեզ առ վերին կեանսն :

Բայց կամիմ սակաւութ ևս ձգտել՝ որ յաղագս ապականութե իցէ բանս . զի և արժան իսկ է զառաւելազանցս զայս չար մարդկայինս ազին՝ յորովագունիւք հրապարակել բանիւք . զի գիտասցէ խոհեմագոյնն, թէ որպիսի պատուով յիսկզբանն յայ ստեղծաւ բնութիս . և յորպիսի և յորքանս յինքնակամութեն սայթաքեալ եկն յանարգութիւն . և կամ զիսորդ եղև փոյթ արարչին մերոյ սակս մերոյն փրկութե մարդ լինել, և արեամբ խաչին իւրոյ ազատել զմեզ միանգամայն 'ի մեղաց և յապականութէ, և 'ի ծառայութէ բանսարկուին բռնութե : Արդ է

ասպականութիւն բոլոր իրի քակտութեան պատճառ՝ այլայլութիւն վերայ հասեալ . քանզի բոլորն ՚ի մա սանց բաղկանայ . և զբաղկացեալն ՚ի մասանց քակ տէ ասպականութիւն, զայլայլութիւն ՚ի գործ արկանե լով : () ընկնակ իմն . որպէս թէ առաջի կայցէ բանիս՝ տունկ ինչ ՚ի տնկագործողէն իւրմէ խլեալ . առ որ մերձեցեալ ասպականութե՛ն՝ փախուցանէ ՚ի նմանէ՛ նախկին հրաման տուեալ այլայլութե՛ր, զբնականն որ ՚ի նմա որակութիւնս . և փոխանակ այնոցիկ զանվայեւ չաղոյնան ՚ի ներքս ածէ զորպիսութիւնս . և ոչ տայ թոյլ մնալ նմա յայլայլութե՛ն յայնմիկ, այլ ՚ի վայր քարչեալ՝ անցնիւրցն մատուցանէ զնա յորոց բաղկա ցաւն տարերց . զոր ասպ կարողութիւն է միայն ամե նազօր ձեռինն՝ միւսանդամ զքայքայեալն նիւթ առ նոյն հաւաքելով հաստատել տեսակ :

Արդ երիս եցոյց մեզ բանս զկործանմանն մերոյ տեղիս . զառաջինն մեր իսկ գտեալ և անձին մատու ցեալ զմեղսն . և զերկրորդն որ դատէրն զմեզ՝ զպա տուհասն ՚ի վերայ ընկէց անձ զմահն : Իսկ զվերջինս՝ հետեանս ասացաք լինել մահուն զասպականութիւն . մանաւանդ թէ յաղթանակ հակառակորդին գտեալ զսա խաբէութե՛ն իւրոյ հանդիսի : Օ ի թէպէտ և ասաց ստեղծիչն հողածնիցելոյն, « հող էիր և ՚ի հող դարձցիս », ոչ հրաման տալով, այլ առ որ ինչ երթա լոցն էր զվնի մահուն, մակձայնելով զայն ասէր : Օ որ օրինակ՝ քար ինչ ՚ի բարձուստ ուստեք հօլովեալ, որ մօտն կայցէ՝ ասասցէ, երթալ ունիս՝ մինչև ուրանօր արժանն իցէ երթալ :

Արդ են ծայրքն պարզաբար ասացեալ չար՝ և ա նուամբ և իրօք . իսկ մէջն ոչ պարզաբար և ոչ նոյն պէս, այլ ՚ի միմեանց ընկալեալ, և շարամանեալ ընդ միմեանս : Վանզի որ ասի մահն, նոյն և քուն ասի . և որ կենացն է վախճան, սկիզբն է կենաց : Իւ ծայ րիցն՝ մարդն եղև գաօղ, և բանսարկուն . ոմն զմեղսն, և ոմն զասպականութիւն բնութեանս առթելով : Իւ յաղագս այսորիկ եղեալն վասն մեր մարդ՝ և անուա նեալն երկրորդ Մարմ մեղս ոչ արբար . « Ս անս զի ոչ գտաւ նենգութիւն ՚ի բերան նորա . և ոչ մարմին նորա ետես զասպականութիւն », զի զոր ոչ իւր ինքեան եղեալ

'ի բնութեւս, և ոչ հպեալ 'ի նոսա: Վրանդի աւելորդ և վայրապար վարկանէր՝ յորոց ազատեւն զմեզ խորհեցեալ զնոյնս ինքեան մատուցանել. իսկ 'ի պատուհասէ անտի ոչ հրաժարէր: Օ որ օրինակ բժիշկն արբուցանել զդեղն հիւանդին հանդերձեալ՝ արասցէ իւրով ճաշակմամբն հաւատալի. զի ոչ էր մեղք և ոչ ապականութի պատուհասն, այլ որ զնոսա 'ի բնութեւս հալէր և 'ի բաց ջնջէր՝ որպէս յոսկւոյ անտի հուր զժանգն: Ալ զայս կամաւորապէս կրել կարողութիւն է՝ միայն Վրան, և որք 'ի նմանէ զօրացեալք՝ զորդեգրութեն արժանաւորեցան ընդունել փառս. « Ացորդ լինելով չարչարանացն՝ եղեն և փառացն նորա հաղորդք ». ոնկ ասէ Մաքեալ, « Վրան զի զոր սիրէ անձ խրատէ, տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ընդունի », Ալ սոյն սա՝ թէպէտ « Մա ժամանակն ոչ ուրախութե թուի, այլ յետոյ պտուղ խաղաղութն նովաւ կրթելոցն հատուցանէ յարդարութի »,:

Իսկ խաղաղութե պտուղ զնոյն ինքն ասեմ, « Որ արարն զերկոսին մի, և զմիջնորմն ցանկոյն բակեաց զթնամութին 'ի մարմնի իւրում », Ալ զի՞նչ քան զայս վեհագոյն և գերաշխարհիկ խաղաղութի, ընդ անձայնոյն միանալ մարդկային բնութեւս, և լինել մի գերագունին յաղթելով: Ալ այս է՝ որպէս ինձ թուի ասեւն Որդւոյ առ Հայր: « Փառաւորեալ զՈրդիքո առ 'ի քէն փառօքն, զոր ունէի յառաջ քան զլինել աշխարհի առ 'ի քէն », Ալ զայսց բանից զարմատս ինքն իսկ եկեալ ուսուցէ մեզ անոր, հարցեալ 'ի նմանէ: Առջեւ, ոնկ անոր, Հայր քեզ զանձ. ապա ուրեմն էութեան նորա ես Որդի. յայտ է՝ թէ և փառակից նորուն. իսկ զի՞նչ այդ՝ զոր ասեսդ, « Փառաւորեալ զՈրդիքո առ 'ի քէն փառօքդ ». և զայդ ճշմարտես՝ թէ ունէի զփառսն, և առ 'ի քէն ունէի, և յառաջ քան զլինելն աշխարհի ունէի: Իսկ մինչ զառ 'ի նմանէ փառսն ունէիր 'ի սկզբանէ աշխարհի, այժմ որ է՝ զոր խնդրեսդ. ունէիր յայնժամ, և այժմ ոչ ունիս: ՄԱՆՆԱՆՆԱՐ է մշտնջենաւորի էութեդ գոլ առանց փառաց. զի թէ փառքն ոչ են առ քեզ,

ոչ է ապա և էութիւն . և էթէ առ քեզ ոչ են , ապա և յորմէ ունէիրն 'ի Տօրէ բարձեալ եղեն : Օ ինչ ևս խնդրես 'ի նմանէ , յայտնեալ մեզ աղաչեմք զքեզ , տէր . զի 'ի քեզ են ծածկեալ ամ զանձք իմաստութեալ և գիտութեալ : —

Կարգանս ինձ կրել առաջի կայր , զթուք և զսպտակ ընդունել . քացախ և ղեղի ճաշակել . զմահ խաչի յանձն առնուլ . աղաչէի զՏայր՝ որպէս անարգեալ զոր , զի վերստին առ իս դարձուցէ զփառսն —

Եւ զիարդ . մերկացար արդէւք յանարգանացն զփառսն . էթէ այդ է , ապա և 'ի մահուանէ անտի զանմահութիւն կորուսեր , և միանգամայն ասել՝ թէ և անմահութիւն մարմնոյդ աղագաւ հեռացաւ 'ի քէն : —

Այդպէս . ոչ էթէ ես յիմոց անտի փոփոխեցայ , այլ կարծիք մարդկան՝ զոր ունէին վասն իմ , փոփոխեցան : Յորժամ 'ի բժշկութեցն սքանչելիս վայելէին՝ զարմանային հաւատային բարեբանէին ըստ արժանի իմոց փառացն . իսկ յորժամ անարգեալ զիս տեսին , զայթազղեցան վասն իմ . թողլով զպատշաճն ըստ իս՝ յանպատշաճագոյնն իմ ընկղմեցան խորհուրդս . որպէս և Ասայիաս զտոյն յառաջաձայնեալ վասն իմ ասէր զտոյնս : Արդ խնդրեմ 'ի Տօրէ , զի մերկացուցէ 'ի կարծեաց մարդկան զանհաւատութեանն անարգանս , և զհաւատոցն զգեցուցէ խորհրդոց նոցա զփառս : Ա'ի հայեացին առ այս՝ զոր տեսանենս այժմ , այլ զոր ինչ ընդ ձեռն այսորիկ լինելոց է մշանջենականի փառացն իմոց մեծութի : Վիտասցեն այնորիկ՝ որոց իմաստութիւնն իւրեանց առաջնորդեաց նոցա առ մոլորութիւն , թէ պարտ է « Յիմարութի քարոզութեան ապրիլ հաւատացելոց » . յանարգանաց անտի իմոց վերստին գրտանել զոր կորուսին մարդիկ զփառս . 'ի մահուանէս զոր ճաշակեմ , ստանալ զանմահութիւն . և միանգամայն ասել , թէ լինելովս իմ որդի մարդոյ՝ արժանաւորեացին լինել որդիք մարդկան որդիք այ : Օ սոյն և Տայր ինձ պատասխանեաց յերկնից . « Փառաւորեցի , և դարձեալ փառաւորեցից » : —

Որպէս նախքան զմեռանելդ քո՝ զօրուք սքանչելեացքոց ոմանք ապրեցան մարդիկ , առաւել ևս զինի

կամաւոր մահուն քո բազմասցին հաւատացեալք 'ի քեզ, այլ և հանդերձ գերազանցուք. զի սակաւք են յսնձահրաշիցդ քոց նշանաց ընտրեալք, և անթիւք 'ի մարդկանէ՝ զորս ճառ խաչին քո ժողովեսցէ՝ վնել ժառանգորդ արքայութե քում՝ : —

1 Գաղափարող այսր գրչադրիս մերոյ 'ի հին օրինակին իւրում գրտեալ գեղատակարան Գրիգորի Ա կայսեր Հայրապետին, հաւատարմութիւն փոխադրե որպէս և էրն, և ապա ինքն ևս յաւելու այլ յիշատակարան : Զերկարանչիւր զստաս առ յիշատակե իրացն կամեցողք և մեք պահել 'ի կատարած ճառիս, որ ունին օրինակ զայս :

“ Այս է գիրք կտակի ուզգափառութե հօր մերոյ սրբոյն Եռ վաննու կաթողիկոսի Հայոց և Խմաստասիրի օձնեցոյ : Եւ ևս Գրիգորիս նուաստս՝ նորին հաւատոց որդի և աշակերտ՝ ձայնակից եմ այսմ խոստովանութե և աւանդման . և որք այլապէս դաւանենքան զայստօսիկ, և նորաձևս առնեն ”

“ Ես տրուպս Գորգ, որ 'ի թի-

կունս ըրինս Արմենի նստիմ յաւապաստ Եովանիսի, պատահեցայ օրինակի գրոցս Եովհաննու օձնեցոյն, յարկեզս մեծ վանացն Սկեւոպի, և խոշոր գրով փոխեցի զաս . և 'ի վերջս օրինակին կայք գրեալ՝ թէ “ Տեառն Գրիգորիսի է գիրքս Հայոց քահանայապետի, և այլ 'ի խոնարհ իւրովք ձեռքն գրեալ փոքր Եղիստակարանդ՝ զոր տեսանես . և սող ու կէս քերած էր . և յայտ է թէ բԱՆ Ագրածկն է քերվածն . թէ որ այլապէս դաւանե՛ նշովեալ է : Արդ փոխեցի զաս 'ի յօգտուի պիտանեացուաց իրաց պէսպէս աւանգից 'ի զգուշութիւն ինձ, և համաշունչ յարկակցի եղբօր Խաչատրոյ վարդապետի և Աստուածատրոյ, և զկնի մեր որոց տեր յաշովեսցէ . գրեցաւ Չիլէ թուիս 'ի փառս նոյ . ամեն ” :

* 'Ի լուսանցան " Այլն սող ու կէս քերած էր, : Որպէս և 'ի յիշատակարանէ նորին գրչին քերեալ են գիրս քանի մի զորս պատշաճ թուեցաւ մեզ Երկաթագիր կոչեցեալ տառովքն 'ի կարգի յիշատակարանին իմանալի առնել խնդրողաց :

ՆՈՐԻՆ ՏԵՒՈՒՆ

Յ Ո Վ Ա Ն Ն Ի Ս Ի

Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ի Ր Ի

ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ք Ր Ի Ս Տ Ո Ս Ի

44-2E

X 10

Օ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ և զհենդանարար Հոգւոյն
 ■ սրբոյ զօրուին յայտնելով երբեմն, որ խակա-
 կիցն էր Հոգւոյն, «Հոգւմ ուր կամի, ասէ, չնէ.» այս
 ինքն է՝ որ յամ մարդիկ մատակարարէ զիւրոյ զխորհրդ
 դոյն զզօրուինն. ոչ միայն յարժանաւորսն, այլ և յան
 արժանսն ցուցանէ զիւր զբարեբարու թիւնն վասն
 բազմաց օգտի: Եւստանօր Բաղասամայ, որ զյայտնեալ
 Բանին այ բարբառեցաւ, որ ՚ի վախճան ժամանակացս
 և ՚ի կատարման ժամանակիս՝ մարդ եղեալ յերկրի
 երևեցաւ, ընդ մարդկան շրջեցաւ: Ամխոնար-
 Հագոյն քան զինքն զէշ նորուն մարդկեղէն բարբա-
 ռովն բարբառեալ, արդեւելով զմարգարէին զանօրէ-
 նու թին: Ամ զանշունչ գաւազանն Եւստոմիսի սլա-
 զարեբեալ ՚ի խորհուրդ եկեղեցւոյ:

+

v

Եւստ չեն ինչ զարմանք եթէ մեղաւորաց և անար
 ժանից թողացուցանէ անձ փոքր ինչ մասն խորհրդոյ
 քննել յեկեղեցւոջ, ՚ի Հնգից անտի բանիցն Պաւ-
 ղոսի, առ ՚ի յօգուտ ուսմասիրաց եկեղեցւոյ ման-
 կանց: Յաղագս այսպիսի մարդասիրութեն՝ թերևս
 և զիմն ոչ յիշեաց Վրիստոս անձ զբազմութի յան-
 ցանացս, և ոչ ընդդէմ երբեր զանախորթելի զյանդի-

մանուածին, եթէ « Պոլ ընդէր բնաւ պատմես զարդարութիւն իմ, կամ առնուս զուխտ իմ 'ի բերանքո », . և զպատճառն յայտնէ յասելն . « Սան զի դու ատեցեր զխրատ իմ, մերժեցեր և յետն ընկեցեր զամենայն զբանս բերանոյ իմոյ », . և որ 'ի կարգին է :

Օ ի թէ արտաբնոցն ասացեալն 'ի խորհուրդ եկեղեցւոյ վերաբերին, 'ի Պաւղոսի յասելն, եթէ « Ղրի որ ննջեսդ և կանգնեաց 'ի մեռելոց, և լուսատու լիցի քեզ Ղրիստոս », . և կրետացւոց սուտ մարդարէին վկայութիւն առ Տիտոս զարմանալի . որչափ ևս առաւել որ ուղղափառ հաւատով խորհրդաբերին, ներէ նոցա և առջնորդէ առ բարեացն գիւտն . ըստ այնմ եթէ « Օ կամս երկիւղածաց իւրոց առնէ տէր, և ինդրուածաց նոցա լսէ », , տալով նոցա լեզու գիտութե խօսել 'ի ժամու զբանն : Արպէս և աստու նօր և ինձ շնորհօքն նյ պարգևեցաւ համարձակուի բանիս :

Եթէ ընդէր 'ի մէջ գիւտին հինգ սաղմոսիւքն նախ երգեն . եթէ զինչ խորհուրդ բերէ քարոզն, և քահանայական աղօթքն :

ՎԱՆՁԻ յաստուածային խաղաղուի ժամանեալ մարդկային բնութիւն, խորհիւր ազատել 'ի չարին վըրդովմանց սուրբ եկեղեցի . և որպէս յանդիման կալով առաջի մեծի թագաւորի, նախկին համարձակուի հայցէ 'ի բանալ բերանոյ իւրոյ, յասելն, « Տէր եթէ զչրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնքո », : Վլ յետ այնորիկ համարձակեալ պատմեաց զնեղացն դաւաճանուին, և զազգի ազգի ալեկոծութիւն . յասելն « Տէր, զի՞ բազում եղեն նեղիւք իմ, և բազումք յարեան 'ի վերայ իմ », : Վսկրգբանէ կենաց իմոց թշնամիք 'ի դրախտին հակառակամարտ զօրութիւնք . և « Վազումք ասէին զանձնէ իմմէ թէ չիք փրկուածի սորա առ նժ իւր », : Սան որոյ ազալէ՞ օգնական լինել տկարութե բնութեւս՝ առ 'ի խորտակել զյարձակումն լիողացն, և ոչ անտես լինել մարդկային բնութեւս 'ի բարեգթութեանէն :

տն • զի լցոյց չարչարանօք մեղաց զոգի իմ, և ըզկեանս իմ՝ ի փառաց դրախտէն ՚ի դժոխս մերձեցոյց •
 “ Այլ համարեցայ ես ընդ այնոսիկ՝ որք իջանեն ՚ի գուբ ” • և որ զինի սաղմոսն պատմէ զանազան փորձութիւն վարարկեալ որպէս վարմի :

Արդ ընդ այս ամենայն կիրս փորձութեց անցեալ եկեղեցւոյ, սակայն ոչ լքանի յարարչական խնամոցն որ ՚ի դրախտին • ամենևին արտաքս սահմանեալ զինքն ՚ի բարձրութենէ խոնարհեցուցանողին, գուչէ քաջալերաբար և ասէ, “ () րհնեա՛ անձն իմ զտէր, և ամենայն ոսկերք իմ զանուն սուրբ նորա, ” • և եթէ “ () րհնեա՛ անձն իմ զտէր, և մի մոռանար զմի սքանչելիս նորա, ” զառաջինն և առ յապայսն • որ պսակելոցն է զկամարարսն իւրով ողորմութիւն : Այլ այսպիսի անձաշնորհ յուսով զօրացեալ՝ հրամայէ երկնային զօրացն, առ ՚ի յօգնականութիւն փառաբանութեն իւրեանց տեառնն ¹ օրհնել զտէր :

Այլ այսպէս սրբեալ և ամրացեալ և զգաստացեալ հինգ սաղմոսիւք, յաղագս հինգ զգայութեցն մարութեանն, խնդրեաց յայ զսուրբ Հոգւոյն զշնորհսն յօգնականութիւն, առաջնորդ լինել յերկիր բարութեանցն, ուստի ելաքն մախանօք չարին • յասելն, եթէ “ Հոգի քո բարի առաջնորդեսցէ մեզ յերկիր ուղիւղ, ” զոր և քարոզն պատուիրէ պահել զպատուիրանն, զի երկայնօրեայք լինիցին յերկրին բարութեց, որպէս ՚ի դրախտին սակաւօրեայք : Այլ ապա քահանայական աղօթքն հայրաբար զփրկեալսն իբրև զորդիս լուսոյ կենաց մատուցանէ առաջի Հօրն երկնաւորի, և երկրպագուս և փառաբանիչս ամենասուրբ Արրորդութեն • նմա փառք յաւիտեանս • ամէն :

Եւ եթէ ընդէր եօթն գորադայիւք կանոնեալ է սաղմոսն Դաւթի • և եթէ վասն ինչ պատճառի իբրև զթերի իմն խորհրդով զայլոց մարդարեկցն ՚ի վերայ բերելով օրհնութի ձայնն • և ապա յետոյ քարոզ և քահանայական աղօթքն :

Ի հրաւրեալ փառազարդութեցն նյ զմի գոլ բաբեօք տեսանեմք • և ս առաւել զգերագանց զպայծառ և զանեղ լոյսն զսահմանող տուրնջեան և գիշերի, որով

¹ ԅօրինակին քեռնի :

վարին ժամանակաց շրջաննք եւ թնօրեայք շարա-
 թացեալք : Արդ թէ պէտ յոլովք կան եօթնեքեակք
 'ի վի ալոց աւուրց շրջագայից , այլ ինձ մերձ թուի
 գոլ սաղմոսիս միտք եօթն գորաղայիւքն կանսնեալ .
 գոր ոչ օտարքան թէ հոգւոյն սրյ իմաստիւքն վարկաւ
 նիմ երանելի հարցն մերոց զեօթն գորաղայսն կանսն
 անուանեալ , այս ինքն է անշարժուի . որ ըստ համե-
 մատու թեան ընդ եօթն աւուրս շարաթուն՝ դաղա-
 վարին մի մի գորաղայ առ օր մի , գոլով վեցն ըստ վեց
 աւուրցս տարժանմանց . իսկ եօթներորդն զգլուխն
 և օր կատարման , յորում աւուր և սուրբքն ճգնեալք
 'ի Վրիստոս սրակին :

Վայց չե ևս կատարումն եօթնեքեակին . զոր յայսմ
 վայրի զօրհնուի զայլոց մարդարեիցն 'ի վերայ բերե-
 լով , որ նշանակէ զու թերորդ դարուն զխորհուրդն ,
 և օրն զդարուն , որպէս օր միաշաբաթուն , և խոր-
 հուրդքն 'ի նմա ու թերեակք , և ինքն սկիզբն լինելու է
 աշխարհի : Աստանօր յանդումն բերի աղօթից մերոց
 և ամ սնօրհնութեցն Վրիստոսի . զմահն ասեմ ,
 և զթաղումն , և զյարուին , որպէս յետս լքանելով
 զեօթնօրեայ ժամանակս , որ է ըստ մարմնոց երկրա-
 քարչ տարժանմանցս . և առ ու թերեակն ճախրել
 զխորհուրդն առ Վրիստոսի յարութե օր :

Սերձ յասացեալն վարկանիմ և զղետացւոցն օ-
 րէնան և զքահանայիցն զկատարելութին ու թօրեայ
 դեգերեալ առ դուրս խորանին վկայութե , գոնեա
 տիպք օրինակի եօթներորդացն , որ առ ու թերեակն
 հանեն քրիստոսեան խորհուրդն . ը որում իմաստունն
 Սողովմոն , 'ի Օգոնուէ խրատուն յորդորէ՝ տալով
 մասունս եօթանց , այլ և ու թից : Ասմ 'ի սաղմոսն
 Վաւթի՝ որ վասն ու թերորդացն գրեալ է . կամ բա-
 զարձակերաց աւուրքն . կամ տաղաւարահարաց տօ-
 նին գուշակումն , որ յերկնայինն բերէր զմեզ 'ի վայր
 սրն : Վանգի նժորդւոյն հեռեւիմք 'ի լեառն բար-
 ձու առանձնանալ ընդ Արրորդութեն փառաց . յոր
 մէ զրկեալ 'ի սկզբանն 'ի գերակայ բարեացն , մարդ-
 կային բնութիւնս՝ յերկիր կործանեցան : Աստ այսմ
 դաղափարի և որդի թագաւորադնւոյն յետ եօթնե-
 րորդ ժամու աւուրն սպաքինէր յախտէն , յԱրդւոյն

միածնէ բժշկութենն . նա և յութեանս լինէր նորոգումն ընդ Վրխտոսի յարուցեալք :

Այս մեծի խորհրդոյ խորհրդազգած եղեալ եկեղեցւոյ, իբոլոր ժամանակաց լրմունս, բարեփառ հաւատով երջանկացեալ ՚ի Վճ՛ս, պատուիրէ ՚ի կենցաղումն արթուն և զուարթուն լինել առաջի նորա, և մատուցանել նմա զբանաւոր զպատարադս ՚ի հոտանուշից, և արժանաւոր լինել խոստացելոց բարեայն՝ զոր պատրաստեաց հաւատացելոյն միածին Արդին այ . նմա փառք յաւիտեանս . ամէն :

Եւ եթէ վասն ի՞նչ պատճառի զընդ երկց մանկանցն հանապաղ երգեն ՚ի դիշերին . և ապա քարոզ և քահանայական աղօթք, և զկնի Ողորմեա սաղմուն . և նոյնպէս քարոզն և քահանայական աղօթքն . յետոյ Տէր յերկնիցն, առանց միջնորդի յետոյ Փառք ՚ի բարձունսն յօրինեն . և եթէ զինչ այսոցիկ յայտնեն խորհուրդքն՝ շնորհքն այ սկիզբն արասցուք յայտնութե :

ՎԱՆՁԻ Ի՞ճՆ յաւիտեանական որ զամենայն արարածս բանիւ գոյացուցեալ, ուսուցին մեզ գիրք սուրբք յոչնչէ լեալ զամենայն : Ասկ զթագաւորական զպատկերն յետոյ ՚ի պատիւ տէրունն իւրոյ զարդարէր, ինքեան ստեղծանելով ձեռամբն՝ առաւել մեծարեալ, զանարգ նիւթն յերկինս հանելով ՚ի տէրութե փառան, որ է ըստ պատկերի և ըստ նմանութե, յազազս որոյ հրամայէր արձակապէս քաղաքավարիլ, զի ինքնայօժար ընթացիւքն ըմբռնեսցէ զառաջադրեալ զխորհուրդսն : Աստանօր ՚ի վերայ հասեալ չարին, զանհասանելին ինքեան յափշտակելով զբարձրութին, որում անհանդուրժելի հասանելին աղէտքն . զի զորոյ ՚ի սիրան ընկալաւ փափաքանօք զիրասան, նովին ձեռն յառաջադիմանայր . ուստի կապեալ իբրև շղթայիւք ՚ի խորս անգիտութենն անգանէր, Ի՞ճ իւր յօրինելով զկործանիչն . ընդ որոյ հովանեաւն լծեալ, զնորինն ժառանգէր զխաւարն . և ամենեւին ընդ մահու կորստեամբ գրաւեալ, յայ և ՚ի դրախտէն արտաքս անգանէր :

Աւ այսոցիկ այսպէս եղելոց, սակայն ոչ կարաց ժուժկալել իւրում պատկերին՝ յաղթեալ ՚ի մարդաւ

սիրութենէն Հայրն . այլ ընդ առաջ ելանէ նմա մար
 գարէական քարոզութիւն, գիրկս արկանէր և համ-
 բուրէր զգարձեալն 'ի խողազնաց շաղէ կռամոլու-
 թենէն . պատմութեան փառաց և մատանի հրամայէ
 ագուցանել նմա զառաջինն, զոր մերկացաք մախա-
 նօք չարին . ապա զմեծ և զանպարագրելի զեզն, զան
 մահ իւր Որդին և զՆանն տայ 'ի զենուամն և փրկու-
 թիւն աշխարհի, յոր և կուէ 'ի հարսանիս երկնաւոր
 Որդւոյն իւրոյ զտիեզերս : Այլ այսպիսի փրկական
 տնօրէնութիւն տիեզերք նորոգեալք կենդանացան ,
 զորոց երկուց աւուրցն զխորհուրդս հրամայէ 'ի կիր
 արկանել . զծննդեանն ասեմ և զյարուէն . ոչ մի ան-
 զամ և երկից , այլ ամի ամի զնոյնն վերստին առնելով .
 նա և յամենայն շաբաթու տօնէ եկեղեցի զփրկու-
 թիւն նախատեղծին զոր , արար միածին Որդին այ-
 ՚Քայց նախադասելոյ պատճառ զօրհնութիւն ե-
 րից մանկանցն քան զՈղորմեա սաղմոսն այս է . վասն
 զի երգք երից մանկանցն յաղագս նախահօրն փրկ-
 կուէ ձեանայ , որ մախանօք չարին 'ի մէջ հնոցի կեն-
 ցաղիս դատապարտեալ մարմնով , շնչով և հոգւով .
 վասն այնորիկ նախ զարուին զփրկութիւն յառաջ բե-
 րէ : Իսկ Ողորմեա սաղմոսն ունի զնախամօրն աղա-
 տուութիւն սրբոյ անձանի ծնրնդեամբն , ոչ ևս տնօրէ-
 նութիւն յղանալ և որդիս ծնանել յանէծս . վասն զի
 լուծաւ դատապարտութի սուրբ և անձանին ծնրն
 դեամբն , և բարձան ամենայն պատճառք մեղաց , որ
 յանիծիցն մտին յաշխարհս , մարմնով Որդւոյն այլ և
 թաղմամբն և յարութիւն նորին : Ինդ նմին թա-
 ղեալք մկրտութիւն 'ի մահ , և ընդ նմին յարուցեալք
 'ի թաղմանէ մեղացն՝ այլ ազգեցութիւն . նա և հա-
 մարձակիմ իսկ ասել՝ եթէ ընդ աջմէ Հօր նստեալք :

Ըրդ որպէս յառաջագոյն շնորհեցաւ 'ի հոգւոյն
 սրբոյ կարգեալ խորհուրդ պաշտման եկեղեցւոյ օր-
 հնութի երից մանկանցն , մահու և յարութեամբն
 Վրիստոսի յաղագս նախահօրն փրկութե . և ի՞՞
 քաւեայն զխոնարհութե պաղատանս՝ հանապազօր
 երբեակ միութեն մատուցանել արժան է ամենայն
 քրիստոնէից :

Իսկ Ողորմեացն և Ողորմեացն սաղմոսն ունի

զնախամօրն աղատութիւն սրբոյ Մատուածածնին ծննդեամբն : Աւ այսպէս աղատեալք 'ի նախամօրն անիծից մանգունք եկեղեցւոյ , և յառաջին յօրհնութիսն հաստատեալք , և ընդ անմարմնոց բնութեցն պար առեալ , զերգս օրհնութեանն , յասելն , [Թէ " () օրհնեցէք զտէր յերկնից , օրհնեցէք զնա 'ի բարձանց " . և ե[Թէ " () օրհնեսցեն զնա ամենայն հրեշտակք նորա " . և այլ մի ըստ միջէ որ 'ի կարգին է : Աւ յետ այնորիկ 'ի ստորինս զբանն ածէ յասելն , ե[Թէ " () օրհնեցէք զտէրն յերկրէ վիշապք և ամենայն խորք " . և ե[Թէ " () ագաւորք երկրի և զօրք իւր , և իշխանք , և երիտասարդք , և կուսանք " . և որ 'ի կարգին է . և այսպիսի մարդասիրութեալ աղատեալք մանգունք եկեղեցւոյ 'ի մեղաց ծառայութենէ , օրհնեն զտէր յօրհնութի նոր , օրհնութի նմա յեկեղեցւոյ սրբոյ . և ե[Թէ ուրախ եղև նոր Վարայէղ յարարին իւր . որդիք Սիոնի , որ յԱւայէն , ցնծացան 'ի [Թագաւորն իւրեանց , որ 'ի Սարիամայն ծագեաց փրկիչ նոցա , որ յարուցեալ 'ի մեռելոց փշեաց յԱռաքեալն , ասելով , " Մէք զհոգի սուրբ " , զհեռացեալն յԱդամայ 'ի բնութենէս , յաղագս ոչ 'ի ճաշակման պտղոյն գիտութե բարւոյ և չարի :

Միգ յառաջասացեալ օրհնութիքն զներկայումս և զարդիս ունի զգիտաւորութի . իսկ փառք 'ի բարձունս սրն զապառնեաց և զհանգերձելոցն օրհնութեցն բերէր զնմանութի , և զազգակցութի մարդկան ընդ վերնոց բնութեցն . և միաբան փառաբանութիւն ամենասուրբ Արրորդութեն . նմա փառք յաւիտեանս , ամէն :

Եւ ե[Թէ զինչ խորհուրդ ունի փառք 'ի բարձանցն առուր առուր այլայլ երգք առաւօտուն :

X Օր [Թուի ինձ [Թէ ըստ առուր ժամուցն պաշտմանցն խորհրդեանն կարգեալ են : Արկաբաթին ըստ առաւօտին պաշտմանն խորհրդեանն կարգեալ է , յորում ժամու միւսանգամ գալուստն փրկիչն պատմի . վասն այնորիկ առաւօտին աղաղակեն ողբերգագին ձայնիւն , ե[Թէ " Մոյս տուր , տէր , աչաց իմոց , զի մի երբէք ննջեցից 'ի մահ " ըստ յիմար հինգ կու

սանաց : « Ս'ի ասասցէ թշնամին կենաց թէ յաղթեցի նմա, կամ նեղիչք իմ ցնծասցեն թէ ես սասանեցայ » 'ի հուրն յաւիտենից, որ պատրաստեալն է սատանայի և հրեշտակաց նորա :

Իսկ երեքշաբաթին ըստ երրորդ ժամու խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու գալուստ հոգւոյն հեղաւ 'ի յառաքեալն . զորոյ զկենարար զգալստեանն զփորձ առեալ մանկունք եկեղեցւոյ, առաջի անկանելով աղաղակեն . եթէ « Վքէն է տէր, աղբեր կենաց, և լուսով քո գալստեամբդ տեսանեմք զոյս » . և եթէ, « Օրհնէմք, տէր, զողորմութի քո 'ի պաշտօնեայքս և յերկրպագուս ամենասուրբ Արրորդուեդ » :

Իսկ չորեքշաբաթին ըստ վեցերորդ ժամու պաշտմանն խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու հիւանդուի նախահօրն պատմի, և 'ի նմին ժամու բժրչկուի վիրացն չարչարանօք խաչին տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի . ըստ պիտառութեանն Յովաննու աւետարանագրի յասելն՝ թէ « Ար ժամ վեցերորդ և ուրբաթ զատկին, և հանին զնա՝ 'ի խաչ » . և զայս պիսի փրկական տնօրէնութե խորհուրդ ծանուցեալ մանկանց եկեղեցւոյ, աղաղակեն գոհանալով . եթէ « Աս աղաչեմ, տէր, ողորմեա՛ ինձ, և բժշկեա զանձն իմ ես մեղայ քեզ :

Իսկ հինգշաբաթին ըն իններորդ ժամու խորհրդեանն կարգեալ է, յորում ժամու 'ի խաչին աղաղակէր, զելի ելին ասելով միաժին Արդին այ, և 'ի նմին ժամու ընդ երեկս առուրն զլուսաւորսն 'ի խաւարէն փարատէր¹, ըստ մարգարէական ձայնին, նոր առաւօտ ծագելով նստելոցն 'ի խաւարի և յիստուերս վահու . ուստի լուսաւորեալ մանկանց եկեղեցւոյ . աղաղակեն առաւօտին յասելն . եթէ « Աս առ քեզ տէր աղաղակեցի, առաւօտիս աղօթքս իմ ժամանեցեն առ քեզ » . և որ 'ի կարգին է :

Իսկ ուրբաթին ըստ տասներորդ ժամու պաշտմանն կարգեալ է, ըստ որում ժամու 'ի դերեզման ասի իջեալ տէրն արարածոց, և իւրով անապական մահուամբն զանապականուին մեզ շնորհելով, աղա-

¹ Յայլում օրինակի . իւրեղի :

տեալ 'ի դժոխոց և 'ի գերուծէ սատանայի . յորմէ փրկեալ մանկանց եկեղեցւոյ , աղաղակեն գոհանալով յասելն , եթէ « Տէր անձ փրկուէ իմոյ , 'ի տուէ կարգացի , և գիշերիս առաջի քո » . և եթէ « Ստցեն աղօթք իմ առաջի քո » . և որ 'ի կարգին յարմարի սաղատանաց բան :

Իսկ շաբաթուն ըստ հանգստեան աղօթից խորհրդոյն կարգեալ է . վասն զի շաբաթ՝ հանգիստ ըստ երբայեցւոց ձայնին է , և կատարումն յաւիտենից . յորում և մարտիրոսայն հանդիսից յիշատակն պատմի , որք զմարմինս իւրեանց 'ի խաչ հանին կարեօք և ցանկուք հանգերձ , խաչակից լինելով առաջին վկային 'ի խաչ ելելոյն , և զիս ժողովողին . յոր ասպաւինեալ մանկանց եկեղեցւոյ 'ի նոցա կարող բարեխօսութիւն , աղաղակեն ողբերգագին ձայնիւ , եթէ « Մաքեա՛ տէր , զոյս քո և ճշմարտութիւն քո » , զի նոքա առաջ նորդեսցեն ինձ մոլորելոյս 'ի գիտութի ճշմարտուէ . հանցեն զիս 'ի լեառն սուրբ և 'ի յարկս քո , զանաւ պատացեալս 'ի գերակայ բնութենէն 'ի ստորին նրւատութիս :

Եւ յետ այնորիկ զգոհացողական քարոզն ծաւալեցուցանէ , յաղաչելն զամենակալն անձ՝ որ այսպիսի սքաւնչելեօք բարձրացոյց զազգս մարդկան , անխռով սաւհպանեալ 'ի ներկայումս . և աղաչէ զի յապագայն անփորձ պահեսցէ զեկեղեցի իւր մինչև 'ի գալուստ միածնի իւրոյ . զոր և առ նմին առեալ քահանային զաղօթքս ժողովրդեանն մատուցանէր առ անձ , հաստատուն կալ և մնալ 'ի կամս պատուիրանապահութե նորա . և առաքելական խաղաղական քարոզութիւն վարիլ 'ի կենցաղումս , առ 'ի լինել տաճար մաքրութե սրբոյ Արրորդութեն . և արժանաւոր ձայնիւ և սուրբ խորհրդով փառաւորել զմիածին Արդին այ , սրովլեկիցն երեքկին սրբասաց ձայնիւն , յասելն՝ թէ « Սուրբ անձ , սուրբ և հզօր , սուրբ և անմահ , որ խաչեցար վասն մեր , ողորմեա՛ մեզ » :

Իստանօր որոշիմք 'ի Յունաց կարգէն . իսկ առ մեզ պայծառանայ երեքկին սրբասացութիւն , որ քարոզեցաւ 'ի սրովլեկից ձայնէ 'ի մէջ մարդկան . զառ 'ի նոցանէ ասացեալն զաղօտաբար հնչումն առեալ

մարդկան՝ շարակապեցին ընդ այն հզօրի և անմահի .
 ոմանք միասնական սք Նորորդութէն, և այլք ՚ի վե-
 րայ Որդւոյ միայն զայն վարկանելով . և յայնմանէ
 ատելութի և թշնամութի և հակառակութի մեծ :

Իսկ աստ ապաեղից ՚ի բանիս մերոյ տեսութի, և
 լուծումն առաջակայիս : Արդ որպէս ինձ հասու եղև,
 եթէ ամենայն տեսուիք մարգարէիցն պատգամացն
 Որդւով տնօրինեալ յօրինին, և մի է Նորորդութե-
 նէն տէր մեր Յիսուս Վրիստոս, զոր Նսայեասն
 ետես նստեալ յաթու փառացն, որով սրովլէքն
 շուրջ կալով զաղօտաբարն նուագէին զհնչումն . և
 ևս առաւել մեզ քան թէ յայնժամ մարգարէիցն ե-
 կեալ ՚ի յերևումն . զի այն նմանութի էր նորա հան-
 դերձեալ մարդեղութն : Սրովլէքն ակնակառոյց ե-
 կեղեցւոյ մանգանց հիացեալ հնչեցուցանէին զօր-
 հներգութն նուագան . ուստի համարձակահայեաց լի
 նելով մեք ՚ի նոսա, և զառ ՚ի նոցանէ ասացեալն
 զաղօտաբար զհնչումն առեալ ճշմարտապէս նուա-
 գեսցուք ասելով . Ի՞՞՞ յաւիտենական, ՚ի վախճան
 ժամանակիս հաճեցար լինել ՚ի նմանութի արարա-
 ծոց . հզօրդ, զտկարութիս մեր ՚ի քեզ բարձեր . ան
 մահացու բնութիդ, հաճեցար վասն մեր համբերել
 մահու խաչի . յաղագս այսպիսի բազմագուծ մար-
 դասիրուէդ ողորմեսցին մեզ :

Եւ վասն զի առ Որդի վերաբերի եկեղեցւոյ սրբ-
 բասացունին, և յայտնի աստուատ եղև, զի նմերեկո-
 րին և առաւօտին պաշտմունք մեր՝ սովաւ իբրև զա-
 նուշահոտ ինկոց բուրմունս յընդունելութի այն մա-
 տուցանին . և յաւէտ յիրաւի : Ս ասն զի զխաչի Վրի
 ճառս յինքեանս բերէ, որով հաշտեցաւ իսկ արարին
 ընդ արարածոց իւրոց . զոր և անմարմին զուարթունն
 ՚ի գերեզմանին ՚ի սիոփանս միսիթարուէ տրտմեցելոց
 կանանցն աւետաւորէ, ասելովն, եթէ « զ՛՛ » ինդրէք
 զնազովրացին զխաչէլեալն, յարեաւ, ուստի և Պաւ-
 ղոս իրատեցաւ ասել, թէ « Ինձ քաւ լիցի պարծել,
 բայց միայն ՚ի խաչն տեառն մերոյ Յոսի Վրի » . և առ
 Տիմոթէոս գրեալ, եթէ « Սի ամօթ համարիր ըզ
 վկայուի տեառն մերոյ Յոսի Վրի, որ վկայեայն ա-
 ռաջի Պիլղատոսի պոնտացւոյ զբարւոք վկայուին » :

Օ այս և յառաջագոյն 'ի հնումն գուշակեալ Մովսէսի որ 'ի Քրիստոս լինելոց էր ճշմարտուին, դառն մի երեկորին, և դառն մի առաւօտին հանապազորդ առաջի նյ որջակիղեալ մշտնջենաւորապէս: Այլ դառն անմեղ վարեալ 'ի սպանդ, ծանեաք զնոյն ինքն զտէր մեր: Յիսուս բարձող մեղաց ամ աշխարհի. զոր տեսեալ Յովաննու որդւոյ Օպարիայ, և զաղազակ բարձեալ ասէր, եթէ «Մ՛հա դառն նյ, որ բանայ զմեղս աշխարհի», ըստ որում և մեծ մարգարէն յառաջագոյն տպաւորեաց յասէն, եթէ «Մ, ա զմեղս մեր բառնայ, և վասն մեր չարչարի», ըստ աւետեացն Ղաբրիէլի, թէ «Մ, փրկեսցէ զԺողովուրդ իւր 'ի մեղաց իւրեանց», :

Եւ եթէ ընդէր յարձակ աւուրն յիշատակի բարեխօսութի Մարիամայ Աստուածածնին, և 'ի խորհրդականս ոչ :

Ս ԱՍՆ զ'ի խորհրդական աւուրն հրաւիրեն զմեղառ հոգեւոր սեղանն, յանդիման լինել ճշմարիտ պատարագին մարմնոյ և արեան միածնին տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, չլինի պէտք բարեխօսութեան Մարիամու: Ասկ յարձակ աւուրն քրիստոսեանն ոչ մատչի պատարագն, փոխանակ սուրբ և սոսկալի պատարագին՝ զկարող բարեխօսութիւնն Մարիամայ օժրնդակ և ջատագով առնումք սրբասացութեանն. զի աղօթք մեր ժամանեսցեն 'ի յականջս տեառն զգրուեց' որ նստի 'ի քրովբէս, և փառաբանի երեքսրբբեան ձայնիւ. որ զթացաւ առ հողանիւթեայ և անարգ բնուիս. և ընդ վերին զօրացն դասակցեաց 'ի փառաբանութի զուարթնոցն, յասէն՝ եթէ «Յարուցանէ զաղքասն յերկրէ, և բարձր առնէ զտառապեալն յաղբեաց», և «Մ, ստուցանէ ընդ իշխանուիս վերինս», և եթէ «Մ՛նակեցուցանէ զամուլն 'ի տան ուրախամիտ, որպէս մայր որդւովք բերկրեալ. պատմել զօրհնութիւնս տեառն 'ի դրունս դատեր Սիոնի և 'ի նոր Արուսաղէմի», :

Եւ եթէ զինչ խորհուրդ ունի առաւօտին աղօթքն, որ ընդ արեւա-
դարն կատարեն :

4. X ՄԵՍ աղօթքս զմիւսանդամ զգալուստն Վրիս-
տոսի նշանակէ, և յարութիւն մարդկան 'ի գերեզ-
մանացն, յաւուր միաշաբաթու յառաջին ժամուն .
վասն զի յայնմ ժամու լինելոց է յարութիւն ամե-
նայն մարդկային բնութեանց, [Թէսլէտ և գիշերի
ասի՝ ըստ տէրունական առակի : Մ.ՅԼ նա է առա-
ւօտ և սկիզբն ծագման արեգականն արդարութե .
և լինելոց է այն յառաջին ժամուն մեծի աւուրն .
վասն զի յայնմ ժամու վարկանիմ ստեղծեալ զմարդն
առաջին, յորում ժամու միւսանդամ կենդանանայ
'ի գերեզմանէն . այսմ խորհրդով բազումք վարին 'ի
ներկայումս, ակն ունելով առաքելական խոստմանցն,
եթէ “ Վող հարկանի և մեռեալքն 'ի Վրիստոս յա-
րիցեն յառաջագոյն, և մեք նորոգեսցուք » . այլօքն
հանդերձ : Մ ստ նմին օրինակի և իմ պսակաւորն և հայ-
րապետն սուրբն Վրիգոր, ըստ տէրունական առա-
կին զյարուի մեռելոց բուսոց և տնկոց օրինակէր 'ի
դարուն բուսաբեր, և 'ի դալարանալ մարդկան 'ի
գերեզմանէն . քանզի յետ անցանելոյ ձմերանւոյն և
լինելոյ գարնանւոյն, և հաւուցն լինելոյ մերձ յա-
ռաւօտն լիեալ ձայնք, զյարուի մարդկան 'ի գերեզ-
մանացն նշանակէն :

Ս ամն այնորիկ սթատիեալ 'ի ժամուն յայնմիկ ա-
ղօթէն, ակն ունելով միւսանդամ նորոգմանն՝ յա-
րութեանն մեռելոց . և զուարթաթուիչ լուսով ձե-
պեալք 'ի հանդիպումն ամպովք երևեցելոյն, և հա-
տուցանողին իւրաքանչիւր ումեք զարժանն : Ս ամն
այնորիկ կարգեցան 'ի ժամուն յայնմիկ աղօթք իբրև
արժանի լինել մեծի առաւօտի լուսոյ ծագմանն, և
զոր փառաց առանց ամօթոյ տեսանել 'ի նոր յաւի-
տենին, 'ի կատարումն եւթներեկին 'ի նախկին ու-
թերորդ դարուն մտելոյ՝ յամեցելոյ փեսային 'ի վերջ
նում գիշերին, 'ի տրոհել օդեացն և այծեացն՝ յընդր-
ման որոմանն և ցորենոյն . որ օրն մեծ և երևելի 'ի
մարդարէիցն դաւանեալ . յորում աւուր յանդիման

լինել մեզ կայ առաջի բեմին Վրիստոսի, զի ընկալցի
 իւրաքանչիւր ոք իւրով մարմնովն զոր յառաջ գոր
 ծեացն՝ եթէ բարի և եթէ չար. յորում աւուր փայլեն
 արդարքն որպէս զարեգակն ՚ի յարջայունէն երկնից,
 յորոց կայ անձ ՚ի մէջ աստուածոցն և թագաւորեցե
 լոցն, որոշելով և բաժանելով զարժանաւորուն անդր
 երանուէցն. որոց և մեք արժանի եղիցուք հասանել
 խոստացելոց բարեացն, շնորհօք և մարդասիրութի
 տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի. նմա փառք յա
 ւիտեանս. ամէն: X

ՆՈՐԻՆ ՏԵՒՈՒՆ

Յ Ո Վ Ա Ն Ն Ի Ս Ի

ՀԱՅՈՅ ԿԵԹՈՂՈՍՈՍ

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս Կ Ա Ր Գ Ա Ց

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ո Ց

X **Ի**Ս Կ 'ի տուրնջեանն որոշեալ սահմանք աղօթիցն այս ըստ յանցման ժամունն նախահօրն հեշտասիրունն և մեղանացն, և 'ի նմին ժամու բժշկել զյանցանսն չարչարանօք խաչին տէրն մեր Յն Վն . զի որպէս Ղգամաւն ամենեքին մեռան, նոյնպէս և Վրիստոսին ամենեքեան կենդանասցին յիւրաքանչիւր յիւրում կարգի : Օ ի յորում ժամու յանցեաւն Ղգամն առաջին, և յետ յանցանացն յամեաց 'ի դրախտին, նոյնչափ և Վրիստոս եկաց 'ի վերայ խաչին 'ի բժշկութի վիրաց նորա :

Իսկ յերրորդ ժամու աւուրն կարգել զժամս աղօթիցն, քանզի յերրորդ ժամու ասաց Մարկոս 'ի խաչ ելանել միածին Արդւոյն նյ . որով յայտնի է՝ թէ և 'ի նմին ժամու եղև ընդունել Ալայի զհրապուրանս բանսարկուին, և ցանկանալ պտղոյն ճաշակմանն :

X Իսկ վեցերորդ ժամուն կարգեալ աղօթքն, որով յայտնի է 'ի նմին ժամու անցանել ընդ սահմանս պատուիրանացն, և ճաշակել 'ի պատրանաց պտղոյն, և 'ի նմին ժամու փոխանակ նորա քաղցր ճաշակմանն

մեղացն, ճաշակեաց Վրիստոս զքացախն ընդ ղեղի
խառնեալ, 'ի բժշկութի պողոյն դառնութե :

Իսկ յիններորդ ժամուն կարգեալ զաղօթան, այս
վասն անդարձ խոստովանուէն մեղանացն Ղդամայ .
յորում ժամու գատապարտեալ ելաւ 'ի դրախտէն,
և 'ի նմին ժամու աղաղակաւ աւանդեաց զողին փըր
կիչն աշխարհաց, և զՂդամ եհան 'ի դժոխոց :

Իսկ 'ի տասներորդ ժամուն, յորում ժամու տէրն
արարածոց 'ի գերեզման իջեալ ասի, և իւրով անա-
պական մահուամբն զանապականութի մեզ շնորհե-
լով . և ըստ այսմ խորհրդոյ կարգեալ են գերեկորին
պաշտօնն . զոր հարիւր երեսուն և իններորդ սաղ-
մոսն ուսուցանէ զարչարանս փրկչին լինել, և յօձ-
նման չարութի կատաղեալ ժողովրդեանն . և որ զինի
սաղմոսն, զանօրինաբար աղօթել փրկչին, վասն յան-
դրգնութե ժողովրդեանն . եթէ « Նայր, թող սոցա,
զի ոչ գիտեն զինչ գործեն » : Եւ ասպ յաղքատութի
բնութես նայեցեալ, իբրև ծանրակիր բեռամբ մե-
ղացն ըմբռնեալք, նախկին մատուցեալ խնդրեաց
յայ, եթէ « Կոնարհեցո՛, տէր, զունզն քո և լուր
ինձ, զի աղքատ և տնանդ եմ ես » : Նայեաց ասէ յաղ-
քատութի բնութես, և մի թողուր 'ի ձեռաց, եթէ
յորպիսի և յորքան չարութի ըմբռնեցայ . և պատ-
ճառ այնոցիկ զպատրանս բանսարկուին դնէ . « Ը՛ծ,
ասէ, անօրէնք յարեան 'ի վերայ իմ 'ի դրախտին, և
ժողովք հզօրաց խնդրեցին զանձն իմ հակառակա-
մարտ զօրութեն, և ոչ համարեցան զքեզ անձ առա
ջի իւրեանց » . և եթէ « Կորհեցան խափանել զգնացս
իմ 'ի պահպանութենէ պատուիրանին, և թագու-
ցին ամբարտաւանք որոգայթք ինձ » . Եւ եթէ
« Կար ձգեցին որոգայթ ոտից իմոց, և եղին ինձ
գայթակղութիւն » : Եւ ասպ զմտաւ ածեալ եթէ
ոչ իւրով զօրութե կարէ զորոգայթն զայն մերժել
յիւրմէ, եթէ ոչ երկնայնոյ Տօրն գթացեալ փրկեւ
ցէ զմեզ պատուական մարմնով և արեամբ միածնին
իւրոյ . և նոյն ժամայն յառաջ մատուցեալ յիշեցու-
ցանէ՝ զոր 'ի վեցերորդ ժամու մեծի աւուր ուրբա-
թին՝ միածին Արդին նյ զանարատ մարմինն 'ի հաւ
ճոյս Տօր պատարագեաց իբրև զանուշահոտ խնկոց

բուրմունս, զմարդկային հոգին 'ի ձեռս Հօր աւանդէր, [Թէ « Ուղեղ եղիցին աղօթք իմ որպէս խունդ առաջի քո, և զհամբարձումն ձեռաց իմոց սատարազ երեկորին » . և 'ի կատարածի սաղմոսին, ե[Թէ « Տէր, հան 'ի բանդէ զանձն իմ » : Մանդ զկեանս աչխարհի առակեաց, հանել 'ի հանդերձեալ կեանսն աղօթէ . որոյ յուսոյ սպասեալ արդարոյն՝ ակն ունէին հասանել անսոգառ բարութեցն :

Եւ 'ի տաներորդ ժամուն լուցմունք ճրագացն, որ նշանակէ զկնի զգալի լուսոյս անցանելոյ, իմանալի լուսովն առաջնորդել 'ի հանդերձեալ կեանսն : Իսկ աստանօր մեզ վերստին դառնալի է 'ի կարգն առաջին, և շնորհօքն այլ ըստ ժամու աղօթիցն զխորհուրդն բացայայտել :

Եւ ե[Թէ զինչ խորհուրդ ունի երրորդ ժամու աղօթքն :

Երրորդ ժամու աղօթից խորհուրդս 'ի վեր է քան մեր կարողութիս, և միայն նոցա յայտնի է, որոց սուրբ Հօգևոյն շնորհքն յայտնեն զծածկեալ զխորհուրդն : Մայց ինձ այսպէս [Թուի, ե[Թէ տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի 'ի կրիցն և 'ի ներգործութեցն կարգեալ, զոր կատարեաց յայսմ ժամու 'ի կենարար չարչարանս իւր . յասել երանելոյն Սարկոսի, ե[Թէ « Եր ժամ երրորդ, և հանին զնա 'ի խաչ » :

Եւ ե[Թէ վասն էր յայնր ժամու գայր 'ի խաչ ելա նել . քանզի յայնմ ժամու, որպէս յառաջն ասացաք, գերեալ լինի նախաստեղծն 'ի բանսարկուէն տրփական կերակրօքն 'ի ծառոյն մահաբեր և 'ի չար խորհուրդն . իսկ յորժամ Եմմանուէլս մերով բնութի զծանրութի մեղաց մերոց բառնայր, եր[Թեալ 'ի նոյն տեղի գագաթամն, բարձրանայր 'ի դիտին, զի զանկեալն վերացուցէ . բեւեռեալ զոտան և զձեռան յազագս յանդուզն դնացիցն 'ի ծառն, զի զձեռագիր յանցանացն խափանեացէ . և զտարերց ապականութիւն, որ յայնժամ օձաջամբ պտղովն դղրդեաց, խաղաղացուցէ իւրով մաքրողական չարչարանօքն :

Իսկ Յովաննէս ժամ վեցերորդ ասէ . ոչ զժամ

խաչելուէն, այլ զժամ ձաղանացն՝ որ 'ի հրէիցն . իսկ X
 'ի խաչն յերրորդ ժամուն բարձրացաւ : Ասազէն տա X
 բաժեալ զԹեմն անշարժ դիտէր ընդ հարաւ, յափըչ
 տակելով զմեզ 'ի մահուանէ 'ի կեանս . զոր յառաջ
 տեսեալ մարգարէական ակամբ երանելոյն՝ Աննիե
 լի, յերրորդ ժամու առուրն զպատուհան տանն իւրոյ
 բանալով, ընդ արևելս ընդդէմ Արուսաղէմի աղօ-
 թէր վասն դարձի գերուէն, տեսանելով զմիաժին
 Արդին նյ բազկատարած 'ի խաչին, որ յերրորդ ժա-
 մու առուրն ճշմարիտ աւարումն գերելոցն արար : X
 Աւ ապա յետ այսր յորեղինի, տեսանեմք յերրորդ X
 ժամու զչորհոս հոգւոյն սրբոյ հեղեալ յառաքեալնն,
 զհեռացեալն Մաթամայ 'ի բնութենէս՝ յաղագս
 ոչ 'ի դէպ ժամու ճաշակմանն : Ասնն այս ամենայնի X
 ասեմք յերրորդ ժամու գլորեալ զմարդն առաջին,
 յորում ժամու զբժշկուի վիրացն և զբարեգործու-
 թինն ընդալաւ : Ապա յիրաւի յայսմ ժամու աղօթից
 աղաչէն զանձ առաքել զհոգւոյն օգնականութին, ա-
 ռաջնորդ լինել յերկիր բարի, ուստի զրկեցաք մա- X
 խանօք չարին : Այս է պատճառ երրորդ ժամու աղօ-
 թիցն : X

Եւ եթէ զինչ խորհուրդ ունի վեցերորդ ժամու աղօթիցն օրհասա-
 րակին :

Այս արդ որովհետեւ բանս մեզ ճանապարհս գոր- 6
 ծեաց, և որպէս 'ի փապարաց ձորոց առաջնորդեաց
 աշտիճանօք 'ի վեր ելանել 'ի բարձրագոյն յիմաստն,
 'ի ձիթաստանեաց յանձային վարդապետուէ լեառն,
 և զուշ և զմիտս ունգնագրութե կարկառեալ 'ի տա
 ճար սրբուէ, ուր անմարմնոցն տօնքն, և անտրտում
 ուրախութիւնն և ճառագայթք անձառ լուսոյն, ու
 բանօք Առամ բնակէր հրճուալից ուրախութիւն . ու
 տի ապստամբութիւն իրատուն խոտորեցաւ 'ի ճշմար-
 տութենէն, և միանգամայն 'ի կենաց փայտէն, և 'ի X
 դրախտէն, և 'ի պատուիրանէն յորինադրէն ունայ-
 նանայր 'ի վեցերորդ ժամունն . վասն որոյ զեօթանես-
 նեկին եօթն ժառանգէր զտրտմութիւն, և ընդ բա-
 զումցաւօք անկանէր տոյժս . կայր իբրև ջերման հի

ւանդութք, և քաղէին ոգիք նորա, լուծեալ յօղբ
 ոտից և ձեռացն 'ի բարեացն շարժմանէն : Այսր լե-
 զուն անշարժ 'ի խոստովանութի ապաշխարութեն :
 Օ որ օրինակ մեռեալ որ անզգայ յամենայն շարժմա-
 նէ, սոյն օրինակ և մարդն առաջին, պարտակեալ 'ի
 մէջօրէի իբրև 'ի մէջ գիշերի կայր 'ի տարակուսի, և
 քաղէին ոգիք նորա : Քանզի 'ի կարճամութենէն
 ըմբռնեալ, յանյուսութե 'ի խորխորատ անկանէր .
 սիրէր զմահ քան զյանդիմանութի նյ լինել . և յի-
 շատակ տէրունական պատուիրանին ևս առաւել խո-
 ցոտէր, և մահուն երկիւղն՝ որ սպառնացեալն էր,
 եթէ մեռանիս, և ոչ գիտէր թէ զինչ գործիցէ :
 Ասան որոյ փրկութեանն միածինն Հօր 'ի վեցե-
 րորդ ժամու 'ի վեցերորդ աւուր 'ի վեցերորդ դա-
 րուն կայր 'ի ջանս ցաւոյն, և տրտմութք զտրտմու-
 թի հալածէր, և ցաւովքն զցաւսն բառնայր . և հա-
 մախմբելով ընդ փայտին անչնչապէս՝ զառ 'ի փայտէն
 բառնայր զպատուհասն մեղացն Ղքամայ . և միան-
 գամայն կարեօք և կամօք յանձն առնլովն լուծանէր
 զպատիժս պատուհասի նախնի մարդոյն : Աւ անձա-
 զան խոնարհութեն իւրոյ պայծառութի առնէր իւ-
 րոց արարածոց . և խաւարն առնելով 'ի մէջօրէի, զոր
 գրեալն էր 'ի յաւետարանին, եթէ “ Ա՛ վեցերորդ
 ժամէ անտի խաւար կալաւ 'ի վերայ երկրի մինչև ցինն
 ժամ աւուրն ” : Այս խաւար յանդիմանէր զկարծեալ
 ճաճանչ լուսաւորացն, որ 'ի պարզամիտ արարածոցն
 անձք յօրինէին . և զոյս անձգիտութեն 'ի սիրտ ամե-
 նայն մարդկան սնդէր՝ ճանաչել զճամարիան անձ և
 զողորմածն, որ բժշկեաց զստոս հոգւոց և մարմնոց :
 Ասան որոյ յիրաւի յայսմ ժամու աղօթիցս պա-
 տուիրէ արթուն լինել, և զգուշանալ 'ի ձանձրու-
 թեց գիւին 'ի մէջօրէի, որ գժնդակագոյն է քան զա-
 մենայն դևս . որ յոլով մեղկութք 'ի վերայ հասանէ
 և գողանայ զմիտս մեր յիւրն միտելով կամս, և ան-
 գիւտ կորստեանն ուղևոր կացուցանէ : Ասան այսու
 ըիկ 'ի վեցերորդ ժամուն կարգեցան աղօթքն, իբրև
 օգնականութիք մարդկային բնութե ս ընդդէմ հա-
 կառակամարտ զօրութեն, և յիշատակ սնօրինաբար
 բժշկութեանն չարարանօք տեառն մերոյ Հիսուսի

Վրիստոսի : Լ.յս է պատճառ վեցերորդ ժամու աղօթիցն : X

Եւ եթէ զինչ խորհուրդ ունի իններորդ ժամու աղօթիցն :

X ՕՒՆԵՐՈՐԴ ժամուս զխորհուրդ տեսանեմք X
բարձրագոյն աւանդութեամբ քան զայլսն պատուեալ յառաքելական դասուցն : Վանդի Պետրոս և Յոհաննէս ելանէին 'ի տաճարն յիններորդ ժամու աղօթիցն , և 'ի նմին ժամու բժշկէին զկահն , որ նստէր առ դրան տաճարին : Եւ արդ քանզի մեծ է խորհուրդ անպաշտուէն՝ որ 'ի Վրիստոս կարգեալ է , զի ընկալցի ճշմարտութիւն տեղի 'ի հնոցն և 'ի ստուերականացն . զքահանայութեցն ասեմ , զպաւ տարագացն և 'ի զանազան արեանցն կենդանեացն հեղմանցն , 'ի մտանել ազնուականագոյն յուսոյն՝ որով մերձենամք առ անձ , որով փարատեցաւ խաւարն անգիտութե 'ի կատարել ժամանակիս : Որ առաջին միջօրեայն եղև նսեմ նախնի մարդոյն յանցանօքն . խկ երկրորդ Մքամն յերկնից գոլով , բարձր բարբառով 'ի վերայ խաչին աւանդեալ զողին յինն ժամուն , արձակեաց զտիեզերս 'ի բանդէ , և 'ի տանէ կապանաց զազգս մարդկան , որ նստէին 'ի խաւարի և 'ի ստուերս մահու : Եւ 'ի նմին ժամու զլուսաւորսն 'ի խաւարէն փարատէր ըստ մարդարեական ձայնին , ընդ երեկս առուրն լոյս առնելով աշխարհի . և ինքն լնն անձ մերով բնուքս 'ի խաչին աղաղակէր , զեղի եղին ասելով . այս ինքն է , « Ընձ անձ իմ , նայեաց առ իս , ընդէր թողեր զիս » . և եթէ « Հեռի եղեր 'ի փրկութենէ իմիչ վասն բանից յանցանաց իմոց » : Լ.յս է որ եկն 'ի խնդիր ոչխարին զկորուսելոյն 'ի հօտէն իւրմէ , թէ « Ուր ես Մքամ » , և լուաւ զապիրատ պատասխանին՝ զկինն բերելով պատճառք : Սանն որոյ բանից արտաքս ընկեցաւ 'ի կենաց տեղւոյն ինքնակամ ընտրութիւն . ուրանօր լուաւն թէ « Հող էիր և 'ի հող դարձցիս » : Սոյնպէս և 'ի սմին տեղուջ լուաւ 'ի ձեռն աւազակին , եթէ « Ընդ իս եղիջիր այսօր 'ի դրախտին » :

Եւ եղև 'ի նմին ժամու իններորդի արձակումն

'ի մահուանէ 'ի կեանս, և մուտք կենաց ճանապարհին 'ի ծառն կենաց: Յորում ժամու ընդ երեկս աւուրն արտաքս ընկեցաւ 'ի կենաց տեղոյն, 'ի նմին ժամու կանգնեցաւ 'ի գլորմանէ, ըստ մարգարէական յառաջագոյն աւետար որ գուշակութեցն, եթէ «Յաւուրն յայնմիկ ոչ եղիցի լոյս՝ այլ ցուրտ և պարզ, եղիցի օր մի, և օրն այն յայտնի տեառն՝ ոչ տիւ իցէ և ոչ գիշեր. և ընդ երեկան եղիցի լոյս » 'ի յիննեբորդ ժամուն. զոր և յաջորդն յայտ առնէ յասելն, եթէ «Յաւուր յայնմիկ բղխեսցէ ջուր կենդանի յՆՅրուսաղէմէ», 'ի խաչելոյ մարմնոյն արիւն և ջուր. մինն իբր և զմարդոյ, և միւսն առաւել քան զմարդոյ: «Աէս նորա 'ի ծովն որ առաջին», 'ի հին ժողովուրդն, որ ակն ունէին միթարուէն ՆՅրուսաղէմի՝ օրինադիրք և հայրապետքն և մարգարէք: «Աւ կէս նորա 'ի ծովն որ յետոյ», 'ի նոր ժողովուրդս, որք առաքելական քարոզութիւն ժողովեցան 'ի մեղայն թափառմանէն, և լուսաւորեցան ջրովն կենդանուէ բղխեցելոյն յՆՅրուսաղէմէ, և խաղացելոյն 'ի կեանս յաւիտենից. և եղէն նոր ժողովուրդ և նոր եկեղեցի: Այս խորհրդոց յիշատակք յամենայն ժամու կատարին. վասն զի սա է փրկուէ մերոյ աւարտումն. և 'ի նմին ժամու կատարեցան ամենայն գրեալքն 'ի յօրէնսն և 'ի մարգարէսն: Այս խորհրդով հալածեցաւ 'ի մերս տապանէ ազուան մահացան. և ընկալաք զտաղարթն ձիթեանոյ աղանաբեր ընդ երեկս աւուրն Նանիւն կենաց. որով կարասցուք յամենայն ժամ պտղաբեր մտօք կալ առաջի նորա, և հանապաղ յիշել զերախտիս մարդասիրուէ նորա, և զկամաւոր չարչարանսն, զոր կատարեաց յայտ ժամու վասն մերոյ փրկութե: Այս է պատճառք իննեբորդ ժամու աղօթիցն:

ՆՈՐԻՆ ՏԵՆՈՒՆ

Յ Ո Վ Ա Ն Ն Ի Ս Ի

ԻՄՐԱՏԵՍԻՐԻ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՎԿԱՍՆ ՄԵԾԻ ԱՒՈՒՐ ՄԻԱՀԱԲԱԹԻՆ

ՅԵՑ այսորիկ զփառաւորագունիս այսորիկ և զհրաշալոյս ասասցուք զխորհուրդս՝ զաւուր միաշարաթուս, որ զհանդերձեալ խոստացելոյ բարութեցն յիշէ նա՝ ի միջի մերում և ծնանի զճշմարտութիւնն : Ասան զի յայսմ աւուր Վրխատոս յարուցեալ ՚ի մեռելոց՝ զմահ խափանեաց. և ընդ իւր յուսով յարոյց զսկզբանէ զմեռեալսն՝ որ յՄքամաց մինչև ՚ի գալուստն երկրորդ. նոյնպէս և ՚ի նմին աւուր խոստացաւ առնել զիւր զմիւսանգամ զգալուստն. յարում աւուր և ուժընդի հնչեցեալ լինի հրեշտակահան բարբառքն, զոր մարգարէն աւագափող անուանէ : Ասան զի յայսմ գիշերիս, որ հանդերձեալ է լինել միաշարաթի, եղև Վրխատոսի՝ յարուցանողին մերոյ յարութե ժամանակ. վասն որոյ խոստացեալ է ՚ի սմին գիշերի առնել համաշխարհական յարութիւնն : Բայց եթէ կամեսցի որ ՚ի բազմաց գիտել, եթէ ՚ի գիշերին յայնմիկ, յորում մասին կամ յորում սահու հանդերձեալ է լինել յարուի, այն ծածկեալ եղև

ի մէնջ . քանզի ըստ աւետարանչացն պատմութեն ,
 և ոչ Վրիստոսին եղև բացայայտեալ յարուէ ժամա
 նակն Վրդ պատշաճ է ամենայն քրիստոնէից յերեկո
 րեայ շաբաթուն մինչև ցառաւօտս միաշաբաթուն՝ ար
 թուն և զուարթուն լինել , և ակն ունել Հանդեր
 ձեալ գալստեանն : Օ այս և տէրն յաւետարանին
 հրամայէ ասելովն , եթէ « Վրթուն լերուք , և ան
 դադար աղօթս արարէք , զի ոչ գիտէք , եթէ յորձւմ
 ժամու տէրն ձեր գայ . յերեկորեայ՝ եթէ ՚ի հասա
 բակ գիշերի , թէ ՚ի հաւախօսի , թէ յառաւօտի » .
 և ՚ի վերայ բերէ , թէ « Վրթուն կացէք և անդա
 դար աղօթս արարէք , զի մի մտանիջիք ՚ի փորձուի » .
 և եթէ « Վրժանի լինիցիք կալ առաջի որդւոյ մար
 դոյ » :

Օ ի որք հսկմամբ և աղօթիւք զբոլոր զգի
 շերս զայս բաղձան անցուցանել՝ յերեկորեայ շաբա
 թուն մինչև ցառաւօտ միաշաբաթին , այնպիսիքն
 հրեշտակք եղեալ ՚ի մարմնի՝ զանմարմին զուարթնոցն
 բերեն զնամանութի : Օ ի զոր օրինակ քառասնօրեայ
 պահօքն զտարոյ զմեղսն քաւեաց , նոյնպէս յայսմ
 յածային գիշերի զբոլոր շաբաթուն սխալանսն մա
 քրէ , և զմեղօք զանպատուեալ զքնութին հրեշտակս
 առնէ ՚ի մարմնի , փոխադրելով յորդիս լուսոյ և յոր
 դիս տուրնջեան Վանզի զմեղ հրեշտակաց նմանե
 ցուցանէ տէր յաւետարանին ասելովն , եթէ « Վուք
 նմանողք մարդկան , որ ակն ունիցին տեառն իւրեանց ,
 թէ էրք գայցէ ՚ի հարսանեացն . զի յորժամ գայցէ
 և բախեսցէ՝ բացցեն նմա . և երանի է ծառայիցն այ
 նոցիկ՝ զորս եկեալ տէրն իւրեանց գտանիցէ ար
 թուն . ամէն ասեմ ձեզ զի ածեալ բազմեցուսցէ , և
 գօտի ածեալ պաշտեսցէ զնոսա » :

Օ ի զոր այլոցն բանին հրամայեաց , ինքն ար
 դեամբք յանձին կալաւ կատարել՝ յորժամ ելեալ
 ՚ի լեառն հանէր զգիշերն ՚ի գլուխ յաղօթս նոյ ,
 առ ՚ի մեր վարդապետութիւն զայն առնելով : Վր
 թուի ինձ ՚ի սմին միաշաբաթոջ զայն կատարել . քան
 զի յաղօթեն ոչ ասաց թէ եդ ծունր , կամ երկրպա
 գութիւն , որպէս ՚ի մատնութեան գիշերին գրեալ
 է , թէ սակաւիկ մի յառաջ մատուցեալ յաշակեր

տացն 'ի ձիթեանեաց լերինն, եղ ծուներ, կայր յա-
ղօթս. և անդ յետ աղօթիցն, և զհանգստեան ժա-
մանակն հրամայէ, յասելն՝ եթէ «Վնջեցէք այսու-
հետե և հանգերուք»։ Իսկ այժմ յանձային գիշերիս
ոչ գտանեմք այսպիսի ինչ ասացեալ, այլ եթէ «Հա-
նէր զգիշերն 'ի գլուխ յաղօթան ւայ»։

Իայց ես ոչ փոքր ինչ վարկանիմ վկայութի առ-
նուլ ասացելոցս 'ի մէնջ. քանզի երուսաղէմացիքն
տակաւին մինչև ցայսօր զօր միաշաբաթին պայծա-
ռացուցանեն գիշերապաշտութի իբրև Յակովբայ
հրամայելով նոցա, յառաջին իւրեանց պատրիարդէն.
և ես իմոցս զնոյն հրամայեցի՝ նորին հրամանացն
հետեւել, և առաքելական կանոնացն հնազանդել 'ի
հաճոյութի կամացն ւայ։

X Վսկ առաւօտին աղօթքն ոչ ըստ այլոց խորհր- X
դեանն կարգեալ են. քանզի զկնի հարցինն Սեծա- 7/10 29
ցուցէ ասէն։ Ս ասն զի հարկաւոր համարիմ այնմ
որ զյարութինն Վսի պատմէ, ընդ նմին և զծնունդն
յիշել, զգերեզմանն. զի թէ չէր ծնեալ և թաղէր
իսկ ոչ, և եթէ ոչ էր թաղեալ և յառնել անհնար
էր։ Եւ արդ զկոյսն յիշելով զթաղումն հաստա-
տեաց, և զգերեզմանն յիշելով զյարութին հաւատար-
մացուցանէ։ Վսնզի մինչ չև ևս զաւետարանն կար-
դացեալ, դեռ ևս 'ի թաղման վարկանելով զտէրն,
արտաքուստ 'ի ներքս 'ի գերեզմանն աղաղակելով
ողբերգագին ձայնիւ, թէ «Վրի տէր, օգնեա՛ մեզ, և
փրկեա՛ զմեզ վասն անուանդ քո, զի խոնարհ եղէն մինչ
'ի հող անձինք մեր, և յերկիր կցեցան մէջք մեր»։
Եւ լեն աւետեաց պատասխանի 'ի մարգարէէն,
եթէ «(Ը)պգաւորեսցէ տէր յաւիտեան ւծ քո Սլու-
ոյն, ազգէ մինչև յազգս», և եթէ «(Պ)ասէ ճշմարտու-
թի յաւիտեան, և առնէ իրաւունս զրկելոցս. քանայ
զայս կուրաց, և կանգնէ զմեղօք գլորեալն տէր»։

Եւ յաւետարանին յարուցեալ 'ի մեռելոց, կա-
տարէ զխոստմունս մարգարէին. և անդէն աւետա-
րանական բանիցն ընդդէմ բերեն, թէ «Վ գիշերի
համբարձէք զձեռս ձեր 'ի սրբուի և օրհնեցէք զտէր »
որ լուաւ աղօթից մերոց, և յարուցեալ 'ի մեռելոց
փրկեաց զմեզ, թագաւորելով համաշխարհական 'ի

1) իսկ մարգարէի մարգարէական խոստումն
ոչ միայն այլայլ չէր (այդ ժամանակ 1722 թվականի միջոցա-
րէս 4857)

վերայ ամենայն տիեզերաց : Իսկ գիշեր ոչ եթէ զժաւ մանակն ասէ , այլ զՏրէական անհաւատութիւն առակէ , ըստ Ասայեայ պանծալի մարգարէութեն , եթէ « Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւօտ առնել առ քեզ , անծ » : Աւ ապա այլ աւուրցն 'ի կարգն ելանեն , և զինի Փառս 'ի բարձանցն՝ Աղիցի ասեն , զոր կարգեալ է տեառն Ազրի Հայոց Աթողիկոսի :

Ար նկարագրի խորհուրդ իմաստիցն աշակերտացն տեառն , որ յետ յարութե տեառն՝ տեսին յարուցեալ 'ի մեռելոց , և ուրախութեամբ հանդիպէին 'ի նաւարկութե իւրեանց 'ի տիբերական ծովուն . որպէս և գրեալ է 'ի պատմութե աւետարանին , և 'ի պրակս Առաքելոցն . Այս է պատճառք աւուր մեծի միաշաբաթուն :

Եւ եթէ զինչ խորհուրդ ունի երրորդ ժամուն աղօթքն յաւուր միաշաբաթին :

Ար Գ անմ յառաջագոյն ասացեալքն յաղագս Վճօի չարչարանացն և յարուէն և մերոյ փրկուէն , զոր յայլ 'ի ժամն աղօթիցն ըստ կարի մերում ցուցաք փոքր 'ի շատէ . իսկ առաջի բռնարկեալս 'ի վեր է քան զմեր կարողութիւն , յաղագս տգիտութե և խոշոր բանիս , և 'ի բաց թողուլ՝ վարկանիմ անհաւատ հեղգուին :

Աստանօր մտահանալով 'ի շնորհս Հոգւոյն սրբոյ , աղօթիւք ձերովք բուռն հարցուք զբանէն գիտութե , սուր և սուրբ տեսեամբ . և լինիցի այս ո՞րպէս , եթէ ոչ աղօթիւք ձերովք տացին բան 'ի միտս մեր , տեղակացեալ առաջնորդութե Հոգւոյն զաղօթից խնդիրսն : Արդ նախկին՝ թէ զինչ խորհուրդ ունի 'ի յերրորդ ժամուն ժողովել 'ի գաւիթ եկեղեցւոյն . թուի եթէ որք ցրուեալքն էսք յօտարէն , զանդրէն զգարձումն նշանակէ 'ի ձեռն երկնաւոր հովուապետին : Աւ ապա սկիզբն պաշտմանն . « Տէր Թագաւորեաց վայելութիւն զգեցաւ » , միաւորեալք ընդ մերում Թագաւորին , որ 'ի կուսէն մարմին զգեցան , և զմեզ զարթոյց յօրհնութիւն անմարմնոցն . ուստի հրեշտակագունդ խառնուածով՝ տուն առ տուն երգաւեալ ընդ վերին զօրացն միաւորին : Այս օրոյ երեք

կին սրբասացու թիւն ընդ վերնոցն միաբանեալ որ խա-
 շեցաւն վասն մեր 'ի ժամուս յայսմիկ 'ի պատարագ
 Տօր ընդունելի . ընդ որում և մեր մատչումք բանաւոր
 պատարագ Տօրն երկնաւորի : Մտանօր հրաշագանս
 վերաբերի խորհուրդս և աւանդուիս յորունց ծած-
 կեալս :

Եւ Սակ համբարձումն սբջ աւետարանին , յորոյ վերայ
 զանձորդին հողոյ ահամբ տեսանեմք նստեալ , իբրու
 'ի վերայ աթուոյ բարձու և վերացելոյ ըստ Ասայեայ
 տեսուէն , և բարձր բարբառ արձակեալ 'ի վեր հայե-
 լով ուղղուք , որ կոչեաց երեքկին սրբասացու թիւն 'ի մի
 լոյս կենդանի , ոչ ևս 'ի խոնարհ գթել ըստ որումն
 անկաւն , և ընկեց զԱղամ : Մտանօր փարումն Տօ-
 դոյն սրբոյ օրինակաւ խնկոցն 'ի Տօրէ բուրեալ , զա-
 մենեսեան 'ի վեր առնլովն ուստի անկանն . սակս որոյ
 համարձակու թիւն առեալ փարին զարքայական սեղա-
 նովն , բուրել զանուշահոտ խոստովանու թիւն սրբասա-
 ցու թեանն ընդ սերովբէսն յաղագս մեր խաչեցե-
 լոյն անմահի : Աւստի հրացեալ անձային կայծա-
 կամբքն , կոչեցեալք յորդեգրու թիւն երկնային Տօրն ,
 երգեն օրհնու թիւն 'ի Արոմն , և նոր աղօթս 'ի Ա-
 բուսաղէմ . ըստ որում համաձայնեալ Ասայեայ ազգ-
 արարող բարբառովն ընու անուշահոտ գիտու թիւն
 զտիեզերս . աւետաւորէ զյայտնու թիւն Արդոյն այ 'ի
 կուսէն ասելովն . « Աթէ ահա կոյս յղասցի և ծնցի
 որդի , և կոչեսցի անուն նորա Ամանուէլ » . և 'ի
 վերայ բերեալ , եթէ « Աս զհիւանդու թիւս մեր
 բառնայ » . և յայս միտս նայեցեալ եկեղեցւոյ ըն-
 թեւունն զԱսայի : Աւստի մարգարէական աւետեօքն
 զօրացեալ մանգունք եկեղեցւոյ՝ երգ նոր երգեն ,
 միաիդի անուանելով , որ ըստ յունարէն բարբառովն
 թարգմանի , այս ինքն է՝ օրհնու թիւնս երգել : Աւ-
 այսպէս ընդ մարգարէսն զմարգարէականն հնչել , և
 ընդ առաքեալսն զառաքելականն ընթեւնլով կերա-
 կրին իբրև յերկնից իջեալ հացիւ : Այս երգք աշ-
 տիճանաց ընթերցեալ յեկեղեցւոյ՝ գրգէ զբոլոր
 լսօցն 'ի զգուշու թիւն ունկնադրու թիւն : Սակ ալելուս
 նշանակեաց պատրաստ գտանել առ 'ի վերուստ ազ-
 դեցեալն ձայնին ահարկու և հիացուցանող անշարժ

142

դիտել ընդ արևելս . և լինի այս էր սակս : Աման զի ոչ պատգամսու որ բարբառ , և ոչ հրեշտակք , այլ ինքն տէր՝ ասելով եթէ « Այլի՛ի հօրէ և եկի յաշխարհս , » վասն այնորիկ անշունչ լուծիք կան ՚ի սպասու բանից տէրունականացն :

Այլ յետ կատարման սուրբ աւետարանին , բարձր ձայնիւ խոստովանին զսուրբ զհաւատն , որ յերանելի սուրբ հարցն՝ Արկիայ տուաւ եկեղեցւոյ , ամենեւին ՚ի բաց վանել զարուի բանսարկուին , և զբոլոր զտիեզերս հնազանդեցուցանել ընդ առաքելական քարոզութիւնն՝ ՚ի Վրիստոս Յիսուս ՚ի տէրն մեր , որում փառք յաւիտեանս . ամէն :

ՀԱՏՈՒՆԾՅՈՒՆ ԲՆՆԵՐ

Յ Ո Վ, Հ Ա Ն Ն Ո Ւ

ԻՄՄՈՏԵՍԻՐԻ

Ի ՀԱՒԱՔՄԱՆՑ ՅԱՂԱԳՍ ԿԱՐԳԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ի ԳԻՐՍ ԿԱՆՈՆԱՑ

Յ Ո Ն Ա Ն Ն Ո Ւ

ԻՄՄԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՍԱԿՍ ԳԻՂԵՐԱՅԻՆ ԺԱՄՈՒ

Ք ԳՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ Ժամահարին զգաբրիւնն
փողոյն ունի զօրինակ . և դիմելն 'ի տեղի
աղօթիցն՝ զհաւաքումն ահեղատենին , զի զարթու-
ցեալք 'ի Թմրութի քնոյ՝ օրինակէ զարդարսն առա-
ջինս յստային ազգմանէ 'ի միտսն զարթուցեալ 'ի
մարմնականացն հեշտութի անկողնոց , և զհետ կա-
մացն նոյ 'ի կիրս կացեալ առաքինութեանց : Ա, և
զազգումն փողոցն 'ի Սինայ , և զազգումն հողոյն 'ի
մարգարէան նշանակէ , ոյք որպէս բարձրաբարբառ
փողով 'ի վերայ լերինն բարձու կացեալ աւետիս
նօթալին Սիոնի : Աշանակէ և զառաքեալսն և զա-
ւետարանիւնն՝ որք փողք քաջահնչողք եղեն ժամա-
տուք տիեզերաց , և զհանդերձեալսն ևս զեկուցանէ
վասն հասարակաց յարութի յաւիտենից ննջեցելոց .
և զսմ 'ի գիշերի ուսաք լինել : Առաջին՝ զի գիշեր էր
անգիտուէ , և երկրորդն խաւար եգիպտական ախ-
տակրութեան . իսկ երրորդս՝ որպէս 'ի գիշերի եղև
տէրունական յարութի , սապէս մինչ անզգացեալք
'ի մեղսն էաք , 'ի մէջ գիշերի կենդանացաք կենա-
րարին մերոյ յարութիւն :

* ԲՊ ԵՕԹՆ գուբղայիւք կարգեալ է կանոն ըստ
 ԵՕԹՆ դարու կենցաղոյս, և ԵՕԹՆ անգամ յաւուրն
 օրհնի անժ, և ԵՕԹՆ անգամ շուրջ գալն զՆրիբովիւ,
 և յետ վեցիցն կատարելոյ, յԵՕԹՆերորդին հնչեաց
 զփողն և ուժգին աղաղակել ըստ հրամանին (Յե-
 սուայ՝ ՚ի կործանումն Նրիբովի . ըստ այսմ օրինակի
 և մեք վեցիւք գուբղայիւք շրջապատեմք զմեքենայ-
 իւքն սատանայի, ըստ հրամանի մերոյն զօրավարի
 (Յսի, և ԵՕԹՆ գոչեմք գուբղայս բարձրահնչուն
 բարբառով զկանոնգլուխսն ՚ի բեկումն զօրուէ բան-
 սարկուին : Նա ապա զուԹերորդ ՚ի խորհուրդ ուԹե-
 րորդին՝ զոր յայլոց մարգարեիցն է կարգեալ, հան
 դերձ օրհնուքք ամենատեառն մատուցանեմք, զհան
 դերձելոյն բերելով զօրինակ, յորժամ ընդ հրեշտակս
 պարեմք անլուելի ձայնիւ : Օ կնի որոյ մաղթանք առ
 երկնաւոր Թագաւորն՝ սրբոյն բարեխօսուք զերժա-
 նիլ յորոգայթից չարին, և յաւիտենից տանջանացն,
 և նոցին մասին արժանաւորիլ : Բսկ յարուէ ան և ՚ի
 տօնս անուանիս զալելուայն երգել՝ նշանակել զմիայն
 օրհնութե պարապին ընդ հրեշտակս, և անկարօտ
 գոլ բարեխօսի :

* ԲՍԿ յերեկոյին միայարուԹե աղօթելն գոհուի
 է . վասն զի տիւն կատարելով ժամօքն լցեալ ըստ
 ժամուց, նա և պաճարիցն՝ հասեալ ՚ի խոնարհ լու-
 սոյն մեծի՝ աւելի փոյթ ունին ՚ի լուԹի յորովայ-
 նին յաղազս պակասութե գիշերոյն . վայ զխափան
 գիշերոյն զմտաւ ածեալ՝ աղօթէ եկեղեցին ըստ մար

գարեին ասելով. «Այս առ ան կարդացի, և լուաւ,»¹ մի ժամէ՛ ասէ, կարդացի, և յերեսին լուաւ ինձ, յերեկոյս, յայսմ աշխարհի, զի կարձեալ է օրն. ՚ի վաղորդեան, ՚ի յարուէ. ՚ի հասարակ աւուրս, յորժամ դատաստան դնի անստուեր լուսով Արրորդութեան, և սաստկանայ տասն յանցաւորաց. զորոյ օրինակն աստ կարգեցին աղօթք ՚ի դէպ ՚ի սկիզբն աւուրն, և ՚ի ճաշքն զպատարագն, և ՚ի հասարակն երթայ, երբ օրինօք լինի. և ՚ի կատարմանն հայցել բարիս, և ապա դոհանալ զանցելոցն: Իսկ մերոցս մտաց կերակուր լրութի է իմանալի առաքինու թք, զոր կատարեմք աղօթիւք ՚ի սկսման աւուրն, ՚ի մէջօրէի, և ըստ երեկոյս յերիս հատածս կենաց մերոց, ըստ շրջաբերութե ժամանակաց մերոց:

Օ կնի համառօտ սկսմանս և ութսներորդ հինգերորդ սաղմոսն կանոնեալ է, Այնարհեցն՝ զունկն քո. և է սաղմոս այս խորհրդաբար: Արդէս կնոջն յանցաւորի ծնունդ գոլով բնութիւնս ՚ի թիւնաւոր օձէն խածմանէ, աղօթել աղաչեմք զնութես մեր կազմին: Յաւուր նեղութե կարդացի, և մեծ եղև ողորմութի քո. անօրէնք յարեան ՚ի վերայ իմ՝ դեք. և կեցն՝ զորդի աղախնոյ քո զԱւայի, և արա՛ առ մեզ նշանս բարի, և զգրոյմն նշանի քո. զոր տեսցէ ատելին չար, և պատկառեալ ՚ի զօրուէ անպարտելոյ, զամօթն յաւիտենից զգեցցի. իսկ ես օգնեալ ՚ի քէն, ար, մի թարեցայց յաւիտեան:

Իսկ հարիւր և երեսուն և ինն սաղմոսն ՚ի նախա հօրն ՚ի դէմն աղօթէ. Բարեցն՝ զիս ար. և զբազում վտանգից արարեալ յիշատակ: Ալ հարիւր քառասուն սաղմոս. Տր կարդացի առ քեզ. և հայցէ պատարագ երեկոյին զհամբարձումն ձեռացն լինել, և խունկ ընդունելի զաղօթսն. յիշել զհամբառնալ ձեռացն ան՝ ՚ի հօրէ ինդրել զթողուի խաչահանուացն, զոր սարտիմք առնել և մեք. ՚ի դնել պահապան բերանոյ, և դուռն ամուր շրթանց, և ոչ խոտորիլ սրտիւ ՚ի բանս չարս: Ալ ապա հարիւր քառասուն և մի սաղմոսն: Չայնիւ իմով ես առ ար կարդացի. և հեղումն առաջի ան զաղօթս, ՚ի նուաղել հողւոյն սարգեաց, յերեւելի և յաներևոյթ թշնամեաց կեցն. հան ՚ի բանտէ

զանձն իմ, զհողիս 'ի չարեաց, և սպասել արդարոցն
հատուցման. երիւք սաղմոսիւք հայցէ յերից միուէցն
զփրկիւն :

ՆՈՐԻՆ ՅՈՒՏԱՆՆՈՒ

ԵՒ ապա ըստ հնոյն նուիրելոյ չորք դորակից
գինոյ, մեզ պատկանի վկայիցն խոստովանական հա-
մարձակութի, որք զարիւն անձանց նուիրեցին. որոյ
հանգէտ մեսեդին կայ առաջի խաչին, և ուղղեալ
աղօթք՝ խնկոցն նման, որով զուարճանայ եկեղեցի.
զի թէ բանական նամ պատարագ ասի 'ի Պաւղոսէ,
ապա 'ի սաղմոսաց ոմն նաչի, ոմն իւղ, ոմն գինի, ոմն
խունկ գեղեցիկ, որպէս խնկարկու հաշտարարն, և
սաղմոսն ցուցանէ զհամբարձումն ձեռաց պատա-
րագ. և ժողովեալ զիրին միտս քահանայն յինքն, միջ
նորդ նայ և մարդկան 'ի մէջ անցեալ՝ զամենեցուն ա-
ղօթ ընծայ մատուցանէ նայ :

ՆՈՐԻՆ ՅՈՒՏԱՆՆՈՒ

ՕՒՅԵՏ որոյ և խորհրդաբար կարգեալ է երից
սրբասացութեցն երգ, ըստ այնմ տեսլեան մարգա-
րէին, և մեկնութե աւետարանչին. զի զփառս խա-
չին ետես Նսայի, և խօսեցաւ վասն նորա. զնոյն և
հայրականն յայտնեաց բարբառ. «Փառաւոր արարի,
և դարձեալ փառաւոր արարից», և իւր ինքեան յա-
ղագս իւր վկայէ ասելն «Նյժմ փառաւորեցաւ որդի
մարդոյ», Նայ ոչ վայրապար մեք 'ի կիր առնումք զխա-
չեցարն 'ի գլուխ սրբասացուէ. և քանզի նք է Արդի և
հօր և անմահ, և կամօք հօր և հաճուք հոգւոյն եկն
նա 'ի չարչարանս խաչին. և նովաւ իսկ ծանեաք
զհայր և զհողին: Նւ մի պախարակեսցեն այլապէս

խորհեցողքն զերից սրբասացուէ երգ . որք և ամօթ
ևս վարկանին զփրկուէ մերոյ անօթ . այլ մեզ յայլ ինչ
մի լիցի պարծել ըստ Մուաբելոյ , բայց միայն 'ի խաչոն
մերոյ Յօի Վօի . և մեզ առկայասցի այս , զի ոչ ժամ
իսկ է . այլ այսքան , զի ծանիցուք զսա հրեղէն պա-
րիսպ եկեղեցւոյ , և շուրջ արկեալ է 'ի գլխաւորա-
կան աղօթս առաւօտի , և խորհրդական ժամուն եր-
րորդի , և երեկոյի , երիցս անգամ յաւուրն զնոյն ե-
ռակի կրկնելով :

Եւ զի զխաչին երախտիքն թանեաք , ընդ նմին և
զմայրն լուսոյ յիշատակեմք , և աղերսեմք 'ի բարե-
խօսուածիւն առ այն՝ որ հաճեցաւն բնակիլ յորո-
վայնի նորա , և խաչիւն իւրով սրբով փրկել զմեզ :
Եւ այսպէս փոխան օրինաւոր գառանցն առաւօտոյ
և երեկոյի մատուցելոց՝ յեկեղեցւոյ աստի մատու-
ցանի խոստովանութի սրբոյ անուան նորա 'ի պտղոյ
շրթանց , և անբիծ վարուց ուղղութի :

Համբարձի . զի պահպանիցիմք տէրունական աջովն
այ , ուստի և ակն ունիմք զօգնուի ընդունել յարարու-
ղէն յերկնի և յերկրի , և զի յարեու փորձուէցն մի
խորշակահար լիցիմք , այլ պահելով զմեզ՝ 'ի մեղա-
նաց ապրիցիմք , և յամ յորոգայթից հոգւով և մար-
մնով : Տր պահեսցէ զմուտ քո ծննդեամբ յաշխարհ ,
և զել քո մահուամբ . յայսմ հետէ մինչև յաւիտեան ,
յաստեացս մինչև հանդերձեալ յաւիտեանն :

ՆՈՐԻՆ ՅՈՋԱՆՆՈՒ ՕՁՆԵՑԻՈՅՆ

Եւ ապա սաղմոսողքն հասարակ մաղթեն ընդ
հովանեալ բարձրելոյն լինել , և յերկինս հանգրս-
տեան արժանաւորել , և աստէն յորսողէն փրկել
յորոգայթից զինու ճշմարիտ պահպանութե , և զի
թագնաբար ընդ խաւար շրջի որոգայթադիրն , զօրացո՛
զընթացս ոտից մերոց կոխել զգլխաւորական չարուի
չարասիրին : Այլ և յայսմ գիշերի առ քեզ համ-
բառնամք զմտաւորական աչս իբր ծառայ առ տր , զի

ի ծփական տառապանաց զերծուցես զմեզ, և ընդունիցիս զոգիս մեր անխարդախ կանխել առ քեզ ՚ի մէջ գիշերոյ և առաւօտի զկամաւորն մատուցանել քեզ պատարագ բանաւոր: Աւ քարոզն միաբան խընդրել զայսոսիկ յորդորէ: Ասկ քահանայն միջնորդէ աղօթիւք առ կենացն անմահից յոյսն ՎՆ, կատարել ՚ի բարի զաղօթն բարեխօսուք սրբոյ անձաճնին, և հաճոյական վկայիցն:

Աւ ժողովուրդն զքահանայն տր անուանելով ազաէ յիշել յաղօթն զպաշտօնեայն ըստ հոգւոյ, և մարմնաւոր զճնօզն, և զայն ևս մի ըստ միջէ: Ասկ նա համառօտելով ասէ, Աիշեա՛ զանձ հաւատացեալս ՚ի քեզ, և փրկեա՛ յիւրաքանչիւր վտանգից, և ՚ի փորձուէց, զի յամենեցունց արժանաւորապէս փառաւորի ամենասուրբ Արրորդունն, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն:

ՆՈՐԻՆ ՏԵՒՈՒՆ

Յ Ո Վ, Ն Ա Ն Ն Ո Ւ

ԻՄԸՍՏԸՍԻՐԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԱՆՆ՝

Ի ՈՒՍԱՇԱՒԻՂ, Ճանապարհ առ անձ հնազան-
դութիւն ընդհանուր հաւատացելոց Վճնի
կազմեցին սուրբ հարքն զկանոնական բանից դիտա-
ւորութիւն. զի որք յերկնային հրաւիրեալ են ՚ի բնա-
կութի մարդկան տարակարծ խոհականութիւն՝ նո-
վաւ ընթացեալք՝ ՚ի նպատակն հասցեն բարեգոր-
ծութե, և յանդիմանեալ խոշտանկեսցեն զինքնա-
կամուրք գնացեալն կամեցողքն: Աւ վասն զի ոմանք
առ ոմանս և ոչ ամենեքին առ ամենեսեան սորա սեր-
մանեալք, կամեցայ զբովանդակ զառ ՚ի նոցանէն կա-
նոնական սահմանեալ բան ՚ի միում տեղւոջ գեղեց-
կագործ մատենիւ ՚ի հայրապետանոցի աստ արձա-
նացուցանել: Աւրանօր և զիս անձային հոգին վե-
րակարգեաց յաթու սրբոյն Վրիգորի ՚ի կաթուղի-
կոսուի աշխարհիս հայոց, Յովհաննէս նուաստագոյն
յիմաստասիրականաց խմբից, և ՚ի բոլորից մեկին
մնացեալ ըստ մարմնոյ յազգականաց:

Աւ ընկալեալ զայս ջան՝ նախկին, վասն հոգեկա-

1 Ձ յիշատակարանս զայս յա-
ւելու զհետ հին և հարազատ կա-
նոնաց նրց հարքն և ժողովոց, զորս

սա ինքն հայրապետս ՚ի մի գիրս
հաւաքեալ աւանդեաց յեանոց:

նաց իմոց զարմին, զի ըստ Հրամայողական անուանն առ ընթեր կացցեն և Հրամանացն դումարուիք. և թէ պարտ է սպասաւորաց բանին անձախօսունակ հարցն բանիւք կնքել բանիս: Արկրորդ զի զուսումնասիրաց անձանց իմով աշխատուի սիրով կամեցայ հանգուցալ նել զբազմախոյզ խնդիրս: Վանզի գրեցաք ՚ի սմա ոչ միայն զկանոնական սահմանեալն նոցա շարակարգու թիս, այլ և զժամանակն և զպատճառն ՚ի սոյն յայս ՚ի ներքս ածեալ յաւելաք, ընդ նմին և զգլուխս անցնիւրոց համառօտեալ բանիւք ՚ի սկզբան անդ նախա կարգեցաք, զի անաշխատաբար անդուստ զբանն յիւրում տեղուոյն գտցէ խնդրոզն: Յազագս որոյ անմոռացաբար հայցեմ ընդունել ՚ի ձէնջ զյիշողուէն փոխարէնս. քանզի է այս գանձ՝ ոչ զոր ցեց և ուտիճ ապականէ, այլ որ ընդ կնքեան յերկնայինն ՚ի վեր տա նի գանձ զտնանկ ստացողին զսիրտ, յորմէ ապա ոչ է պարտ թափուր թողուլ՝ որում և հաւատաց զսա զսրբաբանս. զի մի զրկեալք ՚ի սմանէ՝ զրկեսցին յայ կամ անարգ լինել ՚ի Վճնէ, յանարգաց ուրուք ձեռս արկանելով զսա:

Այլ այն որ պարզւեաց ինձ ՚ի վերայ երկրի տէրուի ընդ ամենազօր իւրոյ տէրուիքն, որոյ բարեգթութիւն և ՚ի հանդերձեալսն ՚ի նոյն վստահանամ վայելել ՚ի փառս, նա տացէ ձեզ միշտ ծարաւաբար մերձենալով ճաշակել ՚ի հոգեկանս այս աղբիւրէ, յարաբաց ունելով զբերան մտաց առ ՚ի ընուլ սովաւ զորովայն ներքին մարդոյն. աճել զաճումն նոյ, և հաւասարել չափոյ հասակի կատարմանն Վճնի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՂԸՌԻՔ ԿՐԿԻՆ ՅԵԿԵՂԵՅԻ

ԵՐԿՐԱՅԱԿԱՆՔ

Ծ Ա Ն Ո Ւ Յ Ո Ւ Մ Ն

Օպետսիկ կրկին ճառս 'ի միում ուրեք 'ի հնագիւր մատենից գտաք
առանց անուան մատենագրի . այլ փոքր բանիցն և դարձուածք, ոչ
օտաբք 'ի բանից Յովհաննու խմատատարիս , նորին գոլ հաւանեցուցին
մեզ . և ահա իրբև երկրայականս յաւելաք զկնի այլոց մատենագրու-
թեանց նորին հայրապետի , մինչև ժամանակն բազմիմաստ ստուգա-
գոյնս ինչ ուսուցէ :

«**Ե**ՆՈՂՈՎԷ անժային Վրահանայապետն 'ի տեղին նուիրեալ զդասս կղերց և պաշտօնէից», ի Ստ որում և երկնաւորն քահանայապետ զառաջին երիցունսն 'ի զլուխ լերինն թարօրական, զկազմիչ վկայութեանն խորանի զմեծն Սովսէս, և զսեղանակազմն Հեղիաս զնախանձայոյզ փառացն այ 'ի մարգարէից անտի . իսկ զվէմն անուանեալ Հաւատոյ, և զորդիան որոտման 'ի մերձաւոր ականատեսացն իւրոց : Արոց փոխանակ ճառեցելոյ 'ի նոցանէ տաղաւարացն՝ զամսեղէն և լուսերանգ կամարն երկնի ցուցանէր . որպէս զի յերկուց և յերից վկայից հաստատեսցի խորհուրդն եկեղեցւոյ, զոր 'ի վերայ նոցունց իսկ շինել հանդերձեալ էր զհամագումար կաթողիկէսք, ըստ առաքելոյ՝ զի ասէ, «**Շ**ինեալք 'ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից » :

«**Վ**առեալ քարինս երկոտասան անտաշս», ի Ստ որում և **Յ**եսու նաւեան 'ի միջոյ **Յ**որդանանու 'ի վկայութի անցից ժողովրդեանն ցամաքաւ ընդ **Յ**որդանան : Վմանապէս և տէր մեր զերկոտասան աշակերտսն 'ի հոսանուտ վայրէ կենցաղոյս առեալ 'ի վկայութիւն խորհրդական անցիցն հեթանոսաց ընդ ջուր մկրտութեալ աւազանին . որոց և ասաց, «**Վ**նացէք և մկրտեցէք յանուն **Տ**օր և **Ա**րդւոյ և **Տ**ողւոյն սրբոյ » :

Իսկ սաղմոսէն 'ի սոյն խորհուրդ նպաստաւորի, «**Ս**եծ է տէր և օրհնեալ է յոյժ » վասն սկսման մեծախորհրդութեան : «**Վ**րադար այ և լեառն սուրբ նորա » . այս ինքն, հանգոյն երկնի բարձրագոյնս այս խորհուրդ . զի «**Տ**աստարմատ ցնծացէ ցնծութիւն ամենայն երկիր » ըստ երկնայնոցն խրատութեան 'ի լեռնէ **Ս**իօնի մինչև 'ի կողմանս հիւսիւսոյ քաղաք

լինել թագաւորի մեծի, և տաճար նոյ կենդանւոյ :
Օրոր որպէս լուաք 'ի մարգարէիցն, սոյնպէս և տե-
սաք, զի անձ խորհրդական վիմօք հիմնեցոյց զսա :

Եւ միւսն ևս սաղմոս՝ « Սիրելի յարկ նոն զօրուէց »
անուանէ, և փափաքելի բնակուածի՝ որոց « Սիրա և
մարմին ցնծասցեն առ անձ կենդանի » : Սինչ զի ե-
րանելի լինել բնակելոյ արժանաւորացն. և որ 'ի սոյն
խեղ յարմարի՝ « Հաճեցար տէր ընդ երկիր քո » զոր
նուիրեցաքս տեղի բնակուածէ . յորում դարձուացես
զգերուածի մեր՝ որ 'ի բանսարկուէն, և թողցես 'ի
սմա զանօրէնուածի ժողովրդեան քո, և ծածկեսցես
մկրտուածէն ջրով զմեզս սոցա : Եւ դարձեալ կեցու-
ցես զմեզ կրկնապատիկ նորոգմամբ, զի ժողովուրդ-
քո լեալ ուրախասացուք 'ի քեզ յաւերժապէս :

Եւ և զհիմունս նորա բացածանուցանէ զկնի սորին
սաղմոս, « Եւ առն սբ նորա » զոր 'ի Սինա հիմնա-
ցեալ արմատացոյց 'ի միտսն Սոլեստի . բայց « Սիրեաց
զգորունս Սիոնի », ուստի և ետ զփրկուի նորոյս Եւ
բայելի, « Բան զառաջին յարկսն Յակոբայ », զխո-
րանն և զտաճարն, զորմէ և « Փառաւորեալն խօսե-
ցաւ », վասն սորա հոգեկիր մարգարէիւքն՝ քաղաք
լինել կենդանւոյն նոյ :

Եւ զկնի սաղմոսացս քարոզէ արկաւագնս . Եւ ևս
խաղաղուածեան, Խնդրեսցուք հաւատով, յՅողել
զգործս ձեռաց մերոց 'ի հաճոյս իւրոց կամաց : Եւ
երիս ասել Տէր ողորմեա՛, խնդրուածք են խորհրդ-
ականք, զի սկզբմամբ և միջոցաւ և աւարտմամբ
ողորմուածի նորա մնացէ առ մեզ :

« Եւ ապա հաստատեն վէմ մի 'ի մէջ բեմին », յօ-
րինակ հոգեւոր վիմին, որ հատաւ 'ի սբ լեռնէ ան-
տի, և ելից ինքեամբ զբոլորեօին :

« Իսկ զերկոտասան քարինան առեալս՝ նախ լուսնան
ջրով, և ապա գինւով » : Եւ կարագրեն սոքա զերկոտա-
սան առաքեալսն, զորոց լուաց անքն զոտան 'ի վերնա-
տանն, և ապա գինեաւ անապականաւ զմայլեցոյց, 'ի
յիշատակ ջրոյն և արեանն՝ զոր բղխեաց 'ի կողից իւ-
րոց : Իսկ յետ յորունն ասաց նոցա մկրտիլ 'ի հուր և
'ի հոգին սբ, և մկրտել զհեթանոսս յանուն սոյն Եւր-
բորդուէն խորհրդական ջրով աւազանին : Իսկ դնելն

զքարինան 'ի չորս անկիւնս եկեղեցւոյն՝ նշանակէ զնոցին ընթացս 'ի չորս անկիւնս աշխարհի, և պատշաճիլ հաստատութիւն 'ի հիմն տաճարի նոյ, որ եմք մեք՝ 'ի նոսա խարսխեալ, և նորա 'ի գլուխն ՎՊ:

Եւ ուխտն առաջի երթայ զպատերօք և խնկովք՝ լուսաւոր իմաստիցն խորհրդովք, և անուշաբուրիչ վարուք և աղօթիւք:

Եւ զինի այսորիկ ընթեռնուին եպիսկոպոսին զաղօթսն՝ զբոլոր ուխտին առեալ զաղօթս նուիրէ առաջի նոյ. և ապա հրամայէ առնուլ զգործի բրեւոյն, և զչափ որքանուէ շինուածոյն, և ծրագրէ զտեղին, ըստ տեսլեանն Ազեկիէլի վասն տաճարին, և սրբոյն Վրիգորի արուեստականութեան վկայարանացն սրբոց, առ 'ի զեկուցումն՝ անչափն նոյ առնել իւր յարկ և սրբարան զչափաւորեալս բնութիւն՝ մշտածաւալն և անվայրափակն բնութիւն:

Իսկ օժանելն զքարինան անձայնոյն մեռոնաւ՝ վերակոչմամբ խորհրդական Արրորդութեն, քանզի օժանն նորա 'ի Սիոն հոգւոյն նոյ, ըստ նոն՝ թէ «Վուք մկրտիցիք 'ի հոգին նոյ»։ Եւ երիցս ամէն ասելն՝ զաւենայն զմերս ամենակալին նոյ խոստանալն է, այնմիկ որ ամենայն է յամենայնի։ Իսկ սաղմոսելն կցրդիւ՝ «Օ գործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա», ըստ շինուածոյն գործոյ և զամենայն գործս ուղղութեան ըստ կամացն նոյ յաջողել աղօթէ:

Իսկ ընթերցուածքն շարամանեալ խորհրդովք համաձայնին նախակարգութեցս։ Եւ յսպէս և Տէր լոյսն սաղմոս, և աւետարանն սովիմբք խորհրդածին։ Եւ քարոզն Սասն 'ի վերուստ, և աղօթքն, զխաղաղութիւն նոյ քարոզէ, և աղօթել ուսուցանէ։ Եւ դարձեալ քարոզէ սարկաւազն, ինդրեսցուք հաւատով. և եպիսկոպոսն օրհնուի և փառս համառօտէ հօր և Որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից։ Սասն զի օժանդակութիւն նոյ և օրհնելութեն զգուշուի մատչելի է 'ի սկիզբն անձանդն գործոյ:

«Եւ նոյն հետայն առնու զբրին եպիսկոպոսն, և նախ ինքն հարկանէ զնուիրեալն երկիր. և ապա տայ ցարուեստաւորսն»։ Սասն զի տէր ինքնին ձեռն 'ի

գործ արկ բրեւ և խլել 'ի բնութենէ աստի զփուշս խոցոտիչս, մալեալ և կակղեալ չարչարանօք խաչին, և սերմանել 'ի մեզ զբանն հաւատոյ և նմանօրէն կրօնիցն խաչակցութե:] Իսկ երիցս հարկանելն՝ նշանակէ յերիս հատածս ժամանակաց տալաւորել զխորհուրդն եկեղեցւոյ, խորանաւն վկայութե, և տաւառաւն Սաղոմոնի, և միւսանգամ նորոգմամբն Օօրաբաբելի: Իսկ զի չորս երիս անգամ 'ի կողմանան չորեսին, որ յերկոտասանս բովանդակին թիւս, ըստ քարանցն թուոյ՝ 'ի խորհուրդ երկոտասանիցն Մաքելոց՝ և գլխաւոր անգամնոց մարդոյ. և զի գերակատար արուեստիւ սա քան զայլն ցուցանի թիւս, կէս ունելով զվեցեակն, և չորս զերիսն, և երեք զչորսն, և մի զերկոտասանն, յորում թուի՝ լիանայ լուսինն, և կատարին օրէնքն 'ի Վճի 'ի շինիչն եկեղեցւոյ:

«Նա մտանեն 'ի ժամ'ի տեղւոջ սեղանոյն», վասն զի անդր աւարտի բոլորումն խորհրդոյ: Նա ասեն աղեղու արուեստի՝ «Շիմունք նորա 'ի լեառն սբ նորա»: Շիմունք եկեղեցւոյ են օրինակքն առաջինք, դրախտն նյ և տապանն նոյեան, խորանն Մարամու և զորետեսն: Յակօբ, ցուցեալն Սովսեսի 'ի Սինա, և զոր կանգնեացն յանապատին. այսոքիկ հիմունք 'ի սուրբ լեառն Սիւն, և յերկնաւորն Արուսաղէմ աւարտին. վասն որոյ և կատարումն հիմնարկութե եկեղեցւոյ աստանօր դադարէ, Սասն 'ի վերուստ քարոզաւն, ընթերցուածովք, և աւետարանաւն, 'ի փառս Վճի նյ օրհնելոյն յաւիտեանս:

“ **Ս**ԱՆԵՆ Երեկոյին 'ի հսկումն յեկեղեցին», **Օ** ի արթունսս և զուարթունսս պարտին լինել՝ որք յարդարեն զինքեանս տաճարանալ նյ, հսկել սաղմոսիւք, և հոգևոր երգովք 'ի համագումարմանն տեղւոջ :

“ **Ի**սկ 'ի վաղուեանն յերրորդում ժամու՝ ժողովին դարձեալ եպիսկոպոսն և քահանայքն և սարկաւագունքն յեկեղեցին, և զսեղանն դնեն 'ի մէջ եկեղեցւոյն », **Բ**ռաջին խորհուրդ սորա նկարագրի 'ի մարդն առաջին, զի ըստ պատկերի նյ արարաւ, և եղաւ 'ի մէջ դրախտին : **Ի**սկ եպիսկոպոսն և դասք պաշտօնէիցն շուրջ զսեղանովն՝ խորհուրդ տնօրէնութեանն **Վ**՛սի . զի առ նմին իսկ նկատեալ ցուցանիւր, սպասաւորեալ յերկնաւորայն էութեանց՝ որ շուրջ կան զնովաւ . այլ և բանակք հրեշտակաց տեառն շուրջ էին զառաջին ստեղծուածովն : **Ի**սկ ժողովուրդն արտաքոյ կացեալ՝ զանասնոց և զգազանաց ունի նշանակ . զի էին նոքա արտաքոյ անձատունկն դրախտի :

“ **Ե**ւ սկսանիլ եպիսկոպոսին զսաղմոսն կցրդիւն՝ **Տ**էր սիրեցի զվայելչուի տան քոյ», . վասն զի սիրելի էր **Վ**անին նյ՝ պատկերին իւրոյ մնալ 'ի փափկութեն վայրի, որպէս և այժմ սիրեաց նա տաճարացուցանել ինքեան զմերս կազմած, ըստ նախագուշակ մարգարէութե, երգոց, և ընթերցմանց, և հրեշտակական երգոց աղեղուին : **Օ** կնի աւետարանն, քարոզն, և աղօթք քահանայական՝ զեկուցիւք են հնոյ կտակին ընդ նորոյս շարամանութեան, վասն միոյ և նորին խորհրդոյ հրեշտակական միջնորդութիւն առաքելոց և մարգարէից, որոց առաջի կայ սեղանն հոգևոր :

“ **Ե**ւ ապա առեալ զսեղանն սպասաւորքն հանեն արտաքոյ դրանն » : **Բ**ստ նախագոյն իմացմանցն՝ մարդն է առաջին, զկնի պատուիրանազանցութեն արտասահմանեալ 'ի դրախտէ անտի անձային վճռաւ . և փակել դրանն այն է՝ զի հրամայեաց անձ բոցեղէն

սերովելիցն սրահել զմուտս նորին : Իսկ ըստ անօրէնութեն խորհրդոյ՝ այն իսկ է , զի 'ի տանն Հայրենի նկարագրեալ էր այսր խորհրդոյ զօրուի . և ել Վանն բարի 'ի ծոցոյն Հայրենի , և բնակեաց նա 'ի կուսին յորովայնի . և ել առ մեզ Հրաշականն ծննդեամբ՝ երկրորդ եղեալ Մգամ փոխանակ առաջնոյն յանցաւորի . և արտաքոյ դրանն չարչարեցաւ անսպարտականն այնոցիկ կրից և մահու , զի զդատապարտութիւն բոլորից բարձեց յանցաւորաց :

Եւ մեք զնախաախնս նորա յանձին բարձեալ պարծանօք չարչարակցութիւն շուրջ զսեղանոյն սրբով եղևցուք . յաղերս մաղթանաց սկսանիմք նուազօք մարգարէութեն , “ Եւր մեզ տէր , լուր ” . և 'ի գլխոյ սաղմոսին աշտիճանաց սկսանելով տուն առ տուն զԵւր մեզ տէրն , ըստ նախկնագոյն մարգարէիցն Հայցէ քահանայութիւն յայ , լսել ձայնի պաղատանաց նուաղաձայն Հիւանդացելոյ բնութես :

Եւ 'ի փառս տալն վերացուցանելն զսեղանն , և յառաջ տանելն 'ի դուռնն կոյս՝ բարձրանալն է մտօք սրբոց նահապետացն յերկրայնոցս , և փառիքանօք 'ի տանն այ գտանիլ : Եւ երիցս կրկնելն զնոյն՝ զմըշտամուռնս աղօթանն նշանակէ , զոր 'ի սկզբան՝ 'ի միջոցի՝ և 'ի կատարածի կենացն նուիրեցին այ :

Իսկ երկրորդն կցուրդ՝ “ () զնեա մեզ տէր , օգնեա ” . այս զմարգարէիցն ակնարկէ զաղաչանս վասն 'ի վայր անկելոյ բնութես : Օ ի ինքն իսկ որ եհարն վասն յանցանաց , եկեսցէ և յարուցէ և բժշկեսցէ զհարուածս վիրացն . որոց 'ի բարձունս համբարձեալ զտեսլարանս մտացն՝ յօգնութի զբարձրեալն աղերսելին : Եւ դարձեալ վերացուցանելն զսեղանն , և զսպասս նորին , և մերձ տանել 'ի դուռն , զևս վերամբարձ և զմերձաւոր խորհուրդն նշանակէ , որ առ դուրս եկեալ հասեալ էր մեր փրկութիւն 'ի լրումն ժամանակաց խորհրդոյն կատարման :

Իսկ երրորդ կցուրդն աղեղուիա զսպասաւորութի երկնաւոր զուարթնոցն տէրունական մարդեղունն նշանակէ . յորում և մարդիկ համալծորդ նոցունց եղեալ , և զնոյն նուազ օրհնութի 'ի բերան առեալ միեղինաբար Վառք 'ի բարձունս վերաձայնեն արարու

զին զխաղաղուի տիեզերաց : Ալ երիցս երեք՝ որ է ինն՝ երգեին զսաղմոսն , ըստ ինն դասուց հրանիւթիցն յեկեղեցի դասակարգիլ զպաշտօնեայսն նշանակէ : Գարձեալ և վերացման սեղանոյն խորհուրդ յայսմ նուագի զբարձրագոյն և գերահրաշ սքանչելեացն ունի տարացոյց ՚ի խոնարհութեն մարմնի :

Ալ մօտ առ դրանն եդեալ սեղանն , սկսանին ՚ի թիւ զհարիւրուտասն և եօթն սաղմոսն՝ « Սոստովան եղերուք ինն , զի բարի է » , և դարձեալ կրկնել կցրդիւ , « Վաց մեզ տէր , բաց » , մինչև ցայն վայր՝ « Վացէք ինձ զգրունս արդարուէ » : Ալ կցուրդն կրկնակի՝ « Վաց մեզ տէր , բաց » . հառաչանք է սրտաուռչ մարգարէիցն՝ ադամաճնացս քաղաքակիցս լինել երկ նախուձք բանակացն՝ ողորմութի բացողին զգրունս քառութի առաջի մեր : Ալ որպէս առաջին սաղմոսն պաղատանք է սրբոց նահապետացն առ Հայր , և երկրորդն առ Արդի՝ մարգարէիցն , իսկ երրորդն առ Հոգին սուրբ՝ սպասաւորաց բանին . նոյնպէս և այսր սաղմոսի երեքինն է առաջինն մեղմ ձայնիւ սրբ տիւ սրբով մաղթանք նահապետացն . և կրկնելն բարձրագոյ ձայնիւ՝ աւետաւորացն Սիովի է բարձրացուցանել զբարբառ , զի մտցուք ՚ի յարկս սրբուէ նորա արդարութի , և ասացուք՝ « Վաս դուռն ինն է , և արդարք մտանեն ընդ սա » :

Իսկ ՚ի ներքս մտեալ սեղանովն քահանայիցն և պաշտօնեից՝ նշանակէ առեցելոյն ՚ի մէնջ մարդոյ՝ իւրովք սպասաւորօք յերկնայինն մտանել յառազաստ՝ փոխանակ արտասահմանութեն մերոյ ՚ի դրախտէն կենաց : Իսկ ինագրելն խաչիւն զդուռնն , և ապա բանալ , վասն զի խաչիւն եբաց՝ Վս զգրախտին մուտն և զերկնային առազաստն :

Ալ զի յեկեղեցին փոխեն զկարգ սաղմոսին՝ առաջին դասելով զվերջինն , « Աւրախ եղէ ես՝ ոյք սէին » , աղեղուիա կցրդիւն , քանզի յերկնաձեմ առազաստին հաւասարիմք հրեշտակական օրհնութեցն . սակայն զի եմք տակաւին ՚ի վերայ երկրի՝ կարօտիմք օգնականութեան աղօթից , և սակս այսր ասեմք ՚ի կցրդին միւսում , « () գնեա՛ մեզ , տէր . և համբարձի զպս իմ ՚ի լերինս » ՚ի տէրն հրեշտակաց ,

ի հրեշտակս և յարդարսն առաջինս , « Աւտի եկեւ
ցէ ինձ օգնուածիւն » : Այլ զի նեղուքք է մնալ մեզ ՚ի
տանն նոյ , և լսելի առնել զձայնս պաղատանաց , ժտեմք
աղերսականն ձայնիւ , լնւր մեզ , տէր , քանզի յոր
ժամ հրշտակաց սպասաւորուածեամբ ծանօթացաք
անձայնոյ խորհրդեանն , և նորին ևս ծանեան եկե-
ղեցեալ զբազմապատիկ իմաստուածինն նոյ , որպէս ա-
սէն Աբաբեալ :

Այլ որպէս արտաքոյ դրանն ըստ փոփոխմանն սաղ-
մոսացն փառս տալովն յառաջ մատուցանեն զսեղանն
ըստ խորհրդոյն վերագրուածեան , նմանապէս և ՚ի
ներքս ըստ փոփոխմանն սաղմոսացն յառաջ կոյս առ
բեմնն տանին զսեղանն : Աստ որում և տէրն շրջեցաւ
ի տան բնութիւնս մերոյ մարմնովն , զոր առն ՚ի մէնջ .
և ապաքինեալ զմեզ ՚ի մնասողացն ախտից սքանչե-
լի զօրութեք և կենարար բժշկութեք , մերձեցաւ աշա-
կերտօքն Այրուսաղէմ . և հրամայէր երթալ և պատ-
րաստել զխորհրդականն ընթրիս : Ասկ նոցա զուար-
թացեալ առ պատրաստութի հաղորդելոյ ընդ նմա
ի տօնին ՚ի դէպ էր ասել « Սիրտ իմ և մարմին իմ
ցնծասցեն առ անձ կենդանի » : Աստ այնմ և այսմ
խորհրդական սեղանոյ սպասաւորք՝ քահանայք և
պաշտօնեայք նուագեն և ասեն , « Սիրտ իմ և մար-
մին իմ ցնծասցեն առ անձ կենդանի » . սիրտ զհոգին
նշանակելով , քանզի առաջնապէս զգայ զուրախու-
թի , և ազգէ յանդամն մարմնոյն :

Այլ նախ ՚ի թիւ ասել՝ զծածուկս սրտին երախայ-
րիս մատուցանել է նոյ , և ապա ձայնիւ շրթամբք
ցնծութեք արտաբերումն զուարթութեան հոգևորի ՚ի
սրտէ անտի խորութեան :

Այլ դարձեալ ՚ի թիւ , ըստ որում և վերացու-
ցեալ զսեղանն ՚ի բարձրութի բեմին . որպէս և տէր
մեր սրբովք աչակերտօքն ՚ի վերնատունն խորհրդոյ՝
շուրջ զսեղանովն բազմեցոյց զնախածանուցեալն
իւր , և զուարթացոյց զսիրտս նոցա անզբաւական
ուրախութեք : Աստ այնմ և այս սպասաւոր ակնկա-
լուք կատարման ուրախարարն խորհրդոյ . որոց իրա-
ւացի է ասել՝ « Հոգի իմ և մարմին իմ ցնծասցեն
առ անձ կենդանի » :

Իսկ 'ի բեմին քահանայքն բարձր ձայնիւ սկսանին զտղեզուն զՏրչտակականն երգ, քանզի երկնից նմա նի բեմն, և համբարձմանն Յսի 'ի վեր' սեղանն, զորով շուրջ կան քահանայքն՝ որ են հրեշտակք տն ամենակալի՝ և նուազեն զհրեշտակականն երգ. զի որպէս վերացաւ սեղանն յերկնանման տեղի, փոխեցաւ և կցուրդն յերգս հրեշտակաց:

Եւ դարձեալ միւսանգամ զնոյն սաղմոս երկրորդէլ 'ի թիւ և յեւս աստիճանացն՝ ըստ այնմ խորհրդէան է. որպէս հարիւր տասն և եւթն սաղմոսն առ դրանն:

Եւ ապա երկոցս ձայնիւ ասելն՝ « Սեղան քո տէր զօրութեց », և 'ի նոյնն հաստատելն զսեղանն 'ի տեղեոջ իւրում, զերկոց սրբասացութեանց սերովքելոցն՝ սրբոյ և զուգական Արրորդութեն զեկուցանէ զերգատրութին. զոր 'ի մարմնաւորութեանն խորհուրդ տն մերոյ Յսի՝ ետես Ասայի, և լուաւ զնուազ սրբասացուէն. որում և անձաբանն վկայէ Յոհանէս:

« Օ այս ասաց Ասայի՝ մինչ ետես զփառս նորա », և

Իսկ լուանալն և օծանելն զսեղանն՝ զմարմինն տն նշանակէ՝ օծեալ անձու թին անձառ միաւորութիւն, նա և խորհրդով մկրտութեանն 'ի Յորդանան, և աւրեամբն 'ի խաչին. վասն որոյ և ջրով նախ, և ապա գինուով. ըստ որում մի են ջուրն և հոգին և արիւնն: Եւ խաչուն տնագրելն՝ նոյն իսկ է խորհուրդ չարչարանացն, որ սրբեացն զմեզ: Եւ խաչն 'ի մէջ սեղանոյն՝ չարչարեալն է վասն մեր: Եւ ասելն ձայնիւ, « () ծեր իւղով զգլուխ իմ », իւղ զանձութիւն Վանին ասէ, և գլուխ՝ մեր մարդկութին զոր առն 'ի մէջ, և միացոյց անձառապէս: Օ որ իմացեալ մանկանց եկեղեցւոյ զխորհրդոյն յեղանակ՝ նուազեն առ Հայր անձ. « () ծեր իւղով զգլուխ իմ », ըստ այնմ, « Ս ասն այսորիկ օծ զքեզ անձ անձ քո »:

« Եւ ապա դրոշմեալ սրբով մեռնաւն երկոտասան տեղիս 'ի վերայ գլխոյ սեղանոյն ». զի անմեկնելի յինքեան խորհրդոյ արար 'ի վերնատանն զերկոտասան աշակերտսն ըստ սեղանակցուէն. յորում տեղեոջ և յետ վերացմանն իւրոյ օծ զնոսա հոգւով սրբով: Եւ երկոտասան 'ի չորեսին դէմս սեղանոյն:

քանզի և մարգարէքն երկոտասանք խորհրդական բանիւքն իւրեանց անմեկնելի են յայսմ սեղանոյ, Աւմիոյ միոյ ասելն, () օրհնեսցի օծցի և սրբեսցի սեղանս, շուրջանակի նշանադրոյմամբքն, քանզի է օրհնութի՛ զի յայտնաբանութի թարգմանի ըստ սրբոյն Պիոյնիսեայ մեկնութեն, որ է յայտնութեն Յոսի խորհուրդ: Այն զի և օրհնեաց զմեզ հոգևոր օրհնութի յերկնաւորս ՚ի Վ՛Յ՛ հայրն բարեխնամօղ լինել մեզ սբս և անարատս նովաւ, որ է օծ զմեզ հոգևով սրբով առհաւատչելիւ, որով հոգեղէնք հաստատեցան: Իսկ օծումն խորանին զգուարութիւն երկնայնոց զօրութեանցն նշանակէ, որք սպասաւոր են օծելոյն նոյ, և խորհրդազգածք առ մեզ միաւորութեն նոյ:

() Ծանի նմանապէս և տաճարն, որ եմք մեք լեալք, և անուանեալք. վասն զի յորժամեղև ընդ մեզ Վմմանուէլ, և հաւասարեաց արեան և մարմնոյ, և օծ հոգևովս սրբով ՚ի բնակութի ինքեան զնեբքին մարդն: Իսկ արտաքոյ ելեալ օծմամբն քառակողմանի, զի և զմեր քառանիւթեայ մարմինս էօծ ինքեամբ, որ և արտաքին անուանի մարդ, զգալի մկրտութեն մաքրութի և օծմամբ: Վարձեալ ներքին կողմն տաճարին հրեայքն, և արտաքին հեթաւնոսք՝ անխտրաբար տաճարացան նոյ: Աւ շինեցան Վ վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից. զի որք ՚ի Վ՛Յ՛ մկրտեցան, զՎ՛Յ՛ զգեցան»: Աւ ՚ի հաւատան Աբրաամու յարմարեալք՝ հաղորդք եղեն արմատոյն և պարարտութեան ձիթեանոյն, և օրհնեցան աւետեացն զաւակաւ՝ որ է Վ՛Յ՛:

Իսկ դրացն և սեմոցն օծումն՝ սրբոյ կուսին համաւ քատակի, յորում մուտ և ել առ մեզ տէք Յոս, ըստ հոգետեսն Ազեկիէղի. քանզի նա իսկ նշանակի դուռն արևելեան, ընդ որ մուտ և ել միայն նոճն Վարայէղի. և զգուռն զկնի փակելն՝ անխախտելի մնալն է կուսուէն կնքոյ ՚ի մայրն լինելն Վմմանուէղի:

Աւ դարձեալ յետ օծանելոյ զարտաքոյսն կողմանս ՚ի ներքս մտանելն, և օծանել զհարաւակողմն, նշանակիչ ՚ի վերջէ հաւատալոյ ազգատոհմին Վարայէղի՝ ըստ Վաղոսի, «Վ՛Յ՛ ինչև լրումն հեթանոսաց մտցէ, և

ապա ամենայն Նորայեղ կեցցէ, նովին իսկ հաւատով
և օծմամբ, յորժամ բացցի նոցա վերստին դուռն ու
զորմուծէն նոյ :

Եւ զգեցուցանելն զսեղանն վայելեական և զարդարուն զգեստութիւն, զի զոր էառն ՚ի մէջ մարմին՝ ծածկեաց զնա զարդարեալ աւաքինուծք . որպէս վայել էր նմա ընդ ինքեամբ զամենայն զարդարութիւնս :

Իսկ վառումն զապտերացն՝ զի լոյս գիտուծէն նոյ ծաւալեցաւ ՚ի ստորին աշխարհս . և ընթերցմունք մարդարեականք և նորոյ կտակիս՝ համաձայնութիւք են խորհրդածուծէ այսմիկ նորոգ աւուր պարզեաց փրկութիւ մերոյ :

Եւ ՚ի գլուխ ամենայնի՝ կենարար խորհրդեանն քահանայագործութիւ և հաղորդութիւ, աւանդ է տէրունական, զոր ՚ի կատարման տնօրէնուէն հրամայեաց առնել ՚ի յիշատակ ՚ի մշտնջենաւորսն սրբութեան . որում մինչ ՚ի կատարած այսր յաւիտենի հաղորդին խորհրդագգածք, և հաղորդեցուցանեն զսրբեալսն սրբարար աւազանաւն՝ կենսացուցիչ մարմնոյ և արեան : Եւ պաշար առ նձ ուղեգնացուէն յիւրաքանչիւր ելա կատարածի կենաց պատրաստեալ պահի ՚ի Վճի հանգուցելոցն, մինչև ՚ի դէպ ժամու ՚ի սեղան արքայութեւ նորա բազմիցիմք ըստ անսուտն խոստման, և վայելիցեմք զպատրաստեալն ՚ի սկզբանէ խորտիկսն հոգևորականս ընդ Վճի անստերիւր յուսոյն մերոյ, և գոհացող ձայնիւ փառս վերերգեսցուք ամենասուրբ Երրորդութեն :

ՃՆՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅԵԿԵՂԵՑԻ

«ՔԱՐԵԱՆԵՑԻՔ զՍԾ յԵԿԵՂԵՑԻ» մարգարէա
կանն հրամայէ բան . ուստի և մեր առեալ աստա
նօր զնոյն ձայն հոգեշնորհ՝ հնչեցուցանեմք օրհնու
թիւն նոր երգելով ձն՝ ՚ի յարկի սրբութեան նորա :
Օ ի թէ առ հնոյն և ստուերականաւն այսպիսի
ցնծութիւն և ուրախութեամբ յորդորէ բանն օրհնել
զտէր ՚ի դրունս Սիոնի , որչափ ևս առաւել ՚ի նո
րոգմանս մերում ճշմարիտ լուսաւորելոցս՝ իրաւացի
է օրհնել զուարճալից բերանօք զհրաշագործն ձն ,
և տօնել զնաւակատիս փրկութե մերոյ : Օ ի ար
դարեւ նաւակատեաց է տօնս սբ կաթողիկէ՝ եկեղե
ցոյ . զոր տէր հաստատեաց՝ և ոչ մարդ , որ եդ զհի
մունս սորա ոչ ըստ մարգարէութեն ՚ի քարանց պա
տուականաց շափիղայ և կարկեհան , այլ ինքն եղև
վէմանկեան , և հիմունս արկ սմա զառաքեալս և
զմարգարէս : Աւ կանգնեալ ոչ յասպիս զաշտարակս
սորա և ածեալ պարիսպ յընտիր ընտիր քարանց պա
տուականաց . այլ զհրեշտակաց բիւրաւոր զօրութիսն
կացոյց սմա պարիսպ շուրջանակի , և զսրբոցն լու
սազգեցիկ գումարութիս : Ասն որոյ հրաւիրելով
զմեզ մարգարէութի հոգւոյն՝ մտանել ընդ դրունս
սորա խոստովանութիւն և պանծալի սրբութիւն , և պա
տուիրէ մեզ նոր որդւոց Սիոնի հանդերձ երկրպա
գութիւն օրհնել զտէր ձն , որ երևեցաւ մեզ , և ցըն
ծութիւն և ուրախութիւն տօնել զխորհուրդ աւուրս
փրկութե մերոյ , որով պարակցեալ ընդ հրեշտակս՝
սաղմոսիւք և օրհնութեամբ պատուասիրեսցուք սօ
նախմբութիւնս : Քանզի այսօր արդարուե արեգակն
պայծառ լուսով շուրջ փայլեաց զմեօք զփառս ձնու
թե իւրոյ . որով հրաշագործեալք ՚ի նմանէ՝ ծանի
ցուք զպատիւ և զանուն նորա սրբարանիս :

Ս ասն զի նախ ասի «Տունն ւնյ . և տաճար տեառն . դուստր Սիոնի . դ՛շխոյ՛ սբ . հարսնարանն և առաքաստ . սբ և կաթողիկէ առաքելական եկեղեցի» : Այլ արդ տունն ւնյ ասի , զի 'ի սմա հանդեաւ Մանն ւնճ՝ ըստ մարգարէութենն , թէ «Մնակեցայց , և հանդեայց 'ի նոսա » : Այլ տաճար ւնն իմանի՛ ոչ ըստ հրէականին 'ի միում ևեթ շինեալ տեղւոջ , այլ գերագոյն հրաշագանութի՛ն 'ի ծագս տիեզերաց՝ երկնային կամար յորինեալ . յորում ոչ նշոյլք միայն փառաց երևեալ , այլ նոյն ինքն տէրն փառաց բնակէ , և իմանալի գեղապարութի՛ք զեռահիւսակ սրբասացութիւն յորինէ : Սակադրի և դուստր Սիոնի , և դ՛շխոյ՛ սբ . զի 'ի Սիոնէ սկզբնաւորեալ եղև խորհուրդ շինուածոյ սորա . այս որ ոչ ըստ հնոյ կտակին օրինադրի , այլ աւետարանաւն ընդ ւնյ որդեգրապէս միաւորի . զի եթէ շինեալն 'ի Մաւթայ Սիոնն կոչեցեալ՝ ամբոց և ժողովարան իմանի , որչափ ևս 'ի Մսէ շինեալս 'ի մարմին իւր եկեղեցի՛ ամուր ասպստանի է դիմելոց 'ի սա ազգաց և ժողովրդոց . յորում ինքն և մանկունք իւր համալծորդք յորջորջին 'ի մարգարէութենէն՝ և դուստր , այս ինքն ծնունդ Սիոնի անուանին . յոր հայեցեալ Օսթրիաս և Մնգէաս՝ ուրախանալ դստեր Սիոնի վերագոչեն , այս ինքն տիեզերական եկեղեցւոյ : Սակ դ՛շխոյ՛ սբ , վասն զի Մանն ւնճ՝ 'ի սմա թաղաւորեալ արեամբն անապականաւ՝ իբր շքեղաշուք զարդու ծիրանափառ զարդարեաց զսա : Այլ պսակ թագազարդութե եդ 'ի գլուխ սորա զխաչն պարծանաց , ըստ Ասայեայ՝ «Տնճասցէ անձն իմ՛ի տէր , զի զգեցոյց ինճ հանդերձ փրկութեան , և պատմուճանն ուրախութեան » . և ընդ աջմէ իւրմէ կացոյց ըստ հոգենուագ մարգարէութեանն «Ս հանդերձս ոսկէհուռս զարդարեալ» . և ըստ Մաքելոյ՝ թէ «Մնդ նմին յարոյց , և ընդ նմին նստոյց յերկնաւորս 'ի Մսն» :

Այլ և հարսնարան զսա իմանամք , և առաքաստ երկնաւոր թագաւորին . քանզի տիեզերակոչ աւետարանաւն լուսազարդեալ , և 'ի խօսման կան 'ի սմա հաւատով և հոգեւոր լուացմամբ աւազանին փեսային երկնաւորի հոգիք արդարոց կատարելոց՝ ըստ

կամեւոյն Պաւղոսի «Իբր զկոյս մի՛նք յանդիման կա-
ցուցանել Վ՛նի» նք և անախտ միաւորուք. յորում
և ինքն փրկիչ մարմնոյ իւրոյ պատարագի իբր զգառն
անմեղ առ ՚ի բառնալ զամենայն արատ և զբիծ կար
կամուժէ ՚ի սմանէ :

Առ ՚ի և կաթողիկէ՝ համաժողով ազանց բոլորից
՚ի մի ժողովեաղ հնազանդութե՛, լուսաւոր մկրտու-
թեամբ աւազանին երկնեալք և ծնեալք ՚ի ժա-
ռանգութիւն այ հոգւոյն սրբարարաւ : Այ առա-
քելական զսա անուանեմք ըստ կանոնեալն հաւա-
տոյ . քանզի ոչ պարզարար անուն ժողովոյ կաթողի-
կէ եկեղեցի անուանի, այլ որք Մաքելւոյքն հրա-
ւիրանաւ հոգւոյն կենաց ՚ի սպաս պաշտաման հո-
գւորի եղէն գումարեալք, և յանդրանկութի երկ-
նայնոյ քաղաքականութե՛ն գրեցան :

Այ արդ զի յայտնի ցուցաւ մեզ անուն եկեղեցւոյ,
մտցուք այսուհետեւ ՚ի խորս խորհրդական բանից ՚ի
գիրս նքս վերագրելոց, և ՚ի ծովացեալ իմաստից նու-
ցա ՚ի վեր բերցուք զմարգարիտն հաւատոյ, և զգանձս
անծեղէն իմաստիցն զննեսցուք : Այ նախ զայս արտա-
դրեսցուք, թէ զիարդ շինեցաւ եկեղեցի, և վանս
որոյ պատճառի : Վանզի ոչ եթէ արդէն իսկ նորոգ-
ծանուցաւ խորհուրդ եկեղեցւոյ. և կարգք որ ՚ի
սմա՝ ոչ առ ժամագիւտք են, այլ յաւիտենականք,
և տեսանելիքս այս իմանալիք՝ ոչ մարդկային իմա-
ցուածք, այլ անձային հոգւոյն յայտնուիք, այն որ
շինեցաւ Վանիւն հօր ՚ի կատարածի աստ տեղի փա-
ռաց անուն իւրոյ, և տուն ապաւինի բանաւոր հօ-
տի իւրոյ . որք նախ ցրուեալք յօտարէն ՚ի յօց-
տունն կորստական ամպարշտութեանց՝ հաւաքեցաք
վերստին ՚ի սմա՝ ճանաչել զմիադաւան միասնական
խոստովանութիւն խորհրդական Արքորդութե՛ն, և
երկրպագել մեծի և ահաւոր տէրութե՛ն :

Վանզի իմաստուին այ շինեաց զհայրենի տունն՝
ոչ նորոգ, այլ զանկեալն զի սկզբանէն որ Մա-
մայ, և զՎալութին, որ ըստ մերակերպուե՛ ժառանգ
և կանգնիչ հայրենի թագաւորութե՛ն եղև ըստ ա-
ւետեացն Վարբիէղի : Վանզի Վանն որ ՚ի հօրէ ծա-
գեցաւ լոյս, և նոյն իմաստութի, և զօրութի է այ

Տօր, որ յուէից 'ի գոլ զարարածս էած, զերկին, և զիմանալի զօրս երկնայինս զաննիւթս և զանտեսանելիս. և զերկրորդ աշխարհս նիւթական և տեսանելի. յորոյ վերայ և զմարդն կացոյց թագաւոր ընդ իւրովն թագաւորութիւն. և այսոքիկ 'ի խորհուրդ եկեղեցւոյ:

Ալ որպէս զերկնայինսն հրեղինաւ պարածածկեաց խորանաւ զմերձակայնս փառաւորիչս անմատոյց լուսոյ անձութեն, նոյնպէս և յայսմ խորանի պարածածկին վարագուրաւ դասք քահանայից, որք կան 'ի սպասաւորութի սոսկալի և ահաւոր խորհրդոյ մարմնոյ և արեան տն, որ կատարի 'ի փրկութի աշխարհի: Վանզի անդ 'ի քերովբէականն յաթու՛ Րանն մարմնացեալ ընդ աջմէ Տօր նստի, և 'ի բիւրուց երկրպագի զօրաց. և աստ 'ի վերայ քառաթև սեղանոյն Րանն պատարագեալ 'ի հաւատացելոցն հանգչի հոգիս, և ինքեամբ զմերս վերանուիրէ պաշտօն հոգևորական. և ինքն անցեալ նստի գեր 'ի վերոյ իշխանութեց և պետութեց:

Անդ 'ի ջուրս վերինս՝ հրեշտակացն շրջապատին պարք, ըստ այնմ՝ թէ « Չուրք՝ որ 'ի վերոյ քան զերկինս՝ օրհնեցէք զանուն տն », : Աստ հոգին սուրբ ծաւալեալ 'ի վերայ աւագանին՝ զնութիս մեր կենդանակերպելով ծնանի նոր ծնունդ նորափետուր զարդարեալ. անդ երկնայնոց էուեցն ջուքն եւթնպարեան խմբիւք զերեքսրբեան օրհնութիս քաղցրանուագ երգեն 'ի փառս համաբուն տէրութեն: Ալ աստ նոցին նմանութիւն երամացեալ բիւրուց բիւրք նորածնունդ լուսակերպից զնոյնգունակ օրհնութիս միշտ 'ի բարձունս առաքեն իշխանն լուսոյ. անդանօր իննեակ դասուցն կարգք յերիս որոշեալ զատմունս համազուգեալ փառատրութի 'ի գերագոյակն Ալբրորդութի ունին զհայեցուածս անլոյծ պնդութիւն. քանզի յետ նորա և շուրջ զնովաւ են կարգեալք և հուպ նմին՝ ընդ երկոտասանիւք պարունակեալ թրւուովք ըստ նորհաց նահապետացն և փրկչին մերոյ աշակերտացն: Արիս չորս և 'ի չորս երիս գերակատարութի՝ զերկնայինսն իմանամբ խորհրդապետ քահանայապետութիս յորս իջանէ անձականն լոյս գե

բալլապէս : Այսպէս և ամենայն քահանայապետուի եկեղեցւոյ սկիզբն և արմատ և կատարումն զՅս ունելով զերկնայինն քահանայապետ հանդերձելոցն բարեաց : Արդ կարևորապէս առաջնորդն մերոյ քահանայուհւս 'ի զերագոյն անձպետութեն լցեալ պարգևէ, և նոյն դարձեալ աննախանձաբար և զանազանապէս մատակարարէ խոնարհագուցնիցն դասուց, իբրու զամենեսեան անձանալ համբարձմամբ մտաց և առաքինի վարուց՝ ածէ 'ի ճշմարտունէն կերպարան :

Այլ զի համառօտագոյն ասասցուք, ամենայն ինչ՝ որ յեկեղեցի, զերկնայնոցն բերէ ցոյց օրինակի : Այսպէս տերն հանապազօրդեան 'ի սմա՝ յերկինս սրբոցն իմանի մշտնջենալոյս պայծառութիւն . իսկ բուրումն անուշահոտ ինկոցն՝ հոգւոյն սրբոյ յերկնայինս և 'ի հոգիս մեր բուրումն անուշահոտութե յայտնէ : Քահանայապետն՝ որ 'ի սմա բաշխէ զնորհոյս ճշմարիտս, օրինակ է մեծի քահանայապետին . յորմէ վտակն անմահութե հոգին սբ կեանս և անմահուի բաշխէ մարդկան : Այլ դասք պաշտօնելից որոշեալք 'ի սմա՝ երկնայնոցն դասուց զանազան ունողաց զդաս և զպաշտօն նշանակաբար ունին զօրութիւն : Իսկ տօնք ցնծութեան որ 'ի սմա՝ առհաւատչեայ յուսացեալ ուրախութեան զանձ տեսողացն, և յերկնայինս զեղապարութե և ինդութե տայ զտարացոյց՝ բոտ գրեցելումն, թէ « Աւրախուի յաւիտենից 'ի վերայ գլխոց նոցա » : Աւտի ունիմք իմանալ, թէ արդարեւ երկնից երկինք և սրբութիւնք սրբոց 'ի ցոյցս իմանի աստի :

Այլ է դրախտ անձատունկ անմտանելի չարաց . զի 'ի նմանէ օձիւն արտաքս անկաք, և Քսիլ 'ի սմա մտանեմք . և վասն զի դրախտն կենդանեաց զմեզօք մեռեալն ոչ ընդունի, նոյնապէս և յայս եկեղեցւոյ արտաքս որոշին ամպարիշտք և մեղաւորք : Յայնմ դրախտի ծառ կենաց, յորմէ արգելաւ նախաստեղծն, իսկ աստ խաչն լուսոյ փոխանակ նորա 'ի նոյն տնկադործէ կանգնեալ արմատացաւ, և ծաղկեցաւ կենսաբեր արեամբ նորուն . յորմէ միշտ կթեն՝ որ 'ի տիեզերս հաւատացեալք՝ զպտուղն կենաց : Այդ աղբււրն եղեմարուղիս ուղղանէ զվայելչավայր բուրաս

տանն , և անտի 'ի չորս բաժանի առաջս . իսկ աստ
Լանն ճշմարտուէ բղխեալն 'ի Տօրէ աղբերաբար՝
զաւետարանին հոսէ զնացս ընդ չորեքժագեան տիե-
զերս , և մկրտութիւն մաքրէ և նորոգէ զմարդիկ 'ի
կեանս արդարութեւ :

Յայնմ դրախտի Մքամ ստեղծաւ պատկեր նյ .
և աստ մարդն յեկեղեցւոջ ծննդեամբ աւազանին
լինի որդի նյ : Մնդ փայտ դիտութեւ բարւոյ և չա-
րի . և աստ խաչիւն ծանեաք զճշմարիտ բարին զնձ ,
և խոյս տուաք 'ի պատրողաբար ծառայեցուցչացն .
որպէս և ինքն փրկիչն հրամայեաց . « Յորժամ բար-
ձրացուցանիցէք զորդի մարդոյ , յայնժամ դիտասցիք՝
թէ ես եմ » : Մնդ ծառք տերեւախիտք , ծաղկազարդք .
և աստ դասք առաքելոց և մարգարէից լուսաբեր
խմաստութեամբ և ծաղկազարդ առաքիւնութեամբ՝
զԱրրորդութեն հաւատ ուսուցանեն վայելչաճաղիկ
վարդապետութիւն : Օնա սերոբէիցն պարփակէ հրե-
ղէն սուրն . և զսա Տօգին սուրբ պարունակէ նշանաւ
տէրունականն խաչի : Յայնմ դրախտի պատուիրանն
տուաւ գործոյ և պահպանութեւ . զնոյն և աստ պա-
տուէր առաք՝ ստանալ զօրէնս Տօգւոյն , և անսխալ
պահել :

Յառաջինն Մքամայ շինեցաւ 'ի կողիցն կին , և
տուաւ նմա յօգնականութի . իսկ յերկրորդն Մքա-
մայ կողիցն , յորմէ ել արիւն և ջուր , շինեցաւ եկե-
ղեցի : Օոր և Մքաքեալ համեմատէ՝ ասելով . « յոր-
հուրդս այս մեծ է , բայց ես ասեմ 'ի Վն և յեկե-
ղեցի » :

Երրորդաժի եկեղեցի և նոյեան տապանին . զի
որպէս յերիս որոշմունս հրամայեցաւ կազմած տա-
պանին՝ ներքնատուն և միջնատուն և վերնաձեղուն .
նոյնպէս և եկեղեցի երիս ունի յարկաց պատրաս-
տուիս . զարտաքինն գաւիթ , և զտաճարն , և զսրբ-
բունն խորան : Մնդ բազմահոյլ կենդանիքն մտեալ
ապրեցան 'ի ջրհեղեղին պատուհասից . և աստ բազ-
մութիւք հաւատացելոց , 'ի շնչահեղձոյց մեղացն ծո-
վէ վերաբերող առաքիւնութեւն առ երկինս թաուցեալ
ապրեցան 'ի սահանասոյզ հեղձմանէ : Յայնմ տապաւ
նէ արձակեալքն կենդանիք , նովիմբ վարեցան ըստ բը-

նուէն արտրժից, որպէս և մտին. իսկ աստի դազանա բարոյքն արձակեալք զգօնացան յիմաստս հոգևոր որդիուէն այ: Աստի արձակեալ զագուուն՝ այլ ոչ ևս յաւել դառնալ. և աստ արձակեաց Վճ զսեւացեալն սատանայ յեկեղեցւոյ իւրմէ, և ՚ի լոյս էած զսեւացեալն մեղօք: Այն ագուաւ ընկղմեցաւ ՚ի ջուր անդր. և սատանայ ընկղմեալ ՚ի հոգիս մեղաւորաց բունէ, որ ՚ի տղմի հոսանուտ կենացս թաւալին: Աւ գունն ՚ի կողմանէ սորա առաքեալք և մարգարէք, ընդ որ փոխանակ աղանուոյ շղաքեր հրեշտակի՝ հոգին օր մտանելով ոչ սակաւս ՚ի տապանէն հանէ, այլ զբոլոր տիեզերս յերկրէ յերկինս հանէ: Այսամաքել ջրոյն՝ մատոյց Աոյ պատարագ Աստուծոյ. և ՚ի ցամաքել մեղացն ՚ի մէնջ՝ լինիմք սեղան Աստուծոյ, և ՚ի սուրբ մտաց պատարագ ընդունելի մատուցանեմք այ:

Ասա և աշտարակ իմանալի: Վանդի այն ամբարտակ ՚ի հպարտից և յապարասանից շինեցաւ, վասն որոյ և վաղվաղակի կործանեցաւ. որոց և ՚ի բաժանել լեզուացն՝ չար համաձայնութիւն խափանեցաւ: Իսկ աստ զցրուեալն յաշտարակէն զազգս ՚ի հոգևոր համաձայնութիւն էած տէր մեր, և շինեաց ՚ի մարմին իւր աշտարակ հզօր հաստահեղոյս վիմօք զկաթողիկէ՝ օր ՚ի վերայ առաքելադաւան հաւատոյ անսասանելի հաստատութիւն. զոր ոչ հողմք սատանայ ականք, և ոչ անձրեք յորդախաղաց ուղխից բրունութեան կարացին փլուցանել. այլ և բարձրացեալ խորհուրդ սորա գերագոյն երկնայնոյն ամբարձաւ կա մարի: Այն աշտարակ ՚ի տիտանեանն Վեղայ շինեցաւ և սա բարձրացեալ խորհրդով յածն Վանէ: Այն աշտարակ զմի լեզուն ՚ի բազումս բաժանեաց, և զչար միաբանութիւն յաւիտենից քակեաց ՚ի միմեանց. և այս աշտարակ զքակեալն և զանջատեալն ած ՚ի մի, համաշունչ և միախորհուրդս զամենեւեան առնելով ՚ի մի յոյս կոյմանն Վճի: Յայնմ աշտարակի յեւթանասուն և երկու լեզուս զազգս նահապետայն բաժանեաց. իսկ յայս աշտարակ եւթանասուն և երկու առաքեալքն հաւաքեցին զհանրական տիեզերս, և ծննդեամբ սրբոյ աւազանին արարին որդիս լուսոյ և տուրնջեան:

Համաքատակի այս սրբարանի խորհուրդը և ընդ խորանին Մբրաամու, յորում տաղաւարեաց անձ երկու հրեշտակօքն. վասն զի 'ի սմա բնակէ խորհրդական Արրորդուին, որպէս ասաց մարգարէիւն. « 'Ի սմա բնակեցայց, զի հաճեցայ ընդ սա », Վնդ յառաջքան զհամաշխարհական ուրախութիւն եկեղեցւոյ 'ի մաշկեայ խորանին ընդունել զտէրն և զարարիչն ամենեցուն. և աստ կատարելապէս միացաւ ընդ մանկունս եկեղեցւոյ. ըստ այնմ, թէ « Վնացից 'ի նոսա, և բնակեցայց 'ի նոսա », և այլն: Յայնմ խորանի զպարզեալ կան զաւակն խոստացաւ անձ Մբրաամու. և աստ նոյն ինքն Վն զաւակն օրհնութե պարզեալ մեծամեծս բաշխէ հաւատոց որդւոցն Մբրաամու: Վնդ նահապետն միաճնաւն իւրով պատարագաւ յառաջեաց գրաւեաց զանձ 'ի պարտս սիրով իւրով. ընդ որում ետ հայլն երկնաւոր զմիածինն իւր պատարագ կենդանի զգաունն անարատ, որ եբարձ զմեղս աշխարհի, սիրով միացուցեալ զամենեսեան ընդ ինքեան:

Խորհրդածի սա և լեառն սինէական. յորում փոխանակ փառացն միգապատ և հրատեսիլ երկամանցն, և պակուցանօղ ձայնիցն փողոց և որոտմանց 'ի լսելիս Ժողովրդոցն, նոյն ինքն անպարագրելի Ռանն հօր զփայլատակօղ ճառագայթս անձութիւն ամպով մարմնոյն թաքուցեալ կենսաբեր աւետարաւ նին փողով զտիեզերս հրաւիրեաց յորդեգրուի հօր: Վնդ երեսքն Սովսեսի լուսաւորեցաւ, յոր ոչ կարէին հայել որդիքն իսրայելի. իսկ աստ բացաւ երեսօք զփառս ան իրբև ընդ հայելի տեսեալք՝ անձատես ամենեքեան վերագրիմք: Վնդ պատգամք անձագիծք 'ի տախտակս քարեղէնս տուեալ եղև նոցա 'ի ձեռն Սովսեսի. և աստ աւետարանն փրկութե ինքնախօսութե Սրղոնյն անձ լուսաւորէ զամենայն մարգ զեկեան յաշխարհ:

'Ի նպատակ օրինակի այսր քաւարանի կազմեցաւ հրամանաւ ան խորանն վկայութե 'ի Ռեսելիելէ, և կանգնեցաւ 'ի Սովսեսէ. և յետոյ տաճարն հրաշազան 'ի Սողոմոնէ. մին զփոփոխելի կարգ օրինաւորացն նշանակէր, և միւսն զհաստատուն խորհուրդ

այսր սրբարանի զեկուցանէր : Սակայն 'ի նոսա մարմնոյ մաքրութիւնք կատարելին առօրեայ լուացմամբք և պատարագօք : Իսկ աստ հոգևոր սրբութիւն և մաքրութիւն մկրտութեամբ աւազանին , և խորհրդական ճաշակմամբ տէրունական մարմնոյն : Ընդ արիւն անասնոց սրսկեալ 'ի վերայ ժողովրդեանն . և աստ արիւնն տէրունական հեղու 'ի փրկութիւն աշխարհի :

Յառաջինն գառն զգալի զէնեալ , և 'ի սմա գառն հոգևորական վասն կենաց աշխարհի պատարագեալ : Ընդ մանանայ յերկնից տուեալ նոցա 'ի կերակուր , և աստ հացն կենաց Վ՛ս իջեալ յերկնէ՝ կեանս տայ աշխարհի : Ընդ ջուր 'ի վիմէն բղխեալ յարբումն ծարաւեաց . և աստ ջուրն կենդանարար 'ի կողիցն Վ՛սի 'ի զմայլումն հաւատացելոց : Ի՛ նոսա թլիատութիւն մարմնոյ . և աստ թլիատութիւն սրտի՝ Ի՛ մերկանալ զանդամն մարմնոյ թլիատութիւն Վ՛սի : Ընդ պատարագք և զոհք յանասնոց . և աստ անձինք մաքրեալք սուրբք և հաճոյք նոյ : Ի՛ նոսա աւազան ջուրց առ 'ի մարմնոյ լուացումն . և աստ աւազան հոգևոր ջրոյ 'ի մաքրութիւն հոգւոյ և մարմնոյ : Ընդ ցուպ քահանայապետին պտղաբերեալ կաղին արքայաւ կան , և աստ խաչն լուսոյ պտղաբերեաց զՎ՛ս : Ընդ տախտակ դատաստանի ճշմարտութեւ և յայտնուե . և աստ աւետարանն քարոզեալ արքայութեւ :

Ընդ պճղնաւոր զգենլով ունէր քահանայապետն առ ստորոտոյն զանդակս , և խոյր 'ի վերայ գլխոյն , և վակաս չորեքկարգեան ակամբքն՝ խառնեալ ոսկւով շղթայաձևիւք ընդ միմեանս : Իսկ յեկեղեցի նշանակելով զՎ՛ս՝ զգեցեալ մեզ հաւատովք սիրով և սրբութեմք : Իսկ զանդակքն՝ զպայծառ քարոզութեան որ 'ի մեզ ծաւալումն բացայայտէ . և խոյրն՝ զհնորհո հոգւոյն զեկուցանէ : Վ՛անդի զպճղնաւորն զգենլով Մհարոյնի՝ զմարմնանալ Մանին նշանակէր , զչորեքնիւթեայ բնութիւն զարդարեալ շքեղաշուք արդարութեմք : Վաստուտական՝ զերկնաւորն եցոյց առաքինութիւն . և կարմրոյն մանուածոյ՝ զանապական աւրեանն կցորդութիւն , որով հաւասարեաց մեզ արեան և մարմնոյ : Եւ բեհեղոյն սպիտակաւ՝ զամծութեանն ընդ բնութիւն մեր խառնումն . և ծիրանեան՝ զծած-

կեալ խորհուրդ անձառելի տնօրէնութիւն : Այլ չորեք-
կարգեան ահունքն երկոտասան 'ի լանջս քահանայաւ
պետին՝ երկոտասան առաքելոցն համաքատակին .
զի սիրտ և կամք եղէն Վ՛սի, և 'ի չորս առաջս բա-
ժանեցին զաւետարանն 'ի չորեքծագեան տիեզերս :

Ասան որոյ՝ այսոցիկ բիւրապատիկ բարեաց աղ-
բեւր՝ խորհրդածի սուրբ եկեղեցի . և մեզ ոչ միայն
յայժմուս, այլ և 'ի հանդերձեալնս յաւիտենի լինե-
լոց է տեղի ապաւինութիւն, սկզբնաւորեալ 'ի կանխու-
թեանէ լինելութիւն արարածոց յանսկիզբն արարողէն,
որ նա ինքն է սկիզբն և կատարած հաստատութեան
եկեղեցւոյ, և առ միմեանս միաւորութիւն օրինակացն
և ճշմարտութեան ըստ պատեհաբար համեմատու-
թեան :

Այլ այժմ՝ իրաւացի է առնուլ փոխանցաբար, և
համաքատակել զսա հանդերձելումն իմանալի խոր-
հրդով . քանզի որպէս օրինակքն առաջինք աւար-
տեցան յայս ճշմարտութեան հասումն, նոյնպէս և սա
զհանդերձելոյն ունի նկատումն : Այլ նախ այս՝ զի
դիր շինուածոյ սորա հանդէպ է արևելից . վասն զի
յարևելից ակնկալու եմք գալստեան երկնաւորն
արքայի և փեսայի . և գարձեալ դէմ՝ յանդիման է
սա դրախտին որ յարևելս՝ որպէս բնակիլս նմա զոր-
դիմն իւր սնուցանելով, որք խաչակցութիւն Վ՛սի ըստ
աւագակին բարեբարոյի խզելոց են զբոցեղէն սրոյն
անցս, և ընդ հովանեաւ տաւաղին անմահական
տնկոցն . իսկ լուսանցոյցն յարևելս՝ զմուտ իմանալի
լուսոյն յաշխարհս և ծագումն ըստ արեգականն
զարդարնն նշանակէ : Իսկ 'ի կողմանէ՝ զմտացն խոր-
հրդածիլն 'ի խոնարհ ձեացուցանէ, և զի կողմնա-
կիքն մեր՝ որ են աջեայք և ահեկեայք, լուսաւորք
են առաքելութիւն : Այլ որ յարևմուտսն է, նկատէ
զլոյսն՝ որ յարևելից մտանէ մինչև յարևմուտս : Այլ
ձեն զի քառակողմանի է՝ հրաւիրակ է չորից անկեանց
տիեզերաց 'ի մի յոյս կողման միով հոգւով 'ի Վ՛ս
միացեալ՝ միոյ նյ ընծայել զերկրպագութիւն :

Իսկ ազգարարն ժամահար՝ նախ 'ի փառատրու-
թի նյ է բոլորից հրաւիրակ . և դարձեալ զհրեշտու
կական փողոյն հնչումն նշանակէ, զայն՝ որ զարթու-

ցանէ 'ի մահահանգիստ քնոյն զտիեզերս, և ընդ առաջ գալստեան երկնաւորն հրաւիրէ [Թագաւորի :

Իսկ վարագուրին անջրպետութիւն զառաջին երկնից ցուցանէ որոշումն, ուր միայնակ Արրորդուին ասի բնակիլ յերկինս երկնից. և այն ևս անջրպետոր ընդ մէջ մեր և անմարմին էութեցն կայ :

Աւ տաճարն ժողովետղ հաւատացելոց՝ զհաւասարութի մեր ընդ հրեշտակս զեկուցանէ, յորժամ կամք ամենեքեան առաջի բեմին Վ՛սի : Աւ արտաքոյքն եկեղեցւոյն ժողովետղ է յանցաւորաց, որք կան արտաքոյ, տեսանեն և լսեն զպատիւ արժանաւորայն :

Իսկ զպատերացն լուցմունք՝ զլուսաւոր վարս և զողորմածութիւն իմաստնոց կուսանացն բացայայտէ. նաև զերկնից լուսաւորացն բերէ նմանութիւն՝ զարեգական և զլուսնի և զաստեղաց : Աւ հանապազորդ վառումն լուսոյն՝ զմշտալոյս պայծառութի արդարոցն ցուցանէ առ 'ի յայ :

Իսկ սեղանն սրբութե զմիասնականութի 'սբ Արրորդութեն խորհրդածէ. և ծածկեալ զգետտիւք պատեհագունիւք՝ զծածկեալ խորհուրդ անութեն տայ իմանալ : Աւ պսակն պարապնդեալ զգուգական պատիւ Արրորդութեն 'ի մի բերեալ փառաւորութի ըստ օրհնութե սրբոց սերովբէիցն. վասն զի 'ի մարմնանալն Արդոյ յայտնեցաւ խորհուրդ Արրորդութեն :

Աւ նուիրանոցքն արծաթիք՝ յստակ և մաքուր բանն է հաւատոյ, զոր նուիրեմք 'ի սպաս պաշտաման ուղիղ դաւանմամբ այ. ըստ այնմ, [Թէ "Վանք տն ընտիր և փորձք են" : Իսկ խորհրդանոցքն յաջմէ և յահեկէ ցուցանեն զպատրաստութի սպասուց եկեղեցւոյ՝ անպակաս ունել զտուրս ողորմութե առաղբատս : Աւ պատարագին մասն անպակաս մնալ 'ի խորանին, այս է՝ ոչ լինել դատարկ 'ի հաշտարար մարմնոյն Վ՛սի՝ եկեղեցւոյն. զի մի ասիցի այն, "Սակասեսցի կերակուր 'ի տանէ այ ձերոյ" :

Իսկ աշտանակն՝ խաչն լուսոյ, և 'ի վերայ նորագունդ վառեալ անութիւնն եւ [Թնարփի շորհօք : Աւ ինկանոցն զ]՝ ստուածածնին բերէ խորհուրդ. զի որպէս նա լի է հոտով անուշութե, նոյնպէս և կոյսն

սուրբ լի էր Հոգւով սրբով և զօրութիւն բարձրելոյն :
 Իսկ բուրուառն զՏրեշտակապետին ցուցանէ աւետա-
 րանութի առ կոյսն Կր . և երեք ամբառնալիքն , զի
 վերաբերեալ եղև նա աւետեօք խորհրդական անու-
 շահոտ գիտութե Կր . Երրորդութեն և 'ի մի կատա-
 րումն համարուն տէրութեն : Իսկ բուրումն խնկոցն
 հաշտարարութե , ըստ այնմ զոր 'ի հնումն Մհարոյն
 նուէրս մատուցանէր Կր , զոր այժմ հաշտութի իւ-
 րով արեամբն արար Վճ . զոր մատոյց Կր Հօր 'ի հոտ
 անուշից . և դարձեալ զանուշաբուրիւ շնորհս Հո-
 գւոյն սրբոյ առ մեզ նշանակէ , որպէս յառաքեալն
 'ի սուրբ Պէնտակոստէին , և նորօք ընդ ամենայն տի-
 եզերս . վասն այնորիկ նախ 'ի բեմն ծխեն , զի նախ
 'ի Հօրէ ելանէ Հոգին սուրբ , և ապա դայ յառաջ
 նորդն , և ապա յայլն . ըստ այնմ , թէ « Որպէս եւղն
 որ իջանէ 'ի գլուխ և 'ի մորունն Մհարոյն » :

Իսկ աւագանն հաստատեալ մայր է որդեգրութե
 հոգւոր ծննդոց , որ 'ի ջրոյ և 'ի Հոգւոյ վերստին
 ծնեալ լինին որդիք Կր . և արեանն Վճի հաղոր-
 դեալք՝ ժառանգակից նմին եղիցին , և բնակարան
 Հոգւոյ նորա սրբոյ :

Եւ զի նախ 'ի խորհրդանոցն հանգուցանեն զխոր
 հուրդն , վասն զի նախ 'ի ծածուկ եկն առ մեզ Վճ ,
 և յորովայնի կուսին հանգեալ . և ապա յայտնա-
 պէս 'ի սեղան խաչին եղև բերեալ : Վաև 'ի հան-
 դերձելումն երևմանն՝ յայտնապէս ցուցանի երկնա-
 ւորաց և երկրաւորաց :

Եւ քոցայն հարումն զօրինակ ունի սրբոց սերով-
 բէիցն , զոր Վանիէլ եցոյց . « Հազարք հազարաց պաշ-
 տէին զնա » : Իսկ նստել քահանայապետին յաթոռ
 բեմին՝ զնստելն յաթոռ փառաց ահաւոր բեմին եր-
 կնաւորն քահանայապետի նշանակէ 'ի միւսանգամ
 դալստեանն : Եւ սեղանոյն բացումն՝ զյայտնապէս
 երևումն անութեն ամենայն արարածոց բացաբա-
 րողէ , յորժամ ցուցանէ զինքն արժանաւորաց իւ-
 րոց . ըստ այնմ , թէ « Տեսանելոց եմք զնա՝ որպէս և
 էն » : Եւ համբուրելն զսեղանն՝ զանարեւոյն տայ զտա-
 րացոյց , որք վստահութի հաւատոց և սրբութեամբ
 հաղորդին նմա :

Իսկ Ժամակարգութիւն որ 'ի սմա, ոչ վայրապար, այլ մեծ իմաստութիւն և ծածկեալ խորհրդով. որպէս յաւուր միաշարքութեան նախ մաքրելն զեկեղեցին, վասն զի յառաջ սրբեցաւ աշխարհս, և ապա 'ի սրբեալն բաշխեցաւ Վ՛Յ. ըստ իւրում բանին՝ լուցանել ճրագ, և տանն աւել ածել:

Իսկ մտանելով մեր 'ի սմա խաչանիչ կնքելով զգէմս երկրպագութիւն յարեալ՝ զՄիածինն սկսանելով, զվերանալն տպաւորէ խաչազգեստիցն 'ի Հանդիպումն տն յօդս ցնծութիւն երկրպագել՝ զմիածինն ան ընդամագ երկնից նշանաւ խաչուն եկեալ տեսանելով:

Եւ ապա երգս առեալ երկդասիւքն համախմբեալ ընդ վերինն, զՏէր Թագաւորեաց, վայելուծիւն զգեցաւ. զբոլորից նշանակելով զվերնոց և զներքնոց Թագաւորն ան եկեալ տեսանելով, վայելապէս զգեցեալ զփառս հայրենիս. Թագաւորեալ և սուրբք ընդ նմա:

Յետ որոյ համբարձմամբ աւետարանին գեղապարեալ օրհնութիւն երից սրբասացութիւն խաչեցարին, յորոյ վերայ զանծորդին տեսանեմք հոգւոյ ակամբ՝ յաթոռ նստեալ բարձու, և 'ի բիւրուց երկրպագեալ դատուց, պսակեալ զխաչեալն վասն ինքեան:

Եւ զկնի քարոզն համաշխարհական կոչմամբ զգումարեալն տպաւորէ յաշխարհաժողով առեանն բոլոր տիեզերաց: Եւ և սաղմոսք և ընթերցուածք մարգարէականք զգատաստանն, որ ըստ գրոց, բացայայտէ. ըստ այնմ, Թէ «Ղնելնոցա դատաստանն ըստ գրոց». և դարձեալ զի 'ի հանդերձելումն նախ մարգարէքն և առաքեալքն վկայեն քարոզուէն, և ապա Թագաւորն վճիռ հատանէ: Իսկ ալելուն քաջահնչող ձայնիւ զհրեշտակացն քաղցրաբանուէն օրհնաբանուինն նշանէ: Իսկ մերձ առ նմին աւետարանն կենսաբեր ձայնիւ՝ անխօսութիւնք, զորդեգրութեանն առբերելով պարգևս հրաւիրէ: Յետ որոյ խոստովանութի հաւատոյ յամենայն լեզուաց յանուն տն մերոյ Յիսի Վ՛Յի և նյ հօր և հօգւոյն սրբոյ: Եւ ապա քարոզք և քահանայական աղօթք՝ կոչէ ըզհրաւիրեալն և զկոչեցեալն. և 'ի սմին՝ սրբասացութիւն:

Այլ յետ աղօթիցն 'ի վերայ ամենայնի՝ վայելումն
և արբուժմն անմահական բաժակին, և կենաց հացին,
զանդ ուրախուին նշանակէ թագաւորելոցն 'ի լոյս,
յորժամ նոր արբեցէ զնա ընդ մեզ յարքայութեան
հօրն, յայանելով և վարդապետելով իւրոց աշակեր-
տացն զանձառելի խորհուրդն, յանկ ելեալ բանին՝
թէ « Ինդ իս կերիջիք և արբջիք 'ի սեղան իմ յար-
քայութեն իմում » : Ըստքիկ հանդերձելոց բա-
րեացն ցոյցք յեկեղեցւոջ :

Իայց պարտ է գիտել, թէ ընդէր զեկեղեցի՝ որ
յանունն քարանց և 'ի փայտից շինեալ է, և զժո-
ղովս հաւատացելոց՝ միապէս կուէ եկեղեցի : Ըրդ
որպէս զգրախտն կրկին իմանամք, նոյնպէս և զեկե-
ղեցի կրկին իմասցուք . զի եկեղեցի յերբայեցւոցն
առ մեզ ժողով թարգմանի, ըստ նմին անուան կոչի
և ժողովարանն, զի է շինեալ նա ստուգապէս տուն
այ՝ յաղագս պատարագելոյ 'ի նմա Սրբուցն այ . նոյն-
պէս և մարդս տաճար է այ ըստ Պաւղոսի, յաղագս
սրբութե աւազանին և մաքրութե վարուց : Օ ի որ
պէս յայս անունն տաճարիս՝ որ 'ի քարանց և 'ի
փայտից, զամենակարող անունն այ կարդամք 'ի վե-
րայ, և օժանեմք յանունն այ, և տուն այ անուա-
նեմք, զի ստուգապէս անձ 'ի նմա բնակէ . նոյնպէս և
հաւատացեալք որ յանուն հօր մկրտին, և օժանին
իւղով, և յանուն Վստի այ կոչին քրիստոնեայք, որ
պէս ասէ Մաքեալ : « Այլ զորս եղ անձ յեկեղեցւոջ »,
և այլն : Այլ զոր զգալի եկեղեցի անուանի՝ առնէ
ինքեամք զհացն և զգինին 'ի ձեռն քահանային մար-
մին և արիւն Վստի, զնոյն և մարդս եղեալ եկեղե-
ցի՝ ընդունի ճաշակմամք :

Օ ի եթէ խորանն և տաճարն ըստ օրինակին փա-
ռաւորեցաւ, քանի առաւել որ ճշմարտուիս է օրինա-
կին՝ փառացն այ բնակարան հաւատով իմացեալ լինի :
Ս անս որոյ չորից սեանցն կառուցումն՝ զչորից առա-
քինուեց որ 'իմեզ՝ ցուցանէ . և կամարացն միաւորուի
զսիրոյն շողկապակցէ զառաքինութեն զատուցումն :
Իսկ երկոտասան քարանցն հիմնացելոց՝ զերկոտասան
անդամոց նշանակէ բանականաց . և շարայարուի մե-
ծամեծ քարանցն և փոքունց՝ զարանց հաւատացե-

լոց՝ միանգամայն և զկանանց՝ բարեպաշտութիւն միա-
ցելոց . զի ՚ի ՎՊ ՅՊ չիք խտիր՝ ոչ արանց և ոչ կա-
նանց : Իսկ կապակցութիւն խճիցն և այլոց նիւթոց՝
զհաւատացելոց ունի զնշանակ , որ միաւորէ զամե-
նեսեան ՚ի մի յոյս կոչմանն ՎՊի :

Իսկ գմբեթամէ և խորանարդ բարձրացեալ ՚ի ծայր
գագաթանն ունելով զծաղկեալ նշան խաչին ծի-
րաներփնեալ անձային արեամբն ցուցանէ . որով զման
կունս իւր լուսազարդեալ խաչազգեստ յուղարկէ ՚ի
վերինն Արուսաղէմ , ցնծալ և պարել ՚ի խորանն լու-
սոյ , միշտ զուարճանալ , և վայելել յանմահական
ճաշակացն :

Այս է խորհուրդ եկեղեցւոյ , և այսքան ՚ի սմա
անձային նշանացն խաղացումն : Արդարև « Ա՛ խօսեսցի
զգորութիւնս տն » , և այլն , որ այսքան ձիրս պարգևեաց
որդւոց մարդկան : Եւ արդ զի՛նչ հատուցանեմք տրի-
տուր տն այ մերոյ , այլ միայն երկիր պագանել սմա
հոգւով և ճշմարտութիւն , ասելով ընդ Առաքելոյ՝ թէ
« Ընորհք այ ՚ի վերայ անպատում պարգևաց նորա » :
Եւ այսպէս տեղեկացեալ ՚ի հոգւոյն սրբոյ զորպի-
սութիւն խորհրդոյ շինուածոյ սորա , և զսրբազան ՚ի
սմա յօրինեալ կարգս , ընդ հրեշտակացն տօնելով
զնաւակատիս սորա՝ երկնաւոր առաքինութիւն ՚ի սմա
կրօնաւորեսցուք , փառաւորելով զձայր և զԱրդի և
զԵք հոգին յաւիտեանս . ամէն :

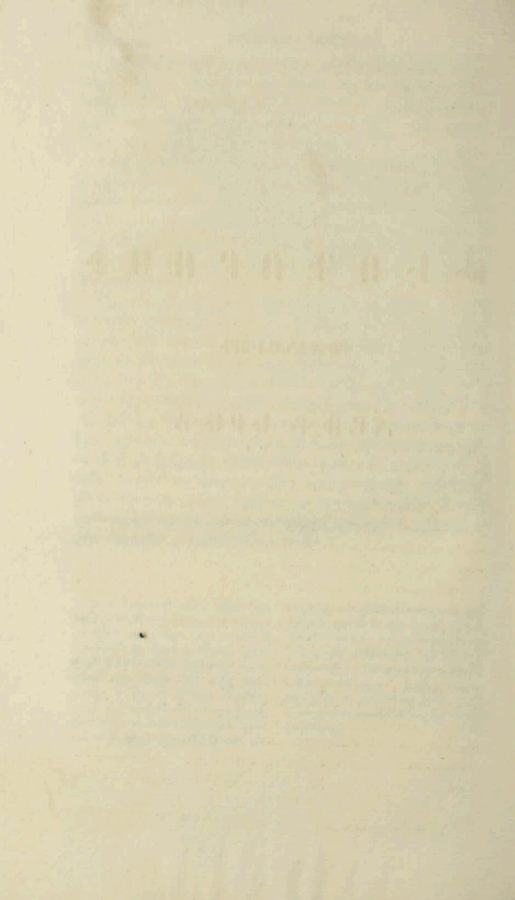
Ի տօնապատճառն , զկնի ձայ-
նիցս՝ « Կրօնաւորեսցուք ՚ի սմա » ,
յարին և այս բանք : « Եւ որպէս ՚ի
զբախտին այ մերկ և մաքուր ՚ի մե-
ղացն ծածկութից՝ եղիցուք աւա-
զանին սըյ մաքրութիւն զՔՊ զքե-
ցեալ . ՚ի փայտն կենաց մերձե-
ցուք՝ զանմահականն ճաշակելով
զպտուղ . զանմահ փեսային զգա-
լուստ և զնօսակցութիւն ՚ի սմա ըն-

կացուք , և փառաւորեսցուք ըզ-
հայր և զորդի և զԵք հոգին յաւի-
տեանս . ամէն » : Եւ այստօնի չեզաք
՚ի կարգին՝ խիթայով , զի մի՛ ըստ
սովորութեան հաւաքածոյ գրեանց
տօնապատճառաց՝ գրիւք յիւ-
րեւել և այլ բանս , որպէս և ուրեք ուրեք
կարձեալ :

Թ Լ Ո Ղ Ո Ր Ո Ս Ի

ՔՈՒԹԵՆԱՒՈՐԻ

ՃԼՈՒՅԻ ԵՐԵՅԻ

ԵՐԸՆԵԼԻՒՅՆ

ԹՒՆՈՒՆՈՒՆՈՒՆՈՒՆ

ԸՆԳԳԵՄ

ՄՐՅՐԸԳՈՒՄՐՅՈՅՆ

ԼՆ այժմ նորահաս տղորեցաւ բոց, և ըզբեղմնաբեր տունկս բանական դրախտին, ճշմարտուող աւետարանին համբակս համբացուցանել ճարակի, և զքաջուղէշ և զլիապատար հաւատոյն խայրիս թառամեցուցանել նկրտի: Չեզասեմ, որդիք լուսոյ, մի տարփայք խաւարի, և մի զարտուղիք յարքայական պողոտայէն. և մի ստունգանէք չորեքտառեան աւետարանականաւանդ փողոցն՝ որք յերկնականոյցն վերակոչէն քաղաք զձեզ, և վատամիտ՝ յուլուժք վերջանայք՝ ի քաջամարտիկ նախահարցն արդարահրահանգ հետեանաց:

Վանդի ահա վերայայտեցան այժմ՝ ի տանս (Թ)որ դոմաց նորածին դառնուժե՛ զարմք, օցտողք ճշմարտութեանն. որք կաթարօք արտաբուստ երեւին դուարենին զգեստօք, և խաչակիր մարմնակրուժե՛, և ներկերպին գազանադէմք, խրթնազգեստք, խուճապողք, տգիտախողխողք, քծնաբանք, գաղտապատիրք, գողտրաբարբառք, ապաժուժախորհք, դժապանք: Որք անսարսափելի մտօք և անձնահանձար իմաստիւք ահա յաւակնեալք յարածգին առ

բողոքիցն արարող և համագոյիցս փրկող Մանն անձ. և 'ի թագէ տնօրինական կրիցն զմինն 'ի բաց կապտեն զակն հաւատոյն, որպէս զի զբողոքն ուրասցին զփրկ կանական զկիրառութիւնս. կիսափրկուին մարդոյն առադրելով մասնառութիւնս և աւանդի զփրկականակն Մաննի զտնօրինակրութիւն :

Արդ չարահաւեալ զխորհուրդս իւրեանց՝ սկզբնա կանին մատենագրել այսպէս . Ոչ, ասեն, տկարութիւն այլ կարողութիւն յաղթեաց մարտի թշնամոյնս. իւրա կան վկայեն բանքն . « Ոչ աւարի տուն սկայի, եթէ ոչ նախկին հզօրն կապի » : Այլ եթէ այս ճշմարիտ է, յայտ է, ասեն, թէ անրնդունակ է առաջութարգմանութիւն աւետարանին, որ յաղօթակայութեն զահաբրանութիւն պատմեն ամենակարողի Մաննի անց, և զ'ի հրշտակէն քաջալերելն :

Օրինչ արդեօք այսպիսիքս կարծիցեն զիւրեանց ծայրակոտոր իմաստսն, աղէ ասասցեն մեզ մուրագիտ աղանդաբերքն : Մարմնական կիրառութիւնս փրկականն Մանն վարակեալ հերբեաց զթշնամին մարդ կան, թէ մերկ անձաբուն զօրութիւնս. և թէ իւրական յատուկ բնութիւն՝ զի՞նչ պէտք մարդոյն՝ զգեցմանս . որոյ կամակարող հրամանին ոչ որ դիմակացիլ զօրէր : Այլ զի ոչ զէական իւր բնութիւնս 'ի փորձ հան դիտի տուեալ, այլ զիւրական մարմինս յաղթող ակտի և ապականութե և մահու ցուցեալ . և մարմնական կիրառութիւնս պատրեալ զթշնամին՝ 'ի գործ պատերազմի կոչէր . զի իբրև առ Մարմն մատուցեալ 'ի փորձ՝ որպէս յայ կործանեցի պարտեալ : Մաննի անձական անուամբն պատրեալ զնախկին մարդն բարիատեացն թշնամին, տակա այսորիկ մարմնոյն զգեցմամբ և յանձնառող զմարմնական կիրան փրկականակն Մանն իրագործելով, խաբեալ զթշնամին պարտեալ ամաչեցոյց, և փրկեաց մարմնականօքն զմարմնականսս :

Արդ 'ի վեր կառու զաչս մտաց սրտիդ առ նախա ստեղծ մարդն. և որ ինչ յաղագս պատուիրազանցութիւնս պատուհասակրեցաւ՝ իմաց զիւրաքանչիւրսն : Այլ նախիմաց լեր զտէրունական օրինագրութիւնս . Յամենայնսն վայելեցցես՝ յոքնաբուսական տնգոյն .

բայց առ այդ մի հպետցիս փայտ իմացական բարոյ 'ի չարոյ : Աստանօր ծանխր զերկիւղն սկիզբն ամենայն բարոյ և չարոյ , և որ ինչ 'ի մարդումն առնացեալն էին կիրք՝ և զնոյնս և բարէստեղծողն անստուգութեաց :

Արդ երկիւղ 'ի բնութիւն , և աներկիւղութի 'ի յանձնիշխան կամսն իմաց : Ազգադս այսորիկ անդէն առձեռեալ օրինապահումն , զիւրական հաճոյլիցն բարեխնամողն ան առնա մեղադիր զմարդոյնս առնելոյ զկամս : Իսկ նորա ինքնիշխանութիւն թիկնաւ դրեալ զերկիւղ օրինացն , ուստի մեծափառութեան ցանկացեալ՝ յանհպելին մերձենայր փայտ ապարասանաբար , և զեղաղէշադիտակ զիսայրին կապտէր յաւակնազեղց : Իսկոյն 'ի ճաշակելն 'ի նախազգեցիկն արտամերկանայր 'ի փառացն . և ապա ներգործէր նմա յիշումն օրինադրին . Աորում աւուր ուստիցէք յիմացական խայրոյդ , 'ի նմին մեռանիջիք յաւուր :

Սակա այսորիկ յամենագիտէն ան երեսաց հարթութեացեալ սաղարթապատ եղանիւր . խօսափեալ ընդ յաւետուղէշ տնգուլքն հրաժարել ըզձանային 'ի մա հահրամանս պատուհասողէն : Իարձեալ 'ի հեզահարցումն դատողին յուսակնեալ՝ անգիտակ զմի արդեօքն կարծեցին 'ի չհրամայեալ խայրին հպեցար : Տիրապատձառեալ աղեղնաբանէր , և զկողամարդն ցուցանէր առ 'ի խայրիոցն ճաշակման : Իսկ նա զարբանեակ չարին : Իսկ արդարագիտողն ան զիւրականն վերածեաց զճամարտութիւն : Աշտամբէր զկամաւոր սխալանսն նոցա և զապերախտութիւնս . պատուհաս նախկին զցաւօքն ծնանիլն առաջատարփին . երկրորդ՝ զանիծադրութիւնսն տայր ամայավայել բուսաբերին . երրորդ՝ երկիւղն քրտնաբերքն . չորրորդ՝ մա հադարձ հողանայն : Աորմէ սարսուացեալ վրդովելին ամենայն բանականացն սեռք . և հրձուանայր տիրակարծ իշխանն մահուն :

Իսկ անսկզբնագոյ ողորմութեցն ան բարեգործեալ 'ի վճատեալսն նկատէր նպաստատու օրինա-

դրուածք փարախել զցնդեալսն : Ա երայայտեաց արս
արդարս . առաքեաց մարգարէս անձաքարոզս . մակա
նեաց զապարասանսն զանազան հարուածովք : Յետ
այսորիկ ամենայն վարժից՝ զանմահ 'ի տեսականու
թէն տարփայր մահկանացուիս փրկել ազգ , վայր
իջեաց յանպարագրական ծոցոյ հօր էական Վանն
անմահական բնուքն , և անսկզբնական էութեաներ
տաղաւարեցաւ 'ի ծննդական 'ի սբ կուսէն . և ան
պարատեղի բնութէն պարունակատեղէր իննամսեայ
ժամանակաւ 'ի համբարականի կնոջ . և զերկնայինն
ոչ թողոյր թափուր տեղի . սաղմնառեալ միացաւ
ընդ մերաստեղծակ բնութէ մարմնոյ , որպէս ինքն
կամեցեալ գիտաց անձառաքար : Աչ զիւրն ստեղծ
բնութի , այլ զմերն առստեղծեալ միացոյց իւր մար
մին : Աչ էրն փոխեաց , և ոչ զեղևն շփութեաց , այլ
բնութք միացոյց ընդ մերումն , անբաժանաբար մնա
լով 'ի նմին անձն Վան բովանդակեալ զյարգանդին
բնակիլն : Սորկից մարդկան ծնաւ 'ի կուսէն անա
պականաբար . և զցաւոցն ելուծ զդատակնիք , իմա՛
զծննդոց փրկող . և կիրքն անախտք պատուհասառող
կրիցն :

Վնկալ զքաղցն կարօտացելոյ դրախտին վայելից
յագումն . զվաստակն՝ տարժանեցելոյ երկսն , և տար
փողի առաջին անաշխատելի կենացն հանգիստ . զծա
րաւն՝ պասքելոյ ըղձման ադենաբուղիս աղբերն ար
բումն . զքիրտն՝ անիծիցն քրտանն բարձումն . զեր
կիւղն՝ մահուանն երկիւղին ազատումն . զչարչարանսն՝
չարչարանացն փրկումն . զմահն բարձողի կենացն
փայտի՝ անմահութի . զյարութիւն՝ սկզբանն կարօ
տեալ՝ լինելութէ դարձումն . զհամբարձումն՝ զկնի
պահպանութէ պատուիրանին խոստման ծանօթու
թեան :

Վարձեալ իմաց 'ի մեզ երախտագործեալ փրկա
նակն Վանի զմարդն եղանիլ : Ալ զի մի ոմանք պի
տակապէս վարկանիցին զմարդեղուին տն , և ոմանք՝
սոսկ մարդ ծնանիլ 'ի կնոջէ , յայտ առնէ՝ զճշմարիտն
լինել մարդ 'ի կուսէն անձ՝ բացայայտելով գիտաս

ցուք, ընկալեալ զարգացումն հասակի՝ մարդ վերայայտիւր մեզ զինքն: Ատեցող զչար՝ տղայն, և ընտրող զբարին ըստ Ասայեայ, վկայէ անձ ճշմարիտ գու. քարոզիւր դիասնունդ լինել՝ զԱրկիոնի սանձեաց զաներասանակ բերանն, որ առաջօքն դաւանէր զլինելն մարդ: Իսկ ՚ի կուսական ՚ի ստեացն ցնդել զկաթն՝ զԱմոստացւոյն ցամաքեցոյց զդժընդակաբարբառ զլեզուն. որ շնորհագործ որդի աւուանէր, և ոչ զՆանն անձ մարդ լեալ դաւանէր:

Բաղցեալ ՚ի փորձարկութի անապատին, ստուգապէս զինքն վերայայտելով մարդ: Փորձպիտին հարցագիտութի կոչաւորութի բացայայտելով զոչ իմացականն գիտակ առնել զնա, և զնախապատիրն ամաչեցուցանել յոյս. որ զառ ՚ի Նանն կենագործութիւն ոչ գիտէր մահացելումն լինել. այլ ճաշակմանն մահածութի միայն հրճուանայր սխալանացն սաղրիչ:

Աստակեցաւ իսկապէս. ինքն գիտէ՝ փորձագործութի վկայեալ զեղանիլ վասն մեր մարդ: Ալ զի զնա զնոյն՝ անձ ծանիցուք, տիրաբանեալ ասէր, առ իս հետեւեցարուք, տաժանեալքդ, և ես հանգուցից զձեզ:

Երաւեցաւ արդարապէս. և ինքն գիտէ մերով պիտաւորութիւն ծանուցանիլ զինքն գու մարդ ճշմարիտ: Ալ զի զնա անմահութի իմասցուք աղբիւր, ծարաւականացն պարգևել ասաց կենդանի ջուր, և վտականալ աղբերց անմահականաց ՚ինայն հաւատարցելոց իբրև ՚ի ճշմարիտն անձ:

Տրտմեցաւ ճշմարտապէս, որպէս ինքն գիտէ, կատարեալ վկայելով զինքն տնօրինացեալ, բանական ունելով զոգի և զմիտս: Ալ զկիսամարդն դաւանողաց կարկեաց զբերանն. և զնախաստեղծին մահաժառանգութիւն եբարձ զսուգ: Արկեալ ՚ի մահուանէ, որպէս ինքն գիտէ, ճշմարիտ յայտնելով մեզ զինքն եղանիլ մարդ, և զԱննինեցոցն ընդբերանեաց զլեզուն. որք ստուերակերպութի նաւթաւն զմարդեղութի նորին փրկանակն Նաննի:

Յայսմ տեղուջ ընդգձեալ դիմամարդք ճշմարտութիւն՝ ճառ արկեալ յեղանակեն. Արկիւղ, ասեն, ոչ է ՚ի սկզբնեղուի բնաւորեալ, և ոչ է այ գործած,

այլ վերջապարուկներդործեալ յարանայ ախտ : Արդ ո՛վ որոճողք ստուծեցն , զմէ՞ մոլորիք 'ի բոլորիցն արարողէ , և զսահմանեալ ճառագրուծինն վրդովալից գործականուծի՞ փուծայք կատարել . քանզի որպէս ձերունդ վկայեն ճառք , ախտիւ առնուք : Այլ ո՛վ յամառողք , 'ի նախարարուծէն իմացարուք բարեգոյակ ստեղծեալ կամս և անձնիշխանականս , ընդ նմին բնաւորեալ և երկիւղ տիրափառական :

Արդ որպէս յարդարընկալ կամացն ինքնատիրուծի՞ արտազանցեաց , նմանունակ և մահընկալ պատուհասիւ՝ բնաւորականաւն զարհուրեցաւ երկիւղիւ : Վանզի ուր եկամուտ ներգործի երկիւղ , անդ արուծի՞ ոչ անուանի : Ասն զի քաջուծի է՝ զբնաւորականսն փոխագործուծի՞ պարտել , զայն՝ որ իւր կամաւորուծի՞ ընդ բարւոյն բնացաւ :

Աստի եծէ ոչ ընդ բնուծէն առգոյացեալ էր երկիւղն , զիտ՞րդ անբնականաւն զարհուրէր . կամ ո՞րպէս բարէստեղծողն անձ՝ զոչն ընդունակ՝ պատուհասակոծ առնէր , թէ « Արկերուք 'ի տնէ այ ձերմէ » : Աղէ զարհուրեցո՞ դու զտունկ , վրդովեցո՞ զգետս , հայցեաց բարեգործուի՞ առ 'ի նոցանէ . յայտ է թէ ոչ հնազանդին . վասն զի ոչ է 'ի նոսա բնաւորեալ յասացելոցդ : Արդ իմա՞ զերկիւղն բարւոյ առիծլեալ : Արկիւղ 'ի տեառնէ պատիւ տն . երկիւղ 'ի մահուանէ՝ արդարուծե՞ գործարան : Վայց մի ինձ աստ զանյուսուծե՞ ներածցես զերկիւղ , ո՛վ դու , այլ զբնաւորականին :

Վանզի յերկաւուր նախասացուծի՞ պատմեաց վերակենցաղիլ 'ի փրկանակն Վան : Արդ եծէ ոչ երկեաւ առեցելոյն , յայտ է թէ և ոչ մարդացաւ . որպէս Ա՛նիքեցիքն վկայեն : Այլ եծէ 'ի նախասացելոցդ ոչ յանձնառեաց , ապա ոչ ունէր բանական ոգի . որպէս կիսադաւանն ասաց Վաւաղինար զաւուրիկեցի . 'Աարձեալ՝ թէ ախտ ներածես վարկանել յերկիւղն , սակա էր ոչ 'ի քաղցն և 'ի ծարաւն և յընդունելուի կերակրոցն նոյնպէս վարկանիցիս . քանզի մեզ նմանի քաղցեալքն և ծարաւիքն ընդ հաշանօք անկեալ տժգունին , և պակասին առ 'ի նոցանէն ուժեղու .

Թիւնքն . . . ¹ իսկ առլցեալքն մարմնական պիտոյիւքն՝ առողացեալք յօրանան, և տոչորի ՚ի նոսաբոց ախտիցն : Իսկ փրկանակն Ղանի ոչ այսպէս կիրքքանզի յաղազս մարմնաւորութենն բացայայտելով զինքն գոլ ճշմարիտ մարդ, զընականն մեր առաջի արկեալ՝ քաղցեալ և ծարաւեցաւ, անընկալ ՚ի հաշնաց և մաքուր ՚ի մեղաց՝ անն Ղան մերառեցելովն . քանզի ոչ գործեաց զանօրէնութի, պիտառոցէ մարգարէն, և նենգութի ոչ գոյ ՚ի շրթունս նորա . այսու տարացուցիւ իմասցուք զերկիւղն :

Ղրդ ամենեցուն բացայայտ է, եթէ մահճանցաւ նաց ընձեռեցաւ պատուհաս. իսկ անն ² Ղանի ոչ ինչ գործեալ դատապարտական, սակս էր մեռաւ, եթէ ոչ մահուամբն իւրով մահուն գործեաց մահ : Ղարձեալ ՚ի մերում մահուանն ապականուի և եղծումն գործառնի . իսկ անն Ղան մերառեցելովն մահացեալ, անապական և անմահ մնաց նովին մարմնովն : Ղանզի զմեռանիւն ստուգապէս՝ հիւսանիւն կտաւովն և ՚ի տապանի ներծածկիւն վկայեն ճշմարտութենն . ³ և ՚ի զինահարիւն բխումն արեանն՝ պիտառոցէ ըզկենդանիւն մնալ : Ղանզի ոչ զէականն իւր բնութի, այլ զանօրինեալն արտափչեաց ոգի . անքակ և անբաժին մնացեալ ՚ի բանական ոգւոջն անն Ղան ՚ի նմին մարմնի բնութենն :

Ղդէ՛ ասասցեն մեզ անձնահանձարքն, և ճշմարտութենն անիմայք . երկիւղ ՚ի հրանիւթ բնութենն անմարմին հոգեղինացն բնաբարձ առողջացեալ է, եթէ վերջաբուսակ ախտակրին . և եթէ ոչ բնաբար, զիարդ անդրլակի փառատրեն զէականն անն անընդալքն ⁴ երկիւղի Ղպա եթէ ՚ի գոյեղունն առլցեալ ունին զերկիւղն, ամենից բացայայտ է՝ թէ անախտք են : Ուստի ամենայն անկարութենն սկիզբն արտայայտեցաւ աներկիւղութիւն, որում նախկին բանսարկուին պիտառոցէ անկումն, և երկրորդ՝ նախծին մարդոցն : Իսկ եթէ զառ ՚ի բարւոյ միայն վարկանիմք ունել զերկիւղն, նովիմք իմասցուք և զառ ՚ի չարաւ-

1 Յօրին . բառ մի անընթեռնել :

5 Յօրին . ճշմարտութենն :

2 Յօրին . յանն :

4 Յօրինակին անընթեռն :

բանացն : Ս ասն այսորիկ արուձի՛ն անուանի քաղցիւ
քաղցի համբերել, և երկիւղիւ երկիւղի :

Ա զարհուրի, ասեն, գրկընկալ մանուկ . յայտ է ա-
սեն, [Թ է եկամուտ բաղկանայ երկիւղ : Առ քեզ ա-
սեմ, որ զծաղրականսդ բարբառիս . նա բանաւորու
Թի՛ն ո՛չ ապաքէն ընդ սկզբնեղուԹէն առննացեալ է
'ի մարդումն . սակայն Թերահասակ մարմնոյ գոյա-
ցուԹք ոչ զօրեղանայ քնարգել բան, այլ զխժական
բառ երգէ ձայն . նմանապէս բաղկացեալ իմասցիս
զերկիւղ . և մի՛ յաւէտաղիւղաջեալ զանգիրսն բար-
բառելով յախմարացն յադաճմունս : Աջ որ տաժա-
նեալ յերկս՝ արիւն վիժաքբանի . և եթէ մարդում,
ասեն, ոչ բաղկանայ, զիարդ արդեօք զ՛նէ՛ն Արդոյն այ
իշխեսցէ որ զայս բերանաբացել : Արդ, խօլացեալգ
'ի չարափառուԹեդ, յումէ՛ լուար զանբնակ գոր-
ծոյդ լուր . գրումն աւետարանին որպէս արեան ա-
սաց տարացուցաբանուԹք քիրտն, այլ ոչ Թորումն
անզինահար արեան :

Արդ կաճառք բանիցն յուզեալ՝ դարձեալ վիճա-
բանին : Առակի ճառագրեալ աւետարանական տա-
ռիցն պատմուԹիք անմիաբան 'ի միմեանց գտան . յո-
րոց զմին ընտրեալ գովեսցուք, և զմիւսն հերքեալ
արտաքսեսցուք 'ի սրբումն կոչարանէ : Վրանզի բազ-
մերգելին Վրիգոր առաքելաբարոզ նահատակն Վճի
զամենայն աւետարանական պիտառուԹիսն ճառա-
գրեաց՝ զոր ինչ յաղագս այ Վանի՝ տնօրինական կի-
րառուի պիտառէր . իսկ զահաքբտնիւն և ոչ յատուկ
ձայնիւ յիշատակեաց . ուստի յայտ է, ասեն, եթէ
հնապատմուԹի աւետարանին ոչ է ընդունակ : Աւ-
եթէ որ քան զնախաբարոզն Վրիգոր խորհեսցի լի-
նել իմաստուն, և այլ ինչ նորաձևեսցէ ճառել, այն
պիտին դատապարտեալ է ասեն :

Արդ ո՛վ խաբողորսակ Թնամիք, ներբողելով ձեր
զճմարտաբարոզ վկայն Վճի զյոզներջանիկն Վրի-
գոր՝ սրտաղաղակ բանիւ սիւսճանել մերկուէն ծած-
կոյթ, գովին այդու բանիւ՝ ցուցից յայլումն տեղւոջ
բամբասանս յարդարեալ ձեր նախադրուատին Վրի-

գորի, այլ ոչ գովեստ - քանզի որթողոքսական վեր-
նադիտող քնադգեստ նախահայրքն գումարեալք
'ի Վիկիապողիս՝ կանոնադրեցին երկակի հնգեակ՝ և
եզակի քառեակ թուով միայն՝ ի սրբունն կոչարանին
ընթեռնուլ թուղթս զմծաքարող առաքելոյն Պաւ-
ղոսի. և ի նորապատում գրութէն զնոյն շարագրու-
թիւն վերառեալ է: Եւ քարեդրուատելին Վրիգոր
զառ ի հարցն լռեալն և ոչ մակադրեալ ի նոր
թարգմանութիւն, վկաբանութիւն ճառագրեաց, թէ
Մսօրէն իշխանն իբրև մծանալն կամեցաւ, ասէ մա-
քուր Մաքեալն, զամենեսին ընդ մեղօք գրուեաց.
և այս ի հնապատումն տառն վերատառեալ է, այլ
ոչ ի նորապատում շարագրութէն:

Միգ եթէ սակս ոչ գծագրուէ՞ ի նորաբեր թարգ-
մանութեցն հնագում աւետարանին իբր զոչ ճշմա-
րիտ ի բաց ընկեցեալ մերժեսցի յեկեղեցոյ, ընդ
նմին խոտեալ բամբասի և մեծ մակադիտողն Վրի-
գոր ստուերաբանութիւն դրուատեալն ի ձէնջ: Մպա
եթէ ճշմարտապատումն Վրիգոր ոչ ըստ համօրէն
աւետարանական կարգաբանութե գլխոցն բաղգա-
տեալ շարագրեաց, այլ յատուկ պարզմտութիւն ըստ
ախմարացն լսելութիւն բաւել զառժամայն պիտոյիցն
սակաւամասնութիւն վկայութիւն առաջի եղեալ՝ մար-
գարէական տառիւք հաստատէր, արդ զմէ՞ անփապ
լինիք զնմանէ պատճառագրութիւն: Միգ ի յիշումն
եկեսցէ ձեզ իսկապատում տարմաբանիցն գործա-
դրութիւնք՝ զոր ինչ յաղագս նօրին բանի հետե-
ւալ են:

Սատի նախկին յուրվից գուրով հայր ճշմարտասէր
անձանց՝ տէր Մարտիրոս կապագովկացի՝ ոչ ի վտանգ
ինչ սկամայից ճառեալ, այլ գեր ի վերոյ դաւողի-
կեցոյն երթալ Մպողինարի կշտամբէր, որ կիսամաւ
նութիւն դաւանէր զտնօրէնութիւն փրկական Մանի.
Եւ զարչարանն, ասէ, և զտրամութիւն և զգօփալն,
և որ ինչ միանգամ սոցին կցուրդ յաւետարանականն
կայ, այլ Մանին ասեմ. և ոչ բնուէ մծութեւն, այլ
միաւորութեւն:

1 Յօրինակին ե-ւ-ի-ի հ-գ-է-ի:

2 Յօրինակին գ-ծ-գ-ր-ւ-թ-է:

Սորին զուգասողակից և որ՝ մահանուն՝ Վրիգոր անձաբանն արժանաւորեցաւ կուլիլ, առ եւնոմիացիսն ճառեալ ասաց. Օխօսե՛ն և զգարհուրե՛ն յաղագս քո թափեցելոյն իմաց սնօրինարար՝ Վարձեալ յերկակեռակի յեզում՝ ճառի զամենայն սնօրինականն լուծականութի՛ք յեղանակեալ՝ յեզակին հնդետասան թուականութեանցն ազատարանեալ ասաց համառօտաբար, թէ Վը քրտնե՛ն արեան ցուցականութի՛ք յաղագս մեր չարչարեցելոյն ծաներուք: Վարձեալ ՚ի յաստուածայայտնութե՛ն ճառին մահադրեալ ասաց. Մտորում քաղցեաւն և վաստակեցաւն և արտասուեաց և երկեաւն օրինօք մարմնոյ:

Սին համասող և երջանիկն Յոհանն Կերբողանունն ոսկերերան՝ կարգաբանութի՛ք զաւետարանական թուեալ բան. Որպէս զի մի կարծեօք անուանեցի մարդեղութիւն յանձն Մանի, սակս այսորիկ ստուգապէս աղօթէր առ Հայր ՚ի կոհակին ձիթեանեաց. և քրտնեալ թուրէր յորդահոսակ առուս որպէս ապացուցի արեան իջման:

Համաձայնակից գոլ սմա և արդարածերն Վպիփան կիպրացի. Սարմնաւորապէս իմացարուք, ասէ, զահաքբանութիւն, և մի սոսկ հոգեպէս. իսկ զառ ՚ի հրըշտակէն զօրանալն՝ զմովէսականն իմացարուք աւարտել զօրհներգական մարգարէութիւնն, երկրրպագել նմա Որդւոյն ան, և ուժեղացուցանել զնա հրեշտակացն ան: Օ անուանական զօրութիւնն վամաբանութի՛ք փառաւորել՝ մաքուր սպասաւորաց զօրութի՛ն անուանեաց, զնորայն գովաբանել ՚ի վերայ մահու զտիրականն ², և զգժոխոցն լուծանել զպետութիւնն:

Մրդ գու, ո՛վ յօդաբան և զրայահուր ³, իբր գերաթուեար մտացաթե և հանճարով բան զերկնագուշակ ⁴ նախահարն, որք հիմունք եկեղեցւոյ և խարխիւք ճշմարտուէ անուանեցան. որոց պահապանք՝ հրեշտակք, և զօրավար՝ ինքն անն. որք վկայեալք

1 Եօրին. զուգասողակի և մովսէս:

3 Եօրինակին զբացահար:

2 Եօրինակին ՚ի վերայ մահու զտիրականն:

4 Եօրինակին զերկնագուշակ:

յաղագոս Վրիստոսի նահատակեալք, զլիսափառեցան յառաքելական աստիճանին : Վամ գրէ՞ թէ եօթն՝ հարիւր ամլիեալ յետ չարչարանաց Որդւոյն աստուծոյ. և այսբան ժամանակք յանդիտութեան գնացին բոլոր մանկունք եկեղեցւոյ. և միայնարդ ևս ՚ի վախճան ժամանակաց նորուք դուք և նորածանք դոսայք ճշմարտութեանն, երկրորդ ապաւղինարիտք. որ նորածայն աւանդութեամբք նորածին բուսուցէք արմատոց դառնութեան փուշս հրաձարակ անշիջատոցոր բոցոյն :

Ըրդ հիմ վարիք զարտուղի խորհրդովդ. եկայք ընդ մեզ խոստովանեսցուք զառ ՚ի կուսէն ծնեալն անձն Վան՝ ճշմարիտ առեալ մարմին անփոփոխ աստուածութիւն, անյեղյեղուկ միութիւն, անորիչ անձութեամբ, և եզակի դէմ. անբաժ ՚ի կրից, անապական մարմնով, մաքուր ՚ի մեղաց, անեղծ ՚ի չարչարանս, և չարչարեալ իսկապէս : Այլ անմահ բնութիւն, և մեռաւ ճշմարիտ մերունական մարմնովն. աներկիւղական անձութիւն, և տրամութիւն զանդիտեալ ՚ի կամաւոր չարչարանս մերառեցելով հոգւոյն : Վրիւր կենաց գոյով բնութիւն, և ծարաւեալ ստուգապէս մերառեալ մարմնովն : Վոլորիցս արարող, և ոչ վաւտակեալ ըստ մարդարէին. և ՚ի միօրեայ պողոտայնոց սամարացոց վաստակեալ հանգստի մերատոհմակ տեսակաւն :

Համագոյիցս եղելութեան անկարօտ դարմանիւ, և քաղցեաւ ստուգապէս մերակերպ առեցելովն : Վնտարող և անբովանդակելի բնութիւն, և ՚ի գիրկս բովանդակեալ մերահասակ տղայութիւն : Վն երևոյթ անսկզբութիւն, երևեցաւ մերագոյակ մարմնովն. անեղ անբռնելի մշտնջեանաւորութիւն, սկիզբն առեալ մարդեղութիւն, և բմբռնեցաւ մերանիւթ բռնութիւն : Սա ոչ պակաս ՚ի մերոց կրիցս, և անախտ. սա ոչ նուազ անձութիւն, և անմեկին անօրինեալ բռնութիւն. սա ամենից կամաւորութիւն համբերեալ տաւրաւ, զի բոլորումն գործեսցէ փրկութիւն մարդոյն : Օսորա զանձականս դաւանեսցուք բնութեամբ, և

զանօրինականս կամաւոր յանձնառու թեամբ : Օ սա
բարեբանեսցուք զոհացողական երգասողութեամբ :
Փառք չօր էականի , որ զմիածինն իւր առաքեաց 'ի
փրկութի աշխարհի . փառք համագոյակցին , որ վս
մեր մարմնացաւ . փառք անսկզնակից չոգւոյն , որ
ետ զանձգիտութիւն որդոց մարդկան : Փառք միաս
նական սբ Արրորդութեն յաւիտեանս . ամէն :

ՆՈՐԻՆ ԵՐԸՆԵԼԻՉՈՅՆ

Թ Լ Ռ Պ Ռ Ր Ռ Ս Ի

ՃԳՆԱԼՈՐ ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ

ԵՒ ՎԱՐԳԱՊԵՏԻ

ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱԶՆ ԱՍՏՈՒԱԾԸՆԿԱԼ

ԵՒ Ի ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

ՄԵՐՈՅ ԵՒ ՓՐԿԶԻՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Օ ԱՏԱԼՈՐ և զանքննելի խորհուրդ անհասու-
 թե արփիահարատ անծային սբ նշանիս, ու
 անծասերք, դուն ինչ սղական բանիւք արտայայտեալ
 ներբողական և պանծայի ճահողասաց խորհրդով,
 հոգեպարգև անծիմաստ շնորհք կենդանագրելով,
 համառօտաբար հրատարակեցից յոքնօրինական յու-
 սով ենթադրութի՛ն Վ՛ն : Այլայք ամենեքեան ուղ-
 դափառ հաւատով և ուրթիւ ստորասացութի՛ք եր-
 կիր պագցուք գերահրաշ անծային սուրբ խաչիս, ՚ի
 սմա բեւեռեցելոյն բազկատարած շարամերձութի՛ք և
 անսակի տնտեսութե՛ն հական բնութե՛ն Վանին այ :

Ար զնախագասական ապացուցութեանցն զմակ-
 երեւուի բաղադրեալ հոգիաներկ և մարմնաքնար եր-
 գողին, ՚ի վաղնջուց հետէ հաւեալ ձայնէր՝ զսերկա-
 ծին հակն զ՛ի վերայ փայտին բաղադրական գերա-
 ծութի՛ն՝ արտաշնչացեալ անտղելի ինքնակայուքն,
 ձիրելով ՚ի վերայ հեթանոսաց նշան և լոյս երե-
 սաց, անստուերական իրակեալ ներգործիչ անծ ելով
 Վանն : Այ իբր որումն պատուական գոյից նիւթից
 երկնայնոցն առեալ՝ առ մեզ ժամանեաց զհաւաս-

տուժէն զէնթադրուի զէնանիլ 'ի վերայ մահաբեր փայտին՝ առթելով զնոյն փրկուէ օձան՝, զնիչ գերապանծ փայտին գիտուժէ՝, որցեալ յանապակ և յանուշակ մշտնջենաւոր և յանլախճան ուրախուին երկնաթուիչ հաւատով 'ի Վ'ն, այլ 'ի վեր քան զեռական էիցն գերազանցեալ վստամական վեհագունիցն իմանալի մակացուժէց իմաստիցն՝ յանապարհբելի և յանսյարիմանալի անձային խորոցն ելով դաշնաւորութեան ընդ փայտին սեւեռամամբ, զվճնամիսս իւր զմեզ՝ համայն իսկ և զամենայն աշխարհ յինքեան բաղարկեալ, արգահատուժէն տեսողական տառիւքն առտուեալ զնոյն, անանջատելի միաւորութիւն առկացոյց առաջի հօր :

Ալ զարտամերկացեալն 'ի լուսաւոր նյ ձեռացն ստեղծեցելու մն աներկիւղական բնութիւն և անձնիչ խանական կամօքն՝ անձական անուամբն պատրեալ բարիատեաց և ռեմակալ թշնամոյն, 'ի ձեռն մերս կերպ առեցելոյ մարմնոյ զգեցմամբն՝ ներգործելով փրկական Վանին, կապտեալ ամաչեցոյց զհակառակամարտն, և փրկեաց անձախառն խայրին 'ի վերայ փայտին ախտական առբերութիւն՝ պատասպարեալ միշտ յարատեակ ընդ հրաբուն հոյն՝ կաճառաձեմ էիցն բազմադասելոցն :

Ալ ետ ընդ ետ վերտարեալ սեւեռագոյն և մակասիր ենթակացութիւն, տիպատեսակ անչիութելի բնութիւն անութէն մակադրեալ 'ի քառեակ փայտն, զտնօրինեալն արտաշնչեաց հոգի . զինահաբեալն 'ի տիգարուխ և վտակահոս կենդանուէն, 'ի մեզ գոլով աղբէւրն ջրոյ խաղացելոյ յաւիտենին կենդանութիւն :

Վանզի անշնչացեալ մարմինն՝ ստուգապէս պիտառութիւն կենդանատեսակ անձացեալ մարմնոյն, և երկախումբ ներմարդութիւն, դիտապետական իշխանութիւն 'ի բացորոշութիւն աղատ գոլով 'ի մեռեալս՝ սակս կարծեալ երկիւղին մահու ունակութիւն, ընդ մեզ եղեալ անձ Վանն, ինքն անջատի որոշմամբ յերկուս տեղիս, արտաբերեալ յորջորջմամբ, և առտուեալ զանձն 'ի ձեռս հօր . վասն զի իւր էր անտեսա-

կանն՝ ընդ որում անշիտթ բնաբար ներմիացեալ և խառնեալ շարայարելունքն ըստ որումն բանի : Վ՛անդի անյեղօրէն և անքատակ՝ է անճահրաշ ներանձնաւոր մարմինն, և տղաբար կանոնաւ բովանդակի և չափի :

Օ նոյն պատկանեալ տն յաւետարանին ասէր, « Եւ խանուի ունիմ առդնել զանձն իմ, և իշխանուի ունիմ միւս անգամ առնուլ », « Արով և անդ ախտակրեալ շնչովն առ ՚ի դժոխարնակ մարդկան շունչն հիւսանի լէ մեզ առասնակաց, և ՚ի տապանի ներքճած կիլ մարմննով, ՚ի մարմնածածուկ ներքնագոյն դժոխս, վերաւ կենցաղեալ կենդանացոյց միահագոյն զամենեսեան իջմամբ առ դարապետական արգելեալ հոգիսն . և ռահ գործեալ ՚ի նմա ՚ի ձեռն լուսածին գերապանճ նիշիայտին : Յորում լուսաթռիչ սերօրէին ՚ի գիշերին այն պատահեալ կանանցն, վերաբերէր առ նոսա քարոզութիւն զխաչեցելոյն ասելով, « Օ ինդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս », որ բնաբար առասութիւն ձիրեաց զկենդանութիւն անկեակացս :

Արոց և խայտացեալք ընդ ընծայական շնորհադրուատ բացատրութիւն զուարթնոյն, առ ընդհատ եկաւորութիւն խաչեցելոյն զյարուի . ուստի և զնոյն իսկ զգաւանութիւն ունակութիւն անվթար և սուրբ հաւատով ուրցեալ յանձն ճշմարիտ, աստանօր ոգեալ արտասանեցից արփիահրաշ և քրիստոսագարդնք նշանիս :

Վ ճշմարիտ անճային տունկ, արևելաբոյս արմատ ընծիղեալ սաղարթածաղիկ և կենդանատեսակ զօրութիւն, իմանալի պտուղ, անբան կենդանի, քառաթև նշան, անբարբառ բարեխօս զբէն կախեցելոյ Վանին այ : Ար փոխանակ նախկի տնկոյն, որում սաղարթախիտ պտղովն վայելացեալ, չքնաղազարդ տեսական գունեալ, զարմանագեղ և սուրյգ գեղեցկութե տենչալի փափաքմամբն, կամակ և ակորթելի առ ՚ի տարփումն տեսողացն հայեցուած ուն յօրինեալ, յաւետարեւր շեշտակի արգահատութիւն զինդութի

1 Եօրինակին անանի :

3 Եօրինակին արգեալ :

2 Եօրինակին արգեալ :

4 Եօրինակին անանի :

առթեցեր, դառնութիւնարեւր ելով բուժկութեն՝
 առգիտաբար դաւողութիւն պատիր պտղովն կաղա-
 կարծելի բաժամսութիւն, ամայացեալ տարասող-
 մամբն արտակացելոցն յիծաստեղծ և յանձառելի
 փառաց իծուէն:

Ո՛վ ճշմարիտ իծային տունկ, նախաբոյս և ինք-
 նագոյակ կառուցմամբ պատկանեալ, սորեկ պտուղ,
 և յետածին ժամանակաւ ձեացեալ քառատեսակ սր
 նշան, և անբարբառ բարեխօս զբէն հեղուսելոյ ան-
 մահ Վանին ինչ: Որ իբր ՚ի ձեռն միոյ մահու՝ միահա-
 զոյն բազմաձարար անմահ ստացեալ իսաւարամութ
 և նսեմացեալ շամանդաղութիւն աղջամիջով ստուե-
 բամածեալ, փանաքի անբատութիւն տարալաճեալ,
 տարապատկանութիւն յիծատեսակ արարչատուր փա-
 ռաւորութիւն ունակ եղեալ յանցանաց նախահօրն,
 իսկապէս և զնոյն կերպատեսակ նմանութիւն ստա-
 ցեալ զմահացելոյ ծառային անանջատելի սիրովն,
 բոլոր ՚ի յարրորդուէն և անորիչ ՚ի ներմարդութիւն՝
 յարահիւսեալ ՚ի վերայ քո մեռանի անտղաբար ար-
 տաշնութիւն կենդանին՝ կենդանութիւն չորհելով բնա-
 լին եզակի՝ բնութիւն իծութիւն:

Ո՛վ ճշմարիտ իծային տունկ, գերադրական և ի-
 մանալի տնկագործութիւն խորհրդոյն ապաստովթ, խո-
 րութի և անխանաւթ քառաթեւ սր նշան, և ան-
 բարբառ բարեխօս զբէն բեւեռեցելոյն անմահ Վանին
 ինչ. որ նախ քան զբուսանել փայտին ՚ի մէջ խորացե-
 լոյ աղխափակեալ դրախտին հրասրեալ սուսերօքն՝ ՚ի
 սրորէսպահ բոցեղինացն պարունակեալ ճանապարհ
 ծառոյն կենաց, յաւետաբար միշտ և գերագոյնս
 ինքն զբեղ տեսանելով, անդուստ ամենատեսաւաց
 տեսական Վանին ինչ, և անուանեալ ծառ կենաց,
 առբերելով ՚ի բեզ պտուղ կենդանութիւն՝ անորակ
 ներմարդութիւն միաւորեալ բնութիւն իծութիւն մեռա-
 նիւր զմահ վասն մեղաց, սակա իծագործելով զմեզ-
 զի թէպէտ և համաբնակից² այնր տնկոյն և անսուրբ

1 Իմն, եզական՝ աննման՝ ան- տեսակ մարդկութիւն:
 պատմելի, կամ միաւորեալ ՚ի մի 2 Եօրին. Ինչպէս ՚ի ինչ:
 աննն ընդ նախաձառեալ կերպա-

փայտին առանակայ առկոչեցեալ, յորում պատ-
ճառք մեղացն 'ի ձեռն պատիր պողոյն ճաշակմանն
եղև մահու առիթ . իսկ որպէս և այն իբրու ելոյ
ահաւոր զօրութի բեւեռեցելոյն հեղուսեալ 'ի վերայ
քո ճմարիտ կեանք և պատճառք փրկութե , արտա-
բերեցեր զյաւիտենական արդարութին մշտնջենա-
ւորութի ֆօր յաւիտենից :

Ո՛վ սքանչելի փայտ , և անճազարդ տապան , իմա
նալի խորհուրդ ծածկեալ , քառաթև սուրբ նշան ,
և սկիզբն սևեռից սերման մարմնացեալ անմահ Մա-
նին այ . որ զկենդանին անմահ Մանն անճ ելով էակա-
նութեն՝ սպասաւորեալ 'ի քեզ յառաջագոյն , այն որ
խօսէրն առ 'ի յորինադրել զնիւթական արկածեալ
օրէնն , զկենդանաբեր տապանին զփայտն , վայրանցեալ
էր բարձր և 'ի վերայ գեղման , և շարացեալ անօրի-
նաբար բաղդատութի անտղելի և անճառելի միաւո-
րութեն , հեղուսեալ ընդ քեզ իւրով գերակ ' բար-
ձրութեն : Վերագոյնս 'ի ծփական և 'ի ծովացեալ
ալեաց մեղաց զ'ի քեզ օժանդակեալ ոգին օդա-
գնաց սլացութեն թեթևս թռուցեալ՝ մերձ առ եր-
կինս վերաբերեցեր , ապականելով զհնութի ծերուն
եղծման ազանց , սուզանելով յանդունդս կորստեան
քանակի կասմանն . յորում զմաքուր և զվճիտ դուռն
տէրունոյն բերանացուցեալ , այս ինքն զտիգահաճարեալն
'ի զինուորէն , իբրու ըստ իմանալի բացելոյ ձեղուանն ,
մեծաբարբառ գոչմամբն 'ի ձեռն ֆօր աւանդեաց
զհոգին . յոյժ տպաւորագոյն քատակութեամբն փո-
խանակ աղաւնոյն , կենդանասաղարթ դալարութեն
չղաբերի , զընտանեգոյն կարութիւնն , հանդէտ և
հաղորդ երևեալ հոգին սք . անձամբ ընդ անձինս՝
իբր 'ի տապանի պահանութի ոգոյն , այս ինքն ար-
գելելոցն 'ի դարապետացն դժոխոց , զինդուութի առ-
թելով հրախառն արեան 'ի քեզ ցայտեցելոյ խաղա-
ղագործիցէ յերկինս և յերկրի :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ , անճակերտ և իմանալի
սեղան , երկնակառոյց յառաջաբերութեն անմահ
զենման Որդոյն այ կամաւոր պատարագին . վասն զի

'ի քեզ տեսանեմ զի՞նք Քանն մարմնով բազկացուծին գոյացեալ, փոխանակ Խասհակայ արտաշարեալ ՚ընդ փայտին ենթագրուծիք. հնազանդ Հօր և ծառայ մերատոհմ կերպիւ, և առաջնորդ յերկնաւոր ուրախուծեցն բնակուծինսն. քանզի բեւեռեալ իբր 'ի սեղան 'ի վերայ քո փոխանակ անբան կենդանւոյն մատուցեալ ողջակէզ անարատ և զենու մն անբիծ, ոչ զմի անձն Խասհակայ, այլ համօրէն իսկ զամենայն աշխարհս փրկագործեալ կենդանացուցեր :

Ա՛յ սքանչելի սուրբ փայտ, անձազարդեալ իմանալի սանդուխք յերկրէ յերկինս բարձրացեալ զնոյն ինքն զ՚նս պայծառ ճառագայծիւք ջահափայլեալ արփիակիզն փայլմամբ, զարեգակն արդարուծիք 'ի քեզ պսակ ունելով հաստատեալ առբերելով զփրկուծի ամենայն աշխարհի. ըստ որում նախկին տեսեալ զքեզ քրջն Յակովբայ ճանապարհ վերելելոց յերկինս առ Հայր, և գուռն երկնից անուանեալ իջելոց դասուց կաճառացն հոյակապ, և գումարտակ ժողովոյն երամ երամ իջելոց հրեշտակացն յերկիր՝ առ միուծի վերնոց և ստորնայնոց, հրաշաշաւիղ և կատարեալ ուղեկցուի զկնի անձային ձայնին՝ թռուցեալք լուսատեսակ կերպիւն առ Ճմարտն էից կայ, 'ի վերինն բրաբիոն յանձակեաց աշխարհն :

Ա՛յ սքանչելի սուրբ փայտ, անձազարդեալ իմանալի գաւազան սուրբ հովուին, և պատճառ ծնելուէ ստեղծատեսակ հողուով՝ առանց մարմնոյ և արեան յաւէժաբար գոլով. և ոչ իբրև զօրինակն յամսն և 'ի ծոփն, կամ իբրև զմեծախորհուրդն՝ որ առ Յակոբայն, յորժամ դնէր զգաւազանն 'ի ջուրն աւազանին յանդիման խաչանցն առ զկծելոյ նոցա 'ի ձեռն գաւազանացն և ծնանելոյ խաչանցն գորշախայտս և սպիտակս և խայտախարիս. այլ մշտնջենաւոր յաւէտ յարաձգական տեղուծիք կանգնեալ աւազան իմանալի և հոգևորական օթոց փրկուծի և կնիք ամբուծի, անմահ ելով կենդանագրուծի բանին արտասանեալ Ճմարտուծիք յոյժ գեղեցկապէս և հրաշափառագոյն. յաւէժառատ և վտակահոս անձային

աղբեւոյն՝ ի քեզ ցայտեալ ահաւոր սրկմամբն, բեւեկ նահայծակ հրատալից արիւնն և ջուրն ՚ի բերանացելոյ երակէն հոսեալ, արտամերժելոցն և մերկացելոցն ՚ի փայտէն դատապարտութեմ, լուսաւոր և անապական ծածկութից, և համայն ամենեւին թափանցանց ՚ի միասին եղեր կնիք և գործարան և վերստին ծնունդ բանաւոր ոչխարաց :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, անձաներկ դրոշմն, զէն և կնիք հրատեսակ պարծեցելոցս ՚ի քեզ սրամխեալ արեամբ Որդւոյն անյ, որ փոխանակ դառնազէն արիւնաշաղախ արեամբ դրոշմեալս զսեամս որդւոցն Խարայելի, միանգամայն առ հասարակ եղէն զերծեալք ՚ի բարկութեմ անձային սրոյն : Իսկ դու, ո՛վ ահաւոր և վսամարփի անձային նշանի զօրութի անպարտելի, պատկեր և կնիք ՚ի դէմս ամենից հաստատեալ, յորում զահաւոր զհուրն և զլոյսն ՚ի քեզ ներպարունակեալ անանջատելի ներգործութեմ Որդւոյն անյ, ճշմարիտ կեանք և հրախառն դրոշմ հրասրեալ աստուածամուկ արեամբ Որդւոյն անյ, միանգամայն իսկ և հրագունից հրածնունդ սեռական էիցն, և ստորնայնոցս էակացս եղեր պատսպարան և պաշտպան :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ և հրաշատեսիլ գաւազան, արեւափառ նշոյլք, լուսածին և արփի ճառագայթ, ամենազան և պէսպէս գունակ գունակ զարմանազանեալ, որ փոխանակ գաւազանին որ ՚ի ձեռն մարգարէին՝ որում զհպարտացեալ ամբարտաւանութի եզրպտական սատակմանն տանջեալ պէսպէս և ազգի ազգի հարուածովք . այսքան երկոտասան սքանչելոք հրատարակեալ յոյժ հարկաւորապէս բռնադատութեմ ցնորականօք վրիպեալք, խազմական վրդովին տոչկեալ չարչարեցեր ջնջելով զյիշատակ նոցա մինչև ՚ի սպառ . համանգամայն իսկ և զանմարմին Փարաւոնն, որ խրոխտացեալ բարձրավզութեմ, ինքնահաճոյ հպարտութեամբն դբողեալ ՚ի խոշ և ՚ի գոգս քանակաւոր սահմանաց :

Ո՛վ սքանչելի սք փայտ և ամպատեսիլ սիւն կայծակնաբորբոք ճառագայթիւքն պայծառացեալ ՚ի յերկրի . ճանապարհընթաց և առաջնորդ ուղղութեմ բանականին անձատեսակ ընտրողութեմ Խարայելի՝

յաւետապարզ և երկիրն աւետեաց, ընդ քեզ միացեալ յարակայ 'ի կեանս բնաւորական լոյսն . քեզ հետեւեցելոյ՝ առաջնորդես յստակերտ խորանս անչափելոյ Արրորդութեն . ուստի և 'ի վաղնջուց հետէ տեսեալ զքեզ մարգարէին, ոչ միայն սին այլ և սեղան և տաճար և լեառն ըստ որումն մարգարէի :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ և անձաբուղի աղբեր, քե բացելոյ երկալտակ բղխմամբ 'ի կողէն կենդանութե բեւեցելոյն 'ի վերայ քո անմահականին այ, որ 'ի նիւթական և յանմաքուր հոսանուտ դառնաբեր կենացս՝ ցամաքեալ յստային հոսմանէ ուղխիցն վայրաբերականութի, սողոսկեալք վիժածական ծորմամբն և տաժանեալք եղերական սգոյն 'ի ձեռն փայտին դառնութե, յոյժ տենչալի զարմազանութի և գերարփի ծագմամբ գերարկեալ զճաշակումն ջրոյն դառնութե՝ քաղցրութի երևեցար 'ի Սեռա, ազգմամբ գրոյն տրամիտ և ախորժ և արբուն գործեցեր :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ անձազարդեալ կերպարան և տուող օրինադիր հաւատոյ, կենդանութեան հողւոյն անձախօսիցն նկարագիր և անբարբառ բարեխօս պարծելոցս 'ի քեզ . զի թէպէտ և հիւթանիւթ հողոյ ընծիւղեալ ածանցականութի արտաբերեալ, և համանունաբար անուանեալ փայտ պիտակապէս ըստ միոյ եղանակի, այլ սակայն զանազանեալ 'ի միւս կողմանէ՝ ըստ քառից յեղանակս տրամադրութի 'ի վեր քան զմիտս և զհասումն՝ մակագրեալ ընդ քեզ շարամերձութի, այն՝ որ խօսերն 'ի Սինայինն և օրինադրէր զօրէնան հրատաբորբոք և միգալառ մառախղամուտ խաւարան, եռանդնակայծակ հրալից արինուտ ահաւոր հուրն իջեալ 'ի վերայ քո, յոյժ բիւրապատիկ տեղողական արգահաւտութեամբ՝ պահեցար անկէզ . ուստի և նոյնազոյակ հուրն այն՝ որ անչփութելի բնութիւն բորբոքեալ խօսէր 'ի մէջ բուսածին թփատեսակ և փշադաժան մորենւոյն ապացուցութիւն՝ խորհրդոյն վայրիջեալ յանպարագրական ծոցոյ Հօր, անպարագրելի բնու-

Թի՛ն իջեւանեալ, ներտաղաւարեցաւ 'ի համբարանի կուսին, անկեղակարծ և անթառամ պահեցելով զերկաքանչիւրոցն զընութիս . հարկաւորապէս և կամաւորաբար ըստ արժանի փառաւորուէդ՝ խոնարհեալ երկիր պագանէր քեզ ամենասուրբ կոյսն և մայր ծնելոյ փրկչին մերոյ զքէն կախեցելոյ անմահ Մանին այլ :

Ա՛յ սքանչելի փայտ սուրբ, անծագարդեալ անձեւագործ տախտակ և կենդանագիր ընդ համագոյ Արրորդութէն, յորում նկարագրեալ 'ի քեզ ճշմարտութիւն, և զմեծի լուսոյն զխորհուրդն առդրելով, որպէս յիմանալի քառանալի քառանկիւն և վիմարդեան տախտակս տպաւորեալ 'ի ձեռն չքնաղատես առնն այ, ոչ տասնբանեայ մատամբ տառ ձեւեցեալ, այլ մշտնջենաւոր և յաւէժաբար տեղողութիւն զնոյն ինքն զանձ Մանն անպարագիր զծաւորութիւն հեղուեալ իբր 'ի տախտակի՝ անջինջ գրով ամատենաբանեալ շնորհեցեր :

Ա՛յ սքանչելի սուրբ փայտ, անծագարդեալ իմանալի պատկեր արքայական քառաթեւ սուրբ նշան, կենդանատեսակ զօրութի, որ իբրու բուսանելով յերկրի՝ բարձրացեալ ծայր արձակեցեր ընդ քառատեսակ ձեւեցեալ անկիւնս երկրի, առբերելով 'ի քեզ զերկնաւոր անմահ թագաւորն . անկասկած յապականողէ օձէն, յորժամ խաժանէր զգումարտական ժողովն գումարումն բանակին հակաճառեալ ներհակութիւն ընդդէմ հարկանող օձիցն, լուծանելով զխայթոց մահաբեր օձին, այս ինքն զանմարմին թըչնամուռն : Օ՛յ թէ առ հնովն և օրինակաւն յոյժ հարկանէր զխուժախումբ և բաժամիտ ժողովն, բժըշկեալ լինէին 'ի սահեցող գոյացեալ անշունչ նամանութի . որչափ ևս առաւել հրակայծակս արիւնախառն սիրալի ահաւորն հուր 'ի քեզ մերձեցեալ՝ հաղորդելով և մկրտելով 'ի մահ, մարմնով մեռուցչին՝ մահու, բժշկելով կենդանական անմահութիւն 'ի սեւութոյր և 'ի խաւարաբորբոք անիծեալ օձին դառնուէ՞ զ'ի քեզ հայեցողս հաւատացեալսս :

Ա՛յ սքանչելի սուրբ փայտ անծագարդեալ, իմա-

1 Եօրին . Գ... Գ... :

2 Եօրին . Գ... Գ... :

նալի թագ արքայական, քառաթև սուրբ նշան և անբարբառ բարեխօս զքէն կախեցելոյ անմահ Րանին ւնյ. որ զկենդանի անձավայելուչ իրագործութիւն՝ աստուտ անաստեղծ մարդոյն քողասուզեալ խորամանկութիւն մախանօք բանսարկութիւն՝ առժամայն աղաւաղեալք ՚ի կենդանատեսակ լուսոյն, և անկեալք ընդ մեղօք մահու, առաւել թիւրապատիկ արգահատութիւն տնօրինեալ անձութիւն զքեզ ինքեան բարձեալ ամենեցուն թագաւորն Յն՝ փոխանակ Յետուայ, այս ինքն զգայիսոնական զթագաւորեալ զմեղսն բազխեալ ցասմամբ բարկութե, մինչև ՚ի կատար ընթացից արեգականն, նշան յաղթութե պարտեցելոյ թշնամւոյն ՚ի վերայ կանգնէ. որպէս և օրինագիր բանն ազգէ կոչեցեալ, երկճիղ կախէ ըզփայտէ :

Ո՛վ սքանչելի սուրբ փայտ, իմանալի թագ արքունական, նախաձայնեալ զքեզ հոգիաներկ երգողին, յորում բարձեալ զահաւոր և զպայծառ զքեզազարդեալ զգլուխն զՐն, պէսպէս զարմազանութիւն փայլեալ ՚ի սահմանս կատարելութե ծայրի քո՝ մեծապէս բերկրանօք տարփողական տենչմամբն փափաքեցելոյն՝ ակումբահոյլ դասախումբ ժողովոյն ՚ի քեզ հաւատացելոց՝ և միանգամայն երկնի և երկրի զփրկութիւն առթեալ տրամադրեցեր. վասն որոյ և ազգմամբ հոգւոյն զքեզ մարգարէն՝ ոչ միայն թագ, այլ և պսակ փառաց յարահիւսեալ ՚ի գլուխ քո յաւեժ մշտնջենաւորութիւն, ընդ քեզ միացեալ յարակայ ՚ի կեանս սակս պսակելոյ զսուրբն ւնյ : Րստ նմին բազդատութե քատակի և Վաստուունն արտաբերեալ զքեզ ետ ընդ ետ՝ առանակայ ունակութիւն արտասանեալ առադրէր դատերացն Նրուսաղեմի ելանել և տեսանել պսակեալ ՚ի մօրէն ՚ի գլուխ արքային Սողոմոնի, յաւուր ուրախութե փեսայացեալ անմահ Րանին ւնյ : Նշարդ թէպէտ և հիահրաշափառագոյն և յոքնուտ տպաւորեալ ՚ի քեզ աստանօր խորհուրդ ներմարդութե եզակի բնուէ Րանին ւնյ, ո՛վ անձային նշանի ահաւոր զօրութիւն, սակայն զթիւ

վաթմնիդ զլիաւոր մեծ խորհուրդ իմանալի և բարձրագոյն ըստ երկոտասան ցեղիցն Եւրայելի բաժանմանցն, իբրև ընդ կենդանւոյ ընդ քեզ խօսեցայ :

Ո՛վ քառատեսակ սուրբ նշան, կենդանի փայտ և ձայն բանաւոր, սրեալ արեամբ Որդւոյն նյ. վասն զի քև ծանեաք զճշմարիտ արքայն Սողոմոն Տանդերձ վաթսուն զօրօք պահպանութեամբ էիցն՝ ըստ թուոյ Տինգ զգայութեցս, որով պիտակացեալ արտաքսեցուք տարապականութի՞ գործովք փայտին իմացութե՞ բարւոյ և չարի : Վ՛րև լուծեալ բարձաւ քրտնաբեր անիծադրութի՞ն Բաամայ, որ ՚ի ձեռն Տինգ շարագրեալ՝ ազգեցուէ, և մուտ՝ Տարուածոցն մախանօք : Վ՛րև խայտառակեցաւ օձ աւազակն, և բացաւ դրախտ՝ մարդ աւազակին : Վ՛րև բացաւ սրովբէափակ աղիեալ դուռն դրախտին կենաց : Վ՛րև կապեցաւ կարծեցեալ իշխանն պետութեց խաւարի : Վ՛րև հորդեալ դիւրեցաւ եւթնաձորոյն ճանապարհն ըստ Եսայեայ : Վ՛րև ազատեցան վտարանդեալ ոգիքն ՚ի դառն մահուանէ : Վ՛րև նորոգեցաւ ճանապարհ ծառոցն կենաց . « Ես եմ ճանապարհ և ճշմարտութի՞ն և կեանք » : Վ՛րև թուցեալ ընթանան Տամարձա կապէս ազեալ հոգիքն զՎ՛ն : Վ՛րև բացաւ դուռն յարութե՞ ննջելոց նրց : Վ՛րև ցնծայր հրեշտակապետն աւետարանելով կանանցն խաչեցելոյն զյարութի՞ն : Վ՛րև ուրախացան դասք առաքելոցն՝ քարոզելով աշխարհի զփրկութի՞ն : Վ՛րև նորոգեալ եղև երկին նոր և երկիր նորոգայարդար, և ամենայն որ ՚ի նոսա երևելի և աներևոյթ արարածք : Վ՛րև լուսաւորեալ պայծառանայ կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցի :

Վ՛րև զուարճացեալ խրախուսելով պարծի Սիոն վերինն Երուսաղէմ : Վ՛րև բերկրեալ խնդայ ամուլն որդւովք Տանդերձ՝ ծննդեամբ սուրբ աւազանին : Վ՛րև լուսաւորեալ ուրախանան ժողովուրդք հաւատացելոց ՚ի Վ՛ն : Վ՛րև դաստիարակին նձազգեաց տղայերամ մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ : Վ՛րև զգաստանան երիտասարդք և կուսանք՝ Տանդերձ

բազմահոյ ծերովք : ՎՔ.և պարծին կուսանք խտամբ բերողաց , բնակեալք 'ի լերինս յայրս և 'ի քարածերպս վիմաց : ՎՔ.և գրոշմեալ անձակերպ միութիւն կնքին ելից և մտից մերոց զգայարանք : ՎՔ.և օրհնին բազմատեսակ նմանութիւն խորանալէն յարկք սուրբ եկեղեցւոյ : ՎՔ.և բաշխի փրկական մարմին և արիւնն 'ի վերայ քո պատարագեալ : ՎՔ.և արժանացեալք կոչին յօժումն քահանայութեան անարատ և անբիծ նմանութեան քահանայապետին ՎՔ.տի : ՎՔ.և պսակեալ հրձուին փեսայացեալ հարսունք 'ի սուրբ եկեղեցւոյ : ՎՔ.և կերակրեալ առատութիւն լիապէս բուժանես զամենակարօտ սովամեղ քաղցելոց անձինս :

ՎՔ.և լինին բժշկութիւն տարժանամեղ հիւանդութեան վհատեալ հոգւոց և մարմնոց : ՎՔ.և հրաժարին ննջեցեալք յաշխարհէ մեծապարծ ուրախութեամբ յանձակերտ խորանսն , առհաւատչեայ երանութեանցն անմահական կենացն հանդստեանն 'ի ՎՔ.տի : ՎՔ.և կնքին գերեզմանք մեռելոց՝ հաղորդընծայ սաղմոսաւորուագ և հրեշտակախառն փառաբանական ձայնիւ մատուցանեն զերգս մխիթարիչ սուրբ հոգւոյն բարեխօսութիւն անմուռնչ հեծութիւն 'ի ՎՔ.տի : ՎՔ.և փայլէ միւսանգամ գալուստ Որդւոյն Մատուծոյ , անձառելի ծննդեամբն՝ արևելանշան ճառագայթիւք անձատեսակ մարմնովն : ՎՔ.և բանան գերեզմանք մեռելոց և յառնեն 'ի մահահանգիստ քնոյ : ՎՔ.և տանջեալ 'ի միասին առհասարակ դատին ազգք հրեիցն անհաւատից : ՎՔ.և ցնծան դասք աջակողմանն պարծելոց 'ի քեզ՝ թուոցեալ ամպովք ընդ առաջ տն երկնաթուղի հաւատով 'ի լուսազարդ տերունակայանս յերկնաւոր բնակութիւնսն 'ի ՎՔ.տի Զ'տի տէր մեր :

Մ.Յ. քեզ իմոյ արտադրութեան քանից պտուղ , սով անձային սուրբ նշան , և անձակերտ իմանալի անբան կենդանի , և ձայն բանաւոր : Այսոստ ձիթեանոց ոլով պիականս ծաղկեալս մատուցանեմ առաջիքո , կամ բոլորեալ պսակս 'ի հնդկային քարանց պէսպէս զարմազանութիւն գունեալ . այլ բանս մշտնջենաւոր և յաւեթաբար ընդ քեզ քաղցատեալ անձատիպ ունակութիւն , ըստ ձայնի հոգեւորուագ անձահօրն Ղաւթի , որ բազկացեալ գերազանցութիւն սիրանալով ունէր ըզ-

քաղցրութիւն 'ի քիմն, այսինքն զանձային բանն, առաւել քան զմեզր բերանոյ. և կամ թէ ըստ այլում հոգեկրի ումեմն զհրամայեալն 'ի ձոնէ ծասկեալ մանր զմատեանն, և վերաբերել ճշմարտութիւն զկենդանի զբանն, որ այնքան ընդ քաղցրութիւն գոյն հիացմամբ զարմացեալ պատմէր. ուստի և զնոյն աստուածատեսակ բանին ճշմարտութե զիմաստս զոր ունէի դուն ինչ 'ի շնորհաց հոգւոյն արջ ընծայեցի քեզ, սուրբ նշան, 'ի սկտեղս խանթից զտառագծա կան արտադրութիւնս՝ իբր 'ի քառեակ տրապիզիս զՎնի փրկութեան ասպասովթ խորհուրդ :

Վանզի շուրջ եկեալ 'ի խորհուրդս անդաստանի մտաց իմոց, իբր 'ի չքնաղ և 'ի սքանչելատես աստուածատունկ դարաստանաց, քաղեցի ըստ իւրաքանչիւր մարգարեական ոստոց զերեւեալ պտուղն կենդանութե 'ի քեզ առբերելով. մանաւանդ սակս ասէղակերպ և սոսկալի աւուրն երեւելոյ, յորժամ փայլես երկնախումբ զօրօք և լուսաւոր և անճառելի լուսով զ'ի քեզ հաւատացեալս՝ յանքանակ և յանչափ ուրախութիւնն անձակայ կենաց լուսոյ ճառագայթիցն 'ի վերնաքաղաքամայրն Արուսաղէմի, միշտ անդադար գեղապարութիւն ընդ անմարմին հոյլնն՝ լուսաճեմ կայճառացն խրախուսելով հանգիտաբար և յաւեժական հնչմամբ պարակցեալ, հրեշտակախառն օրհնութիւն պսակահամբար՝ կիտին բոլորեալ պսակօք՝ զեռաթուեան և զեզակի լոյսն աչալուրջ երեսօք համարձակապէս տեսանելով, հրաշառ հրաշջահավառեալ յերկնալոյս ուրախութիւնն, որ է համաբնակ և անանց տէրութիւն 'ի Վն Յն 'ի տէրմեր, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն :

1 Յօրինակին = պատմագր :

ԵՐԼՆԵՎՈՅՆ

Թ Լ Ո Ւ Ո Ր Ո Ս Ի

ՄԻԱՅՆԱԿԵՑԻ

ԳՈՎԵՍՏ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆՆ ԵՒ Ի
ՄԻՇՏ ԿՈՅՍՆ ՄԱՐԻԱՄ¹

Օ ԲԱՆԱՒՈՐ և զներանձնեան տաճար սքանչե
 ■ Ն լազործութէ ամենաբարեձև կարգաւո-
 թութք և վայելչակազմնք զարդարեալ երկնից բնա-
 կողին, զմաքուր և զպարկեշտասէր առաջատ հարս
 նութէ փեսայացեալ Նանին Տօր, զ]՝արիամ կոյս
 նծածին համաբողորասպակեալ հաւատով՝ սրյ Նը-
 թորդութէն, ընդհանրական առաքելաչէն եկեղե-
 ցիք Վ՛սի, փառատրողական երգաբանութք հոգե-
 զուարճ՝ նուագարանօք՝ վերագոչեսցնէք ՚ի սերկեան
 աւուրս դասախմբութք. վասն զի յայսմ աւուր ըն-
 կալան մեծարգոյ աւետիքն բողորաբնակ տիեզերք :
 Վ՛անգի Տօր հաւասար Նանն նծ՝ Տօր համագոյա
 կից գոյով և յինքեան զՏօգին կենաց, ծնաւ այսօր
 ՚ի Նէթղէէմ, արքայաչէն քաղաք Վաւթի : Ս՛ն զի
 ի Նէթղէէմ թարգմանեալ կոչի ըստ եբրայեցւոցն՝
 երդումն իւր : Յաղագս որոյ յանձն իւր երդուաւ

1 Թէպէտ և զառաջիկայս ճառ գտաք մակագրեալ յանուն Թէո- գորոսի, բայց երկբայիմք թէ խառ- նեալ իցէ ընդ ոճ բանից Թագէո- սի ուրումն, որ սիրէ կազմել ստէպ բառս եռարարդս և քառարարդս, և անանցս ծանրալուրս. զի զիւ- բաւ մարթին շփոթիլ անուանքս Թագէոս և Թէոգորոս :

անսուտան յէութեան նախագուշակ մարգարէութիւնն, և հաստատեալ կատարեաց զբանս ծառայից իւրոց, և զխորհուրդս պատգամաբեր հրեշտակաց արդաւրացոց:

Եւ յսօր աւետալուր և ուրախաբեր ձայն հրեշտակապետին առ կոյսն Սարիամ կարապետող վանգիւք տարահնչող ձայնեալ ընդ բոլոր համատիեզերս ամենայն, թէ « Դնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ է օծեալ տէր ՚ի քաղաքի Վաւթի »:

Եւ յսօր մեծ ինդուի ամենայն տիեզերաց. քանզի բացաւ դուռն արևելեան աստղանշան ճանապարհաւ մոգս հանելով ընծայաբերս, երկնաւոր հրեշտակաց արքային մատուցանելով ոսկի արքայական ինքնահողաբուսակ արուեստահարադործութիւն մաքրազտեալ և գունազարդեալ ՚ի շողիւնս հրալուսաճաճանչադեղնութեան. կնդրուկ երևելի անուշահոտութիւն և զմուռս պիտանիս և խորհրդայեղց: Սկի որպէս ինքնակալ և յաղթող թագաւորի. կնդրուկ որպէս նյ երկնաւորի և մարդասէր բարեկամողի. իսկ զմուռ որպէս ինքնայօժար վասն մեր մեռելոյ և յերկրի թաղելոյ, որ նշանակէ իսկ զմեր խաչելութիւն, և յերկրաբերձ քաղաքականութեցս մեռանել, ըստ Պաւղոսի առաքելախօս վարդապետութեանն, թէ « Սպանէք զանդամս ձեր զերկրաւորս », և եթէ « Սեռարուք դուք, և կեանքն ձեր ծածկեալ են ընդ Վսիւ յաճ »:

Վանզի յարևելից ուղևորեալ մոգուցն աստղանշան ուղևորութիւն, որ զմիւսանգամ յանկարծահաս փայլահնացայտ յարևելից զփառապարգև գալուստն Վրիստոսի նշանակէ, որ հատուցանէ սիրողաց իւրոց պարգևս բարեաց: Եւ դարձեալ որպէս ծնաւ ՚ի Բէթղէէմ յառաջին գալտեանն, և արար խաղաղութիւն ՚ի մէջ երկրի ըստ Վաւթայ, սոյնօրինակ և յերկրորդ վայրս եկեացէ ըստ զգաստ ըստ տեսական վարուց, և հայրենական փառօք և իշխանութեամբ դատէ զտիեզերս ամենայն Վարձեալ հրեշտակական աւետարանութիւն և գովասանութիւն համաձայնակից գոլով իմ, հետեւիմ յաւետախաղաց հրճուասիրութիւն և ՚ի նոյն յորդորումս հոմանմանեալս յարա-

ձիգն վերագունիցն հանձարեղացն արտասանութի ներբողածանութն հանդիսիւք : Ա՛յ ասն զի այսօր աւարտագործեալ կատարաչինեցաւ լրումն եկեղեցւոյ՝ քաղմայեղանակ նախագուշակ մարգարէիցն քարուզութեամբ :

Ա՛յսօր ցնծան բերկրական կցրդիւք, և գեղազանակ պարահնդութիւն երկնայինք և երկրայինք : այսինքն դասք հրէշտակաց և կաճառք մարդկան, և առմիմեանս արտաբերելով գալստեամբ որդւոյն աստուծոյ : Ա՛յսօր եհաս մեզ ժամանակ ուրախութեան. և խումբք սրբոցն անաղօտ ջահագործութիւք գունակս գունակս պայծառացուցանեն զպատիւ մեծի աւուրս վայելուն՝ գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր վերահայեաց տեսակ զուարթածաղիկ երփնազանագեղ գարունն, սաղարթածեմափթիթ բուսով վայելացեալք՝ գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր ընկալաք զցօղ անգիտուն յանկիւնս շտեմարանաց սրտից, զի քաղցրութիւն տատրակաց ձայնի լսելի եղև յերկրի մերում գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր ամպք անայինք և ցօղք հոգեզուարձք վերաբերեալ բուսովք՝ ստորացօղեն ՚ի մարդիկ գալստեամբ որդւոյն նյ :

Ա՛յսօր հոսանք հոգեխաղացք և վտակք առատաբուղիք միշտխոզումեան տրամոռոզանեն զբուրատանեալ աւետարանատունկ մանկունս եկեղեցւոյ գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր արարածք ամենայն լուսով փայլագունեալք ճառագայթանան գալստեամբ որդւոյն : Ա՛յսօր երկիրս երկինք եղև, վասն զի տեսանի անձ եկեալ յաշխարհ : Ա՛յսօր հողատեղծեալ զարմ ագամածնունս՝ երկնաքաղաքացի անուանակոչութեամբ գրեցան ՚ի դպրութի կենաց գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր նորափետուր հրաշիւք գեղեցկազարդեալք ՚ի հնարագործութենէն գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր գառնացեալ աղբերք և լիճք ջրակուտից՝ ՚ի քաղցրութեան ճաշակս տրամադրին գալստեամբ որդւոյն նյ : Ա՛յսօր վտակք յաղբերաց առատաբերին ՚ի խաղս և ՚ի մարգագետինս ծաղկոցաց գալստեամբ որդւոյն աստուծոյ :

Ա՛յսօր ծով համատարած տարաբերութե նուագարանօք, սահմանագոչ վերաճայթեցին խաղազա-

չարժ գեղաձեւեալ գալստեամբ որդւոյն աստուծոյ :
 Ըստ որ բազմահոլով գետոց յորձանասոյց պտոյսք
 անարգել գանգրիւք գեղաճփեալք գալստեամբ որ-
 դւոյն նյ : Ըստ որ և ջրակոյտ առլուղակաց ջրկայ դու
 սակարգուի եռաբերկրեցին վերածնութիւն գալս-
 տեամբ որդւոյն նյ : Ըստ որ և վերին օղք շահեկանաւ
 բար սփռեալք տարածին 'ի պէտս մարդկան գալս-
 տեամբ որդւոյն նյ : Ըստ որ և վերագագաթնակա-
 տարահերձ կոհակ լերանց վարսագեղեալ պճնազար
 դեցին գալստեամբ որդւոյն նյ : Ըստ որ երկնահոլու-
 վակառու տարերք երկուց լուսաւորաց ջահ պայ-
 ծառ զամբարօք փայլածին գալստեամբ որդւոյն նյ :
 Ըստ որ ստորափայլեաց արեգակն արդարութեան ,
 որոյ բժշկութի իւր 'ի թևս է : Ըստ որ փարատեցաւ
 խաւար սատանայական առագաստին , և վերայյաշ-
 նեալ տեսաք զոյսն ճշմարտութե , վասն զի ՎճԵ կին
 յաշխարհս :

Ըստ որ անեղն եղանի և անտեսն տեսանի իւրով
 մարդեղութիւն : Ըստ որ անվայրափակն և անբովան
 դակն բովանդակի , և անժամանակն սկզբնաւորի իւ-
 րով մարդասիրութիւն : Ըստ որ գայ կամաւորութի յաշ-
 խարհ , որ յաշխարհի է' և 'ի սմանէ ոչ երբէք մեկ-
 նեցաւ : Ըստ որ խոնարհեցուցանէ զլերինս 'ի ծառա-
 ութիւն , և հնազանդեալ հային հրամանաց նորա :
 Ըստ որ սնտաի արձանապաշտութիւնն ունայնանայր
 և 'ի բաց բառնիւր , և անձպաշտութի արգահատեալ
 յաշխարհ ծագեաց գալստեամբ որդւոյն աստուծոյ :
 Ըստ որ 'ի հին տրտմական տիրութեցն զերծեալք ,
 և որպէս նոր Իսրայէլ եղաք՝ ապրեալք գալստեամբ
 որդւոյն նյ : Ըստ որ յղփացեալ շտեմարանք Հրէիցն
 անձգիտուէ սպառեցան , և կարօտացեալ շտեմարանք
 հեթանոսաց առաւել զեղմամբ առլցան շնորհատուր
 պարգևօք Հորդոյն սրբոյ : Ըստ որ վերաբունեալ ամ
 բարտաւանք յերկիր ստորանկեալ կործանեցան , և
 աղքատացեալ տնանկք օրհնարանութի մին , և յեր-
 կինս բարձրացան : Ըստ որ զերծաք 'ի դառնապար-
 հակ աղիւսագործութիւն փարաւոյնի , և ընկալաք
 զգիր նամակի ազատութե գալստեամբն ՎճԵ յաշ-
 խարհս : Ըստ որ բացաջնջեցաւ ձեռագիր հակառա-

կամարտին գալստեամբն Վ՛սի յաշխարհս : Լ՛սյօր ծովաքատակ մեղք աշխարհի արտասահմանահալած փախչի, և Յորդանան ընդ կրունկն դառնայ, և ուզիք մարդկան լուսաւորին և Յ՛ս մկրտին, զի անտեսանի եկեալ յաշխարհս :

Լ՛սյօր Յովհաննէս որդի պառաւ մօրն զաքաբեան զարմ, դատերն Աղիսաբեթի, մեծ քահանայական շառաւիղ մահաբայեցուցն զեղմամբ, երկրորդ տոհմ զլեւան՝ գոլով ՚ի հոսանապտոյտ պարագայ ջուրն Յորդանանու և մկրտէ զՎ՛ս, լինի վկայ համապատիւ սուրբ Արրորդութեանն, տեսանելով զէջն աղանակերպ սուրբ հոգւոյն ՚ի վերայ գլխոյն Վ՛սի, և զհայրական զձայնն, թէ “Ղա է որդի իմ սիրելի, դմա լուարուք” : Լ՛սյօր անխոնարհն ըզգլուխն իւրում ծառային խոնարհեցուցանէ, զի զմեզ բարձրացուցէ իւրով գալստեամբն : Լ՛սյօր անպարու գրելին ձեռնադրի յիւրում մարդեղութեն, զի զմեզ տեսողս արասցէ իւրոյ անութեն : Լ՛սյօր յայտնի աշխարհի, և ամենեքին լուսով ճառագայթատեսին : Լ՛սյօր անձաշունչ քնարն Յովհաննէս ՚ի գլուխ ահաւոր և հրակէզ մերձենայր, լուանալով մաքրին ջուրն Յորդանանու յապականութէ եռացմանցն : Լ՛սյօր ջուրք ՚ի սրբութի աշխարհի վերաբերին, և մաքրագտեալ սրբին ամենայն բնուիք ջուրց յերևիլ այ մերոյ :

Լ՛սյօր ժառանգեցաք զարքայութին երկնից, զի արքայութե նորա վախճան ոչ գոյ : Լ՛սյօր բղխեցին լերինք զքաղցրութի, և բլրուք զկաթն ՚ի դալարով : Ղարձեալ բանալով անդրէն զխանութս ալեաց, վերրստին գեղեցկացուցուք զբանայեղց նուագարանաց գովասանութես մերոյ, և ՚ի նոյն յաղբերէ հոգևոր հանձարոյ ընթացուք ճաշակել զվտակս հոգևորս, և նովաւ աճեցուցանել զտունկս ներբողենիս առ սբ և անձաժին կոյսն Սարիամ, և շահատակարար ծաղկեցուցանել զբանիջոյց կորովուես մերոյ արգասեաց, ձայնակից լինելով հրեշտակին ահաւոր առասանութեանց :

Աւրախացիք խնդամտաբար սրտիւ, Տիրուհի կոյս և անձաժին Սարիամ, դուստր մարգարէութե շնորհի

և մայր տն, որ տժ վայելչութեան ծնար զարեգակն
արդարութե, և քե տեսաք և ծանեաք զճշմարտա-
հոս լոյսն Վ՛ս, որ լուսաւորէ զամենայն մարդ՝ որ
գալոց է յաշխարհ: Աւրախացիք բերկրական սրտիւ,
օրհնեալդ՝ ի կանայս, պայծառազարդ արևելք, որ ՚ի
քէն փայլածագեաց լուսաւորութի տժաշունչ երե-
սացն Վ՛սի, և մակազարթոյց զսիրտս մեր առ ՚ի քրն
նել զխորս գիտութե ուղղափառ հաւատոյ: Աւրա-
խացիք հրճուողալից սրտիւ, ամէնօրհնեալ ծնող և
աղախին տն, որ արժանաւորեցար գոլ ինքնատես և
սպասաւոր Ռանին այ հօր:

Աւրախացիք բերկրական ձայնիւ, կոյս բարեպաշտ
և անարատ ծնունդ նախաստեղծին, և ընդհանուր
ստեղծողին ծնունդ, քանզի ՚ի քեզ հաճեցաւ բնակիլ
անպարիմանալին տժ: Աւրախացիք մեծ խնդութե,
Մարիամ սրբուհի, օրհնեալդ ՚ի կանայս. բարձրա-
տեսակ և պայծառ երկին, աթոռ փառաց բարձրելոյ
ճշմարտին այ: Աւրախացիք խնդամտաբար սրտիւ,
մայր լուսոյ և բերկրանաց. անդաստան ծաղկաց,
ցցունազարդ գեղգեղեալ բազմագունակ երանգօք և
յարազուարճ առատացողովք, հովիտ շուշանաբեր,
և մանուշակ անուշահոտ յաւէտ սրբանեալ վարուք,
որ մեզ հրաշագործեցեր զանուշահոտութե գեղեց-
կազան Ռանին այ զտնտեսութի:

Աւրախացիք վայելչափառ սրտիւ, անհարսնացեալ
Տիրուհի կոյս և տժածին, դրախտ փափկասնոյց զա-
նազանափթիթ բողբոջիւք, զանազան գեղաւորութե,
առաքելովք և մարգարէիւք և վարդապետօք, և ա-
մենայաղթ մարտիրոսօք և ամենայն սրբովք: Աւրա-
խացիք և բերկրասիրեա՛, Մայր լուսոյ և բերկրանաց,
այգի տաշտաւոր և ողկուզաբեր, գինէբուղիս և սա-
ղարթաճեմ շարունակեալ, որ ՚ի քէն մակաշառաւե-
ղեաց ընձիւղեալ հայրատունկ որթն ճշմարիտ Վ՛ս,
և ներբաժանեալ երկուս մանունս գնդակաց հրէա-
կաճառ ատենին շարաւանդան, և մսուր սարապե-
տացն յաւարումն բաժանման շարադասեցաւ: Իսկ
մեզ դաւանողացս զքեզ, ամենասուրբ տժածին Վոյս
անարատուհի և արդարակորով, երկրպագողացս որ-
դւոյ քո և այ մերոյ չորեքտառեան առատաբուղիս

վարդապետութե Ժաշակ նուագաւորեալ պաշտեն մինչև 'ի ժամանակս յաւիտեանս :

Վարձեալ ուրախացիր արժանապատիւ սիրով, Մարիամ կոյս, ծնող և աղախին բոլորեցունց փրկչին և այ, հնծան անծահրաշ և հոգէնկար, որ յարաբղխեցեր զհոսանս վտակաց անուշահամս և աւառատաբուղիս հոգէծաւալ գինւոյն Վսի 'ի մէջ հնծանաչէն եկեղեցւոյ . և մատուակեալ 'ի վեցեակ դար եղափոխութեանս մինչև յապառնիս եւթնեկի աւուր մտին, հոգէպարար զմայլեցուցանեն զմանկունս առագաստի փեսայացեալ Ռանին այ . այլ և 'ի հանդերձեալսն վերաթուեալ շտեմարանելով զբարեացն պարգևաբաշխութե Ժիրս : Աւրախ լեր Մարիամ շնորհագարդեալ տաճար, հարսն երկնային և լուսաւոր առագաստ արքունական, գործարան միաւորութե Ռանին բնութե : Աւրախացիր, անհարսնացեալ Մարիամ, մայր ան, բաժակ հոգևոր և աստուածային շնորհացն տուող 'ի ձեռն աւետարանագիր արանցն Վսի, որ արբուցին զտիեզերս :

Վարձեալ բազմերանաւէտ բարբառով ուրախացիր, Մարիամ սրբուհի, օրհնեալդ 'ի կանայս, ուրկան հոգևոր և հոգիանիւթ գործի լայնասփիւռ աւաքելագունդ ձկնորսացն, որք զանազանահաւաք զարմիւք որսացին զբոլորահովիտ տիեզերս 'ի կեանսն յաւիտենից, և յանծերանալի համաբնակութիսն : Աւրախացիր բարեբաստուք, անհարսնացեալ Մարիամ, անարատ մաքուր աղաւնի Վսի, շնորհատու հոգւոյն ընդունարան, որ միշտ բարեձևագարդեալ ուղղապետին եկեղեցիք հեթանոսաց :

Վարձեալ խնդալից ուրախացիր, Մարիամ, պրտուղ արքայութեն երկնից . յաղագս որոյ 'ի քո պատուական մայրուէդ, եկեղեցիք նորափետուր զարդարեալ հրաշիւք, ծայրարձակ ոտիւք առաքինութե պայծառաբերին պտղով հաւատովք յընծայումն որդւոյ քո այ մերոյ : Աւրախացիր, անծաճին Մարիամ, պարկեշտասէր և սրբասէր վարուք, ոչ եթէ մերօրէն ինչ, այլ անձառաբար յղացար և ծնար զՎամ մանուկն, ըստ Ասայեայ տեսողութեանն . վասն զի ճշմարտապէս մանուկ ծնաւ մեզ ըստ հոգւոյն նկա

րակերպութեն, և Որդի բարձրելոյն ըստ հրեշտակապետին աւետեացն: Օ ի նախ քան զանուանակուչութի հօր և մօր, առցէ զգօրութի Վամասկոսի և զաւար Վամարեայ. և ոչ ևս երկիցուք ՚ի ծխալից երկուց թագաւորաց խանձողաց ՚ի մեզ տիրելոյ. այս ինքն մահու և դժոխոց. վասն զի « թագաւոր մեծ ՚ի վերայ անցն ան է »:

Վարձեալ ուրախացիր, անփորձ ՚ի մերօրէն հարսանեաց, հարսն երկնային և անհարսնացեալ Վարիամ. որ հրաշագանապէս ան վայելչութեան ծնար զՎամանուէլն, զգեղեղեշարմատն¹ պտղաբերեցեր, որպէս ՚ի ծարաւուտ երկրի, և անկէզ պահեցար շնորհօք սուրբ Հոգւոյն ՚ի մեւքակերպ սաղմնանկար ՚ի զուգամասնութի. այլ և ՚ի հեթանոսս շառաւեղագործեալ² համաբոլոր տարածասփիւռ ներծաւալեցաւ ուղեշարձակ քաղցրաբեղուն արմատոյն այնորիկ, որ ՚ի քէն յայտնեցաւ աշխարհի, որք պասքածարաւիք էին յամենայն սրտէ անգիտութեն:

Ուրախացիր լուսայեղց դիմակաւ բերկրեալ և զուարթալից սրտիւ, օրհնեալդ ՚ի կանայս, Վայրկենաց և փրկուէ ազգի մարդկան. գեղմն լուսակիզն և անթանալի, մարգարէափորձ պիտառութի բացալ յայտեալ, որ զանարանց հարսին ունիս զձե անախտ և անամբօխ և պարկեշտասէր. վասն որոյ Վաւիթ ՚ի մարգարէս ՚ի նոյն տիպս կուսածին հարսնութեդ՝ յորդորահնար քնար նուագարանաւն համակիզէջն Հոգւոյն ՚ի քեզ տպաւորեալ, ասէր « Վջցէ որպէս զանձրև ՚ի վերայ գեղման, և որպէս զցօղ զի ցօղէ յերկիր: Վագեցի յաւուրս մարմնաւորութե նորա արդարութի, և բազում խաղաղութի մինչև ցկատարեալ մաշումն լուսնին », այս ինքն նուագումն հեթանոսաց. զի « Որ հնանայն և ծերանայն՝ մերձ է յապականութի », ըստ Պօղոսի. վասն զի Վսիւ խափանելոց էր:

Վարձեալ եռանդնասէր և յորդոր փութով և յորդորապահանջ հարկապահանջութես ըստ բազմայեղանակաբուն շառաւիղն գովասանութի Հո-

1 Յօրին. զգեղեղեշարմատն:

2 Յօրին. շառաւեղագործեաց:

գւոյն սրբոյ վարսագեղունէց խոյրասպականազարդ փաղ-
փեւք ընծայաբերեմք քեզ 'ի մերմէ նուաստաջան ա-
րուեստից, ո՛վ Տիրուհի, սրբաննեալ վերահռչակեալ
քոյր մեր, դուստր մարգարէութեց, ակն սուտակ և
դահանակ լուսաջահայեղց, ընտրաբանեալ 'ի մէջ
դստերաց Սիովնի: Ասան զի 'ի բազմաց անհաւա-
նութի, քեզ հաճեցաւ հայրն բոլորից՝ և առաքեաց
զիւր սիրելի միածինն 'ի ծառայական մարմինն տա-
ղաւարիլ, հոգւոյն սրբոյ 'ի քեզ ներգործեալ:

Աւրախացիք, պարկեշտուհի Սարիամ, դուստր
աբրահամեան աւետեացն, բողբոջ Խահակայ. որ
անապական ծնար և սքանչելապէս զայ զզօրութին և
զիմաստութին և զանդրանիկն արարածոց և զարա-
րիչն համաբոլոր բնութեանս, որ այժմ դարձաւ 'ի
տղայութի արքայն հրեշտակաց, և դարձոյց զտիե-
զերս 'ի մանկութի կենաց:

Վարձեալ անծավայելաբար սրտիւ և բարեզուարճ
ուրախութեմ ուրախացիք, Սարիամ անհարմնացեալ,
և անզբաղասէր կոյս, և սիրագործ երանաւէտ հարսն
ծննդեամբ, զեղեմական գետոյն վտակս առատագոյն
բերես 'ի քեզ, որ խոխումեալ արբուցանես գյոգնազա-
նագունակ տունկս դրախտին փափկութեմ, որ այժմ
իմանալի է մեր դիտաւորութեմ՝ զեկեղեցւոյ բու-
րաստանեալ մանկունս՝ վերաստեղնեալ հաւատով
սնեալք անարգելս առ հոսանահոլովաշարժ վար-
դապետութիս աւետարանին Վճի:

Աւրախացիք բոլորամիտ սրտիւ, Սայր լուսոյ, առ
տուածածին Սարիամ, սեղան անծախառն. զոր օրի-
նակ հրամայեցաւ Սովսեսի անտաշագործ մարդ-
կային հնարաւորութեց վիմակառոյց արձան ուղ-
ղեալ՝ ընդունակ ընծայեալ այ. այսպէս և պարկեշ-
տասէր անձն քո անկաւ և անփորձ պահեցաւ 'ի մե-
րօրէն հարսանեաց. վասն զի չնորհօք հոգւոյն սրբոյ
պարսպեալ՝ եղեր ընդունող սեղան երկնային հացին
իջելոյն յերկնից, որ կեանս տայ ամենայն աշխարհի:

Աւրախացիք, Սարիամ, ինդամտաբար սրտիւ հլու
և միամիտ աղանի օրհնեալդ 'ի կանայս, եղամիտ
Վճիստոսի, որ և հրամայեցաւ ըստ Ազեկիելի-
վասն զի դու ես դուռն փակեալ արևելածագ ելից

և մտից տեառն Մատուծոյ Իսրայելի . զի անհասկան և անճառ խորհուրդք բերիւր երկնապարծամենասուրբ կուսուլթեանդ քո դուռն : Կարձեալ ուրախացիր վերստին երկնաբեր աւետեօք , բերկրեալդ վայելուչ սրտիւ , մայր Վրիստոսի Մատուծոյ մերոյ , որ անփական և անբովանդակն երկնի և երկրի մեծագործուլթք՝ ինքնակամ յօժարուլթք սրտիւ բարեհաճեցաւ իննամսեայ ժամանակաւ գեղազարդեալ ՚ի քում հոգէնկար արգանդիդ , մինչև ծնար զանդրանիկն արարածոց և զարարիչն , որոյ կոչեցաւ անունն Յօ , ըստ հրեշտակին առասանուլթե :

Աւրախացիր , Մարիամ օրհնեալդ ՚ի կանայս , երանելի տեսողաց և տարփելի անտեսից , ջրհոր հոգևորաբուղիս , որ լի գոս անհասանալի իմաստաբեր անձկուլթք , կենդանի անծարաւ ջրոյն , որ սամարուհւոյն տենչասիրեալ սակս նեղալտակ պասքածարաւ երթեկուլթեն . որով և մեծ մարգարէն Կալիթթազաւորն Իսրայելի , հոգւոյն եռանդամբ ցանկայր . “ Ա՛ տայր ինձ ըմպել ՚ի ջրոյն Բէթղէէմի որ առ դրանն , ” : Աւ յիրաւի առ դրանն գիտաւորուլթի մարգարէին , քանզի մերձ առ դուրսն կայր փառապարգև գալուստն Վ՛սի : Աւ երկց զօրավարացն կառամարտից վանեալ զգեդուր այլազգեացն , և բերեալ զջուրն ըղձալի առ արքայ , և ոչ կամեցաւ ըմպել՝ քանզի ոչ էր հասեալ ՚ի նորա ծերացեալ ժամանակն՝ ծնանել ՚ի քէն Վ՛ս . թէպէտ և համազոյգ անձն և մարմին մարգարէին և հոգի ընդ անատուր իմաստուլթեն և գիտուլթեն , և անցեալ ընդ երկրաբարձ ասպարէզս դիւագունդ փաղանգաց , որ և թչնամիս առնեն պատրանօք իւրեանց զմարդիկ Մատուծոյ :

Աւրախացիր , Մարիամ , տիեզերաբաղձ տուփ ոսկի , զարդարեալ անուշահոտ ինկուլթք , և տաշտ մաքրափայլ իւղեփեցական բուրմամբ . քանզի որպէս ՚ի գունազանագեղ վարդից և շուշանաց և հովտածիծաղասաղարթ՝ ծիրանաթոր մանուշակացն , վարդագեղեալ ունիս հիւսակ , անհարսնացեալ Մարիամ ,

պարկեշտասէր վարուք առաքինական սրբութեամբք։
 Ս ասն որոյ և առ 'ի մէնջ ընկալցիս զբանիցս ընծայ-
 ումն, որ ոչ երբէք կարօտաբերիս նուաստութեանս
 մերոյ դրուատեաց . որոյ գովասանուէ չափ՝ ոչ առ 'ի
 մարդկանէ, այլ առ 'ի յոյ ընծայի քեզ, ո՛վ Տիրուհի
 կոյս և անծածին Մարիամ։

Մ քո պսպիսի շահատակող և հոգևոր կուսական
 տօնախմբութես, ո՛վ սիրելիք, բազմայորդոր փու-
 թով հաւանեցարուք 'ի շնորհավաճառութիւն այսր
 առուր, երիտասարդք և կուսանք, ծերք և տղայք,
 գեղեցկապէս փութով փոխեցէք զմարմնաւոր թըմբ
 կահարութիս ընդ հոգևորսն . վասն զի այս իսկ է
 ժամանակ տուրևառիկ անարգել անխափան ուղևո-
 ըիլ յարքայուին երկնից 'ի Վ'ս Յ'ս 'ի տօր մեր, որում
 փառք յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն։

Ս Ե Ն Ե Կ Ե Յ

ԿԱԹՈՒՂՈՒԿՈՍԻ

ՃԱՌ

Յ Ե Ր Մ Ե Ի Ե Ն Ե Ե Յ Ն Օ Ր

Ս Ա Հ Ա Կ Ա Յ

Հ Ա Յ Ո Յ

Կ Ա Թ Ո Գ Ն Ի Կ Ո Ս Ի

Ա Ս Ա Ց Ե Ա Լ

Յ Ա Ր Մ Ա Ի Ե Ն Ե Ա Յ Ն Օ Ր

Ո Ր Է Ղ Ո Գ Ո Մ Ե Ա Ն

7/10 93
6/10 91
5/10 90

Լ Ի Ե Տ Ա Բ Ե Ր և տիեզերական տօն, և տէրու
 նեան տօնից գերափառագոյն. բերկրաբերձ
 և սոսկալի բոլոր բանակաց երկնաբիւրաց փառաբանու
 ղաց պանծացուցանելի. յորում երկինք և երկիր և
 ծով բերկրեալ ինդան. քառաչօլով տարերք զհնու
 թի յառաջին յեղանակելով լինելով թի: () Դք զբա
 րեխառնական և զպողածնօղ բուրեցին շունչ: Լս
 տեղք մաքրափայլք և ականակիտք, նկարակերտելով
 զիւրաքանչիւրոց դիրս: Առսին կարակնաձև լրա
 ցեալ արեգակնապէս զբոլոր գիշերն ջահաւորէ. և ա
 րեգակն ՚ի հասարակահօլոյն ժամանեալ ժամանակ,
 զմէջս երկնի և երկրի հօլաթևէ: Այլ ՚ի բարձրա
 կոհակ վրդովմանց և յոլորտածաւալ շարժմանց
 լռեալ կայ: Արկիր զձմեռնային զսգաւորութիւն ՚ի
 գարնանային յեղանակեալ վերանորոգումն. և բու
 րաստանք ՚ի ստածօղ օդոց սաւառնազարդեալք, ՚ի
 գազաթունս բերելով ծայրից զձաղկանց զանազա
 նուիս տեսակաց հոտոց և համոց: Այլ զեռունք որջա
 ցեալք յերկրի, բունեալ ՚ի փապարս և ՚ի ծերպս, զժա
 մանակիս զգալով զմեծափառուի, արտավերելեա

Հետևողուք յաւետածեալ իւրաքանչիւրովք ձայնիւք, երաժշտականեալ¹ փողէն զաւուրս վայելու թիւ Ալ ծովածին կենասէրք երամակողղի² լսելով երամակտիցն, ի ձմեռնային և ի միջնաշխարհ³ կայարանացն երամախմբեալք՝ ի մերոյին ժամանելով գետին, լըրացուցանեն զերկիր և զջուրս, և բազմանուազ ձայնիւք զգանազանութիւն երագածեալ տեսակաց, ի տըւընջեան և ի գիշերի զերաժշտականացն վերաթեւեն նուազ :

Ալ գազանացն և երէոցն քառահետե շարմունք, հոլեալք և երամացեալք՝ ի շարից և յանտառաց նորածին ծաղկանց ճոխացուցանեն զորովայնս . զգոչումն և զբնումն արտաբերելով՝ զբանականաց հրաշացուցանեն զսողու թիւն : Ալ տնական կենդանիք արտաբոյ իւրաքանչիւրոց ելանեն յորջից . ոմանք զհողագործականն տաժանմունս ի նուս բերելով, իսկ այլք հոլեալք լրացուցանեն զհովիտս և զկոհակս զանազան ծաղկանց՝ զմարմնոյ և զճարպոյ բերելով զառաւելուի : Ալ նաւուղղակին զնաւ ծովուն ընծայեցուցանելով, ի ձմեռնային լռեալ վըրդովմանց, աջողակ առագաստափար օդով սլացեալ ի բաղձալին ժամանէ երկիր : Ալ երկրագործ ի բնակաց, ըստ հոգեհուազ երաժշտապետին՝ Վաւ թայ, ելանէ ի գործ իւր և ի վաստակս ձեռաց իւրոց, զսերմանական և զտնկածօղ երկիր գործելով, զըշտեմարանացն ճոխացուցանելով զլիուի : Ալ բովանդակ երկին և երկիր և ծով, և նմ կենդանատեսակք զաւուրս մեծացուցանելով զփառաւորութիւն բերկրին և խնդան, և մերոյ փառաբանութիւնս բարեբանակցութիւն⁴ համագոյսպէս . զոր բաւական համարելով, զաւուրս յառաջ ածցուք զսաղմոնս :

Վ թագաւորաց մեծն, և օրինականին երաժշտականութեն առաջին Վաւիթ, գրաւորականին հաւատարիմ մարգարէ, և բարբարոսական աղգին տանջօղ . մշտայաղթ ի պատերազմունս, և հսկայիցն ծախօղ . նսեմացելոյն Վիլի ճրագ, և արարչական սրտի

1 Յօրին . երաժշտականեալ :

2 Յօրին . երամակողղի :

3 Յօրին . միջնաշխարհ :

4 Յօրին . բարեբանակցութիւն :

Հօր համակամ. նախահայր մարմնացելոյ Ռանին, և անձաճնի կուսին ցեղապետ, և ըստ նահապետական տանցն նախահայր, և ՚ի քահանայական երգս պարագլուխ և անձաբանող, սերովբէիցն բարեբանակից զսերկեան նախագոչելով մարգարէական հոգւովն՝ ըզմեծափառուէ փողեաց մեզ բան, զիննսնէրորդ զվեցերորդ սաղմոսն՝ ասելով, « Վերինք ցնծացեն առաջի տն զի գայ »: Վման և ճշմարիտ է բանս. զի յա մենայնուժ պետք և առաջինք զաւետաբեր խնդան լուր. ՚ի զօրու զօրավարք. ՚ի հօտի հօտապետք. ՚ի նաւի նաւապետք: Վստակէս և արարիչն զհողեղինի առնլով զբնուին, բարձրացեալ կոհակք և բլուրք հոգեղէնք՝ զհողեղինին գոլ ազգակցուին խնդասցեն. և վերագոյն քան զվեցերեակ աւուրցն փառաբանուին բերկրեսցին. յաղագս իւրաքանչիւրոցն ունելով հողեղինօք ընդ հողեղինին հարազատուի մարդկան և լերանց:

Վայց ըստ նշանակի նմանեցուցանէ զլերինս մաքուր մարգարէական անձանց, որպէս հողանիւթեայ մարմնովք տաճարացան սրբոյ հոգւոյն, և շնորհաբարձ բախտիւն վերամբարձան քան զմարդկային բնութիւնս, և հոգւոյն սրբոյ սրակնութեամբ զբազմաժամանակեայ և զհանդերձեալ դիտաւորեցին խորհուրդ. և գրաւորական թողլով յիշատակ զսարսափելի աւուրս մեծվայելլութի: Օ որ յաղագս սերկեան խոստովանեցին աւուրս շնորհաւետեալ հոգիք նոցա, և անձային բարձրացեալ ձոխութի, յիշատակելով զնոցա երգ ընդ մեզ ցնծալով զՍրգւոյն մեծափառ եկաւորուին. որում և մեծն առաքելոցն Պաւղոս յիւր յառաքելական մատենին, առ եփեսացի տումարին գրելով, « () օրհնեալ է Վստուած՝ և Հայր տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի, որ օրհնեաց զմեզ ան հոգևոր օրհնութի յերկնաւորս ՚ի Վս »: Հրամայել զմեծ գունդն բարեբանութեամբ զմարմնացելոյ Ռանին օրհնել զՀայր ոչ ըստ գրաւորականին և հնացելոյ օրինին, որ ընդ անիծիւք էր փակեալ, և անակնառու դատողութիք յանցաւորացն հրամայէր տանջմունս զնացից՝ և տանջանաց զանազանեցելոց, վիրոյ ընդ վիրաց, և անդամս ընդ անդամոց կրճատել. և զանազան ծատակմունք, բարկոծ-

մունք , սրամահու թիւնք և հրկիզութիւք : Այլ Արդւոյ զմեր կերպարանեալ զընութիւս , և բնութիւք քաւարան գոլով բնութիւս , 'ի տանջանաց զընութիւս ազատելով , և միով մահուամբ զանազան մահուց կընքեաց գիր . և յաջորդեաց շնորհ գրոյն՝ Հոգի . և եղև ինքն Մանն ամ յամենայնում : Միգ հողեղէնսն հողեղէն . օրինին ճոխացուցանօղ . գրոյն լուծիչ . ոգւոյն քննօղ . պատկեր աներևելի հօրն , և ամ մարդկան զօրութիւ և իմաստութի . հասարակաց արարիչ փակելոյ դրախտին բացօղ . ճանապարհ 'ի վեր ելից առ հայր . գուռն երկրորդ՝ յերկրորդ երկինս մտողաց : Արինի ամծ , յաղագս արարչութեն . երկրի թագաւոր , յաղագս մարմնաւորութեն . մարդկան սիրելի , յաղագս փրկագործութեն . հրեշտակաց նախապատմելի , յաղագս ամուռն . և հասարակաց համախընդութիւ լծորդելով առաքելական գրոց 'ի տիեզերատօնակ աւուրս համաշխարհական խմբեալ բարեբանումն , զբոլորից հօր՝ և զմիածին Արդւոյն մարդասիրութիւն փողեալ գոչեսցուք ամբանաբար :

Արանելին մեծն յաւետարանաց Ատթէոս , երկուց հոգևորաց հանդիպեալ շնորհաց , զառաքելականն ունելով աթոռ , և արտաբերական աստուածորդւոյն ճառեցելոյ աստուածաբանօղ , յիւրում հրաշապատում տառն աւետարանեալ զսերկեանս աւուրս եկաւորութեան խորհուրդ՝ ճառեալ ասէ . «Վերև մօտ եղեն Այրուսաղէմ , և եկին 'ի Մեթփա գէ մերձ 'ի լեառն ձիթենեաց , յայնժամ : Յարձակէ երկուս յաշակերտացն և ասէ ցնոսա . Աթայք 'ի գեղգ որ առաջի ձեր կայ . և իբրև մտանիցէք , գրտանիցէք էջ կապեալ և յաւանակ ընդ նմին , լուծէք և ածէք ինձ . և եթէ որ ասիցէ ինչ ձեզ . ասաջիք եթէ ան իւրում պիտոյ է . և վաղվաղակի առաքեաց զնոսա » : Միգ աւետարանչիս ճառեցելոյ զամբահրաշ սքանչելագործութիս Արդւոյ՝ որպէս հոգեխառն շարադրեալ տառիւք պատմէ բան : Վ Պալիլէէ հետեանալ Արդւոյ , և զախտացելոյն մերձ զամբեղէնն ընդձեռեալ բուժական դեղ հոգւոյ և մարմնոյ , որոյ աղագաւ և զհաւատարիմ բարեկամին տեսանէ զախտանալն ըստ մարմնոյ 'ի հրէաստանի և 'ի Մե-

Թանխա, և զանբուժականն մարմնեղէն ախտին 'ի մարդկեղէն դեղարանացն, և զանչնչանալն և զննջելոյն յաջորդեալ տեղի, և զառաքումն լծորդածին կանանցն, զի նախ քան զվաղձանէն ժամանեցէ անձային շնորհօքն, և բուժումն անբժշկական ախտին ընդձեռեացէ: Այլ նախ քան զժամանէն տն և աշակերտացն 'ի Րեթանխա՝ անչնչանայր՝ Ազարոս, և զգերեզմանականանցն ըմբոշխնելով կերպ, փոխեալ լինէր 'ի կենդանութենէն. զոր եկեալ տրն գտանէր վախճանեալ չորեքօրեայ, և զապականեալ մարմինն, սոսկալի ձայնիւ տիրաբար հրամայեալ՝ արտաքս 'ի գերեզմանէն հետեանալ, և յերիզապնդէ Թողացուցանել կապարանէ. և 'ի Րեթանխա յընթերէն իւրում, մի 'ի բազմականացն էր՝ Ազարոս:

Այսօրիկ հրաշագործութիւնք յերիկեան յանկեաց՝ առուրն. իսկ 'ի սերկեանս առեալ զբազմունի աշակերտացն, և յառաջելով 'ի Րեթանխայ 'ի ձիթաստանեաց լեառնն, հանդիպի 'ի Րեթփագէ. յոր առաքէ երկուս յաշակերտացն, և հրամայէ ածել զէշն և զյաւանակն ընդ նմին. և փութով առաքէ, զի նախ քան զմտանէն յԱրուսաղէմ, նստցի 'ի վերայ նոցա: Բայց ըստ տի տեսուէ մտանէն յԱրուսաղէմ, և եկաւորէն 'ի Րեթփագէ և 'ի լեառն ձիթեանեաց, իմանալի է զմերձակայ չարչարանաց անորդւոյն, և մահուամբ 'ի մահուանէ զմարդկային ազատել զբռնուիս. և Արուսաղէմ իմանալ զբոլոր տիեզերաց՝ 'ի ձեռն առաքելական քարոզուէն, և աւազանին վերածնուէ: Իսկ Րեթփագէ Թարգմանի տուն ծնօտի. որ նշանակէ զանմաբուր կենդանոյն ծնօտ, որով վարսաւորն Սամիսոն զանթփատիցն բիւրուց վանեալ մեռուցանէր. ընդ որում և վարսաւորն Յորդի և Բան Տօր նստելով 'ի վերայ նորին կենդանոյ, նշանակէ զանձացելոյ հակառակամարտին Ճոխութիւն 'ի տիեզերապետութենէ լուծանել ընդ ուտիւք մեռուցէ: Իսկ ձիթաստանեաց լեառնն նախ գուշակէ զտիեզերաց լուսաւորէն՝ կամաւորաբար եկաւորէն 'ի չարչարանս: Այլ երկուս առաքեալս

յաշակէրտացն, զտիեզերաց նմանաբերէ զկոչումն, երկու հոգեխառն կոչմամբք՝ զբաւորական և հոգեւորական . և վաղվազակի առաքելն զերկաքանչիւրոցն անվրէպ ժամանակս նշանակէ զմարդարէականն և զաւետարանականն :

Բայց այս ամ լեալ ոչ վայրապար . այլ զի 199ի բան մարդարէականին, խոստովանութիւն Օպքարեայ, որ ասէ . « Բացեք դստեր Սիոնի . ահա թագաւոր քո գայ քեզ հեզ և հեծեալ յէշ և յաւանակի իշոյ » : Համագոյ օրինին հոգեկիրքս զհանդերձեալ անծորդւոյն զսքանչելագործութիւն նախաճառեալ անծարանեցին : Սեծն ՚ի նահապետաց Յակոբ՝ մարդարէական ճառեալ ձայնիւ, ասէ զՅուդայէ, յորմէ հանդերձեալ էր զառ ՚ի կուսէն մարմնանալն կատարել, որ է նախահայր սբյ կուսին . « Բնպակաս լիցի իշխանութիւն և պետութիւն ՚ի յուդայեան տոհմէն, մինչև հասցէ ժամանակ որոյ իւրն է իշխանութի : Աս պեսցէ զգրաստ իւր ընդ որթոյ, և զյաւանակ իւր զգնդակէ որթոյ » :

Իմանալ է որթ զանծորդւոյն մարմնաւորութիւնն յաղագս խոստովանելոյ զիւր զարարչական մարմինն որթ, և զերանելի առաքեալն ուռ : Ասպեսցէ ընդ որթոյ զգրաստ իւր, զմարմնանալն և զհամատնօրիւնէն ընդ հոգեղէն բնութք, և կապել անզրաւ և անլուծանելի սիրով ընդ մերունակ բնութս : Այլ ընդ գնդակէ որթոյ զյաւանակ իւր, զնորածնելոցն յաւազանէ որդէգրաբար ընդ սբյ Արրորդուէն կապեալ սիրով, անխոյզ և անլուծանելի կապանօք միաւորեաց : Իսկ մեծն մարդարէից Օպքարիաս բացափայլ և անառազաստ զսերկեան արարչաբար հրաշագործութի փողեալ ճառեաց բնն « Ենդա, ասելով, դուստր Սիոնի, զի թագաւոր գայ քեզ՝ նստեալ ՚ի վերայ անմաքուր կենդանեաց նորոց » : Թագաւոր և փրկիչ, հեզ և խոնարհ խոստովանի զծոցածին Բանն Հօր . որ ընդ արարչական անուանն ՚ի ձեռն մարդկօրէն տնօրէնութեն, և ճշմարտապէս առնլով մարմին, և խոստովանելով թագաւոր՝ ան երկնի և երկրի : Իսկ յանմաքուր կենդանին նստելով, զերկուս նշանակելով ժողովարանս՝ Հրէից և հեթանոսաց . և անմաքուր

յաղագս այսորիկ, զի զուգահաւասարք երկաբան-
չիւրոցն 'ի բազմամծուին կործանեալ: Ա՛ս որոյ առ-
նու զընութի հողեղէն, 'ի ձեռն որոյ սիրով առաւել
լազուսիւ կապեալ ընդ չրէից և հեթանոսաց ժողո-
վարան, արժանաւորեցուցանէ զնոսա որդէգրութե՛
հաւասարակից չօրն և իւր ժառանգութե՛ աւագա-
նին վերածնութե՛, զոր տաճարացուցեալ ինքեան՝
նստի և հանգչի 'ի սբ յեկեղեցւոջ, որ զանազանէ
երկնային չօրն՝ քահանայս և մարգարէս, ուստերս
և դատերս:

Իսկ դուստր Աիոնի՛ իմանալի է զսբ եկեղեցի .
վասն զի երանելի առաքեալքն զնորա արքայութեն
խորհուրդ 'ի Աիոն յաստուածորդւոյն ընկալան .
անդ և զսուրբ չողւոյն իշխանութին առին 'ի ձեռն
ամային բերանոյ փլմանն . անդուստ և զհիմնարկու-
թի սբ եկեղեցւոյ երանելի առաքեալքն սկզբնաւո-
րեցին . անդուստ և լեզուօքն՝ զանազանեցելովք՝ 'ի քա-
րոզութին կոչեցան, և զամծորդւոյն զյարութին 'ի
նմա ծանեան: Յաղագս այսր ամի հրամայէ ուրախա-
նալ դատեր Աիոնի՛ որ է՝ սբ եկեղեցի:

“Ղնացին աշակերտքն և արարին որպէս հրամայ-
եաց նոցա Յ՛ս . ածին զէչն և զյաւանակն, և արկին 'ի
վերայ նոցա ձորձս, և նստաւ 'ի վերայ նոցա”: Այբ
մեզ երկու աշակերտքն թուին զնացեալ: Օ երկուս
առաքելական տեսակացն ասել . զեօթանասուն և
զերկուցն՝ զոր նախ քան զամծեղէն զյարութին իւր
առաքեաց . և զերկոտասանն՝ զկնի յարութեն փլե-
լով 'ի նոսա չողի սբ, և ասելով . “Ղնացէք աշա-
կերտեցէք զամ՝ հեթանոսս”: Իսկ ածել զկենդա-
նիան և զյաւանակ նորունի՛ զնորահաւատիցն, որ
'ի չրէից և 'ի հեթանոսաց ժողովրդէնէ ասէ, որք
հաւանեալք նորա վարդապետութեանն՝ մարմին և
անդամք սբ եկեղեցւոյ կոչեցան: Եւ արկանելն 'ի
վերայ ձորձս, ընծայեցուցանել զչողւոյ և զմարմնոյ
զմաքրութի, յորում նստէր և հանգչէր ամծորդին:

“Եւ բազում ժողովուրդք տարածանէին զհան-

դերձս իւրեանց 'ի ճանապարհին » : Վողովուրդ բազում, զբազմութի մարդկանն ասէ, որք զմարմնական ակտից յանցաւորութիս խոստովանութի առաջի անորդոյն՝ անծածկաբար տարածանելով . իսկ ճանապարհին հետեանան Յօի 'ի հրէաստանի՝ և 'ի Վալիլեա, և ակտացելոյն ըստ պատուիրանազանցութեն, ինքնին ժամանել բուժումն 'ի յանցմանն բժշկապետաբար : « Ալ այլք, ասէ, հատանէին ոստս 'ի ծառոց, և տարածանէին 'ի ճանապարհին » : Ալ այս ոչ վայրապար, այլ անծեղէն եկաւորութեն արժանաւոր գործակցութիւն . քանզի գտիւեղերական հանդերձեալ էր կատարել զփրկութի, և զնդունայն հնազանդութիւն արարածոց փոխել յարարչական հնազանդութիւն . երկրի և ծովու՝ իւրաքանչիւրովք ճանաչել և մեծացուցանել զանձն իւրեանց . ընդ որս և ծառք 'ի նորածին ծննդոց՝ զսաղարթ և զծաղիկս գոյացուցին իւրեանց ընդ ոտիւք ընծայեցուցանեն :

« Ալ ժողովուրդն որ առաջի և զկնի երթային՝ ազաղակէին և ասէին . () Բհնութի որդոյ Վալութի, օրհնեալ որ դասդ յանուն ան, օրհնութի 'ի բարձունս » : Վողովուրդք առաջի և զկնի ասելով, իմանալի է զերկուս հոգեկիր պարս՝ մարգարէութի, քահանայութի . որ նախ քան զմարմնանան խոստովանեցին զնորա գալուստն . իսկ զկնի ժողովուրդքն երանելի առաքեալքն, և սրբոյ եկեղեցւոյ բազմութիքն, որք զկնի նորա անօրհնութեն որդի Վալութի զնա խոստովանին . որ անբաժանաբար 'ի հայրենին մնաց ծոց, և բոլորովմբ գտաւ 'ի կուսական յորովայնէ ծնեալ մարդ կատարեալ առանց մեղաց : Օայս սոսիկ միշտ խոստովանին երկուց ժողովարան, պարք առաքելականս սրբով եկեղեցւով :

« Ալ 'ի մտանէն նր, ասէ, Արուսաղէմ, զղրդեցաւ քաղաքն ան, և ասէն ո՞վ իցէ սա » : Վ հասարակաց արարչին ծնելութի մաքրի և երուսաղէմանայ բոլոր տիւեղերք . վասն զի զհամադոյ աշխարհի զմաքրութիւն ողոց մարմնանան նշանակէր, և բազմաստուածութեանն անմաքրութիւնն 'ի տիւեղերաց ոլորտեցուցանել : Ալ զղրդումն քաղաքայնոցն, զհակառակամարտին զօրութիւնն ասէ, որք փոր-

ձեալ՝ գտին զնա ան ճշմարիտ . որում աղաղակելով
ասէին , « Վիտեմք զքեզ ով ես , սքող այ , մի նախքան
զժամանակն զմեզ դատեր , » : Օ անձացեալ նոցա զօ-
րութիւն արտաքոյ ընկէց . և զիւր ճշմարիտ արարչա-
կան անունն հրամայեաց անձատուութիւն ճշ-
մարտափառութիւն :

« Եւ ժողովուրդքն ասէին , սա է մարգարէն : » :
որ ՚ի Վազարեթէ գալիլիացւոց : « Ժողովուրդս՝ որ
պէս նախաձառեցաք՝ իմանալի է զ՞ք եկեղեցի , որք
միշտ խոստովանին զնորա անձութիւն , և զմարմնա-
նալն և զմնալն առ հօր : Եւ մարգարէ յաղագս մար-
գարէաբար և անձապէս զհանդերձեալսն նախագու-
շակել . որպէս ՚ի Վալիլէ շրջել , և ՚ի հրէաստանի
տեսանել զՎազարոս մեռեալ . և նախ քան զգրաւո-
րական դպրուի , զօրինականացն դատտիարակէ զհրա-
հանգապետս : Իսկ նազորեցի կոչի , մաքուր , որ է
հաւատարիմ և ճշմարիտ վկայ նորա մարմնաւորու-
թեն . » : « Ար ոչն արար մեղս , և ոչ գտաւ նենգուի ՚ի
բերան նորա » :

Եւ մեք որ այսպիսի տիեզերագով և բարեբանօղ
հանդիսացաք աւուրս , համախոհ լծորդութիւն ընդ
նոսա զանձեղէն մտիցն սպասաւորեսցուք գործակցա-
բար , ընդ տղայսն բարեբանեսցուք , ընդ ծերսն հան-
դերձ ոստովք երկրպագեսցուք , ընդ աշակերտսն
խոստովանեսցուք զօրհնեալ եկեալն յանուն տն . ընդ
անձն լիցուք ամ , զի բովանդակ անձեղէնն հասցուք
չնորհաց ՚ի ձեռն մատակարարի սուրբ հոգւոյն , որ
տայ աւատապէս զարարչական շնորհն արժանաբար
հայցողաց . որ եկեալ բունեսցէ ՚ի մերում ժողովա-
րանս , և տաճարացուցէ զհոգի և զմարմին , բնակա-
րան և օթեան սքոյ Երրորդութեն կազմեսցէ : Այ
որոյ հասարակաց հօր , և Արդւոյ միածնի և կենագոր-
ծողի , և սքոյ հոգւոյն մատակարարի և պարգևաբաշ-
խի մշտնջենաւոր փառաբանուի մատուցուք այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Յ Լ Ն Կ Գ Լ Խ Ո Յ

Մ Ա Տ Ե Ն Ի Ս

Յ Ո Վ Տ Ա Ն Ի Մ Ա Ս Տ Ա Ս Ե Բ

Ըրենաբանումներ	4
Կանոնք	29
Ընդդեմ Պատրիկեանց	34
Ընդդեմ Արևու-մականաց	48
Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ	81
Գարջեալյաղագս կարգաց եկեղեցւոյ	94
Սան Ռժի առար Ռաշաբանին	101
Սին գիշերային ժամոս	109
Յեշարակարան	115
Նիմարիէս եկեղեցւոյ	119
Օրհնումներ նորաշէն եկեղեցւոյ	123
Ղառ յեկեղեցի	130

Թ Է Ո Դ Ո Ր Ո Ս Կ Ռ Թ Ե Ն Ա Ի Ո Ր

Ընդդեմ Սայրազոմացւոյն	147
Երբողեան 'է սարբ Խաչն	159
Գովէստ 'է սարբ Կոյան	172

Ս Ա Տ Ա Կ Կ Ա Թ Ո Ի Ղ Ի Կ Ո Ս

Ղառ ասացեալյարմանէնէացն օր	185
--------------------------------------	-----

ՍՏՈՒՂ Դ Ե 1971 Ք.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԲԻԲԼԻՈՏԵԿԱ
Ին-տիստորի և մատենադարանի